

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΕΤΑΞΑ

Αριστοβαθμίου δημοδιδασκάλου και Διδάκτορος τῆς Νομικῆς.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ "ΒΤΓ" ΝΟΜΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ: Γ', Δ', Ε' ΚΑΙ Σ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

Κατὰ τὸ νέον ἀγαλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ "Υπουργείου τῶν
Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσεως"
(1 Σεπτεμβρίου 1913).

ΕΙΣ ΔΥΟ ΤΕΥΧΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ

ΤΕΥΧΟΣ Α'

Περιέχον τὰ κυριώτερα μαθήματα τῆς πατριδογναφίας τὴν γενικήν
ἐπισημότησιν, τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν Γεωγραφίαν
τῆς Παλ. καὶ Νέας Ελλάδος μετὰ 100 εἰκόνων.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκδοτης ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

44—*"Εν δύο Σταδίον—44"*

1915

ΣΤ 70

1923/15
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΕΤΑΞΑ
Αριστοβαθμίου δημοδιάσκαλου και Διδάκτορος τῆς Νομικῆς.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ .ΒΤΓ' ΝΟΜΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ', Δ', Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

Κατὰ τὸ νέον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ 'Υπουργείου τῶν
Ἐγκληματικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
(1 Σεπτεμβρίου 1913).

ΕΙΣ ΔΥΟ ΤΕΥΧΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ

ΤΕΥΧΟΣ Α'

Περιέχον τὰ κυριώτατα μαθήματα τῆς πατριδογραφίας τὴν γενικὴν
ἐπισκόπησιν, τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν Γεωγραφίαν
τῆς Παλ. καὶ Νέας Ελλάδος μετὰ 100 εἰκόνων.

—♦—

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Εκδοτης Ιωαννης Δ. Κολλαρος
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

44—"Er οδῷ Σταδίον"—44

1915

ΑΙΓΑΙΑΝΙΚΗ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΠΟΔΙΤΙΚΗ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν σφραγῆδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΚΡΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ

ΤΥΠΟΙΣ "ΑΥΓΗΣ,, ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΕΝ ΕΙΔΕΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ολίγα τινὰ περὶ τῆς συντάξεως τοῦ παρόντος γεωγραφικοῦ ἐγχειριδίου καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Γεωγραφίας ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἐπὶ τὸ σκοπιμώτερον.

Ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἐγχειριδίου γεωγραφίας φυσικῆς τε καὶ πολιτικῆς τῆς συνεπείᾳ τῶν δύο ἐνδόξων καὶ πικηφόρων πολέμων μεγαλυνθείσης φελτάτης πατρίδος, πρὸς χοῦσιν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητοῦ τῆς Γῆς, Δῆς, Εῆς, καὶ Τῆς τάξεως τοῦ πλήρους δημοτικοῦ σχολείου παράδομησεν ἡμᾶς ὑπὲρ πάντας ἄλλους ἀσχοληθέντας περὶ τὴν Γεωγραφίαν καὶ συγγραφὰς αὐτῆς ἐπιδείξαντας τὰς τελειοτέρας ἐν Ἑλλάδι—ἅς συγχωροθῇ ἡμῖν ὡς ἀναγκαία ἡ περιαντολογία αὕτη—νὰ προβῶμεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης συνοπτικῆς γεωγραφίας εἰς **Δύο τεύχη** χωριστὰ ἀπ’ ἀλλήλων τοῦ πούτου περιλαμβάνοντος τὰ κυριώτερα μαθήματα ἐκ τῆς **Πατριδογραφέας** καὶ τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν περιγραφὴν τῆς ἀγαπητῆς ἡμῶν πατρίδος, τοῦ δὲ **Δευτέρου τεύχους** διαλαμβάνοντος περὶ τῆς λοιπῆς ὑδρογείου σφαίρας ἐν ἀγαστῇ συντομίᾳ.

Δὲν παρελείψαμεν ἐν τούτοις χάριν τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς εὐχερεστέρας καταροήσεως τοῦ κειμένου νὰ ἐγκατασπείωμεν προσηκόντως διάφορα γεωγραφικὰ σχημάτα καὶ εἰκόνας ἀναπαριστώσας διάφορα σχεδιαγράμματα, τοπεῖα, ἐρείπια ἀρχαίων εὐκλεῶν μημείων καὶ κτίρια νεωτέρων τοιούτων.

Ἐθεωρήσαμεν δὲ πολλοὺς σκόπους καὶ ἀπὸ πάσης ἐπόψεως ὀφέλιμον, δπως μετὰ τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν ἐπισκόπησιν καὶ πρὸ τοῦ κυρίως γεωγραφικοῦ ὄλικον νὰ παραθέσωμεν σύντομον κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἀδρὰν ἴστορικὴν ἐπισκόπησιν τῆς νεωτέρας ἴστορίας τῆς πατρίδος ἡμῶν, τὸ μὲν διότι ἡ γεωγραφία δὲν δύναται νὰ νοηθῇ καὶ ἔξετασθῇ πρεπόντως καὶ τελείως ἀνεν τινὸς συνεξ-

ετάσεως καὶ τῆς ιστορίας τῆς γεωγραφουμένης χώρας, τὸ δὲ ἵνα
ἔχῃ ὁ διδάσκων προχείρους νύξεις καὶ ἀφορμὰς πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ
ἐνίσχυσιν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν πεδενομένων τοῦ γενναίου φρονήματος
καὶ θερμοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος, ἐπειδὴ ἀπολύτως πιστεύομεν
ὅτι πάντες οἱ παράγοντες τῆς ἀγωγῆς ἐν Ἑλλάδι πρὸς πάντων πρόπειν
νὰ ἐπιλαμβάνωνται πάσης εὐκαιρίας ὅπως παρασκευάζωσι τὴν ἐλ-
ληνικὴν ψυχήν, τὸ ισχυρότερον καὶ φοβερότερον ὅπλον κατὰ τῶν
ἐχθρῶν μας, πρὸς πάντων τώρα, διότι τώρα περισσότερον πάσις ἄλ-
λης ἐποχῆς ἡ πατρίς μας περιβάλλεται ὅπο πλειόνων καὶ ἀπειλητ-
ικωτέρων ἐχθρῶν καὶ ἀντικήλων.

Εἰς ἀμφότερα τὰ τεύχη προσεπαθήσαμεν νὰ περιληφθῇ ἐν συντομίᾳ καὶ μεθοδικότερι πᾶν τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον διδακτικὸν ἔλικόν καὶ ἐν γένει διαμένει συμβάλλει καὶ συντελεῖ εἰς τὴν εὐθοχιατρέονταν καὶ σκοπιμωτέραν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας.

³Ἐκινθενται δὲ πάντα τὰ ἀνωτέρω κατὰ τάξεις συμφώνως τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι τῷ ἐκδοθέντι καὶ ἐφαρμοζόμενῳ ἀπὸ τῆς Ι Σεπτεμβρίου 1913 τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἔκπαιδεύσεως.

Εν Αιθηναις τῇ 15 Φερούναρτον 1915.

οὐδετέρῳ πρωτῷ τῇ προτιμότερῃ σημείῳ εἴπειν τὸν τελεότατον τοῦ οὐρανοῦ πάντων τοῖς αἰσθητοῖς ἀναγνωστικόν τούτον τούτους τοὺς τοιούτους λέγειν "Οὐας ὑμέτερος".

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΕΡΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ ΉΜΟΝ

Ως είναι γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς συναδέλφους κατὰ τὸ πρώτον, δεύτερον ἔτος καὶ τρίτον ἐν μέρει διδάσκομεν τὸν μαθητὰς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τὴν γεωγραφίαν οἵτις πατρίδος ἡμῶν, ἥντις συνήθως Πατριδογραφέα καλεῖται.

Ἡ διδασκαλία τῆς πατριδογραφίας διὰ τὰ σχηματισθῶσιν ἐν τῇ διαροΐᾳ τῶν μαθητῶν αἱ στοιχειώδεις τῶν γεωγραφικῶν ἀντικειμένων πραστάτεις διεξάγεται ἐποπτεικῶς καὶ δεικτικῶς. Ἡ μέθοδος λοιπόν, τὴν ὅποιαν ἀκολουθῶσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ταύτης είναι ἡ πραγματεικὴ λεγομένη σύνθετες, καθόσον δὲν δυνάμεθα τὰ προσαγάγωμεν ὑπὸ τὰς ὅψεις τοῦ μαθητοῦ ὀλόκληρον τὴν πατρίδα, ὡς ἐν δλον διὰ τὰ ἀναλύση τούτο εἰς τὰ μέρη του καὶ συνεπῶς δὲν είναι δυνατὸν τὰ γείνη χρῆσις πραγματεικῆς ἀναλύσεως.

Ἀράγκη λοιπὸν τὰ δῆμητα μερινεῖ τοὺς παῖδας εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς πατρίδος διὰ τὰ κατορθώσωμεν τὰ σχηματίσωσι τὰς παραστάσεις αὐτῶν, τὰς ὅποιας συνδέοντες κατόπιν εἰς μίαν ὀλικὴν τῆς πατρίδος εἰκόνα, ἀποκτῶσι τὴν ὀλικὴν παράστασιν τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Ἡ τοιαύτη θεμελίωσις διευκολύνει τὴν περαιτέρῳ ἐποικοδόμησιν γεωγραφικῶν γνώσεων, διότι διὰ ποικιλοτρόπου συνδέοντες τῶν πρώτων τούτων στοιχείων δύναται εὐκόλως ἡ φαντασία τὰ πλάση ζωηρὰν τὴν εἰκόνα, ὅποιας δήποτε περιγραφομένης χώρας· κατ’ ἀκολούθιαν δύναται τὰ γείνη συστηματικὴ διδασκαλία τῶν στοιχείων τῆς Γεωγραφίας·

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν περιπτώσει δύναται τὰ γείνη χρῆσις καὶ τῆς πραγματεικῆς ἀναλύσεως· διότι τὰ μὲν δυνάμεθα τὰ προσαγάγωμεν ὀλόκληρον τὴν γῆν ὑπὸ τὰς ὅψεις τῶν μαθητῶν, δυνάμεθα δύοις τὰ προσαγάγωμεν σφαιραῖς μικρῶν διαστάσεων, ἡ ὅποια τὰ είναι δμοίωμα αὐτῆς καὶ τὰ ἀπεικονίζωνται ἐπ’ αὐτῆς πάντα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ταύτην δὲ δύναται ὁ μαθητὴς τὰ ἀναλύση εἰς τὰ μέρη αὐτῆς. Οὕτω λοιπὸν δυνάμεθα καὶ διαγράμματα καὶ εἰκόνας τῶν μερῶν τούτων τὰ προσαγάγωμεν, διὰ τὰ ἀναλύης

μαθητής καὶ ταῦτα εἰς τὰ μέρη των τοὺς γεωγραφικοὺς καλουμένους χάρτας.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ νὰ σχηματισθῇ ζωηρά, σαφῆς καὶ μόνιμος παράστασις ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ μαθητοῦ ἀνάγκη τὸ πνεῦμα νὰ λειτουργήσῃ καὶ ἀμφοτέρος τὰς μεθόδους καὶ ἀναλυτικῶς καὶ συνθετικῶς, διὰ τοῦτο ἐν τῷ μαθήματι τῆς πατριδογραφίας ἀφοῦ γίνωσιν ἴκανοι οἱ μαθηταὶ νὰ σχηματίζωσι τῆς δῆλης πατρίδος τὴν εἰκόνα, πρέπει νὰ ἀναλύωσι πάλιν ταύτην εἰς τὰ μέρη αὐτῆς χωροῦντες ἐκ τοῦ δλον πρὸς τὰ μέρη, ἐν δὲ τῇ διδασκαλίᾳ τῆς κυρίως Γεωγραφίας, μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς γῆς ἡ χώρας πυρὸς εἰς τὰ μέρη αὐτῆς πρέπει χωροῦντες ἐκ τῶν μερῶν πρὸς τὸ δλον νὰ συνάπτωσι τὰ μέρη καὶ νὰ ἀποτελῶσι τὴν τοῦ δλον εἰκόνα καὶ περιγραφὴν (χαρτογραφία).

Ἐκτὸς τῆς χαρτογραφίας δύναται νὰ συνάπτωσι τὰ μέρη κατὰ ποικίλους τρόπους πρὸς ἀσκησιν τῆς μνήμης ἐν τῇ ἑτοιμότητι (τοερὰ ταξίδια).

Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Γεωγραφίας εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ τοῦ τοῦ μαθητοῦ παραστάσεις κυρίως κατεργάζεται, ἵτοι εἰκόνας ἔξατερικῶν ἀντικειμένων, τῶν χωρῶν δηλ. ἢς διδάσκεται ἐποπτικῶς. Λιὰ τῆς συγκρίσεως δμως τούτων πρὸς ἀλλήλας δύναται νὰ σχηματίσῃ καὶ γενικωτέρος γεωγραφικάς ἐνησίας, τὸ σύνολον τῶν δυοίων ἀποτελεῖ τὴν συγκριτικὴν καλούμενην Γεωγραφέαν, ἵτις μόνον ἐν συμφωνίᾳ μέτρῳ δύναται νὰ περιληφθῇ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν γνώσεων τοῦ πλήρους δημοτικοῦ σχολείου.

Τοιαύτη εἶναι ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ἡ μέθοδος, τὴν δύοίαν πρέπει νὰ ἀπολογηθῇ ἡ διδασκαλία τῆς φυσικῆς γεωγραφίας, ἵτοι τῆς περιγραφῆς τῆς γῆς, ἐν γενικωτάταις γραμματίς ἐπενδεῖσα. Μέθοδος ἀναλυτικούς γενθετικής ἡ συνθετικούς αναλυτικής διεξαγοράς, διὰ τῆς διδασκαλίας μορφῆς.

Ἡ δὲ πολιτικὴ γεωγραφία ἵτοι ἡ περιγραφὴ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπων καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, ἵτοι τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ διδάσκεται διὰ πραγματικῆς συνθέσεως καὶ εἰς μορφὴν ἀφηγηματικῆν ὡς ἡ ἴστορία, ὑποβοηθούσης δμως πάντοτε καὶ τῆς ἐποπτείας διὰ προσαγωγῆς εἰκόνων, ἀντικειμένων αὐτονόμων, πανοραμάτων καὶ μάλιστα δι᾽ ἥλεκτρικῶν προβολέων, κινηματογράφων κτλ. Τοιαύτη διδασκαλία ζῶσα ἔξεγείρει μεγάλως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν καὶ θέλει εἰσθαι μόνιμος καὶ ἀνεξίτηλος.

Ἐν τῇ διδακτέᾳ ὑλῇ τῆς Γεωγραφίας περιλαμβάνεται καὶ Κοσμογραφία ἵτις, ὡς γνωστόν, ἔξειτάζει τὴν γῆν ἐν τῷ κενῷ, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀστέρας. ᘾν αὐτῇ δὲ μόνον φαινόμενα δυνάμεθα νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς μαθητάς, ἐκ τῶν δυοίων αὐτοὶ θὰ ἀνατρέξωσιν ἐπὶ τὰς αὐτίας αὐτῶν. Ἡ λεπτομερής παρατήρησις τῶν φαινομένων

τούτων, ή σύγκρισις πρὸς ἄλλα παρόμοια καὶ ή ἀνεύδεσσις τῆς κοινῆς αἵτίας ἀποτελεῖ λογικὴν ἀνάλυσιν. Ἡ μέθοδος λοιπὸν ἐνταῦθα ἡ ἀρχομένη διὰ πραγματικῆς συνθέσεως (περιγραφῆς τῶν φαινομένων) καὶ καρδιοῦ διὰ λογικῆς ἀναλύσεως εἶναι ή γενετικὴν καλούμενή μέθοδος.

Γράφειν τὴν γῆν σημάνει ζωγραφεῖν αὐτὴν ἐν τῇ διανοίᾳ ὥσπερ ἐν εἰκόνι. Λέν σημαίνει δὲ βεβαίως τὴν μηχανικὴν ἀπομνημόνευσιν τῶν ἔνδρων ὑνομάτων τῶν κόλπων, τῶν ἀκρωτηρίων, τῶν πόλεων καὶ τῶν λοιπῶν γεωγραφικῶν ἀντικειμένων.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργον τῆς φύσεως προηγήθη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ ἐπέδρασε μάλιστα μεγάλως ἐπ' αὐτῷ, διὸ τοῦτο καὶ η διδασκαλία τῆς φυσικῆς Γεωγραφίας πρέπει νὰ προτάσσηται, η δὲ τῆς πολετικῆς νὰ ἔπηται, εἴτε δὲ νὰ ἔρευνάται η σχέσις αὐτῶν καὶ νὰ ἀνευρίσκωνται τῶν αἵτιατῶν τὰ αἵτια.

Τῆς κυρίως διδασκαλίας τῆς Γεωγραφίας εἰδομεν ὅτι πρέπει νὰ προηγήται ὡς θεμελίωσις η διδασκαλία τῆς πατριδογραφίας, ἀλλὰ δὲν ἀρεῖ αὕτη μόνη. Απαιτοῦνται καὶ γνώσεις τῆς Γεωμετρίας, πάγιων ἴδιων τῶν ὅρων, ὃν γίνεται κρῆτος ἐν τῇ γεωγραφικῇ διδασκαλίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῇ Κοσμογραφίᾳ.

"Οταν δὲ μαθητὴς ἀκούσῃ λ. χ. διὰ τὸ δεῖνα ὅρος ἔχει σχῆμα κώνου. "Οταν ἀκούσῃ διὰ η γῆ ἔχει σχῆμα σφαίδας, πᾶς θά κατανοήσῃ ταῦτα ἐάν δὲν γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων τί εἶναι κῶνος καὶ τί εἶναι σφαίδα. Λιγὸ τοῦτο πρὸ πάσης γεωγραφικῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ διδάξωμεν τοὺς μαθητὰς γεωμετρικάς τιτας γνώσεις καὶ ἴδιως."

α') Τὴν διάκρισιν τῶν κυριωτέρων στερεῶν σωμάτων καὶ τῶν μερῶν αὐτῶν καὶ τὴν ὑνομασίαν αὐτῶν.

β') Τὰς ἐπιφανείας καὶ τὰ εἴδη αὐτῶν, καὶ ἀκολουθίαν τὰ ενθύρωμα καὶ καμπνλόγραμμα σχήματα.

γ') Τὰς γραμμὰς καὶ τὰ εἴδη αὐτῶν.

δ') Τὰς γωνίας καὶ τὰ εἴδη αὐτῶν.

ε') Τὸν τρόπον τῆς καταμετρήσεως τῶν μηκῶν καὶ τῶν κανονικῶν ἐπιφανειῶν.

Ἐπὶ πλέον δὲ λέγομεν διὰ τὰ περὶ σφαίδας πρέπει νὰ διδαχθῶσιν δύον τὸ δυνατὸν σαφῆς καὶ ἀκριβῆς.

τούς την περιοχήν ή του μονόδου πάλι τόπου την οποία ή πυρού
η αναπτυγμένη γεωγραφία της Ελλάδας Η ιστορία την κάνει να
τονίζεται πάντα την πολιτική της στην περιοχή την οποία περιλαμβάνει την περιοχή

Η ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΗ ΓΛΗ ΚΑΤΑ ΤΑΞΕΙΣ

συμφώνως τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας
τῷ ἐφαρμοζομένῳ ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου 1913

Γ' τάξις.

1) Τὰ παρὰ τὴν πόλιν γειτονικὰ χωρία. Ἐπίσκεψις τούτων. Τὰ σπουδαιότερα ἀγγειόμενα ἐκάστου χωρίου. Η ἐκκλησία, τὸ σχολεῖον, ἡ πλατεῖα, ἡ ἀγορά, τὰ μνημεῖα κλπ. Η πέριξ ἐκάστου χωρίου φύσις. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων ἐκάστου χωρίου. Θέσις, πόστασις καὶ μέγεθος ἐκάστου χωρίου. Η μετὰ τῶν χωρίων τούτων συγκοινωνία τῆς πόλεως (χάρτης).

2) Η πέριξ φύσις κατὰ τὰς τέσσαρας ὥρας τοῦ ἔτους. Μετεωρολογικὰ φαινόμενα (νέφος, βροχή, ὄμβριλη, δρόσος, πάχνη, χιόνι, χίλακα, ὄνεμα).

3) Τὰ ἀλλα ἀπότερα χωρία τοῦ δήμου. Η πέριξ τούτων φύσις. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Η μετὰ τούτων συγκοινωνία. Ο δῆμος (χάρτης τοῦ δήμου). Η διοίκησις τοῦ δήμου. Οι ἄλλοι γειτονικοί δῆμοι. Η ἐπαρχία (χάρτης τῆς ἐπαρχίας). Αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι. Ο νομός τοῦ μαθητοῦ. Η διοίκησις τοῦ νομοῦ (χάρτης τοῦ νομοῦ).

4) Οι ἄλλοι νομοὶ τοῦ Κράτους μετὰ τῶν πρωτεύουσαν αὐτῶν καὶ τῶν τόπων, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ιστορίας.

Δ' τάξις.

1) Η Ἑλλάς. Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ἑλλάδος. Όρα. Φυσικὴ καὶ πολιτικὴ διαιρεσίς.

2) Ἐπανάληψις τοῦ νομοῦ τοῦ μαθητοῦ.

3) Δεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν ἄλλων νομῶν τοῦ Κράτους (χαρτογραφία).

Ε' τάξις.

Α' Τὰ δτοικειωδέστατα ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς μαθηματικῆς γεωγραφίας.

1) Η γῆ. Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς γῆς. Η ἔηρά καὶ ἡ θάλασσα. Αἱ ἡπειροί. Μέγεθος τῶν ἡπείρων. Οι ωκεανοί. Μέγεθος καὶ βάθος τῶν ωκεανῶν. Τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ ρέουματα. Κύκλοι τῆς γηίνης σφαίρας. Γεωγραφικὸν πλάτος καὶ μῆκος. Ζῶναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

2) Η ἀτμόσφαιρα. Πάχος τῆς ἀτμόσφαιρας. Συστατικὰ τοῦ ἀέρος. Θερμοκρασία αὐτοῦ. Ανεμοί, ὅγρασία, κλίματα.

Β' Πολιτικὴ γεωγραφία.

1) Η Ἀσία. Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ασίας. Η μικρὰ Ασία (λεπτομερῶς).

Η Σορία, η Μεσοποταμία, η Αραβία, η Περσία, η Ινδική, η Ιαπωνία και αλλλα χώραι της Ασίας (συντόμως).

2) Η **Αφρική**. Γενική έπισκόπησις της Αφρικής. Η Αιγυπτος (λεπτομερώς). Αι άλλαι: έν τη βορειώ παραλία της Αφρικής χώραι (συντόμως). Η Σαχάρα, η Αδησσονία. Αι άλλαι χώραι της Αφρικής (συντόμως),

3) Η **Ανατραπή**, Γενική έπισκόπησις της Ανατραπής. Η Ανατραπή και αι άλλαι νῆσοι (συντόμως).

4) Η **Αμερική**. Γενική έπισκόπησις της Αμερικής. Η άνακαλύψις απτής. Τά κράτη της βορείου Αμερικής. Αι Ηνωμέναι Πολιτείαι (λεπτομερέστερον). τά άλλα κράτη (συντόμως). Η κεντρική Αμερική. Τά κράτη απτής. Αι νῆσοι. Η νότιος Αμερική. Η Βρετανία και τά άλλα κράτη (συντόμως).

Χαρτογραφία.

Γ' τάξις.

Α' Τὰ διποδιαίστατα της φυσικῆς και της μαθηματικῆς γεωγραφίας.

1) Η γῆ. Τὸ σχῆμα και τὸ μέγεθος τῆς γῆς. Η λιθόσφαιρα. Τὸ πάχος τῆς λιθοσφαιρας. Τὸπογενή και πυριγενῆ πετρώματα. Μεταβολὴ ἐπὶ τῆς ἔπιφανειας τῆς γῆς. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς. Τὰ ἡφαίστεια, οἱ σεισμοί, οἱ θερμαι πηγαι. Η κίνησις τῆς γῆς περὶ τὸν θερόν της. Ημέραι και νύκτες. Αἰτία ἀνισότητος γημερῶν και νυκτῶν. Τὸ Ιουλιανὸν και τὸ Γρηγοριανὸν ημερολόγιον.

2) Ο ἔναστρος οὐρανός. Ο Γαλαξίας. Πλανήται και ἀπλανεῖς ἀστέρες. Κοιμῆται και διέτενταις. Ο ἥλιος, η σελήνη. Αι φάσεις τῆς σελήνης. Αι ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου και τῆς σελήνης.

Β' Πολιτικὴ γεωγραφία.

1) Η **Εύρωπη**. Γενική έπισκόπησις της Εύρωπης. Φυσική και πολιτική απτής διακίρεσις. Τὰ κράτη της Εύρωπης λεπτομερῶς, λεπτομερέστερον δὲ αι χώραι της Ελληνικῆς χερσονήσου (χαρτογραφία).

2) Η **Ελλάς**. Θέσις της Ελλάδος. Φυσική ταύτης διαίρεσις. Η διάπλασις τῆς παραλίας και ή διαμέρισμας τοῦ ἑδάφους τῆς Ελλάδος. Τὸ κλίμα τῆς Ελλάδος. Τὰ ἐκ τῆς διαπλάσεως τῆς παραλίας και τοῦ ἑδάφους και τὰ ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ κλίματος πλεονεκτήματα. Πολιτισμός τῆς Ελλάδος. Ηγοι: γεωργία, κτηνοτροφία, βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, συγκοινωνία, ἐκπαίδευσις, θρησκεία, διοικησις. Ο δρυκτός πλούτος τῆς Ελλάδος. Αι ἀλύτρωτοι: ἐλληνικαι χώραι και ή καθ' ὅλου διασπορά τῶν Ελλήνων. Τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ Ελληνισμοῦ. Η μεγάλη ιδέα τοῦ γένους

Γ' Ο ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς.

1) Οι κάτοικοι τῆς γῆς. Αι φυλαι τῶν ἀνθρώπων. Αι γλωσσαι. Αι θρησκείαι. Τὰ πολιτεύματα.

2) Τὰ μεγάλα κράτη τῆς γῆς. Η ἐκτασις και δ πληθυσμὸς απτῶν. Αι μεγάλυτεραι πόλεις τοῦ κόσμου. Αι μεγάλαι: δοι συγκοινωνίας κατά έγραφαν και κατά θάλασσαν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑΣ

•*Αντικείμενον (ἢ ὄρισμὸς) τῆς Πατριδογραφίας.*

Ἡ πατριδογραφίκη προγματεύεται τὴν περιγραφὴν κύτῶν τούτων τῶν τόπων, ἐπὶ τῶν ὅποίων κατοικοῦσιν οἱ μαθηταί, εἰς τοὺς ὅποιους ἀπευθύνεται τις.

Δύναται τις νὰ τὴν ὄνομάσῃ ἐπίσης **Ἐποπτειὴν Γεωγραφίαν** ἢ **Πρακτικὴν** τοικύτην, καθόσον αὕτη δὲν προγματεύεται κατ' ἀρχὰς ἢ περὶ τῶν προγμάτων ἐκείνων, τὰ ὅποια βλέπουσιν οἱ μαθηταὶ διαφορὰς πέριξ αὐτῶν.

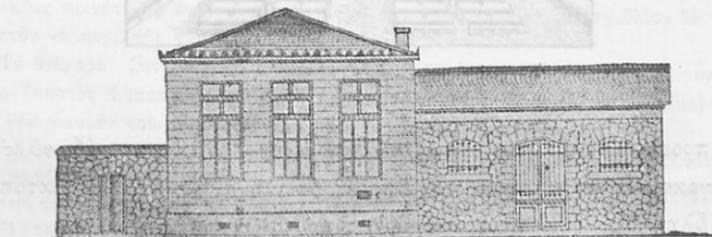
Δὲν ὑπάρχει τόπος, ὃ ὅποιος νὰ μὴ παρουσιάζῃ ὑπὸ μίαν κλίμακαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡπτον μεγάλην τὸ παράδειγμα, τὸν τύπον, τὴν ἴδεαν ἀριθμοῦ τινος περιστατικῶν (ἢ ἀνωμαλιῶν τοῦ ἐδάρους) τὰ ὅποιαν ἀναφέρονται εἰς τὴν γεωγραφικὴν ὄνοματολογίαν, ὡς εἶναι τὰ δρη, οἱ λόφοι, οἱ πεδιάδες, οἱ κοιλάδες, τὰ λιμνάζοντα, ἢ τὰ δέοντα ὅδαια, οἱ καλλιεργημένα γαῖαι, τὰ δάση, τὰ λατομεῖα κ.τ.λ. καὶ ἔνθι δὲν ὑπάρχουσι κατοικίαι, ἄνθρωποι ἡνωμένοι εἰς κοινωνίαν, δημόσιοι διοικηταὶ, ἔμποροι κ.λ.π. Τὸ παιδίον βλέπει ὅλα ταῦτα, ἀλλὰ τὰ βλέπει τὸν περισσότερον καιρὸν χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τι, χωρὶς νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτῶν, χωρὶς νὰ κατατάξῃ ταῦτα εἰς τάξεις, χωρὶς νὰ ὄνομάσῃ μάλιστα ἐκεῖνο τὸ ὅποιον βλέπει.

Εἰς τὸν διδάσκαλον λοιπὸν ἀνήκει νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν του ἐπὶ ὅλων τούτων τῶν προγμάτων, νὰ καταστήσῃ τὸν τρόφιμον τοιοῦτον. Ὅστε γὰρ παρατηρῇ τὰς ὁμοιότητας ἢ τὰς διαφορὰς αὐτῶν, νὰ μάθῃ τοῦτον νὰ κατατάσσῃ ταύτας μεθοδικῶς εἰς κατηγορίας τῆς αὐτῆς φύσεως, νὰ προσδιορίζῃ ταῦτα μὲ τὰς κατ' ἴδιαν ὄνομασίας αὐτῶν, νὰ ἔξηγηται εἰς αὐτόν, τὰς κιτίκις καὶ τὰς συνεπείκες τῶν προγμάτων (ἢ συμβεβηκότων), τὰ ὅποια συμβάίνουσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἐν ἐνὶ λόγῳ νὰ γυμνάζῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ συγχρόνως τὴν μνήμην τοῦ μαθητοῦ, Ὅστε γὰρ δύναται νὰ συγκρατῇ τὰς ὄνομασίας, νὰ ἀσκῇ τὴν φρυτασίαν του ὅπως συλλαχητάνῃ τὰ σχήματα καὶ τὰς εἰκόνας καὶ ἐν τέλει νὰ καθιστᾷ τὴν κρίσιν του ἵκανην νὰ δικυρωῖται καὶ ἐννοῇ τὰς κιτίκις καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Τοιοῦτος ὁ σκοπὸς τῆς τοπικῆς Γεωγραφίας, τῆς ὑποίκες βάσις εἶναι ἡ τοπικὴ τοπογραφία, τῆς ὑποίκες κατ' ἀρχὴν ὁ σκοπὸς εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν τῆς Γεωγραφίας, διότι ὅπως ἡ πατριδογραφία οὕτω καὶ ἡ γεωγραφία ἀσχολοῦνται συγγρένως περὶ τῆς γῆς καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου.

'Αλλ᾽ ἡ σπουδαιότης τῆς πατριδογραφίας εἶναι κατὰ τοσοῦτον μεγαλυτέρης καθ' ὃσον δι' οὐτῆς φθάνει τις ἀσφαλέστερον εἰς τὴν Γεωγραφίαν.

Ο τόπος εἶναι εἰς μικρὸς κόσμος καὶ ὅταν τις γνωρίσῃ καλῶς οὐτὸν εὐκόλως πλέον καθίσταται ἐκεῖνος νὰ συγκεκίνηται ιδέαν ὅρθην καὶ σκρῆ περὶ ὄλοκλήρου τοῦ κόσμου¹.

Σχολεῖον

1. *Tὸ σχολεῖον.*

Μετὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις εἶναι οἶκος Θεοῦ καὶ ἡ ὑποίκη διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ ὀρκιώτερον τῶν κτιρίων. Ἐκεῖνο τὸ ὑποίκη περισσότερον μᾶς ἐνδικρέψει ἐξ ὅλων τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων τῆς καίνοτητος εἶναι τὸ σχολεῖον.

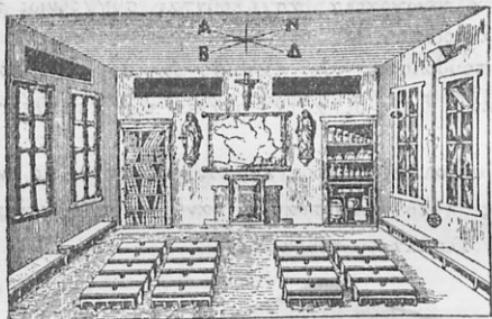
Εἰς τὸ σχολεῖον μεταβλίνουσιν οἱ μαθηταὶ διὰ νὰ διδαχθῶσι γράμματα.

Τὸ σχολεῖον εἶναι διὰ τοὺς μαθητὰς διεύτερος πατρικὸς οἶκος· διότι ἐκεὶ εὑρίσκουσι τοὺς διδασκαλούς των, οἱ ὑποίκη ἀναπληροῦσι τοὺς γονεῖς των, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν μεγάλον ἀριθμὸν συμμαθητῶν, μετὰ τῶν ὑποίκων συμμερίζονται τὴν πρόσδον τείς τὰς σπουδὰς των καὶ τὰ παιγνίδια των ὡς ἀληθινοὶ ἀδελφοί.

1) Τὸ μάθημα τῆς Πατριδογραφίας δὲν ἔχει σκοπὸν μόνον νὰ εὑρύνῃ τὸν παραστατικὸν κύκλον τῶν γνώσεων τοῦ μαθητοῦ, ἀλλ᾽ ἐπί τοῦ παραλλήλου καὶ τὸν γλωσσικόν. Οφείλει δὲ διδάσκων νὰ ἐφιστῇ εἰς τρία τινὰ τὴν προσοχὴν του·

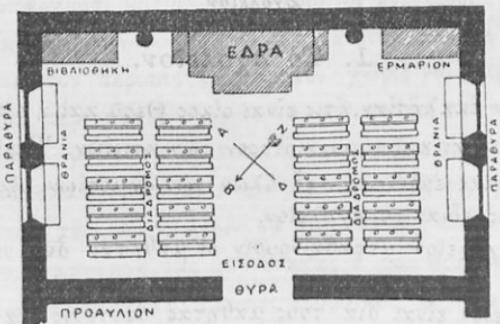
α') εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ διδαχθησομένου τόπου ἢ πράγματος· δ') εἰς τὴν ὁνομασίαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μερῶν· καὶ γ') εἰς τὴν ὅρθην γραφὴν αὐτῶν.

Διὸς νὰ μάθωσι δὲ οἱ μαθηταὶ νὰ ἀγκυπῶσιν ἀκόμη περισσότερον τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ γνωρίζωσιν ὅλης τὰς λεπτομερείας τῆς κατασκευῆς του, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ πέριξ τοῦ σχολείου ἀντικείμενα. Τοῦτο

Τάξις

θὰ προετοιμάσῃ αὐτοὺς ὅπως εὔκολώτερον προπαρχοσκευάζωσι τὰς γεωγραφικὰς περιγραφάς, τὰς ὁποίας ὀφείλουσι νὰ κάμωσι κατόπιν ἐπὶ ὅλης τῆς κοινότητος, καὶ τῶν τοποθεσιῶν της.

Σχεδιάγραμμα αἰθούσης παραδόσεως

Γύμνασια προοδοϊκόν.—Ο μαθητὴς ὀφείλει νὰ ἀπαντήσῃ μεγαλοφύνως εἰς τὰς ἔξῆς ἐρωτήσεις: 1) Ποίον τόπον κατοικοῦμεν ἡμεῖς; 2) Πῶς ὀνομάζεται ὁ οἶκος εἰς τὸν ὃποιον μεταβαίνετε διὰ νὰ διδαχθῆτε; 3) Ποίον ἴδιαιτερον ὅνομα φέρετ τὸ σχολεῖον σας; 4) Πῶς ὀνομάζεται ἡ αἰθουσα ἢπου εὑρίσκομεθα; (τάξις). 5) Πόσας πλευρᾶς ἔχει ἡ τάξις, πόσας θύρας, πόσας παράθυρα; "Ἄς καταμετρήσωμεν τὰς διαστάσεις κατὰ μῆκος, πλάτος καὶ ὕψος" 6) Πόσας ὑπάρχουσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ θρανία, ἡ ἀνάθαλτρα, καὶ ποιὰ ἄλλα ἔπιπλα; (Γραφεῖον, ἔδρα, ἀνάθαλτρον, πίνακες, ἔρματά, βιθυνική, θερμόστρα, γεωγραφικοὶ γάρται, εἰκόνες τῆς

Ιερᾶς Γραφῆς, εἰκόνες τῶν Βαυαλέων μας, εἰκόνες ἡρώων τῆς ἑλλ. παλλιγγενεσίας καὶ τῶν δύο τελευταίων ἐνθάδεν πολέμων μας) κτλ. 7) Ποικίλις εἶναι τὰ θρησκευτικὰ ἀντικείμενα τὰ τοποθετημένα ἐν τῇ τάξει; 8) Ἐκ πόσων τάξεων ἀποτελείται τὸ σχολεῖον; Ήδοντας τάξεις ἔχει εἰς κάθε πάτωμα; (ὅροφον); 9) Ποικίλις εἶναι τὰ διάφορα μέρη τοῦ κτιρίου τοῦ σχολείου; (ἡ πρόσοψις, μέτωπον) οἱ τοίχοι, ἡ στέγη, ὁ διάδρομος, ἡ κλίμακη κτλ.) 10) Ποικίλις εἶναι τὰ γειτνιάζοντα μέρη μὲν τὸ κτίριον τοῦ σχολείου, (ὁ περίβολος, ἡ κίλη, ἡ θενδροστοιχία, ὁ κῆπος, τὸ προαύλιον, ἡ οικία τοῦ διδασκάλου, αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ γειτονικαὶ ιδιοτηταί κτλ.) 11) Ἐκ τίνων διλικῶν ἔχει κατασκευασθῆ τὸ κτίριον τοῦ σχολείου; Οἱ τοίχοι: (ἐκ λιθωνῆ ἢ ἐκ πλευθωνῆ), ἡ στέγη τὸ ἄνωθεν στέγασμα τῶν αιθουσῶν (ταβάνι), τὰ πατώματα, ἡ στρώσις τοῦ ἐδάφους (λιθόστρωσις, πιεσσόστρωσις κτλ.).

Αἱ ἀποκρίδεις ἔπι τῶν κατωτέρω ἐρωτήσεων εἶναι κατ' ἀνάγκην διάφοροι, ἀναλόγως τῆς κοινότητος ἐν ᾧ κατοίκει ὁ μαθητής. Καθόδου μόνον αἱ τῆς Παλ. Ἑλλάδος κοινότητες ἀνέρχονται εἰς 2,800. Κατ' ἀκολουθίαν οὐδὲν βιβλίον θὰ ἡτο δυνατόν νὰ περιλάβῃ ταῦτα.

Τὰ διάφορά ζητήματα τίθενται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ κατὰ τοιούτον τρόπον, ώστε ἔκαστος διάδοσκαλος καὶ μαθητής, ἀποκρινόμενος εἰς αὐτὰ νὰ συναρμολογῇ τὴν γεωγραφίαν τοῦ τόπου του, ἥτις τὸν ἐνδιαφέρει ιδιαιτέρως.

“**Ἄδειόδεις εἰς τὴν καρτογραφίαν.**—Ο μαθητής δέον νὰ δισκήται εἰς τὴν καρτογραφίαν διαδοχικῶς ἀρχιτέκτων, νὰ σχεδιάζῃ πρώτον τὸ σχολεῖον, τὴν κοινότητα, τὴν ἀναρρίφατο, ἡ ὑποδιοικησιν, τὸν νομόν.

Πότε διατυπώνει πρόπεται νὰ διατυπώνῃ ἐγγράφως τὰς ἀποκρίδεις του.” Όταν οἱ μαθηταὶ προχωρήσωσιν ἐπεκράτησθαι δένανται νὰ ἀναπαραγάγωσιν ἕγγραφως τὰς καταλλήλους ἀποκρίσεις. “Η σύνταξις αὐτῶν θέλει ἐμπεδώσει τὰς γεωγραφικάς γνώσεις, τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὸ ὅφος αὐτῶν.

Κατὰ τὸν νέον περὶ κοινότητων νόμον. «Πᾶς μόνιμος συνοικισμός ἔχων ὑπέρ τους 300 κατοίκους καὶ σχολεῖον τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἀποτελεῖ ιδίαν κοινότητα.

Ίδιαν κοινότητα δύναται νὰ ἀποτελέσῃ καὶ πᾶς συνοικισμός διιγωτέρων τῶν 300 κατοίκων, ἔαν ἔχῃ δύολεῖον, ζητήσωσι δὲ τοῦτο τὸ ἡμίου τῶν ἐκλογέων κατοίκων. **Δῆμοι** εἶναι αἱ αἱ πρωτεύουσαι τῶν νομῶν, β') αἱ πόλεις αἱ ἔχουσαι ἄνω τῶν 10,000 κατοίκουν.

2. ‘Ορίζων—Προσανατολισμός.

“Οταν εὑρίσκεται τις εἰς τοὺς ἡγροὺς μακρὰν ἀπὸ τὴ δένδρον ἢ τὰς οἰκίες, τὰ ὄποια θὰ ἡδύνηστο νὰ ἐμποδίσουν τὴν δρασιν, βλέπετε τις πέριξ ἔνα μεγάλον κύκλον, σγηματιζόμενον ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅστις φάνεται ὅτι ἐγγέζει τὴν γῆν ὁ κύκλος λοιπὸν οὗτος λέγεται **ὅρεζων**. Καὶ ξέλλως,

“Η κυκλικὴ ἐκείνη περιφέρεια τὴν διποίαν σγηματίζει ὁ οὐρανὸς πέριξ ἡμῶν, ὅταν ίσταμεθα ἐπὶ ὑψηλοῦ ἢ χαμηλοῦ μέρους καὶ

ἐπὶ τῆς ὁποίας φαίνεται ὅτι στηρίζεται ὁ οὐράνιος θόλος, ὃνομά-
ζεται **ὅρίζων**.

3. Τὰ ηύρια σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος.

Τέσσαρα εἰναι τὰ ηύρια σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Η Ἀρατολή, ἡ
Ἄνσις, ὁ Βορρᾶς καὶ ἡ Μεσημβρία. Προσδιορίζουσι δὲ ταῦτα προ-
σανατολίζόμενοι τὴν μὲν ἡμέραν διὰ μέσου τοῦ ἥλιου, τὴν δὲ νύ-
κτα διὰ μέσου τοῦ πολικοῦ ἀστέρος.

Ἀνατολή ὄνομάζεται τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ἐκ τοῦ ὄποιον ὁ
ἥλιος ἀνατέλλει, ἢτοι ἀρχί-
ζει νὺχ φαίνηται.

Ο μαθητὴς δεικνύων τὰ σημεῖα
τοῦ ὁρίζοντος.

μεγ ὅπισθεν ἡμῶν ὄνομάζεται νότος ἡ μεσημβρία.

Τοιουτορύπως ἡ **Δύσεις** εἰναι τὸ ἀντίθετον σημείον τῆς **Ἀνα-
τολῆς**, ὁ δὲ **Νότος** εἰναι τὸ ἀντίθετον σημείον τοῦ **Βορρᾶ**.

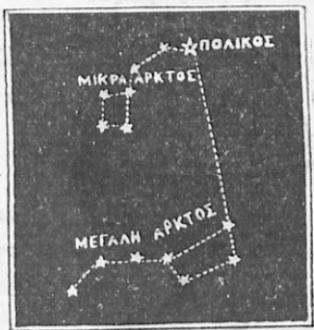
Σημ. Ο **Βορρᾶς** λέγεται καὶ **Αρκτος**, διότι τὸν ἀναγνωρίζουν τὴν νύκτα
ἀπὸ τὰ ἑπτά ἀστέρα τῆς **Μεγάλης Αρκτου**, καὶ ο **Νότος** γημεσημβρία, διότι ὁ ἥλιος
τὴν μεσημβρίαν ἴστεται πρὸς νότον. Όταν ἡ νὺξ είναι ἀνέφελος καὶ ἀστροφεγγής
δυνάμεθα νὰ εὑρωμεν τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, ἐὰν ζητήσωμεν τὸν πολικὸν
ἀστέρα, ὁ ὄποιος μᾶς δείκνυε πάντοτε τὸ μέρος τοῦ βορρᾶ.

Διὰ νὺξ εὑρωμεν τὸν πολικὸν ἀστέρα, ἀναζητοῦμεν δύο
ἀθροίσματα ἀστέρων ἢτοι ἀστερεσμάνδρος ὄμοιάζοντας πρὸς ἀλλή-
λους, ο τὴν **Μεγάλην Αρκτον** καὶ τὴν μικρὸν **Αρκτον** ὁ

χρηστήριο, λοιπόν, δεστις εύρισκεται εἰς τὸ τέλος τῆς οὐράς τῆς μικρᾶς ἀρκτοῦ καὶ λάμπει περισσότερον τῶν ἄλλων εἶναι ὁ **πολικὸς ἀστὴρ** ἢ ὡς τὸν ὄνομάζουσιν οἱ νυκτικοί "Αστρον τῆς Τραμουντάνας".

"Οταν δέν δυνάμεθι καὶ ἔδωμεν οὔτε τὸν γῆλιον οὔτε τοὺς ἀστέρας, εύρισκομεν τὰ σημεῖα τοῦ ὄρίζοντος διὰ τῆς νυκτερικῆς πυξίδος.

"Η νυκτικὴ πυξίδης (μπούσουλας) εἶναι μία πλάξη, ἢ ὅποια φέ-

Μικρὰ καὶ μεγάλη Ἀρκτοίς

ρεμίκιν μαργυρητισμένην βελόνην, ἥτις κινεῖται ἐπὶ ἔνὸς στροφέως καὶ διευθύνει πάντοτε τὴν μίαν ἄκρην κατὰς πρὸς βορρᾶν.

4. Ποῖα εἶναι τὰ διάμεσα (δευτερεύοντα) σημεῖα τοῦ ὄριζοντος.

*Ναυτικὴ πυξίδη
(μπούσουλας).*

'Ἐκτὸς τῶν κυρίων σημείων τοῦ ὄριζοντος διακρίνομεν καὶ τὰ τέσσαρα ἄλλα σημεῖα, τὰ ὅποια ὄνομάζονται **δευτερεύοντα σημεῖα τοῦ ὄριζοντος**. Εἶναι δὲ τοποθετημένα μεταξὺ τῶν κυρίων σημείων. Ταῦτα εἶναι τὸ **βορειανατολικὸν** μεταξὺ βορρᾶς καὶ ἀνατολῆς, τὸ **βορειοδυτικὸν** μεταξὺ βορρᾶς καὶ δύσεως, τὸ **νοτιανατολικὸν** μεταξὺ νότου καὶ ἀνατολῆς καὶ τὸ **νοτιοδυτικόν** μεταξὺ νότου καὶ δύσεως.

ΣΗΜ. Χάριν συντομίας τὸ ἀνατολικὸν σημειώνομεν διὰ τοῦ Α, τὸ δυτικὸν διὰ τοῦ Δ, τὸ βόρειον διὰ τοῦ Β, καὶ τὸ νότιον διὰ τοῦ Ν.

Τὰ δέ **δευτερεύοντα** σημεῖα σημειώνομεν ὡς ἔξης: τὸ **βορειανατολικὸν** διὰ τῶν φηφίων ΒΑ, τὸ **βορειοδυτικὸν** διὰ τῶν ΒΔ, τὸ **νοτιοδυτικὸν** διὰ τῶν ΝΔ, καὶ τὸ **νοτιανατολικὸν** διὰ τῶν ΝΑ.

Εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς γάρτας ὁ **βορρᾶς** σημειοῦται πρὸς τὰ ἄνω, ὁ **νότος** πρὸς τὰ κάτω, ἡ **ἀνατολὴ** πρὸς τὰ **δεξιά** καὶ ἡ **δύσης** πρὸς τὰ **άριστα**.

Τί εἶναι γάρτης;

Υδρόγειος σφαῖρα.

Στρέψει ταύτην πάντοτε
δεξιά.

Γύμναδμα.—Τί λέγεται ὄριζων; Ήσα είναι τὰ κύσια σημεῖα τοῦ ὄριζοντος; Πῶς προσδιορίζονται ταῦτα; Τί λέγεται προσανατολισμὸς ἐνὸς τόπου; Ήσεις σημεῖα τοῦ ὄριζοντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ήμέρας καὶ τῆς νυκτός; Διὰ τίνος ὀργάνου προσδιορίζομεν τὰ σημεῖα τοῦ ὄριζοντος καὶ ἀπὸ τούτων;

5. Περὶ τῆς κοινότητος καὶ τῶν δρίων (συνόρων) αὐτῆς.

Ο κακὸς Θεός ἐδημιούργησε τὸν ἀνθρώπον ὅχι διὸς νὰ ζῆ μόνος ἐπὶ τῆς γῆς ἀλλὰ ἐν κοινωνίᾳ, δηλαδὴ μὲ συντροφιὰν τῶν ὄμοιών του, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ καθιστῶσι τὴν ὕπαρξιν κύτου περισσότερον ἀσφαλῆ καὶ εὐχάριστον.

Η φυσικῶτέροις καὶ ἡ πλέον ἀγαπητὴ ἐξ ὅλων τῶν κοινωνιῶν εἰς τὸν ἀνθρώπον εἶναι ἡ κοινωνία ἐκείνη, τὴν ὄποιαν ἀποτελεῖ ἡ ἴδια κύτου οἰκογένεια.

Η κοινότης εἶναι μία κοινωνία πολιτικὴ ἀποτελουμένη ὑφ' ἐνὸς ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥπτον μεγάλου, διευθύνεται συνήθως ὑφ' ἐνὸς ἀρχηγοῦ, ὃστις ὀνομάζεται δῆμαρχος ἢ πρύτανος τῆς κοινότητος.

Η κοινότης περιλαμβάνει ἔδαφος περισσότερον ἢ ὅλιγάτερον ἐκτετκμένον καὶ τὸ ὄποιον πάλιν περιορίζεται ἀπὸ ἐδάφη ἄλλων γειτονιῶν κοινοτήτων.

Χάρτης εἶναι τεμάχιον γάρτου ἐπὶ τοῦ ὄποιον παριστῶμεν εἴτε ὄλοκληρον τὴν γῆν, εἴτε μέρος μόνον αὐτῆς.

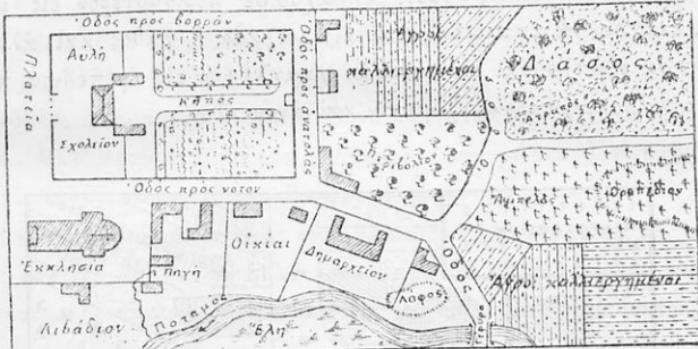
Τί ὀνομάζομεν ὑδρόγειον σφαῖραν;

Ὑδρόγειος σφαῖρα ὀνομάζεται ἡ σφαῖρα, ἣτις ἐν σμικρῷ παριστᾷ ὄλοκληρον τὴν γῆν.

Τί εἶναι ἡ γεωγραφία;

Γεωγραφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἣτις περιγράφει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.

Τὰ δρια (σύνορα) ἐκάστης κοινότητος δείκνυνται ἐπὶ τοῦ ἑδάφους δι' ὁροσήμων, οἵτινα κατασκευάζονται διὰ λίθων ὅπως ἐκεῖνα, τὰ ὅποια χωρίζουσι τοὺς ἀγροὺς τῶν διαφόρων ἴδιοκτητῶν.

Σχεδιάγραμμα κεντρικοῦ τμήματος τοῦ χωρίου.

Τὰς διαφόρους ἀγροτικὰς κοινότητας ἀπαρτίζουσι κῶμαι, κωμοπόλεις. Αὗται δὲ πολλάκις περιλαμβάνουσι πολλὰ τμήματα ἢ χωρία.

Τὰς ἀστικὰς ἢ πολιτικὰς κοινότητας ἀποτελοῦσιν αἱ πόλεις. Αὗται εἶναι διηρημέναι εἰς συνοικίας καὶ πολλάκις περιλαμβάνουσι καὶ προστείχουσι.

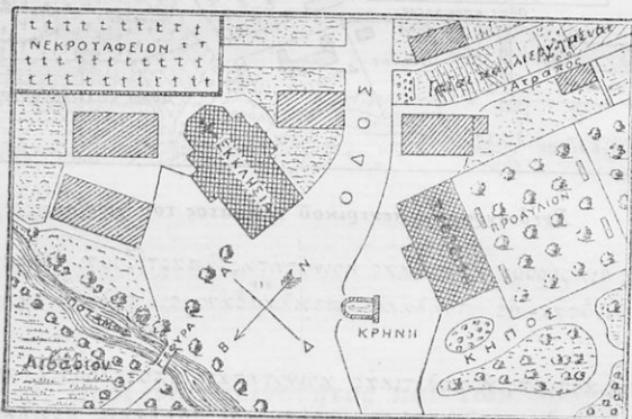
"Ηδη ἡς μάθωμεν ἐκεῖνο, τὸ ὄποιον σχετίζεται μὲ τὴν κοινότητα ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔχομεν γεννηθῆ, ἀπκυντῶντες καταλλήλως εἰς τὰς ἀκολούθους ἐρωτήσεις.

Γύμνασμα προφορικόν.—1) Ποιαν κοινότητα κατοικοῦμεν; 2) Πόσα ονομάζονται οἱ ἀνθρώποι τῆς κοινότητος; 3) Ποῖαι κοινότητες γειτνιάζουσι μετὰ τῆς ἴδιας μης, πρὸς βορρᾶν, πρὸς νότον, πρὸς ἀνατολάς, πρὸς δυσμάς; 4) Ἡ κοινότης αὕτη ἀποτελεῖ μίαν πόλιν ἢ χωρίον; Περιέχει πολλὰς συνοικίας, τμῆματα, κώμας ἢ χωρία; 5) Ονομάστε τὰ μέρη ταῦτα τῆς κοινότητος καὶ εἰπατε εἰς ποιὸν μέρος εὑρίσκεται τὸ σχολεῖον. 6) Ἀναφέρατε τὰς κυριωτέρας ὁδούς κατενες διασχίζουσι τὴν κοινότητα. 7) Ποιαν ὁδὸν λαμβάνετε σεῖς ἀπιστρέφοντες ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τοὺς γονεῖς σας; 8) Ποῦ εὑρίσκονται σχετικῶς μὲ τὸ σχολεῖον ἡ ἐκκλησία, ἡ θημοσία πλατεῖα, τὸ δημαρχεῖον ἢ ἡ οἰκία ἐν τῇ ὁποίᾳ συνέρχονται ἡ πράεδρος καὶ τὸ συμβούλιον τῆς κοινότητος;

6. Ἡ κοινότης καὶ αἱ γαῖαι αὐτῆς.

Οἱ καλόις Θεὸι δικθέτων τὴν ἐπιφύνειχν τῆς γῆς διὰ κατοικίαν ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ

τοῦ ἀγθρώπου δὲν κατεσκεύασε ταύτην ὅλως διόλου ὁμοιόμορφον καὶ ὄμικλήν, ὡς εἶναι τὸ πάτωμα τῆς αἰθαύστης τῆς παραδόσεως. Πίπτοντες π.χ. ἐν βλέμμα πέριξ ἡμῶν βλέπομεν ὅτι τὸ ἔδαφος ἀλλαχοῦ μὲν ὑψοῦται ὀλίγον εἰς λόρον, ἀλλαχοῦ δὲ περισσότερον εἰς μικρὸν ὅρος, ἐκεῖ δὲ νὰ καταχιβάζηται εἰς κοιλάδων ἢ βάθος καὶ ὀλλαχοῦ πάλιν νὰ ἐξαπλωῦται εἰς πεδιάδα χαμηλὴν ἢ εἰς ὀροπέδιον περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ὑψωμένον καὶ ἀνώμαλον.

Σχεδιάγραμμα χωρίου.

Τὸ ὑψος τῶν ὁρέων ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τροποποιῇ τὸ κλίμα τῆς γήρας καὶ νὰ προκαλῇ τὰς βροχάς. Ἐνῷ αἱ κλίσεις τοῦ ἔδαφους καὶ τὸ βάθος τῶν κοιλάδων, διευκολύνουσι τὴν ροήν τῶν ὑδάτων, ὡς θὰ ἴδωμεν ὅταν προχωρήσωμεν εἰς τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας.

Οἱ λόροι καὶ αἱ κοιλάδες δίδουσιν ἐπίσης εἰς τὴν φύσιν περιστοτέρουν ποικιλίαν καὶ θεάμπτα πολὺ εὐχάριστα εἰς τὴν ὥρασιν.

Γύμνασμα.—1) Τὸ ἔδαφος τῆς κοινότητος ὅπως βλέπετε εἶναι ἀντελῶς δημιαλόν; Δὲν εἶναι εἰς μέρη τινὰ βουνώδεας, ἀνώμαλον, περισσότερον χαμηλόν; 2) Εἴπατε μοι ἔνα τόπον ἢ μίαν οἰκίαν ἢ ὅποια εὑρίσκεται ὑψηλοτέρα τοῦ σχολείου. Δεῖξτε ἔνα πόπον χαμηλότερον τούτου. 3) Ποιὸν εἶναι τὸ ὑψηλότερον σημείον ἀπὸ τὰ πέριξ ἡμῶν; 4) Ὡπάρχουν πολλάκις εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος θεωρήστεις ἢ μέρη τοῦ ἔδαφους φυσικά, ἔχουσας δὲ ὠρισμένα ὄντα, βουνόν, ὄρος, λόρος, γήλοφος, ὀροπέδιον, πεδιάς, κοιλάς; 5) Γνωρίζετε κανένα σπήλαιον ἢ ἄντρον; καμμίαν γῆσσον;

Όνομάστε τὰς γεωγραφικὰς ταῖτας ἀνωμαλίας δεικνύοντες τὸν προσχατόλειμμὸν αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ σχολεῖον.

7. Ἡ κοινότης καὶ τὰ ὕδατα αὐτῆς

Τὸ ὅδωρ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον ἐπὶ τῆς γῆς, διότι ἀγεν τούτου τὰ φυτὰ δὲν θὰ ηὑξανον καὶ τὰ ζῷα ώς καὶ οἱ ἀνθρώποι θὰ ἀπέθυγησον. Διὸ τοῦτο ὁ καλὸς Θεὸς μᾶς στέλλει τὰ νέφη καὶ τὴν βροχήν. Ἀλλ' ἀφοῦ τὰ ὅδατα ποτίσωσι τὴν γώραν δὲν μένουσιν ἐκεῖ ἐπὶ πολὺν καιρόν, διότι θὰ καταστρέψουντο.

Ταῦτα ἐπιστρέφουσιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔρευνται ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα ἐδάφη εἰς τὰ χαμηλότερα, ὅπου καὶ συγκρατίζουσι ῥυάκια περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον σημαντικά καὶ τὰ ὅποια ὄνομάζονται δύακια, ποταμοὶ μικροὶ ἢ μεγάλοι.

"Ας συγκρίνωμεν, δύτην βοέχη τὰ θάλατα τὰ πίπτοντα ἐπὶ τῆς στέγης, ἢτις ἔχει συνήθως δύο πλευράς, χωρίζονται εἰς τὴν δοκὸν τῆς κορυφῆς καὶ ἡρέουσιν ἀκολουθοῦντα τὰς κλίσεις τῆς στέγης. Μετὰ τοῦτο κατέρχονται εἰς τοὺς σωληνας καὶ τὰς ὑδρορρόas καὶ γάνονται εἰς τὰς ὑπογόμους.

Yδρογραφία (όδοι συγκοινωνιών).

Τοιουτοτρόπως καὶ ὅταν βρέγῃ ἐπὶ τινος ὅρους η̄ εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰς ὕδατα χωρίζονται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὅρους η̄ ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων σημείων, τὰς ὅποια ὄνομάζουσι γραμμὴν δικνομῆς τῶν ὕδατων, καὶ ὁρούνται ἐκ δικράνων μερῶν ἀκολουθοῦσι τὰς κατωφερέας, αἵτινες εἰνκαὶ αἱ κλίσεις τοῦ ἐδάφους, συναθροίζόμενα δὲ κατωτέρω συμμαχτίζουσι τὰ ὄντα. "Ἐκκεντον ῥάξιον (δρόμος ὕδατος) ἔχει δύο πλευράς, τὴν ἐκ δεξιῶν καὶ τὴν ἐξ ἀριστερῶν. Τὸ δέλον ὄνομάζεται λεκάνη (κοίτη).

Γύμνασια.—1) Ζητήσατε και ὀνομάσητε τὰς φυσικὰς ἀνωμαλίας, αἵτινες διπάρχουσιν εἰς τὸν δῆμον ἢ τὴν κοινότητα, τὸ ὄνομα μικροῦ ἢ μεγάλου ποταμοῦ· ἔύκος ἢ χειμάρρου, πηγῆς ἢ αράγης, λίμνης ἢ ἔλους¹⁾; 2) Δείξατε δι' ἐν ἔκαστον χωριστὰ τῶν ἑυακίων ἀν γνωρίζητε τὴν πηγὴν ἢ τὴν ἐκθολήν; 3) Ποτές είναι δι προσανατολής μόδης τῶν ἑυακίων τούτων πρὸς τὴν κοινότητα; 4) Τὸ ἔδαφος τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος σχηματίζει μίαν ἢ περισσοτέρας πλευράς ἢ λεκάνας; Όρισατε ταύτας διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἑυακίων καὶ δείξατε ποῦ εὑρίσκονται αἱ γραμμαὶ τῆς διεγνομῆς τῶν ὄρδων.

8. Ἡ κοινότης καὶ τὰ γεωργικὰ αὐτῆς προϊόντα.

Ο ἀνθρωπος διὰ νὰ ζήσῃ ἔχει ἀνάγκην τροφῆς, ἐνδυμάτων καὶ ακτοικίας.

Διὰ τοῦτο ν θεία Πρόνοια ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ φυσικὰ πλούτη τοῦ ἔδαφους, ἅτινα είναι πρὸ πάντων τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα.

Ἡ γεωργία είναι ἡ τέχνη διὰ τῆς ὁποίας διδασκόμεθα νὰ καλλιεργῶμεν τὴν γῆν διὰ νὰ τὴν καταστήσωμεν ίκανήν, ὅπως παράγῃ σχι μόνον τὰ καλύτερα φυτὰ διὰ τὴν τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν οἰκιακῶν ζῴων, ἀλλ' ἐπίστης καὶ ἐκεῖνα τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα καθὼς τὸ λίνον, τὴν κάνναβιν, τὸν βάμβακα, ἅτινα γοργοῦσιν εἰς ἥμας διαφύρους ήνας καταλλήλους διὰ νὰ υφαίνωμεν ὑφάσματα.

Συγχρόνως δι γεωργίας ἀνατρέφει ἐκ τῶν οἰκιακῶν ζῷων τὰ πλέον ὀφελεμένα, εἴτε γάριν τῆς ἐργασίας των, εἴτε διὰ τὸ κρέας των, τὸ λεπος τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουσι πρὸς τροφὴν μας.

Τὸ μαλλίον, τὸ δέρμα των, διὰ τῶν ὁποίων κατασκευάζομεν τὰ ἐνδύματά μας, τὰ ὑποδήματά μας κ.τ.λ.

Γύμνασια.—1) Τίνος πράγματος ἡ ἀνθρωπος ἔχει ἀνάγκην διακῆρησης; 2) Διά τινων τρόπων τρέφονται τὰ οἰκιακὰ ζῷα; 3) Ποτὲ είναι τὰ φυτά, ἅτινα καλλιεργοῦμεν περισσότερον εἰς τὰς ἔποικας μας, εἰς τοὺς ἀγρούς μας; 4) Εἰπατε τὴν χρήσιν τῶν κυριώτερων προϊόντων τοῦ ἔδαφους μας; 5) "Ολα: αἱ γαῖαι τοῦ δήμου ἢ τῆς κοινότητος είναι ἔξι ίσου καλλιεργημέναι; 6) Δὲν ὑπάρχουσι λιθάδες, δάση, γαῖαι ἀκαλλιέργητοι ἔησαν καὶ ἀκαρποί (ἄγονοι) γαῖαι; 7) Ποτὲ είναι τὰ κυριώτερα καρποφόρα δένδρα τῶν κήπων μας; 8) Ἐκ τίνων εἰδῶν δένδρων ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας; 9) Ποτὲ είναι τὰ κυριώτερα οἰκιακὰ ζῷα;

1) Ψερβία φυτὰ ἐντὸς τῶν Ἑλῶν φύκια, κάλαμοι, φλόμοι.—Ἄγνωτελεῖς κάνωπες.

10) Είπατε τινάς υπηρεσίας παρέχουν εἰς τούς ἀνθρώπους; 11) Ποιά είναι ἐν τῷ χώρῳ μας τὰ ζῆται, ἀτινα φονεύομεν ἐν κυνηγίῳ.

9. Περὶ τῆς διοικήσεως τῆς κοινότητος.

Εἰς πᾶσαν κοινωνίαν, μικρὸν ἢ μεγάλην, υπάρχει κατ' ἀνάγκην μία διοίκησις καὶ εἰς διοικήτης φροντίζοντες περὶ τῶν συμφερόντων διλων τῶν πολιτῶν (τῶν μελῶν τῆς κοινότητος).

Ο δήμαρχος ἢ ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος, είναι ἐν τῇ κοινότητι ὁ διοικητής, ὁ κύριος ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων καὶ τὴν δικτήρησιν τῆς τάξεως. Βοηθεῖται κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του ὑπὸ τῶν παρέδρων καὶ τῶν δημοτικῶν συμβούλων.

Τύπο θρησκευτικὴν ἔποψιν ἡ κοινότης ἔχει μίκη (ἢ καὶ περισσότερος) ἐνίστεται ἐφημερίαν, ἡτις κυβερνᾶται ὑφ' ἐνὸς ἐφημερίου ιερέως καὶ ἀποτελεῖ μέρος μίας ἐπισκοπῆς, ἡτις πάλιν κυβερνᾶται ὑφ' ἐνὸς ἐπισκόπου.

Γύμνασια.—1) Ποιος είναι ὁ πληθυσμὸς τῆς κοινότητος; 2) Ποιά είναι ἡ ἀπόφανεια αὐτῆς εἰς στράτιωτα; 3) Ποίαι είναι αἱ διαιρέσεις τῆς εἰς τμῆματα, συνοικίας, χωρία; 4) Ποίοι είναι οἱ πολιτικοὶ διοικηταί; 5) Ὑπὸ τίνων διωρίσθησαν; 6) Ἐκ πόσων μελῶν ἀποτελεῖται τὸ δημοτικόν συμβούλιον; 7) Ποίους δῆρους ὄφειλε τις νὰ ἐκπληρώσῃ διὰ νὰ είναι ἐκλέκτωρ (δηλαδὴ νὰ δύναται νὰ ἔκλεγῃ, νὰ ἔχῃ δικαιώματα φήμου); 8) Πώς καὶ εἰς ποικιλία μερύματα παρέχεται ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις; 9) Πόσες ἐνορίας ἔχομεν καὶ ὑπὸ τινῶν διευθύνοντας; 10) Ποιας ἐπισκοπῆς ἀποτελεῖ μέρος ἡ ἐνορία μας ἢ εἰς ποικιλήν ὑπάγεται ἡ ἐνορία μας;

10. Δῆμος ἢ κοινότης. Ἐπαρχία.

Ως εἶπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις μαθήμασι μία κοινωνία πολιτικὴ ἀποτελουμένη ὑφ' ἐνὸς μικροῦ ἢ μεγάλου ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν ἀπαρτίζει μίκη κοινότητα διοικουμένην ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτῆς καὶ τοῦ ἀρμοδίου (κοινοτικοῦ) συμβούλου.

Τὰς δικρότους ἀγροτικὰς κοινότητας συγκροτοῦσι κῶμοι, κωμοπόλεις, αἵτινες πολλάκις περιλαμβάνουσι πολλὰ τμῆματα καὶ χωρία.

Τὰς ἀστικὰς ἢ πολιτικὰς κοινότητας ἀποτελοῦσιν, αἱ ἥπολεις, αἵτινες είναι διηρημέναι εἰς συνοικίας καὶ πολλάκις περιλαμβάνουσι καὶ προάστεια.

Ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μας καὶ μεγαλύτεροι πόλεις, πολλάκις δὲ καὶ γωρίς τινὰ περιλαμβανόμενη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς πόλεως, ἀποχρίζουσι δῆμον.

Τὸν δῆμον διευθύνει ὁ δήμαρχος μετά τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἀναπληρούμεναι δὲ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ὑπὸ τῶν παρέδρων.

Απαντες οὖτοι καὶ ὁ δήμαρχος καὶ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον καὶ οἱ παρέδροι ἐκλέγονται ἀνὰ τετραετίαν ὑπὸ τῶν ἐκλογέων τῆς περιφερείας τοῦ δήμου.

Τὸ αὐτὸ δὲ συμβάνει καὶ διὰ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς κοινότητος τοῦ πραέδρου ἐκλεγομένου ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου.

Πολλοὶ δῆμοι καὶ κοινότητες ἔνούμενοι ἀποτελοῦσι μίαν ἐπαρχίαν ἡ ὑποδιοικησιν. Οἱ ἐπαρχοὶ ἡ ὑποδιοικητὴς ἐδρεύει εἰς τὴν μεγαλυτέρην συνήθως πόλιν τῆς περιφερείας του, ἵνα εὑρίσκεται ἐν δικαστήριον μὲν ἐναὶ εἰρηνοδίκην, ἐνίστε δὲ καὶ ἀνάτερον δικαστήριον (πρωτοδικεῖον). Απλῆ ἀστυνομίκη συνήθως μὲ μίαν ἐνωματίκην χωροφυλακής, ἥτις εἶναι ἐπιφορτισμένη νὰ δικτηῇ τὴν δημοσίευν τάξιν εἰς τὴν περιφερείαν τῆς ὅλης ἐπαρχίας.

Γύμναδμα.—1) Ποίας ἐπαρχίας ἡ ὑποδιοικήσεως ἀποτελεῖ μέρος ἡ κοινότης μας; καὶ ποία εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας μας; 2) Ποίαι εἴναι αἱ κοινότητες καὶ οἱ δῆμοι, αἵτινες συγκροτοῦνται τὴν ὑποδιοικησιν ἡ τὴν ἐπαρχίαν μας; 3) Ποικιλία τὰ δημόσια (σύνορα);

11. Ο νομός, ἡ χώρα.

Πολλαὶ ἐπαρχίαι ἡ καὶ εἰς μερικὰς περιφερείας μία ἡ δύο ἐπαρχίαι ἔνούμεναι ἀποτελοῦσι μίαν μεγάλην περιφέρεικν ἥτις ὄνομάζεται νομός, οὗτος κυβερνᾶται ὑφ' ἑνὸς νομάρχου ὁ ὄποιος ἀγρυπνεῖ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως (ἀλλαγοῦ ὁ νομάρχης βοηθεῖται εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του καὶ ὑφ' ἑνὸς νομαρχικοῦ συμβουλίου).

Ἡ παλαιὰ καὶ νέα Ἑλλάς διαιρεῖται σήμερον εἰς 30 μεγάλας διοικητικὰς περιφερείας, αἵτινες ὄνομάζονται νομοί. Οἱ 16 ἀνήκουσιν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα καὶ οἱ 14 εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Γύμναδμα.—1) Τίνος νομοῦ ἡ ἐπαρχία ἡ ὑποδιοικησίς μας ἀποτελεῖ μέρος καὶ ποια εἶναι αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τοῦ νομοῦ τούτου; 2) Ποια εἶναι τὰ δημόσια (σύν-

ορά) τοῦ νομοῦ μας; 3) Ήθως ὀνομάζουν τὸν κυβερνήτην τοῦ νομοῦ; 4) Εἰς ποιαν στρατιωτικὴν διάιρεσιν ἀνήκει ὁ νομός; (μεραρχίαν, στρατιωτικὸν σῶμα); 5) Ἐκ τίνος μητροπόλεως, ἀρχιεπισκοπῆς ἡ ἐπισκοπῆς ἔξαρτᾶται ὁ νομός οὗτος; 6) Ἐκ πόσων νομῶν ἀποτελεῖται ἡ ἀγαπήτη ἡμῶν πατρίς; 7) Ποιὰ είναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος;

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

12. Γενικοὶ δρισμοί.

Αἱ προσηγούμεναι ἀσκήσεις τῆς πατριδογραφίας κατέστησαν ἡμᾶς ἵκανονς γὰρ παροτρηθεῖσεν ἀριθμὸν τινῶν γεωγραφικῶν συγμάτων καὶ ἀνωμαλίῶν τῆς Εγγύης. Ὡς πάροιουσιν ἐν τούτοις καὶ τόσαις ἄλλαις ἀνωμαλίαις καὶ φυσικὰ σχήματα, διὸ τὰς ὁποῖας ἡ τοπικὴ γεωγραφία ἀδυνατεῖ γὰρ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ἰδέντων τινὲς καὶ τοικῦται εἶναι π.γ. ἡ ἀκοιδής ἀντίληψις τῶν ὅρεών, τῶν ἡρκιστείων, τῶν θαλασσῶν, τῶν μεγάλων γῆστων καλπ. "Οπως δὲν εἶναι δυνατόν γὰρ διατρέξῃ τις ὀλόκληρον τὴν γῆν διὰ γὰρ θαυμάστη τὰς καλλονὰς τῆς δημιουργίας. Τὴν τοικύτην ἔλλειψιν ἔχει πληροῦμεν ἐπως δήποτε μετεγειρόμενοι γεωγραφικοὺς γάρτας, οἵτινες παριστῶσιν ὀλόκληρον τὴν γῆν εἴτε μέρος κατῆς. Ἐκάστη γάρ, ἔκαστος τόπος ἀπεικονίζεται (Ζωγραφίζεται) ἐν τῷ γεωγραφικῷ γάρτῃ διὰ τῶν ἴδιων κατοῦ γραμμητηρίστικῶν, ὁποῖα εἶναι τ.γ. τὸ γενικὸν κατοῦ σγῆμα. ἡ περιφέρεια δὲ ἡ περίμετρος κατοῦ, τὰ δρα, οἱ ποταμοὶ τοῦ κατ.

Τὰ πράγματα τὰς ὁποῖας ἐμάθημεν καὶ κατενοήσκεμεν ἐν τῇ πατριδογραφίᾳ θὰ βοηθήσωσιν ἡμᾶς ὅπως συγματίσωμεν κατὰ τὰ μᾶλλον καὶ ἔττον ἰδέντων τινὰς ἀκοιδῆς ἐκείνων τῶν γεωγραφικῶν ἀντικειμένων τὰς ὁποῖας θὰ ἔχονται γὰρ τοικύτητι καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν δρῶν καὶ τῶν γεωγραφικῶν ἐκφράσεων θὰ καταστήσωσιν ἡμᾶς ἵκανονς τοῦ λοιποῦ γὰρ μακρινῶν μεν καὶ γὰρ συγκρατῶμεν πάντα ταῦτα ἐν τῇ μηνή μας.

Γύμνασμα.—1) Τι είναι ἡ γεωγραφία; Η γεωγραφία περιγράφει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. 2) *Eἰς τί διαιρεῖται ἡ γενικὴ γεωγραφία;* Η γενικὴ γεωγραφία διαιρεῖται εἰς φυσικὴν καὶ πολιτικὴν. 3) *Tι είναι ἡ φυσικὴ γεωγραφία;* Η φυσικὴ γεωγραφία περιγράφει πάντα τὰ σχήματα καὶ πάσας τὰς ἀνωμαλίας τοῦ οἰκοδομητικοῦ. 4) *Tι ὀνομάζομεν πολιτικὴν γεωγραφίαν;* Πολιτικὴ γεωγραφίαν ὀνομά-

ζομεν τὴν περιγραφὴν τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας. 5) Τὸν τομίζεται πᾶς ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς εἶναι δόμοισμορφος; Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς δὲν εἰναι δόμοισμορφος τούναντίον παρουσιάζει μέγαν ἀριθμὸν γεωγραφικῶν ἀνωμαλιῶν ὡς εἰναι λ.χ. οἱ ωκεανοι, αἱ θάλασσαι, αἱ ἥπεραι, τὰ ὅρη, οἱ ποταμοὶ κλπ.

13. Ἡ θάλασσα καὶ τὰ μέρη αὐτῆς.

Ἐκν παρατηρήσωμεν μίαν ὑδρόγειον σφαίραν ἢ ἓνα γεωγραφικὸν χάρτην παριστῶντα τὰ δύο ἡμισφαίρια, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν, θέλομεν ἵδε: ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς γίνεται σφαίρας κατέγεται πολὺ περισσότερον ὑπὸ ὑδάτων παρὰ ὑπὸ ἔηρος (στερεᾶς).

Ἡ θάλασσα ἡ ὁ ωκεανὸς εἰναι μία ἀγανῆς ἐπιφάνεια γρήσιμος εἰς τὸ νὰ παράγῃ ὑδροτημούς, ἐκ τῶν ὄποιων σχηματίζονται τὰ νέφη. Τὸ βάθος τῶν θαλασσῶν εἰναι εἰς πολλὰ μέρη μέγιστον (σημαντικώτατον) ὑπερβαίνει εἰς τινὰ μέρη τοῦ βυθοῦ καὶ κύτῳ τὸ ὕψος τῶν μεγαλυτέρων δρέων τῆς γῆς.

Τὰ ὑδάτα τῶν θαλασσῶν κινοῦνται (ταλαντίζονται) ἀδικκόπως ὑπὸ τῶν πνεόντων ἀνέμων, ὑφοῦσι κύματα, ἥπινα ἀλλοτε δύκούμενα καὶ ἀλλοτε ἐλαττούμενα θραύσονται ἐπὶ τῶν ἀκτῶν.

Τὰ ὑδάτα τῶν θαλασσῶν εἰναι ἀλμυρὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξάγομεν τὸ μαγειρικὸν ἀλας.

Ἡ θάλασσα δικτέρεψε ἀναρίθμητον ποσότητα ἰχθύων ὧφελίμων καὶ ὡς καλὴ τροφὴ γρηγορεύοντων εἰς τὸν ἀνθρώπον, περισσότερον δὲ τῶν 100,000 ἴστιοφόρων πλοίων καὶ ἀτμοπλοίων διασχίζουσιν κύτην μεταφέροντας ταξιδιώτας καὶ ἐμπορεύματα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους τοῦ κόσμου εἰς τὸ ἄλλο.

Αἱ ἀκταὶ καὶ ἐν γένει τὰ παράλια τῶν θαλασσῶν εἰναι ἀλλοῦ μὲν περισσότερον ἀλλοῦ δὲ ὀλιγώτερον κανονικαί. Μέρη τινὰ τῆς θαλάσσης εἰσχωροῦσιν ἐντὸς τῆς ἔηρος καὶ σχηματίζουσιν οὕτως ἀλλοῦ μὲν κόλπους μεγάλους ἀλλοῦ δὲ μικρούς, δρυμούς, λιμένας φυσικούς, τενάγη, λιμνοθαλάσσας, λίμνας μὲν ἀλμυρὸν ὕδωρ, πορθμούς κλπ.

Γύμνασια.— 1) *Tί εἶναι ωκεανός;* Ὡκεανὸς εἰναι μέρος ἀγανοῦς ἐκτάσεως ἀλμυροῦ ὑδάτος, τὸ δοῖον καλύπτει τὰ 3/4 τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. 2) *Tί εἶναι θάλασσα;* ἐν μέρος τοῦ ωκεανοῦ, ὡς εἰναι λ. χ. ἡ Μεσόγειος θάλασσα, ἥτις κεῖται πρὸς Ν. τῆς Εὐρώπης. 3) *Tί εἶναι κόλπος;* Μέρος θαλάσσης, τὸ δοῖον εἰσγωρεῖ βαθέως εἰς τὴν

Ἐγράν, π.χ. ὁ Σαρωνικός κόλπος, καιμανος πρὸς Ν. τῆς Ἀττικῆς καὶ εἰσχωρῶν μέχρι τοῦ ισθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὁ Κορινθιακός κόλπος χωρίζων τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου, ὁ Θερμαϊκός κόλπος μεταξὺ Θεσσαλίας, Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Χαλκιδικῆς χερσονήσου. 4) *Tί εἶναι ὅρμος*, "Ορμος εἶναι ἐν μηκρὸν μέρος θαλάσσης προφυλαγμένον πολὺ ἡ δέλγον ἐκ τῶν ἀνέμων καὶ ἐντὸς τοῦ ὅποιου τὰ πλοῖα δύνανται νὰ ἀγκυροθολοῦν (νὰ κρατοῦνται ἐπὶ τὰς ἀγκύρας των ιδίως τὸ θέρος ὡς εἶναι τὸ Φάληρον, τὸ Θορικὸν ΒΑ. τοῦ Λαυρείου κλπ. 5) *Tί λέγεται λιμήν*; Λιμήν λέγεται ὁ ὅρμος ἐκεῖνος, ὅστις, εἴτε εἶναι φυσικὸς εἴτε ἐγένετο κατάληλος διὰ τῆς ἔργασίς τῶν ἀνθρώπων νὰ δέχηται καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θαλασσοταραχῆς ὡς εἶναι ὁ Πειραιεὺς, ὁ Βόλος, ἡ Θεσσαλονίκη. 6) *Tί καλοῦμεν πορθμόν*; Πορθμός ὄνομάζεται στενὸν μέρος θαλάσσης, τὸ ὅποιον χωρίζει δύο ἕγρας καὶ ἐνώπιοι δύο θαλάσσας· ὡς ὁ πορθμός τοῦ Εὔριπου, τοῦ Ρίου καὶ Ἀντιρρίου, ὁ Αμβρακικός πορθμός μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτίου (Ποιύντα) καὶ τῆς πόλεως τῆς Πρεβέζης.

Τίνας ἄλλας ὄνομασίας δίδονται ἐντοւς εἰς στενὰ μέρη θαλάσσης; "Ἄλλοτε ὄνομάζουσι τὸ στενὸν μέρος τῆς θαλάσσης δίοδον ἡ στόμα καὶ διὰ τὴν ἡ διοδος κατασκευάζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων λέγεται διώρυξ. *Tί λέγεται διώρυξ*; Διώρυξ ὄνομάζεται ἡ τεχνιτὴ καὶ λεπτὴ ἡ ὅποια ἐνώπιοι δύο θαλάσσας, ἡ θαλάσσαν μὲ ποταμὸν ἡ δύο ποταμούς· ὡς εἶναι ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου διὰ τῆς ὅποιας ἐνοῦται ὁ Σαρωνικός κόλπος μετά τοῦ Κορινθιακοῦ. ἡ διώρυξ τοῦ Σουέζ, διὰ τῆς ὅποιας συγκρίνονται ἡ Μεσόγειος θάλασσα μετά τῆς Ἐρυθρᾶς.

Κόλπος, λιμήν, ὅρμος.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Κόλπος ὄνομάζεται μέρος θαλάσσης, τὸ ὅποιον εἰσγύρει βρέθεται εἰς τὴν ἔγραν. Ὁ μικρὸς καὶ μὴ ἀστραχλής κόλπος ὄνομάζεται **ὅρμος**.

Λιμήν.

"Ο ὅρμος, ὁ ὅποιος διὰ τῆς ἔργασίς του ἀνθρώπου κατέστη κατάληλος, ὥστε δέχηται καὶ προφυλάξῃ τὰ πλοῖα, ὄνομάζεται **λειμήν**.

Πορθμός.

Ἐπί τοῦ χάρτου.

Πορθμός ὄνομάζεται στενὸν μέρος θαλάσσης, τὸ ὅποιον γωρίζει δύο ξηρὰς καὶ ἐνώπιοι δύο θαλάσσας· ὡς ὁ πορθμός τῆς Φίσου καὶ τῆς Αντιρρίου, ὁ πορθμός τοῦ Εὔριπου.

Ισθμός.

Ἐπί τοῦ χάρτου.

Ισθμός ὄνομάζεται στενὸν μέρος ξηρᾶς, τὸ ὅποιον γωρίζει δύο θαλάσσας καὶ ἐνώπιοι δύο ξηράς.

Χερσόνησος.

Ἐπί τοῦ χάρτου.

Χερσόνησος ὄνομάζεται ἡ ξηρά, ἡ ὅποια ἀπὸ ἐν μόνον μέρος συνέχεται μὲ τὴν ἄπειρον καὶ ὁμοιάζει πρὸς νῆσον.

Ακρωτήριον.

Ἐπί τοῦ χάρτου.

Ακρωτήριον ὄνομάζεται ἄκρα γῆς, ἡ ὅποια ἐξέγει πολὺ πρὸς τὴν θάλασσαν.

14. Ἡ ξηρὰ καὶ τὰ μέρη αὐτῆς.

Ἡ ξηρὰ ἡ καλύτερον τὰ στερεὰ μέρη τῆς ὑδρογείου σφικίας δὲν ἀποτελοῦσιν ἐν συνεχεῖς ὅλον, καθ' ὃσον εἶναι διῃρημένα εἰς πλήθος μικρῶν καὶ μεγάλων τεμαχίων, ἔτινα χωρίζονται διὰ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης. Τὰ πέντε μεγαλύτερα τεμάχια τῆς ξηρᾶς ὄνομάζονται ἥπειροι. Ἐπάστη δὲ ἥπειρος περιλαμβάνει διάφορα εἰδὸν σχημάτων. Καθ' ὃσον μέρη τινὰ τῆς ξηρᾶς ταύτης προγραφοῦσι· βαθέας εἰς τὴν θάλασσαν σχηματίζοντα ἀκρωτήρεα καὶ χερσονήσους ἐνουμένας δι: ἐσθιμ. ὅν-

Μέρη δέ τινα κατὰ πόλιν μικρότερον τῶν ἥπειρων, σχηματίζουσι νήσους, αἵτινες εἶναι ἡ ἀπεμεμονωμένη ἡ πολλὰ μαζὶ ἀποτελοῦσαι συστάδα νήσων (χοριπέλαχος).

Αἱ πορφύραι ἡ αἱ ὅγικι τῆς θαλάσσης, ἄλλοι μὲν εἶναι χθυμαλαῖ καὶ ἀμμώδεις, σχηματίζουσαι λόφους ἀμμώδεις (θῖναι) καὶ ἄλλοι ὕψηλαι βραχύδεις καὶ πολλάκις ἀπότομοι (ἀκταί).

Παραλία, ἀκτή, σκόπελοι, ὕφαλοι κλπ.

Nᾶξος.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Νᾶξος λέγεται ἡ ξηρὰ ἡ ὅποις περιέβαλλεται πανταχόθεν ὑπὸ θαλάσσης.

Αρχιπέλαγος.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Πολλοί γῆσαι μεζήν ἀποτελοῦσιν **ἀρχιπέλαγος**.

15. Ορεογραφία.

Εἴπομεν ἦδη ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς δὲν εἶναι δμοιόμορφος, πολλὰ μέρη κυττᾶς ἔχεγουσιν ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ὡς εἶναι οἱ λόφοι καὶ τὰ ὄρη, πολλὰ δὲ μέρη πάλιν τῆς γῆς εἶναι κοιλικά ὡς εἶναι αἱ κοιλάδες, τὰ βαθύπεδα καὶ πλ.

Εἰς τόπον ὁμοίως εἰς λόφος ὅφους 100 μέτρων θεωρεῖται ὡς σημαντικὸν ὕψωμα, ἐνῷ εἰς μέρη ὀρεινά ὡς ἐν Ἐλβετίᾳ τοιούτον ὕψωμα θὰ παρήρχετο ἀπαρατήρητον.

Τὰ ὑψηλὰ ὄρη, ὡς εἶναι αἱ "Αλπεις, σγηματίζουσιν ὀροστοιχίας καὶ ἐνικηοῦ δικτώδεις τόπους, τῶν ὅποιων ἡ ἔκτασις εἶναι πολλάκις μεγαλυτέρη πολλῶν ἐπικρατῶν, τὸ δὲ ὕψος κυττῶν εἶναι πεντηκοντάκις ὑψηλότερον τῶν ὑψηλοτέρων κωδωνοστακσίων. Χρειάζεται δὲ νὰ ἀνακείνῃ τις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφήν.

Δυσκολότερτα δύναται τις νὰ διέλθῃ διὰ μέσου ὁδῶν ἢ καὶ μονοπατίων κίτινες γέμουσι φράγγων καὶ διὰ στενωπῶν διόδων, αἱ δόποικι διήκοουσιν μέχρι τῶν κούγένων (πλακγιῶν) τῶν ὀρέων, ἥτινα εἶναι τὰ γκαμηλότεροι μέρη τῶν κορυφῶν.

Τὰ ἀνώτατα μέρη τῶν ὀρέων εἶναι αἱ κορυφήι, κίτινες εἶναι κεκαλυμμέναι συνήθως διὰ πάγων καὶ διὰ μεγάλων σωρῶν χιόνων, ἐκ τῆς τήξεως τῶν ὅποιων κατὰ τὸ θέρος σγηματίζονται αἱ πηγαὶ τῶν ποταμῶν.

Οἱ δικτώδεις τόποι διαχωρίζονται διὰ σειρᾶς ὀρέων, διαχωρίζομένων ὁσκύτως διὰ βαθύέων ὄηγμάτων, ἥτινα σγηματίζουσι μικρὰς κοιλάδες καὶ φράγγης εἰς τὸ βάθος τῶν ὅποιων συναθροίζονται τὰ ρέοντας ὕδατα.

Αἱ πλευρὴ τῶν ὁρέων εἶναι κατὰ τὸ μὲλλον καὶ ἡπτον ὄμαλατ
(λεῖχι) καὶ κατωφερεῖς· κατὰ δὲ τὰς ακλιτύς των ὧς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
τραχεῖαι καὶ ἀπόκρημναι.

Τὰ ἄκρα τῶν ὁρέων (αἱ ἀκρώρειαι) εἶναι ἀλλαχοῦ μὲν δασώδεις
ἢ κεκαλυμμέναι· διὰ γλόνης ἐπὶ τῶν ὅποιων ὄδηγοῦσι τὰς ἀγέλας καὶ
τὰ ποίμνια, ἀλλαχοῦ δὲ θρηγώδεις, ἀπορρυγεῖς καὶ γιανοσκεπεῖς.

‘Οροπέδιον.

‘Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

‘Οροπέδιον ὄνομάζεται ἢ ἐπὶ τοῦ ὄρους εύρισκομένη πεδιάς·
Δίοδος στενὴ μεταξὺ δύο ὁρέων ὄνομάζεται στενόν.

‘Ηφαίστειον.

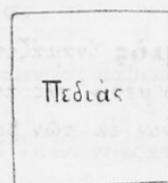

‘Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

‘Ηφαίστειον ὄνομάζεται τὸ ὄρος, τὸ ὄποιον διὰ μιᾶς ἢ διὰ
πολλῶν ὀπῆν, ὄνοματομένων **αραχήρων** ἐκπέμπει κατὰ κακούς
καπνόν, φλόγας, τέφραν καὶ ἐν εἰδος τεττηγμένης μῆλης, ἢ ὄποις ὄνο-
μάζεται λάθος.

Πεδιάς.

‘Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Πεδιάς ὄνομάζεται μεγάλη ἔκτασις ἔηρᾶς ὄμαλῆς (ἐπιπέδου).

"Ορος καὶ κοιλάς.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

"Ορος λέγεται μικρὸν ἢ μέγα υψώματα γῆς.

Κοιλάς ὀνομάζεται ἡ στενὴ πεδιὰς ἢ ὅποις εὑρίσκεται μεταξὺ δύο δοέων.

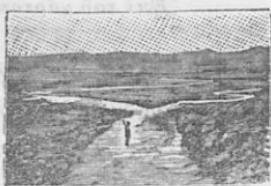
"Ερημός.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

"Ερημός ὀνομάζεται μεγάλη ἔκτασις ἔηρᾶς ἄγονος, ἀμμώδης ξηνυδρούς καὶ ἀκατοίκητος.

"Οασες λέγεται ὁ τόπος τῆς ἐρήμου εἰς τὸν ὃποιον ὑπάρχει σδῶρ δένδρος καὶ γῆς γόνιμος.

Ποταμὸς καὶ παραπόταμος.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Ποταμός ὀνομάζεται ἡ ἔνωσις τῶν ὑδάτων πολλῶν ποταμίων.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοιλάδος ῥέει συνήθως ὕδωρ (οὐγὶς ἀλμυρὸν) προερχόμενον ἐκ τῶν βροχῶν ἢ ἐκ τῆς τήξεως τῶν χιόνων ἢ τῶν πάγων.

Τὸ ὕδωρ τῶν βροχῶν, τῶν χιόνων ἢ τῶν πάγων ῥέον, σχηματίζει **ρύακα**· πολλοὶ δύκκες ὅμοι σχηματίζουσι **ποτάμιον**, πολλὰ δὲ ποτάμια ὅμοι ἀποτελοῦσι **ποταμόν**.

Πηγὴ ὄνομάζεται τὸ μέρος τοῦ ἐδάφους ἐκ τοῦ ὅποίου ἔξερχεται τὸ ὄδωρο καὶ ἀρχίζει νὰ ῥέῃ.

Ρύγχος ὄνομάζεται ἡ συρροή τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν.

Ποτάμιον ὄνομάζεται ἡ ἔνωσις πολλῶν ῥυάκων.

Ποταμός ὄνομάζεται ἡ ἔνωσις τῶν ὑδάτων πολλῶν ποταμίων.

Ο ποταμός, ὁ ὅποιος συγκρατεῖται ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν βροχῶν τῶν τηκουμένων γιώνων, ὄνομάζεται **χείμαρρος** ή **ξηροπόνταμος**.

Κοίτη ὄνομάζεται ἡ μεγάλη αὐλαξ, ἐντὸς τῆς ὅποιας ῥέει τὸ ὄδωρο τοῦ ποταμοῦ.

Οχθος καλούνται τὰ γείλη τοῦ ποταμοῦ, τὰ ὅποια εὑρίσκονται ἐκτερόωθεν τῆς κοίτης.

Σερβολὴ ὄνομάζεται τὸ μέρος, ὃπου δύο ποταμοὶ ἔνοιηνται καὶ συγκρατοῦσιν ἕνα μεγαλύτερον.

Εκβολὴ ὄνομάζεται τὸ μέρος, ἐνθε ὁ ποταμός γύνεται εἰς τὴν θάλασσαν.

Μερικοὶ ποταμοὶ ἔχουσι πολλὰς ἐκβολὰς, καὶ ὅποιαι ὄνομάζονται τότε **στόματα** (Δούναβις).

Οταν ἐν πλοϊον προγωρῇ πρὸς τὸ ἕρεμο τοῦ ποταμοῦ, λέγομεν ὅτι **κατέρρεται**, ὅταν δὲ προγωρῇ ἀντιθέτως τοῦ ἕρεμος λέγομεν ὅτι **ἀνέρρεται**.

Όνομάζομεν **δεξιὰν ὄχθην** τοῦ ποταμοῦ τὸ μέρος τὸ ὅποιον ἔχομεν πρὸς τὰ δεξιὰ ἥματα, ὅταν κατεργάμεθα τὸν ποταμόν, ὄνομάζομεν δὲ **ձιεστερὰν ὄχθην** τὸ μέρος τὸ ὅποιον ἔχομεν πρὸς τὰ δεξιερὰ ἥματα.

Όνομάζομεν **λεκανιοπέδιον** τὸ σύνολον τῶν ὑψηλῶν ή γηπλάτων γηιῶν, καὶ ὅποιαι ἀρδεύονται ὑπὸ ποταμοῦ καὶ περιποτάμων.

16. Υδρογραφία.

Γυαλίζομεν ἦδη τὴν ὀφέλειαν τῶν ὑδάτων, ἃς μάθωμεν τώρα καὶ τὴν προσέλευσίν των.

Τὰ ὄδατα θερμαινόμενα ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἔξατμίζονται Οἱ ὄδροταὶ τῆς θαλάσσης ὑψοῦνται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ συμπυκνοῦνται μεταβόλλονται εἰς νέρη. Διὰ τῆς ψύξεως τούτων μεταβόλλονται εἰς βροχὴν πολλάκις δὲ καὶ εἰς γιόνα.

Τὰ ὅδετα τῶν βροχῶν ποτίζουσι καὶ γονιμοποιοῦσι τοὺς ἀγρούς κατόπιν εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς γῆς, ὅπως ἀναφράγησι κατωτέρῳ ὑπότὴν μορφὴν τῶν πηγῶν (κεφαλαρίων) ἢ μᾶλλον διαρρέουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφυνείας τῆς γῆς ὅπως σγημακτίσωσιν ἀλληλοδιαδόγως τοὺς ὄντες, τοὺς χειμάρρους καὶ τοὺς ποταμούς.

Οἱ ποταμοὶ φέρουσι τὰ ὅδετα εἰς τοὺς ὠκεανοὺς ἔνθα ἀποκαθίσουται ὅπως ἐπαναρχήσουν τὴν ιδίαν κυκλοφορίαν ἐν τῇ ἀτμοσφράγῃ καὶ ἐπὶ τῶν ἡπείρων.

17. Οἱ δοῦς τοῦ ποταμοῦ.

Οἱ μεγάλοι ποταμοὶ κατὰ τὸν ἀρχικὸν του σγημακτίσμὸν δὲν εἶναι ἡμικρὴ φλέψι μιᾶς συνήθους πηγῆς.

Πηγάζει ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐνούμενος μετὰ πολλῶν ἀλλών πηγῶν σγημακτίζει τὰ ποτάμια καὶ ταῦτα συνενούμενα ἀποτελοῦσι τὸν ποταμὸν. Ἐπὶ τῶν ὁρέων, ἔνθα τὸ ἔδαφος εἶναι πολὺ κατωφερές, ὁ ποταμὸς εἶναι εἰς χείμαρρος ὁρμητικός, οὔτινος τὰ δικυγῆ ὅδετα εἰς τὸ βάθος πετεῖται. Καὶ ἀλλοτε μὲν φράσσεται διὰ φυσικοῦ προχώματος καὶ σγημακτίζει λίμνην, ἀλλοτε δὲ μεταβάλλεται εἰς καταρράκτην, διτις εἰσρέει μετὰ κεραυνοθόλου πατάγου εἰς τὸ βάθος ἐνὸς βαράθρου βάθους πολλῶν δεκάδων μέτρων.

Ἀλλαχοῦ δὲ διατρέχει μακρὰν κοιλάδα, ἥτις ἐνιαχοῦ μὲν εὐρύνεται, ἀλλαχοῦ δὲ συστέλλεται εἰς στεγωπούς.

Ἐν τῇ πεδιάδι καὶ κυρίως πρὸς τὸ κάτω μέρος τοῦ ὁ ποταμὸς ὁρεῖς ἡπίως καὶ μὲ διλιγωτέρων ταχύτητα, ἐλίσσεται δὲ δικηράφων πλείστας πτυχάς συνήθως ὀφιοειδεῖς καὶ μακιάνδρους. Τὰ ὅδετά του περιέχουσι πηλὸν καὶ ἰλὺν τὴν ὄποικην ὑπερεκχειλίζων ἐνκυποθέτει ἐπὶ τῶν πεδιάδων καὶ κατὰ τὰς ἐκβολάς του.

Τινὲς δὲ ἔχουσιν ἀρκετὸν βάθος διευκολύνοντες τοὺς πλόκας τῶν πλοίων πλήρην ἐμπορευμάτων. Οἱ πορθμεύς κατεργάμενος εἰς τὸ ῥεῖθρον τοῦ ποταμοῦ ἐκ μὲν δεξιῶν ἔχει τὴν δεξιὰν ὅγην, εἴς ἀριστερῶν δὲ τὴν ἀριστεράν ἔμπροσθεν δὲ τὸν δοῦν τοῦ ποταμοῦ καὶ ὅπισθεν τὸν ἀνάρροιν τοῦ ποταμοῦ.

Τέλος μετὰ πολλῶν ἀλλών ποταμῶν καὶ παραποτάμων διατρέχει πλείστας ὅσκες χώρας καὶ ἀρδεύει πλείστας πόλεις καὶ κώ-

μης κατὰ τὸ μεζίλιον ἡ ἡπτον σημαντικές, τῶν ὁποίων εὐνοεῖ καὶ διευκολύνει μεγάλως τὸ ἐμπόριον διὰ τῶν πλέον οἰκουμενικῶν μέσων καὶ τέλος ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἐκδολὴ τοῦ ποταμοῦ ὀνομάζεται ποταμόλιπος ὅταν εἶναι εὔρις καὶ Δέλτα ὅταν γύνεται διὰ πολλῶν βραχιόνων.

Συμβολή.

Δέλτα ποταμοῦ.

Λίμνη.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Λίμνη ὀνομάζεται μεγάλη μέρος τοῦ ὥδατος περιβαλλόμενον ποντικόθεν ὑπὸ ξηρᾶς.

Πολλάκις διὰ μέσου λίμνης διέρχεται ποταμός.
“**Ελη**” ἡ τέλματα ὀνομάζονται τὰ ἀδειθῆ στάσιμα ὕδατα, ἐντὸς τῶν ὁποίων φύονται γόρτκη, κάλκμοι καὶ ἀναπτύσσονται μικρατα πυρετῶν καὶ ἄλλων νοσημάτων. Ἡ διαμονὴ εἰς τὰ τοιοῦτα μέρη εἶναι ἐπιβλκτής εἰς τὴν ὑγείαν ἡμῶν.

Αλιγιαλός (ἀμμώδης παραλία).

Ιαννίκης Καραϊστορίδης
18. Αἱ κατοικίαι.—Τὸ χωρίον.

Οἵ περ φέροντες ἀνθρώπους εἰχόν ώς κατοικίκες τὰ σπήλαια· δηπλά των εἰχόν τοὺς λίθους καὶ τὰ μυτερὰ ξύλα δι' κύτων μόνον ἐπάλιοι κατὰ τῶν ἀγρίων θηρίων, κατόπιν ὅμως εἰχόν ώς κατοικίκες τὰς καλύβας, τὰς ὅποιάς ἐστήριζον διὰ παστελῶν τοὺς ὄποιους ἐπήγγυον ἔντος τῆς γῆς.

"Αλλοι εἶδος κατοικίκες εἶναι αἱ οικημαὶ γρήσιμοι εἰς τοὺς νομάδας, (νομάδες; ὄνομαδέζονται ἐκεῖνοι οἱ ὄποιοι δὲν ἔχουσι μόνιμον κατοικίαν καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ ποιμένες ὑποχρεωμένοι ωὐ μετοικέσσι κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους).

Τέταρτον εἶδος κατοικιῶν εἶναι καὶ οἰκίκι, αἱ ὄποιαι κατ' ἀργὰς ἡσκαν μορφοφοροὶ ἢ λούγειοι, ἐπειτα διάρροφοι, τριώροφοι καὶ πολυώροφοι (μέγαροι, ἀνάκτορα).

"Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀνθρώποι δὲν ἡδύναντο νὰ ζῶσι χωριστά. Πολλαὶ οἰκογένειαι συγγενεῖς συνεφάντσαν καὶ ἔκτισαν τὰς οἰκίκες των τὴν μίκην πλησίον τῆς ἀλλης καὶ τοιουτοτρόπως ἐσγημάτισαν μίαν κώμην ἢ ἐν χωρίον.

Πλησίον δὲ καύτῶν καὶ εἰς τὸ καλύτερον καὶ ὑψηλότερον μέρος ἔκτισαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Σχολεῖον.

Οἱ πολλοὶ ἢ δλίγοι κάτοικοι τοῦ χωρίου λέγονται χωρικοί εἶναι δὲ συνήθως γεωργοί, κτηνοτρόφοι, ποιμένες, ἀμπελουργοί.

Οἱ χωρικοὶ ὑποχρεωμένοι ἐν τῶν ἐργασιῶν των ωὐ διατηρῶσιν ἕπους, ἡμιόγους, ὄνους κτλ. Ζῷα πλησίον τῆς κατοικίας των ἔχουσι σιάβλον (φάτνην). "Ἐχουσι βοοειδάσιον, ὅπου δικρένουσιν οἱ βόες των καὶ αἱ ἀγελάδες των." "Ἐχουσι σηκὸν ἢ μάνδραν (στάνην) διὰ τὰ πόνινά των καὶ τὰς αἰγάκας των." "Ἐχουσι χοιροειδάσιον, ἔνθι διαμένουσιν οἱ χοῖροι." "Ἐχουσιν ὄρνιθῶνας διὰ τὰς ὄρνιθας, περιστερεῶνας διὰ τὰς περιστεράκας, μελισσῶνας (κυψέλας) διὰ τὰς μελίσσας." "Ἐχουσιν αὐλήν (περίβολον) διὰ τὰ ζῷα των, τὰς ὄρνιθας, τὰς νήσσας, τὰς γῆνας, τὰς ἴνδικας ὄρνιθας (γάλους), τοὺς κονίκλους των (κουνέλια) κλπ.

"Ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς συνήθως ὑπάρχει βρύσις τις ἢ φρέαρ διὰ τὰς ἀνάγκας των.

Πολλάκις πέριξ τοῦ χωρίου συμβάνει νὰ ὑπάρχωσιν ἀγροί, λει-

μῶνες, λόφοι, βουνά, ὅρη, θάλασσα, ποταμός, λίμνη, ἀμπελῶνες, ἔλαιῶνες κτλ.

Εἰς τὸ χωρίον διακμένει συνήθως εἰς σιδηρουργός, εἰς ἡ πλειότεροι παντοπώλαι, εἰς πεταλωτής, ἐπίσης ὁ ιερεύς, ὁ διδάσκαλος καὶ ὃπου τὸ χωρίον εἶναι πολυπληθέστερον καὶ ἡ διδασκαλίσσα τοῦ χωρίου.

Αἱ οἰκίαι τοῦ χωρίου εἶναι συνήθως μικραὶ καὶ ἴσογειοι.

Γύμναδυα.— Πόσσα εἴδη κατοικῶν τῶν ἀνθρώπων γνωρίζομεν καὶ τί εἴδους κατοικίας περιλαμβάνει τὸ χωρίον; 2) Πῶς διοικάζονται οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου; 3) Εἰς τί ἀσχολοῦνται συνήθως; 4) Τίνα ζῆται μεταχειρίζονται ὡς βοηθούς εἰς τὰς ἔργασις των; 5) Ποια ζῆται πετηνά διατρέφουσι; 6) Τίνες ἄλλαι ζῆσιν εἰς τὸ χωρίον;

19. *Η κωμόπολις*¹⁾.

Ἐὰν τὸ χωρίον συμβάνει νὰ δύοτεληται ἀπὸ περισσοτέρας τῶν ἑκατὸν οἰκιῶν τότε τό χωρίον ἐκεῖνο λέγεται κωμόπολις (κεφαλοχώρι).

Εἰς μίκη τοικύτην κωμόπολιν εὑρίσκει τις οἰκίαις καλυτέρας καὶ μεγχλυτέρας. Υπάρχουσι πολλάκις καὶ διώροφοι οἰκίαι καὶ ἐνίστε καὶ τριώροφοι καὶ ὅδοι καὶ πλατεῖαι καγονικώταται.

Εἰς τὴν κωμόπολιν ὑπάρχει πλῆθες δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων μὲ δύο ἡ καὶ περισσοτέρους διδασκαλίους, παρθεναγωγεῖον ἵσως καὶ σχολαρχεῖον.

Εἰς τὴν κωμόπολιν ὑπάρχουσι τεχνῖται περισσότεροι καὶ ἔμποροι καὶ εἰς ἡ καὶ περισσότεροι λατροί, εἰς φαιμακοποίδες καὶ ἐν φαιμακεῖον, ταχυδρομεῖον, δημαρχεῖον ἡ οἰκία ἔνθι κατοικεῖ ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος καὶ συνέρχεται τὸ ἀρμόδιον δημοτικὸν συμβούλιον, ἐν νεκροταφεῖον κτλ.

Γύμναδυα.— Ποια ἡ διαφορὰ γωρίου καὶ κωμοπόλεως; 2) Τί εὑρίσκει τις ἐν τῇ κωμοπόλει; 3) Ποιου εἴδους σχολεῖα περιλαμβάνει ἡ κωμόπολις; 4) Ποιου εἴδους ἀνθρώπων καὶ ποια ἐπαγγέλματα ἔχουσιν οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ κωμοπόλει; 5) Πῶς διοικάζεται ἡ οἰκία, εἰς τὴν ἐποίαν κατοικεῖ ὁ δήμαρχος ἡ ἡ πρόεδρος τῆς κοινότητος καὶ συνέρχεται τὸ συμβούλιον;

1) Βλέπε σχεδιάγραμμα χωρίου ἡ κωμοπόλεως ἐν σελ. 17 καὶ 18.

20. Ἐκκλησία ἡ ναός.

Ἡ ἐκκλησία ως εἶπομεν πρέπει ἐν τῷ χωρίῳ καὶ πανταχοῦ νὰ εῖναι ἐκτισμένη εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος: ἐπίσης δὲ νὰ εῖναι καὶ τὸ ὥρκιστατον ἐκ τῶν δημοσίων κτιρίων.

Ἡ ἐκκλησία εἶναι οἶκος Θεοῦ εἰς τὸν ὄποιον πηγαίνομεν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ διὰ νὰ προσευχθῶμεν ἀπὸ κοινοῦ. Ἔνῳ εἰς τὸ σχολεῖον πηγαίνομεν διὰ νὰ μανθάνωμεν γράμματα.

Μέρη τῆς ἐκκλησίας εἶναι τὸ ἱερὸν ἡ ἁγιον βῆμα, ἡ κυρέως ναός, ὁ γυναικωνέτης καὶ ὁ νάρθηξ. Πλησιέστατα δὲ κύρτης ὑψοῦται τὸ κωδωνοστάσιον¹.

Τὸ εἰκονοστάσιον χωρίζει τὸ ἁγιον βῆμα ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν.

Εἰς τὸ ἁγιον βῆμα εἶναι ἡ ἁγία τράπεζα.

Πέριξ τῆς ἁγίας τραπέζης ἵστανται ὁ ἀρχιερεὺς, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι καὶ προσεύχονται ὑπὲρ ἡμῶν.

Οἱ ἱερεῖς παρακαλεῖ τὸν Θεόν δι' ἡμᾶς πολλὴν ὕδραν.

Οἱ διάκονος θυμιατίζει καὶ ἀναγινώσκει ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Οἱ ἀρχιερεὺς καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογοῦσι τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ὥραίκες πύλης (ἀγιόθυρος).

Οἱ ψάλται ψάλλουσιν ὅμιγους εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, εἰς τὴν Παναγίαν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους.

Οἱ νεωκόροις καθαρίζει τὴν ἐκκλησίαν, ἀγάπτει τὰ κκνδήλια καὶ τοὺς πολυελκίους.

Οἱ λαὸς ἴσταται μὲ εὐλάβειαν πολλὴν καὶ παρακολουθεῖ ὅλην τὴν θείαν λειτουργίαν.

Γύμναδα. 1) Εἰς ποῖον μέρος τοῦ χωρίου πρέπει νὰ εἶναι ἐκτισμένη ἡ ἐκκλησία; 2) Τι τόπος εἶναι ἡ ἐκκλησία καὶ διετί συναυθορίζονται οἱ χριστιανοὶ ἐν αὐτῇ; 3) Εἰς πόσα μέρη διαιρείται ἡ ἐκκλησία; Διὰ τίνος χωρίζεται τὸ ἁγιον βῆμα ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν; 6) Τι τελείται πέριξ τῆς ἁγίας Τραπέζης; 6) Τι ἀναγινώσκει ὁ διάκονος ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀμβωνος; 7) Ποῖα πρόσωπα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας καὶ εἰς τι χερσαιμένουσιν οἱ ἱεροψάλται; 8) Ποιά τὰ καθήκοντα τοῦ νεωκόρου;

1) Ἐπὶ τοῦ κωδωνοστάσιον τὰ ὀφέλημα πτηνὰ οἱ πελαργοὶ κτίζουσι τὴν φωλιάν των.

21. Πόλις .

Οταν είς τόπος ἔχει πολὺ περισσοτέρους κακοίκους ἡγωμένους εἰς καινωνίαν, ὅγι μόνον τοῦ γυρίου, ἀλλὰ καὶ τῆς κωμοπόλεως, ὁριστέρας καὶ μεγαλυτέρας οἰκίας διωρόφους, τοιωρόφους, τετραωρόφους καὶ ἐνίστε πεντωρόφους (μέγαρα, ἀνάκτορα). Τότε λέγομεν ὅτι εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον εἶναι ἐκτισμένη μίκ πόλις.

Εἰς πᾶσαν πόλιν πολλὰ πρόγματα ἔχει νὰ παρατηρήσῃ τις.

Κατὰ πρῶτον ὅτι αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως εἶναι κανονικῶταται ἢ μίκ πληνσίου τῆς ἄλλης κατὰ σειρὰν καὶ εἰς τὴν κύτην ὄδον καὶ μὲ ἀριθμούς.

Αἱ ὄδοι τῆς πόλεως εἶναι πολλαὶ καὶ κανονικαί, πλατεῖαι καὶ ὑψηλαί, εὐθεῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὲ ὄχετούς (ὑπονόμους μὲ τὰ ὁρίθια των) ἀπὸ τὰ δύο μέρη, δενδρόφυτοι (δενδροστοιχίαι) αἱ περιπότεραι, μὲ φραγοὺς διὰ νὰ φωτίζωνται τὴν γύντα διὰ φωτειρίου, εἴτε διὰ ἡλεκτρικοῦ φωτός, μὲ τὰ ἄκρα κύτην λιθόστρωτα (πεζοδρόμια). ἀπὸ τὰ ἄκρα διέρχονται αἱ ἀνθρώπαι ἀπὸ τὸ μέσον διέρχονται αἱ ἕμεναι, τὰ λεωφόρες, τὰ κάρρων, αἱ ἵπποισιδηρόδρομοι, αἱ ἡλεκτρικοὶ τροχοίδρομοι, αἱ σιδηρόδρομοι, τὰ κύτοκινητα, τὰ ποδήλατα κτλ.

Διὰ νὰ διακρίνωνται δὲ αἱ ὄδοι μεταξύ των, φέρουσι διάφορα ὄντα μεγάλων ἀνδρῶν, αἱ ὄποιοι εὐηργέτησαν τὴν πόλιν καὶ τὸν τόπον. "Οταν δὲ ἡ ὄδος εἶναι μεγάλη καὶ πλατεῖα, τότε ἡ ὄδος κύτη λέγεται λεωφόρος". (λεως=λαός).

Εἰς τὴν πόλιν παρατηρεῖται μεγαλυτέρα κίνησις, μεγαλυτέρη ταραχή.

Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ὀνομάζονται πολεῖται.

Οἱ νοοὶ τῶν πόλεων εἶναι μεγαλοπρεπέστεροι καὶ ὁριστέροι ἀπὸ τοὺς νοοὺς τῶν γυρίων καὶ τῶν κωμοπόλεων.

Αἱ διάφοροι πλατεῖαι τῆς πόλεως εἶναι εὐρύγυροι, ἐπίπεδοι,

1) Έκ τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ παρόντι: κεφαλαίῳ ὁ διδάσκων πρέπει νὰ τονίσῃ ἐκεῖνα μόνον τὰ ὅποια ἥθελε παρατηρήσεις ὁ μαθητής ἐπισκεπτόμενος τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας του ἢ τοῦ νομοῦ του διὰ νὰ δύναται νὰ λύῃ τὰς ἀπορίας του.

δημοκρατία, μὲ δενδροστοιχίας μὲ πίδακας καὶ ένιστε καὶ μὲ τινας ἀνδριάντας. Εἶναι δὲ χρήσιμοι καὶ ὡφέλιμοι εἰς τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων καὶ πλατείαι τῆς πόλεως, διότι εἰς αὐτὰς ἔζερχονται καὶ ἀναπνέουσι καθημόντες ἀέρα καὶ περιπατοῦσι μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας των ὅτηλ. κατὰ τὴν μεσημέριαν καὶ τὴν ἑσπέραν. Σπολίζουσι δὲ ἐξ ἄλλου καὶ τὴν πόλιν.

Εἰς τὰς πόλεις ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ διάφορα εἴδη δημοσίων καὶ δημοτικῶν καταστημάτων π. γ. διάφορα εἰδὸν συγγείων, πλήθη δημοτικά, ἀληγρικά, γυμνάσια κλπ. δικαστήρια (εἰδογνοδικεῖον, πρωτοδικεῖον καὶ ἐνίστε καὶ ἐφειεῖον), λοχιεπισκοπεῖον, θέατρα (χειμερινά, θερινά) ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, τηλεφωνεῖον καὶ τελωνεῖον (ἐάν ἡ πόλις εἶναι παρόχιος ἢ παρχμεθόριος) κατλαΐγοντα. Γιπάρχουσιν ἐπίσης πολλὰ δημόσια καὶ δημοτικὰ φιλοκληρωπικά καταστήματα νοσοκομεῖα, δερκηνοτροφεῖα, φρεγοκομεῖα, σωφρονιστήρια, πτωχοκομεῖαν κλπ.

Απὸ τὸ ἐν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῶν ὁδῶν κάτωθεν τῶν οἰκιῶν ὑπάρχουσι πολλὰ διάφορα καὶ μεγάλα καταστήματα ἔιρπορεικά π. γ. βιβλιοπωλεῖα, φραιμακεῖα, ἑσιταφόρια, ξενοδοχεῖα τοῦ ὅπρου, ὑποδηματοποιεῖα, παντοπωλεῖα, καπροπωλεῖα, χονοοχοεῖα, δρολογοποιεῖα κλπ.

Γιπάρχουσιν ἀκόμη εἰς τὰ ἔξω μέρη τῆς πόλεως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ διάφορα βιομηχανικά καταστήματα (ἐργαστάτικά) ὡς εἶναι τὰ ὑφαντονοργεῖα, οἱ ἀλευρο-άιμομυλοι, τὰ πινευματοποιεῖα, ἐργοστάτικα εἰς τὰ ὅποια κατασκευάζουσιν διμβρέλλας (όμβρεσλοποιεῖα) χειρούργια, οτεάτυρα κηρία, ψικθίνους ἢ ἐξ ὑφάσματος (κετσέ) πιλοντικούς, σιγαρόχαρτον, καθεκλοποιεῖα, σαπωνοποιεῖα, βυρσοοδεψεῖα κλπ.

Εἰς πολλὰς πόλεις ὑπάρχουσι καὶ φρούρια ἢ ἄλλα διγυρωματικά ἔοργα χρήσιμα εἰς τὴν ἀμυνὴν τῆς πόλεως, πολλάκις δὲ καὶ μεγάλοι στρατῶνες ἔνθα διαμένουσι (στρατωνίζονται) στρατιῶται καὶ ὑπαξιωματικοί (όπλιται).

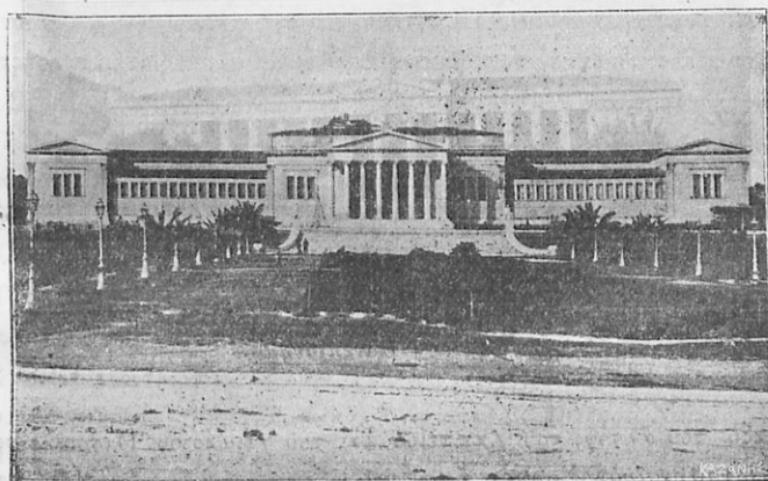
Γύμνασμα.—1) Πότε λέγομεν διτις αὐτή εἶναι μία πόλις; 2) Πότε δινομάζονται οἱ κατοίκοι τῆς πόλεως, τοῦ χωρίου; 3) Τι εἰσαὶ χωρικός ἢ πολιτης; 4) Πόσα καὶ ποιῶν εἰδῶν σχολεῖα ἔχει ἢ πόλις σας; 5) "Εχετε δικαστήρια καὶ ποια; 6) Πόσας πλεισταὶς ἔχει ἢ πόλις σας, δινομάσατε αὐτάς εἰς τι χρησιμεύουσιν; 7) "Εχετε πολλὰς ὁδούς, γνωρίζεις νὰ δινομάσῃς τινάς ἐκ τού-

των; "Εχετε γομαρχείον, δημαρχείο, πώς άνομαζεται ο δήμαρχός σας; 8) "Εχετε δημόσια και δημοτικά καταστήματα, και ποια; 9) Ποια φιλανθρωπικά καταστήματα έχει ο τόπος σας; 10) "Εχετε βιομηχανικά έργοστάσια εν τῷ τόπῳ σας και τινα' προϊόντα κατασκευάζουσιν (κατεργάζονται). Ησήκ αύμαντικά έργα έχουσι κατασκευασθή πρός υπεράσπισιν της πόλεως;

22. Ἡ πρωτεύουσά μας — αἱ Ἀθῆναι.

Πρωτεύουσαν δύομάζεται ή πόλις εν τῇ ὄποις ἐδρευει ο βασιλεὺς και η κυβέρνησις.

Ημεῖς οἱ Ἑλληνες πρωτεύουσαν ἔχομεν σήμερον τὴν ὀρείχαν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ Ἀθῆναι εἰναὶ πόλις ἡρεμοτάτη ἔλαβε τὸ

Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον μέγαρον.

ἄνομά της ἐκ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς ή ὄποις κατὰ τοὺς ἀρχαίους γρόνους ἦτο προστάτις τῆς πόλεως.

Αἱ σημειώναι Ἀθῆναι λέγουσι πολλάς, ὡραίες καὶ μεγάλας οὐκοδομάς. Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουσι διώροφοι, τριώροφοι και πολυώροφοι οἰκίαι, ὀνέιτορες, μέγαροι πολυτελῆ και ἱκμηρὰ δημόσια και δημοτικὰ κτίρια.

Αἱ οἰκίαι εἰναι ἐκτιμέναι κανονικῶς κατὰ σειράνη μία πλαγίως τῆς ἄλλης και ρέρει ἐκάστη τὸν ἀριθμόν της.

"Εγει δόδους μεγάλας και ως ἐπὶ τὸ πολὺ εὐθείας και καθηκός,

καὶ τινας μὲν δευτεροτοιχίας, λεωφόρους καὶ πολλὰς πλατείας δευτεροπτευμένας.

Αἱ σπουδαιότεραι ὁδοὶ τῶν Ἀθηνῶν εἰναι ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὁδὸς Ἐρμοῦ, ἡ ὁδὸς Αἰόλου, ἡ ὁδὸς Ἀθηνᾶς, ἡ ὁδὸς Ἀκαδημείας, ἡ λεωφόρος Πανεπιστημίου, ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, καὶ λεωφόροι Κηφισίας, Πατησίων, Ἀλεξάνδρας καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Αἱ σημαντικότεραι πλατεῖαι εἰναι καὶ τοῦ Συντάγματος, ἡ τῆς Ὁμοροίας, ἡ πλατεία τοῦ Ζαπτείου, ἡ τοῦ Ἀρεως (Πολυγώνου) καὶ τινες ἄλλαι. Εἰς τὸ ἀκρον δὲ τῆς λεωφόρου Ὅλγας ἡ ὅποια κείται πρὸς τὸ νοτιοκανατολικὸν μέρος τῆς πόλεως καὶ διέρχεται

Τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον.

μεταξὺ τοῦ ἀλσούς τοῦ Ζηππείου καὶ τοῦ γειτόνερου Πλισσοῦ κείται τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, ὅπου ἤγανθον τοι αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνες. Εἰς τὸ Στάδιον τοῦτο, τὸ ὅπατον ἀνεσκευάσθη διπλάνης τοῦ μεγάλου ἔθνους εὑεργέτου Ἀβέρωφ, τελοῦνται καὶ σήμερον οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες καὶ κατὰ δεκαετίαν οἱ **Διεθνεῖς** τοιοῦτοι.

Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου εὐόστονται α') τὸ λαμπτερὸν κτίριον τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου μετὰ τῶν πέριξ κατοῦ κειμένων παρχοτημάχων. Τελευταῖον τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο διηρέθη εἰς δύο τοιαῦτα τὸ **Ἐθνεκόν** καὶ τὸ **Καποδιστριακόν**. Τὸ Πανεπιστήμιον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ βικτιλέως Ὅθιονος μὲν χορήματα μεγάλων τοῦ Ἐθνους εὑεργετῶν. Ήξε αὐτοῦ ἐξέργασται οἱ καθηγηταί (μεγάλοι διδάσκαλοι), οἱ λατροί, οἱ τομικοί (δικηγόροι), οἱ θεολόγοι, οἱ χημικοί, οἱ φαρμακοποιοί κατατεταμένοι.

Πρὸς τὸ βόρειον τοῦ Πανεπιστημίου μέρος ὑψοῦται τὸ ὄλομάρ-
μαρον κτίριον τῆς ἔθνικῆς βιβλιοθήκης οἰκοδομηθὲν δαπάναις τοῦ
μεγάλου μης εὐεργέτου Βαλλιάνου. Πρὸς γότον δὲ τοῦ Πανεπιστη-
μίου εἶναι ἡ Ἀκαδημεια, ὥραιότατον ἐπίσης καὶ καλλιμάραρον κτί-
ριον, κτισθὲν δαπάναις τοῦ μεγάλου ἐκ Μοσχοπόλεως καταγομένου
εὐεργέτου μης Σίνα.

Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος καὶ
περὶ τὸ τέρμα τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου εὑρίσκονται τὰ ἀνάκτορα
τῶν Βασιλέων μης, μέγα οἰκοδόμημα ἀνακαινιζόμενον, ἦδη μετὰ
λαμπροῦ Βασιλικοῦ κήπου.

Προσχωροῦντες διὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου πρὸς τὴν πλατεῖαν τῆς
Ομονοίας συνκνητῷμεν τὸ Ἀρσάκειον παρθεναγωγεῖον ὅλι-
γον προτοῦ φθάστωμεν εἰς τὴν πλατείαν κείμενον μεταξὺ ἀκριβῶν τῆς
ὁδοῦ Σταδίου καὶ τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου. Τὴν δαπάνην τοῦ
μεγάλου καὶ εὐρυχώρου τούτου κτιρίου κατέβαλεν ὁ μέγας εὐεργέτης
Ἀρσάκης ἐξ αὐτοῦ ἐξέργαζονται αἱ μέλλουσαι διδασκαλίσσαι.

Μετός ὅλων τῶν ἀνωτέρω λαμπρῶν κτιρίων ἔχομεν καὶ ἐρείπια
ἀρχαίων εὔκλεῶν οἰκοδομημάτων καὶ μνημείων.

Τὸ ὥραιότατον ὅμως κτίριον, τὸ μεγχλοπρεπέστατον καὶ ἀρχι-
ότατον, τὸ ὅποιον τιμὴ ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἶναι: ἡ Ἀκρόπολες,
ἐν τῇ ὅποιᾳ εὑρίσκονται τὰ Προπύλαια, ὁ Παρθενών (ναὸς τῆς παρ-
θένου Ἀθηνᾶς) τὸ Ἐρέχθειον καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀπιέρου Νίκης.

Τὴν Ἀκρόπολιν ἐπισκέπτεται καὶ θυμαζῇ πᾶς ἔνος ἐργάμενος
εἰς Ἀθήνας. Εὑρίσκεται δὲ αὕτη πρὸς τὸ γότον μέρος τῆς πόλεως
τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ λόρου θύηλου.

Γύμνασια.—1) Εἰς ποιὸν μέρος (συνοικίαν) τῶν Ἀθηνῶν κατοικεῖς εἴπατέ
μοι: τὴν ὁδὸν καὶ τὸν ἀριθμόν; 2) Ποίαι εἰναι αἱ κεντρικότεραι καὶ μεγαλύτεραι:
ἔδοι τῶν Ἀθηνῶν; 3) Ἐπὶ τίνος ὁδοῦ κείται τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Σιναία Ἀκα-
δημία, ἡ Βαλλιάνειος βιβλιοθήκη; 4) Ποίαι εἰναι αἱ ώραιότεραι λεωφόροι τῶν
Ἀθηνῶν; 5) Ποίαι αἱ ώραιότεραι καὶ μεγαλύτεραι πλατεῖαι τῶν Ἀθηνῶν; 6) Ποιὸν
τὸ μεγχλοπρεπέστερον καὶ ώραιότερον τῶν ἀρχαίων μνημείων;

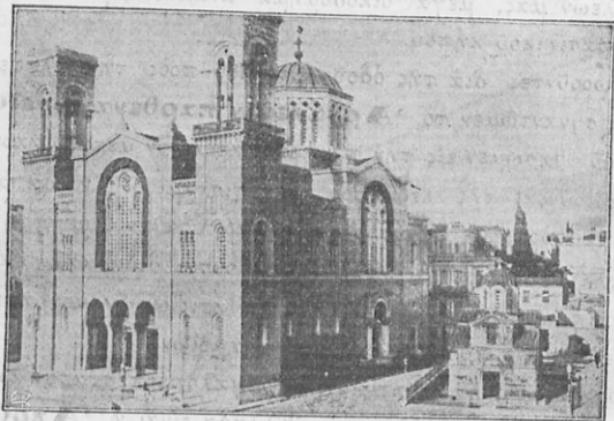
23. Ἐκκλησίαι ἢ ναοὶ τῶν Ἀθηνῶν.

Ως ἐλέγομεν εἰς τὸ προηγούμενον μάθημα ἐν τῇ πᾶλει τῶν
Ἀθηνῶν ὑπάρχουσι πολλὰ **Σημ.όσεια** καὶ **Σημ.οτεκά** κτίρια, προ-

τοῦ ὅμως εἴπομεν περὶ κύτῶν θὲ μάθωμεν ποίκις καὶ πόσις ἐκκλησίας ἢ νκούς ἔχει ἢ πόλις τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ πρῶτοι, δὲ ὡραιότεροι καὶ μεγαλοπρεπέστεροι νκοὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας εἶναι ὁ τῆς **Μητροπόλεως** κείμενος ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τμήματι τῆς πόλεως.

Μεγάλην εὐγενίστησιν αἰσθάνεται τις ὅτκι παρίσταται κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς καὶ ἴδιως κατὰ τὴν Ἐθνικήν μας ἑορτὴν τοῦ **Εὐαγγελισμοῦ** βλέπων τοὺς βασιλεῖς μας, τὸν διάδοχον τοῦ

Ἡ Μητρόπολις τῶν Ἀθηνῶν

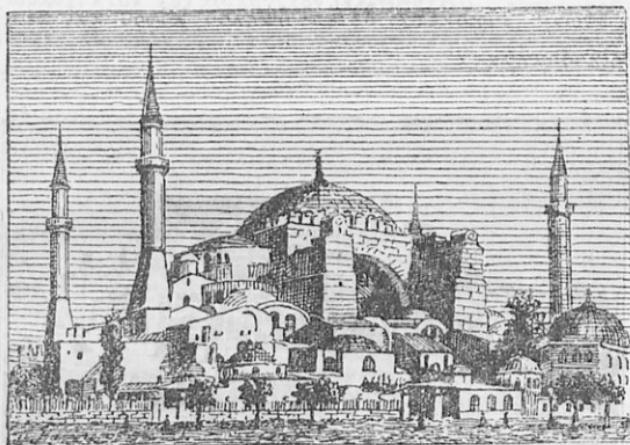
θρόνου καὶ τοὺς ἄλλους πρίγκιπας, τοὺς ὑπουργούς, τοὺς πρέσβεις, τοὺς ἀνωτέρους δημοσίους πολιτικοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς πάντας ἐνδεδυμένους μὲ τὰς ὠραίκις καὶ χρυσοποιίλτους στολάς των καὶ ἐνδυμασίας των νὰ παρίστανται εἰς τὴν τελετὴν. Εἶναι ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς τὸ θέαμα.

Ἡ κυρτὴ παράταξις ἐπαναλαμβάνεται καὶ κατὰ τὴν ὄγομαστικὴν ἑορτὴν τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου Βασιλέως μας Κωνσταντίνου, κατὰ τὴν οεράκην τελετὴν τῆς Ἀγκυράσεως καὶ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους. Οἱ ἀρχαιότεροι νκοὶ ἐν Ἀθήναις οἱ ἐκτισμένοι ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων εἶναι ὁ τοῦ ἀγένου **Ἐλευθερίου** δεξιὰ τοῦ νκοῦ τῆς Μητροπόλεως, δὲ τῆς **Καπνικαρέας** (εἰσοδίων τῆς Παναγίας) ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ Ἐρμοῦ, ὁ τῶν ἀγένων **Θεοδώρων**, δὲ τῆς

ἀγίας Αἰκατερίνης, καὶ ὁ τοῦ ἀγίου Νεκολάου τοῦ
Ραγκαβᾶ.

Νεότεροι δὲ καὶ πολὺ εὐρυχωροτέροι εἰναι καὶ ἐκκλησίαι τῆς
ἀγίας Εἰρήνης, τοῦ ἀγέου Κωνσταντίνου, τῆς Χρυ-
σοσπηλαῖωντίσσης, τοῦ ἀγίου Νεκολάου (Πευκακίων), τῆς
Ζῳοδόχου Σηγής καὶ τινες ἄλλαι μικρότεροι.

Οἱ μεγαλύτεροι ὅμως καὶ ώραιότεροι καὶ μεγαλοπρεπέστεροι
ναὸι ἐν τῷ ἔλληνικῶν εἰναι ὁ ἐν Κωνσταντινούπολει ναὸς τῆς
ἀγίας Σοφίας, τοῦτον εἶχον κτίσει οἱ "Ελληνες κύτοκράτορες

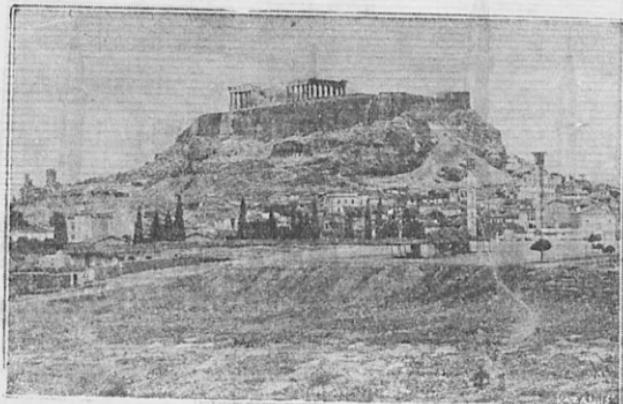
Η ἀγία Σοφία.

τοῦ Βυζαντίου, ὅπότεν ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο πρωτεύουσα τῆς
ἔλληνικῆς κύτοκρτορίκης. Δυστυχῶς ὅμως οἱ Τούρκοι ἀφ' ὅτου πρὸ
500 περίπου ἐτῶν ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφήρπασαν
καὶ τὸν υἱὸν τῆς ἀγίας Σοφίας καὶ τὸ μετέβαλκον ἔκτοτε εἰς τουρ-
κικὸν γαλον (Τζαμίον).

Γύμναδμα. — 1) Ποιος είναι ὁ μεγαλύτερος καὶ ώραιότερος ναὸς ἐν Ἀθή-
ναις; 2) Ποιοι παριστανται ἐν τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως κατὰ τὰς μεγάλας ἔօρ-
τάς καὶ τελετάς; 3) Ποιοι οἱ ἀρχαιότεροι ναοὶ καὶ κατὰ ποιαν ἐποχὴν ἐκτίσθη-
σαν; 4) Ποιοι οἱ νεώτεροι; 5) Ποιος καὶ ποῦ εὑρίσκεται ὁ μεγαλύτερος ἔλλη-
νικὸς ναὸς καὶ ὃποι τίνον ἐκτίσθη καὶ εἰς τι κηρυγμένει νῦν;

**24. Τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρώτου
ἡ ὁραία μας Ἀκρόπολις.**

Ος εἶπομεν εἰς προηγούμενον μάθημα, ἐκεῖνο τὸ ὄποιον θαυμάζει καὶ σπουδάζει ὅλος ὁ κόσμος καὶ γάριν τῶν ὄποιων ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔρχονται οἱ ξένοι εἰς τὸν τόπον μας (τὴν Ἑλλάδα) εἶναι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ ὄποικα ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους προγάνους μας. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζητε διτὶ τὸ ὡραιότερον, καὶ λιτεγνικότερον καὶ στερεότερον, ἐξ ὅλων εἶναι ἡ ὥραία μας Ἀκρόπολις, ἡ ὄποικα ἀνηγέρθη πρὸ τριάκοντα περίπου αἰώνων (τριῶν χιλιάδων ἑτῶν). εὑρίσκεται δὲ ἐπὶ ὑψηλοῦ λόρου καὶ περιλαμβάνει τὰ ἔξης οἰκοδομήματα.

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν.

α') τὰ Προπύλαια, β') τὸν υκόν τῆς Ἀπτέρου νίκης, γ') τὸ Ἐρέχθειον μὲ τὰς ὥραίκες Καρνάτιδας κόδας καὶ δ') τὸ ὡραιότερον πάντων τὸν Παρθενώνα, ὅστις ἐγενέμενεν ως υκός τῆς Ηπειρίου Ἀθηνᾶς τῶν ἀρχαίων.

Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπάρχει ἀκόμη καὶ μουσεῖον, ἐντὸς τοῦ ὄποιου ἔχουσι ταποθετήθη κατὰ τάξιν πολλὰ ὥραῖα ἀγάλματα, τὰ ὄποικα εὑρέθησαν κατὰ καιροὺς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

"Αλλοι ἀρχαῖοι υκοὶ εἶναι τὸ Θησεῖον, δπως δήποτε κτίριον ἀκέραιον περιέχει 32 στήλας, οἱ στῦλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός, 16 ἐν ὅλῳ

τωζόμενοι κίονες, καὶ πολλὰ ἀργάκια μνημεῖα καὶ κτίρια ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σημαντικότερα εἰναι ἡ ἀρχή. Ἀγορά, ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ, ὁ γκὸς τοῦ Αἰόλου (ῳδολόγιον τοῦ Κυρρήστου), ἡ Στοὰ τοῦ Ἀττάλου, ἡ Στοὰ τῶν Γιγάντων, τὸ Δίπυλον, ὁ Κεραμεικός. καὶ τὰ πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως κείμενα τὸ Θέατρον τοῦ Διονύσου (τοῦ Βάζου) καὶ τὸ Ὁδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ πολλὰ ἄλλα.

Τέ πρῶτον τί θετερον υὰ θημάσῃ καὶ σπουδάσῃ τις ἐπισκεπτόμενος τὸ εἰς τὴν ἀρχὴν σχεδὸν καὶ δεξιὰ τῆς λεωφόρου Πετρησίων κείμενον ὥραιότερον ἀρχαιολογικὸν **μουσεῖον**, ἐντὸς τοῦ ὅποίου περικλείενται κατὰ τέξιν ἐπιστημονικὴν διάφαρα πολυτιμότερα ἀγάλματα ἐκ μαρμάρου καὶ γκλασοῦ, ποικίλα ἀγγεῖα μὲν ζωγραφίας καὶ μὲν ἀπεικονίζοντα διαφόρους παραστάσεις καὶ σκηνὰς τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀγάλματα δὲ ὅπτης γῆς, νομίσματα σιδηρᾶ, γκλασ, ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ παντοιειδῆ ἀρχαῖα ἀντικείμενα τοῦ βίου ἐπὶ ἐνδόξων προγόνων μας.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὰ περιζόμενα ἐν τῷ μουσείῳ τούτῳ συνελέγησαν ἀπὸ ὅλης τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

25. Ἡ Πατρὶς ἡμῶν Ἑλλάς.

Πατρὶς ἐκάστου ἀγθρώπου λέγεται τὸ μέρος ὃπου γεννήται καὶ βλέπει τὸ πρῶτον τὸ λακυπρόν φῶς τοῦ ἡλίου καὶ μεγαλώνει, ὃπου μανθάνει καὶ ὁμιλεῖ τὴν γλῶσσάν του καὶ ὃπου διαμένει ἡ οἰκογένειά του καὶ οἱ συγγενεῖς του καὶ ὃπου εὑρίσκεται ὁ πατριός οἶκος καὶ ὃπου ἔχουν ἀναπτυχθῆ ἡ σιοργὴ καὶ τὰ κοινὰ πρόσθιλλους τους πολίτας συμφέροντα.

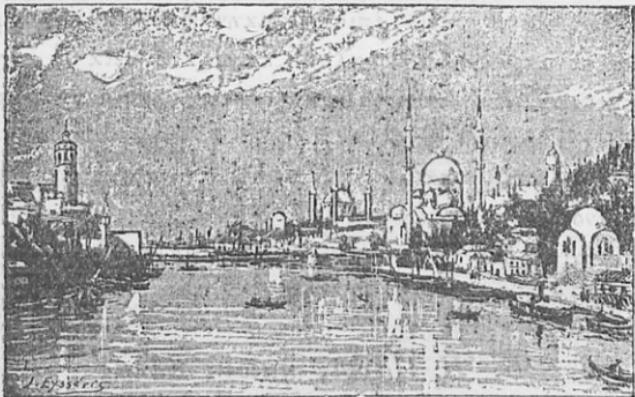
Ἡ πρὸς τὴν πατρίδην ἀγάπη τῶν τέκνων τῆς εἰναι ἐπέκτασις τῆς οἰκογενεικῆς ἀγάπης.

Πάντες ἡμεῖς οἱ πολῖται ἔχομεν κακθήκοντα πρὸς τὴν πατρίδην, ὅφείλομεν γὰρ ἀγκαπόμεν αὐτὴν καὶ γὰρ ὑπεροσπίζωμεν τὴν ἀκεραιότητα, τὴν ἀνεξηρτησίαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῆς, γύνοντες καὶ αὐτὴν τὴν τελευταίκην ἔρνιδην τοῦ κίνητος μας. Νὰ μὴ λησμονῶμεν δὲ οὐδέποτε αὐτὴν ὅσον μυκητὸν καὶ ἐν ἡθελομεν μετακεῖη.

Ο τύπος εἰς τὸν ὅποιον ἐγεννήθημεν ἀνήκει εἰς ἐν μεγαλύτερον

μέρος τῆς γῆς τὸ ὅποιον ὀνομάζεται "Ελλὰς καὶ ἔλοι ὅσοι κατοικοῦμεν τὴν Ἑλλάδα ὀνομάζόμενα" "Ελληνες". Η Ἑλλὰς λοιπὸν εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ἀγαπητὴ Πατρὶς ἡμῶν.

Πάντες οἱ "Ελληνες" ὄμιλοῦμεν τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν, ἡ ὅποια εἶναι ἡ ὥραιοτέρα καὶ ἡ πλουσιωτέρα γλώσσα τοῦ κόσμου. Η Ἑλλὰς μης ἀλλοτε ἦτο πολὺ μεγάλη· ἀλλὰ βάρβαροι καὶ κακοὶ λαοὶ ἤλθον (ἐπέδραχμον) καὶ τὴν ὑπεδούλωσαν. Σήμερον ἀκόμη πολλὰ μέρη ἑλληνικά (Θράκην, Μ. Ασίαν κλπ.) κατέχουσιν οἱ Τούρκοι, οἱ Βούλγαροι καὶ ἄλλοι. Η μεγαλυτέρη ἑλληνικὴ πόλις,

"Η Κωνσταντινούπολις.

τὴν ὅποιαν κατέχουσιν ἀκόμη οἱ Τούρκοι, εἶναι ἡ **Κωνσταντινούπολις** μία ἀπὸ τὰς ὥραιοτέροις πόλεις τοῦ κόσμου. Τὸν παλαιὸν καιρὸν αὐτὴν εἶχομεν ἡμεῖς οἱ "Ελληνες" πρωτεύουσαν, ἐκεὶ ἦσαν τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων μας. Σήμερον ἔχομεν πρωτεύουσαν τὰς **Αθήνας**.

Εἴτε χῶς οἱ δύο τελευταῖοι ἔνδοξοι καὶ νικηφόροι πόλεμοι ὑπὲ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐνδόξου καὶ μεγάλου βασιλέως ἡμῶν Κωνσταντίνου ΙΒ' τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἐμεγάλωσαν τὸ Βασιλεῖον καὶ ἔδωκαν τὴν γλυκεῖκν ἐλευθερίαν εἰς $2\frac{1}{2}$ ἑκατομμύρια "Ελληνες", οἵτινες πρὸ διάγου ἀκόμη ἦσαν ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους.

Γύμναδμα.—1) Ποιος τόπος λέγεται πατρίς μας καὶ ποια ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδην τῶν τέκνων της; 2) Ποίη καθήκοντα ἔχουσιν οἱ πολίται πρὸς τὴν πα-

τρίσια των; 3) Ποιά είναι ή πατρίς μας και πώς άνομαζόμεθα γηπεῖς; 4) Ποιάν γλώσσαν δημιούργησεν; Δικτί είναι ή καλυτέρα και πλουσιωτέρα γλώσσα τοῦ κόσμου; Βιδότι δι' αὐτῆς διεθνή εἰς διον τῶν γνωστῶν τότε κόσμουν δέλληνικός πολιτισμός και τὸ σπουδαιότερον εἰς αὐτὴν ἐγράψῃ τὸ ιερὸν Εὐαγγέλιον και δι' αὐτῆς ἐξηπλώθη τὸ πρώτον εἰς τὸν κόσμον δὲ χριστιανισμός; 6) Ποία και πόσον μεγάλη ήτο ή πατρίς μας εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους; 7) Ποιοι κατέχουν ἀκέιη γάρας ἐλληνικᾶς και τυρκανοῦν τοὺς ἀδελφούς μας; 8) Ποία ήτο ή παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ και ποιοι σήμερον τὴν κατέχουσαν ἀκόμη;

26. Μέσα συγκοινωνίας.

Καὶ εἰς τὸ γαρζὸν και εἰς τὴν κοιμόπολιν και εἰς τὴν πόλιν διὰ νὴ συγκοινωνῶσιν οἱ κάτοικοι τῶν διαφόρων μερῶν δρεῖλουσι νὰ ἔχωσι πρὸ παντὸς εὐθείας, εὐρείας και καθηράς δόμούς. Αἱ καλκὶ δόδοι ἔχουσι και ἀπὸ τὸ ἐν μέρος και ἀπὸ τὸ ἄλλο πεζοδρόμια και ῥειθρο, διὰ τῶν ὄποιων μετοχεύενται τὰ ὅδατα τῆς βρογῆς (ὕμβρια) εἰς τὰς ὁπκὲς τῶν ὑπονόμων, τοὺς ὄδοναθεριστάς των, τοὺς ἐκ φωτὸς δερίου ἡ ἡλεκτρικοῦ η και ἀστηλήνης φρονούς των κλπ.

Ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων περιπατοῦσιν οἱ πολίτει πεζῇ διὰ μέρου δὲ τῆς ὁδοῦ οἱ ἔφιπποι, κι ἥμαξκι, τὰ κύτοκινητα, τὰ δίτρογχ και τετράτρογχ (φορτηγὰ ἥμαξκια) κλπ.

Αἱ δόδοι τῶν πόλεων ὄνομάζονται ἀγυεκέ. Ὅταν δὲ αὔται εἶναι πολὺ εὐρεῖαι τότε λέγονται λεωφόροι, πολλαὶ δὲ ἐκ τῶν ὄδων και ἐκ τῶν λεωφόρων στολίζονται ἐνκτέρωθεν διὰ σειρᾶς δέγδρων (θευδροστοιγίαι). Αἱ δόδοι εἶναι ἀμαξεῖτοι ἢ ἀπλῶς βαταέν· κι δὲ ἐπὶ τῶν ὁρεινῶν μερῶν ὑπάρχουσαι λέγονται ἀτραποὲ (μονοπάτια).

Εἰς ἐν τόπον διὰ γὰρ εἴπωμεν διτὶ ἔχει ἔρθηνον τὰ μέσα τῆς καλῆς συγκοινωνίας πρέπει γὰρ ὑπάρχωσιν ἐν αὐτῷ σιδηροδρομοῖ ἡλεκτρικοῖ η ἀτμοκίνητοι, τροχοιδρομοι, αύτοκίνητα, εἰς δὲ τὰς παραλίους αὔτοῦ πόλεις γὰρ προσεγγίζωσι πολλὰ πλοῖα ίστιοφόρα και ἀτμοπλοια. Τὰ ἀνωτέρω εἶναι τὰ σποοδιώτερα μέσα τῆς συγκοινωνίας.

Ἐκτὸς τῶν ὅσων εἴπομεν ἄλλα μέσα συγκοινωνίας εἶναι κι ἥμαξκι κι συρόμεναι δι' ἵππων, κι ἀτμοκίνητοι ἥμαξκι, τὰ λεωφόρεις, τὰ ποδήλατα, τὰ δίτρογχ (κάρροι) τὰ τετράτρογχ, τὰ αύτοκι-

νητα φορτηγά, οἱ ἵπποι, οἱ ὄνει, οἱ ἡμίονοι, οἱ ὄνοι καὶ αἱ κάμηλοι
κατάλληλοι διὰ τὰς ἐρήμους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Πάντα τὰ ζῷα τὰ ὅποια μεταφέρουσι φορτία ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τό-
που εἰς τὸν ἔτερον μὲν μίχη λέξιν λέγονται **ὑποζύγια**.

27. Τὸ δάσος.

Δάση ὄνομάζομεν τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶναι γεμάτα, κατά-
ρυτα ἀπὸ δένδρων.

Πολλαὶ ἑκτάσεις τῆς γῆς κατεχόμεναι ὑπὸ δασῶν εἶναι δύμαλαι
ώσαν πεδιάδες, ἀλλαὶ δὲ ἀνώμαλοι, διάτοι ἑκτείνονται ἐπὶ τῶν πλευ-
ρῶν τῶν ὁρέων, τῶν κοιλάδων, τῶν λόφων καὶ πολλάκις τὰ δάση φιλί-
νουσι μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν ὁρέων ὅταν ταῦτα δὲν εἶναι πολὺ^{τοποθετηθεὶς}
ὑψηλά καὶ δὲν ὑπάρχουσι χιόνες, πάγοι καὶ ἐν γένει φῦγος
δρῦμοι.

Τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων δάση ὄνομάζονται **θρυμβοί**.

Εἰς τὸ δάσος ὑπάρχουσι διάφορα εἰδῶν δένδρων μεγάλα, μικρά,
πολὺ μικρά (θάμνοι) πυκνόφυλλα ἀρκιόφυλλα, διαφόρων σγημάτων
καὶ εἰς αὐτὰ τὰ φύλλα δεικνύεται ἡ μεγάλη σοφία τοῦ Θεοῦ. Τὰ
δένδρα τοῦ δάσους δὲν φυτεύομεν ἀλλὰ φυτρώνουσι μόνα των καὶ
ἀναπτύσσονται, εἶναι δένδρα ἄγρια ἀλλοῦ μὲν φυτρώνομεν πυκνῶς
ἀλλοῦ δὲ ἀρκιῶς ἐν γένει φύονται ἀτάκτως. Εκκεστον δένδρου ἔχει
βίζας, κορυόν, κλάδους καὶ φύλλα.

Τὰ δένδρα τοῦ δάσους, καὶ ιδίως εἰς την ἀγαπητὴν μης πατρίδα
Ἐλλάδα εἶναι ἡ πεύκη, ἡ λεύκη, ἡ ἐλάτη, (εἰς τὰ ὑψηλότερα
μέρη) ἡ καστανέα, ἡ βελκνεδέν (δρῦς) ἡ ὀξύα, ἡ πλάτανος
(ἐπὶ τῶν ὄγκων τῶν ποταμίων) ἡ ἀγριελιά, ἡ ἀγριορροΐδη,
ἡ πτελέα.

Πολλάκις εἴς τινας τόπους τῶν δασῶν φύονται μαζὶ μὲ τὰ δέν-
δρα καὶ διάφορα εἰδῶν θάμνοι (χρυσόκλαδοι καλούμενα) λ. γ. αἱ
ἄγριαι τρεανταφελλέας, οἱ κόρακοι, καὶ βάτοι, τὰ θυ-
μαρέα, καὶ ἀφάναις, τὸ δρέγανον, οἱ σχοῖνοι, οἱ πρενοι
καὶ πέριξ αὐτῶν εὑρίσκεται δροσερὰ γλάση. Οἱ τόποι αὗτοί ὄνομά
ζονται ἄλση. Καὶ ἐντὸς τῶν πόλεων ἐνίστεται εἰς τὰς πλατείας οἱ
ἄγριωπαι καταπευκάζουσι τεγματική γειροποίηται ἄλση μὲν ὀρκίους
πίλαις (συντριβάνια).

Ποία ἡ χρησιμότης τῶν δασῶν. — Τὰ δάση εἶνε πολὺ χρήσιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐξ αὐτῶν προμηθευόμενι τὰ κανούξυλα καὶ τοὺς ξυλάνθρωπας. Ἀπὸ τοὺς κορμούς τῶν δένδρων τούτων κατακευάζονται οἱ ιστοὶ τῶν πλοίων καὶ αὐτὰ τὰ πλοῖα. Ωσκύτως οἱ δοκοὶ τῶν οἰκιῶν μαζεύονται, καὶ σανίδες καὶ ἐν γένει ὅλη ἡ ξυλεία τὴν ὄποιαν ὁ ξυλουργὸς καὶ ὁ λεπτουργὸς μεταχειρίζεται εἰς τὴν κατακευὴν διαφόρων ἐπίπλων.

Τὰ δάση ως ἐκ τῆς ὑγρασίας των καὶ τῆς δροσερότητός των, τὴν ὄποιαν διατηροῦσι, καθ' ὃσον δυσκόλως εἰς τὰ πυκνόφυλλα δάση εἰσέρχονται αἱ καυτικαὶ ἀλτίνες τοῦ ἥλιου ἐλκύουσι τὰ νέφη προκα-

Τὸ δάσος.

λούσι τὰς βροχὰς συγχάκις καὶ οὕτω διὰ τῶν βροχῶν ζωογονοῦσι τοὺς πέριξ αὐτῶν κειμένους τόπους, καθαρίζουσι δὲ καὶ τὸν χέρα.

Τὰ δάση χρησιμεύουσι καὶ ως κατοικία διαφόρων ζώων διότι ἐντὸς τῶν ὄπῶν καὶ τῶν σπηλαίων αὐτῶν δικμένουσιν ἀλώπεκες, λαγῳδοί, θῶες (τσακάλικ), ἀγριόχοιροι, δορκάδες, ἔλαφοι, ἐνίστε δὲ καὶ ἄρκτοι.

Ἐντὸς δὲ τῶν ἀπεράντων καὶ παρθένων δασῶν τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ N. Ἀμερικῆς ζῶσι λέοντες, τίγρεις, ἐλέφαντες καππι.

Ωσκύτως ἐντὸς τῶν δάσων ἔχουσι τὰς φωλεάς των μεγάλα καὶ μικρὰ πτηνά, οἱ ἀετοὶ (εἰς τοὺς δρυμούς), οἱ λέρακες, οἱ γῦπες, οἱ κό-

ρακες, αι περδικες, οι κροσσυφοι, οι κορυδαλλοι, αι άηδόνες και πολλα όλλα.

Ἐπίσης ἐντὸς τῶν δικτύων ζῷα: καὶ ἄλλα ζῷα καὶ γελῶνται, καὶ σαῦραι, οἱ δρεις, οἱ κάνθαροι, καὶ ψυχαι (πεταλούδια) καὶ διάφορα ἄλλα θηρία καὶ ἔντομα.

Οστις ἀγκαλιά τὴν πατρίδην ὅφείται νὰ περιποιήσῃ τὰ δένδρα νὰ φυτεύῃ δὲ καὶ κύτος ὅσα δύναται περισσότερα δένδρα καὶ νὰ παρκινῇ καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τοῦτο.

Οσοι καίουσι τὰ δάση καὶ κάμνουσι γυμνὴν τὴν Ἐλλάδα μαζί κύτοι εἰνε κακοὶ καὶ ὑποπίπτουσιν εἰς μέγιστου ἔγκλημα καὶ τιμωροῦνται αὐστηρότατα ὑπὸ τοῦ νόμου· κακοὶ δὲ ἐπίσης εἰνκαὶ καὶ ἔκενοι οἱ ὄποιοι γνωρίζουσι τοὺς καταστρέφοντας τὰ δάση καὶ δὲν τοὺς καταγγέλλουσιν.

Οἱ φυλάκτεοντες τὰ δάση λέγονται δασοφύλακες. Οἱ δασοφύλακες καταγγέλλουσιν εἰς τοὺς δασάρχας τοὺς βλάπτοντας ὅπως δήποτε τὰ δάση.

Γύμνασια.—Τι λέγεται δάσος; Ἐχετε τοιοῦτον εἰς τὴν πατρίδα σας; Εισηλθεις ποτὲ εἰς τὸ δάσος; Ἀπό ποίου εἰδους δένδρων ἀποτελεῖται; Ποίου εἰδους ζῷα ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ; Πόσα μέρη ἔχει τὸ δένδρον; Εἰς τι χρησιμεύουσι τὰ δάση; Πώς ἀνομάλειται ὁ φυλάκτων τὸ δάσος;

28. Περὶ τῶν πεδιάδων καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν.

Εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι πεδιὰς καλεῖται μεγάλη ἔκτασις ἔηρᾶς δμαλῆς (ἐπιπέδου)¹⁾. Αἱ πεδιάδες χρησιμεύουσιν ἐν γένει ὅπως οἱ ἀνθρώποι καλλιεργοῦσι, σπείρουσι, φυτεύουσι καὶ συγκομίζουσι διάφορα γεωργικὰ προϊόντα χρησιμώτατα πρὸς διατροφὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων.

Ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μαζὶ κακλιεργοῦμεν τὸν σῖτον, τὴν κριθήν, τὸν ἀρκεόσιτον, τὴν βρόμην καπ. (Δημητριακοὶ καρποί) τὸ ἔλαιον, τὸν οἶνον, διάφορα εἰδη ὀσπρίων, τὸν καπνὸν καὶ πλεῖστα εἰδη λαχανικῶν (καπτεύματα).

Εἰς πολλὰ ὅρεινά μέρη (ὅροπέδια) κακλιεργοῦσιν οἱ ἀνθρώποι

1) Γραφή ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἀποστήθισε τοῦ ὄρισμοῦ τῆς πεδιάδος.

τοὺς διαφόρους ἀγρούς των ὅγει κατὰ τὴν συνήθη ἐποχὴν τῆς σπορᾶς (φθινόπωρον,) ἀλλὰ κατὰ τὸ θέρος προσπαθοῦντες γὰρ σπείρωσιν διπλάνας γὰρ εὐδοκιμήσῃ εἰς αὐτούς.

Εἰς πολλοὺς τόπους, οἱ ὄποιοι δὲν καλλιεργοῦνται (λιβάδια) καὶ εἰς τὰς πεδιάδας ἔκεινας, ὅπου ἔχει μεταφερθῆ ἡ συγκομιδὴ τῶν διαφόρων προϊόντων, ὁδηγοῦσιν οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἴγρας των, οἱ βουκόλοι τὰς ἀγελάδας καὶ τοὺς βόας των, τοὺς ἵππους, τοὺς ἡμίόνους των καὶ πολλὰ ἄλλα ζῷα.

Εἰς ὅσας χώρας ἡ καλλιεργία τῶν γαιῶν εἶναι μεγάλη καὶ ἐνεργεῖται μετὰ τέχνης καὶ ἐπιστημονικότητος (διὸ τῶν τελειοτέρων γεωργικῶν ἐργαλείων) ἡ συγκομιδὴ εὐδοκιμεῖ μεγάλως καὶ ἡ χώρα πλουτίζει καὶ εὐτυχεῖ.

Πρόπει ὅμως γνωρίζωμεν, ὅτι παραλλήλως τῆς συντόνου προσπαθείας τῶν καλλιεργητῶν ὀφείλει νὰ προστατεύῃ αὐτοὺς τὸ Κράτος ἀποτελεσματικῶς διὰ τῶν περὶ ἀγροφυλακῆς κυρίως νόμων, ὥστε οὐδεὶς γὰρ τολμᾷ νὰ ζημιῶται καὶ καταστρέψει οὕτε αὐτὸς οὕτε τὰ ζῷά του, τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ δένδρα του ἄλλου.

29. Περὶ τῶν ὁρέων καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν.

Ἐν τῷ περὶ ὁρεογραφίας σελ. 28 κεφαλαίῳ, εἴπομεν γενικά τινα περὶ ὁρέων, ἃδη λέγομεν περὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν.

Τὰ ὅρη χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἴδικ τὸ ὄψος κατῶν καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δάση, ὅπως τροποποιῶσιν τὸ κλῖμα τόπου τινὸς ἐπὶ τὸ δροσερώτερον, προκαλοῦντα τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν βροχήν, διευκολύνοντα οὕτω τὴν ὅικὴν τῶν δάσων, ἡ ὄποια ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὰς εὐθιστὰς εὐφόρους τὰς πέριξ τῶν ὁρέων πεδιάδας καὶ κοιλάδας φέρουσα τὸν πλούτον καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν.

Πλειστα ὅρη παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς διάφορα εἰδὴ λίθων χρησιμωτάτων, ὡς λ. γ. τὸ μάρμαρον λευκὸν καὶ διαφόρων ἄλλων χρωμάτων εἰς οἰκοδομίαν, κατεργασίαν ἀνδριάντων, ἀγκαλιμάτων κλπ. τὸν σχιστόλιθον (πρώτη οἰκοδομικὴ μέλη), τὴν σμύριδα (πρὸς λείχησιν μετάλλων), τοὺς μυλολίθους, τὴν κίσσηριν (ἐλαφρίπετραν), τοὺς γαιάνθρακας, τὸ θεῖον, τὴν θηραϊκὴν γῆν (πορσελάνην), πολλάκις καὶ μαγιστρικὸν ἄλικας κλπ.

Ἐκτὸς τῶν ἀγωτέρω ἐκ πολλῶν ὁρέων ἔξορύσσονται διάφοροι δρυκταὶ ὄλαι. Τὰ μέρη δὲ ταῦτα ὄγουμέζονται μεταλλεῖα, δρυχεῖα, λατομεῖα· ἐννοεῖται ὅτι τοιοῦτοι τόποι ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τῶν ὁρέων πολλάκις καὶ ἐντὸς τῶν πεδιάδων.

Αἱ διάφοροι δρυκταὶ ὄλαι (μέταλλα) εἶναι ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος, τὸ νικέλιον (εὐγενῆ μέταλλα), ὁ μόλυβδος, ὁ χαλκός, ὁ σίδηρος, ὁ λευκοσίδηρος, ὁ φευδάργυρος, ὁ κασσίτερος (ἀγενῆ μέταλλα) καὶ πολλὰ ἄλλα μέταλλα.

30. Περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἔδαφους.

Συμπλήρωματικῶς μετὰ τὰ ἐκτιθέμενα ἐν σελ. 17 καὶ 18 «ἡ κοινότης καὶ αἱ γαῖαι αὐτῆς» λέγομεν τὰ ἔξτις.

Τὸ ἔδαφος διακρίνομεν γενικῶς εἰς γόνιμον καὶ ἄγονον. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔδαφος δὲν εἶναι πανταχοῦ τὸ αὐτό, εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος καλύπτεται ὑπὸ χλόης, θάμνων (χαμόκλαδος) διαφόρων φυτῶν καὶ δένδρων μικρῶν τε καὶ μεγάλων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην λέγομεν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦτο εἶναι γόνιμον.

Εἰς πολλὰ πάλιν μέρη βλέπομεν ὅτι τὸ ἔδαφος εἶναι γυμνὸν δὲν φυτρώνει σχεδὸν τίποτε τότε λέγομεν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦτο εἶναι ἄγονον.

‘Ως ἐκ τούτου τὴν γῆν διακρίνουσιν α’) εἰς γόνιμον, β’) εἰς ἀργελλώδη, γ’) εἰς ἀμμώδη, δ’) εἰς πετρώδη καὶ ε’) εἰς ἐλώδη.

31. Γόνιμοι γαῖαι.

α') **Γόνιμος γῆ** καταλληλοτάτη πρὸς καλλιεργίαν εἶναι ὅταν κούτη ἀποτελεῖται ἐκ γώματος λεπτοῦ, λιπαροῦ καὶ μκυρεοιδοῦς τὴν ὄψιν, συγήθως περιέχει κόπρον ζέφων (ἴππων, βιῶν) ἢ φυτικὰς οὖσις ἐν καταστάσει σήψεως εὑρισκομένας.

Γόνιμος ἐπίσης γῆ εἶναι καὶ ἡ ἐκ τῆς ίλαρος (λάσπης τῶν ποταμῶν) προερχομένη ἐκ τῆς προσχώσεως γαιῶν ὑπὸ ποταμῶν ὡς συμβαίνει τοῦτο ἐν Φθιώτιδι διὰ τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ἐν Μεσσηνίᾳ διὰ τοῦ ποταμοῦ Ηλείου, ἐν τῇ Ν. Ἑλλάδι διὰ τοῦ ποταμοῦ Νέστου, ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τοῦ ποταμοῦ Νείλου (Δέλτα) καὶ π.

32. "Αγονοι γαῖαι.

β') **Πηγή ἀργελλώδης** είναι έκείνη, ή όποια ἀποτελεῖται από χῶμα γλοιώδες, κίτρινον, ἐρυθρὸν καὶ ένιστε φαιόν. Κατὰ τὸν χειμῶνα δὲ καὶ κυρίως ἐν καιρῷ βροχῆς είναι πηλώδης καὶ γλοιώδης, καθ' ὃσον δὲν ἀπορροφᾷ ὑδωρ, ἀλλὰ κρατεῖ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της μέχρις ὅτου ἔξατμισθῇ ή διαρρεύσῃ ἐκεῖ που.

"Οταν δὲ πάλιν ἐπικρατῇ ἡ νεοβρία, σκληρύνεται καὶ ξηραίνεται εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὃστε οἱ ἔχοντες ῥιφθῆ εἰς αὐτὴν σπόροι νὰ μὴ δύνηνται νὰ φυτρώσωσιν. "Αν δὲ συνέπεσε ἐν τῷ μεταξὺ νὰ φυτρώσωσι ξηραίνονται. Ή ἀργελλώδης λοιπὸν γῆ είναι **ἄγονος**. Τὸ γῶμα ὅμως ταύτης χρησιμεύει εἰς τὴν κατασκευὴν πλίνθων ὁμῶν στερεῶν, εἰς πλίνθους ἀπτάς (τούβλα), εἰς κεράμους καὶ εἰς διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σκεύη.

γ') **Άμμωδης** γῆ λέγεται ὅταν καλύπτηται ὑπὸ ἄμμου εἴτε χονδρᾶς εἴτε λεπτῆς. Συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰς πολλὰ παρόλικα θαλασσῶν, εἰς τινας ἀκτὰς η ἐκβολὰς ποταμῶν η λιμνῶν καὶ εἰς τὰς ἐκτεταμένας καὶ ἀπεράντους ἄμμωδης ἐρήμους τῆς Ἀσίας (Γόρης, Ἀραβίας, κλπ.) καὶ τῆς Ἀφρικῆς (Σαχάρας κλπ.). Καὶ ή γῆ αὕτη η ἄμμωδης είναι ἄγονος. Διότι τὸ ὑδωρ τῆς βροχῆς ἀπορροφούμενον ταχέως κατέρχεται εἰς βάθος πολὺ καὶ ἀποπλύνει τὴν ἄμμον ὃστε δὲν μένει ἴκμας η ὑγρασία η χῶμα καὶ ἐν γένει οὐδεμία θρεπτικὴ οὔσια διὰ νὰ βλαστήσῃ τι.

"Ἐν τούτοις καὶ τὸ εἶδος αὐτὸν τῆς γῆς χρησιμεύει πολύ, διότι οἱ οἰκοδόμοι ἀναμειγνύοντες τὴν καθαρὰν ἄμμον μετ' ἀσβέστου κάμινους ἐν μειγμα τὸ ὄποιον ἀμά στεγγώσῃ καὶ ξηρανθῆκαλῶς, ἀποτελεῖ σπουδαίαν καὶ στερεάν ὕλην συγκολλητικὴν τῶν λίθων.

δ') **Πετρώδης** γῆ καλεῖται η ἀποτελουμένη ἐκ διαφόρων πετρωμάτων (λίθων) εἴτε μεγάλων εἴτε μικρῶν ὡς είναι ο ἀσβεστόλιθος, ο πωρόλιθος, ο σακατόλιθος, τὸ μάρμαρον, η χονδρὰ ἄμμος τῶν ποταμῶν καὶ τῶν αἰγιαλῶν (κροκάλαι).

Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γῆς είναι **ἄγονον**, διότι ἐπὶ τῶν λίθων τίποτε δὲν είναι δυνατὸν νὰ φυτρώσῃ.

Πάντα ὅμως τὰ εἴδη ταῦτα τῶν λίθων είναι χρησιμώτατα εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀλλὰ μὲν εἰς κατασκευὴν ἀσβέστου, ἀλλὰ δὲ εἰς οἰκο-

δομάς καὶ ἄλλα διὰ καθαρισμὸν καὶ λείκυσιν μετάλλων ὡς εἶναι ἡ ἐλαφρόπετρα κίσσηροις ἡ σμύροις, κλπ. Τὰ μέρη ἐκ τῶν ὁποίων ἀποκόπτονται οἱ λίθοι λέγονται λατομεῖσαι.

ε') **Ἐλώδης.** Αἱ πέριξ τῶν ἑλῶν γκίκι εἶναι κι γειρότεροι καὶ κι ἐπιβλαβέστεροι εἰς τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι μὲν πολλάκις γόνιμοι εἰς τὴν καλλιεργίαν τῆς ὅρυζης καὶ τοῦ βάμβακος ἀλλ ἔνεκα τῶν ἀγαπτυσσομέτων ἑλωδῶν μικρομάτων καὶ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν (Ἀνωφελεῖς κάρων πες) ἀποθείουσιν ἐπικίνδυνοι καὶ θυγατηρόροι εἰς τοὺς πέριξ οἰκοῦντας.

Τίνι τρόπῳ ἐξυγιαίνονται καὶ ἀποξηράνονται καὶ γίνονται γόνιμοι κι γκίκι αὔται; (κι ἐλώδεις).

Διὸ τῆς ἀποστραγγίσεως κυρίως διὰ γανδάκων καὶ αὐλάκων μεταφερομένων τῶν σηπομένων καὶ λιμναζόντων ὅδατων εἰς τὴν θελασσαν ὡς τοῦτο ἐγένετο πρό τινων ἐτῶν ἐν Κωπαΐδῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Πᾶς κατωρθοῦται ἡ γονιμοποίησις τῶν γκιῶν ἐν γένει;

Ἡ γονιμοποίησις τῶν γκιῶν ἐνεργεῖται διὰ διφόρων μέσων, τὴν ἀργιλώδη γῆν καὶ πολλὰς ἄλλας ἀγόνους καθιστῶσι γονίμους ἀναμειγνύοντες αύτὰς διὰ κόπρου καὶ ἀμμού, διὰ φυτικῶν οὖσιν, γημικῶν λιπασμάτων κλπ.

33. **Ἡ πέριξ φύσις κατὰ τὰς τέσσαρας ὥρας ἢ ἐποχὰς τοῦ ἔτους.**

Αἱ τέσσαρες ὥραι τοῦ ἔτους εἶνε τὸ φθινόπωρον, ὁ χειμών, τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος.

Τὸ ἔτος ἔχει 365 ἡμέρας καὶ δικιριεῖται εἰς 12 μῆνας. Καὶ ἀνὰ πᾶσκα τετρακοτίνη 366, ὅπόταν ὁ μήν Φεβρουάριος ἔχει ἡμέρας 29. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο καλεῖται δίσεκτον.

34. **Τὸ φθινόπωρον.**

Κατὰ τὸ φθινόπωρον οὐ ἡμέραι ἀρχίζουσι: νὰ γίνωνται μικρότεραι καὶ αἱ νύκτες μεγχλύτεραι. Οἱ κάνσων τοῦ θέρους ἀρχίζειν ἐλαττώνηται καὶ ὁ ἀήρ νὰ γίνηται δρυσερώτερος. Κατὰ τὴν πρώιαν καὶ τὴν ἑσπέριαν πίπτει διμήλη. Ἀπὸ καιρού δὲ εἰς καιρὸν πνέουσι καὶ ἀνε-

μοι ίσχυροι, οἵτινες, ὅσον προγραῦσιν καὶ ἡμέραι, γίγονται ψυχρότεροι.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ φθινοπώρου ἡ φύσις εἶναι μεγάλοπρεπεστάτη. Τὰ δάστηκαν οἱ λόφοι λάμπουσιν ἐκ τῶν ποικίλων γραμμάτων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀνθέων. Τὰ δέη, οἱ λειμῶνες καὶ καὶ πεδιάδες εἶναι κατάφυτοι καὶ καταπράσινοι. Οἱ ἀμπελῶνες βρίθουσι σταφυλῶν ωρίμων. Οἱ κλῶνες τῶν ὄπωροφόρων δένδρων κάμπτονται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὥριμους καρπούς, ἀπὸ τὰ μῆλα, τὰ σῦκα, τὰ ῥοδάκια, τὰ δημάσκηνα, τὰ κυδώνια, τὰ ἕρδια, τὰ βερίκοκα. Ἐκαστον φυτόν, ἀπὸ τοῦ ἀσθενεστάτου γόρτου μέγιστης τῆς ίσχυροτάτης δρυός, φέρει ἀπειρον περιμετατα. Οἱ λειμῶνες, τὰ δάση, οἱ κήποι, οἱ ἀγροὶ εἶναι πλήρεις δένδρων καὶ θάμνων, οἵτινες βρίθουσι καρπῶν. Ἐπὶ τῶν θαλερῶν κλάδων τῶν δένδρων καὶ τῶν θάμνων, εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τοὺς κήπους, εἰς τοὺς λόφους καὶ εἰς τὰς λόγχας ἔδουσι τὰ πτηνὰ γλυκύτατα καὶ θελκτικώτατα.

Αλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαρκνίζεται ἡ μεγάλοπρέπεια αὕτη τῆς φύσεως. Τὰ πολύχρωμα ἄνθη τῶν δασῶν καὶ τῶν λόφων, τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν λειμώνων, τῶν πεδιάδων καὶ τῶν κήπων ἀρχίζουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐξαρκνίζωνται. Τὰ φύλλα τῶν δένδρων, τὰ ὄποια ἔστιλθον ἐκ ζωηρότητος, ἀρχίζουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ μαρκίνωνται, νὰ κιτρινίζωσι καὶ νὰ πίπτωσι κατὰ γῆς. Τὸ πκραμικὸν φύσημα τοῦ ἀνέμου ἀποσπᾷ ἀπὸ τῶν κλάδων καὶ διεκπορτίζει αὐτὰ κατὰ γιλιάδας εἰς τὸν ἀέρα. Οἱ καρποὶ τῶν ὄπωροφόρων δένδρων, τῶν θάμνων καὶ τῶν ἀγρίων δένδρων τῶν δασῶν ἀρχίζουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ὀλιγοστεύωσι καὶ ἐπὶ τέλους πουθενά νὰ μὴ φαίνωνται. Τινὰς συνάζουσιν οἱ ἀνθεῖαι ποιοί, ἀλλούς τρώγουσι τὰ πτηνά καὶ οἱ πλεῖστοι καταπίπτουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα ἐξ αὐτῶν γίνωσι νέα δένδροι, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα ἡ κατάληγος. Οἱ ἀμπελῶνες δὲν ἔχουσι πλέον οὔτε φύλλα οὔτε σταφυλάς.

Αἱ ἀηδόνες, αἱ γελιδύνες, οἱ κόστουφοι, οἱ κορυδαλλοί, οἱ σπίνοι, καὶ ἀκανθυλλίδες (καρδείρινες), οἱ φλάθροι, αἱ τρυγόνες, αἱ ὅρτυγες, οἱ συκοφάγοι καὶ τὰ ἄλλα ἀποδημητικὰ πτηνά ἀρχίζουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ φεύγωσιν. Αφίνουσι τὰ δάση καὶ τοὺς ψυχροὺς λειμῶνας καὶ μεταβαίνουσιν εἰς ἄλλους τόπους θερμοτέρους. Τὰ γλυκύτερα κελαδήματα τῶν ἀηδόνων, τῶν σπίνων καὶ τῶν ἀπείρων ἄλλων ὄδικῶν πτη-

γῶν δὲν ἀκούονται πλέον. Τὸς θορυβώδης τερετίσματα τῶν τεττίγων καὶ
οἱ γλυκὺς βόμβος τῶν μελισσῶν καὶ τῶν μυιῶν καὶ τῶν χρυσοκανθά-
ρων καὶ τῶν ἔπειρων ἄλλων ἐντόμων παύει ὅλως διάλου. Πανταχοῦ
γυμνότης καὶ ἡσυχία. Τὰ δένδρα γυμνά, ἀνευ χλόης καὶ ἀνθέων· οἱ
ἄγροι γυμνοί, ἀνευ χόρτου καὶ σίτου. Αἱ σταφυλαὶ ἐτρυγήθησαν, οἱ
χλόις ἀπεκόπη, οἱ ἄγροι ἐθερίσθησαν, τὰς ὥδικα πτηνὰ ἀπεδήμησαν,
τὰ ἔντομα ἐσιώπησαν. Η ζωηρότης τοῦ ἔχος καὶ η μεγάλη κίνησις
τοῦ θέρος παύουσι πλέον. Η φύσις ἐτοιμάζεται νὰ ἀναπτυθῇ διὰ
νὰ ἀνακτήσῃ τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας λέγεται, καὶ νὰ ἐγερθῇ κατά^{την}
τὸ ἔκαρ πάλιν λαμπρὸν καὶ ζωηρόν.

Τὸ φθινόπωρον διαρκεῖ ἀπὸ τῆς 11ης Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 8ης
Δεκεμβρίου ήτοι μῆνας τρεις.

(Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς μελέτας τοῦ Δ. Μυροκορδάτου καὶ τοῦ ἀρχαίου
"Ελληνας ποιητᾶς").

35. Ὁ χειμών.

Κατὰ τὸν χειμῶνα κινέορχι εἶνε μικρὸν καὶ κινήτες μεγάλοι.
Τὰ δένδρα εἶνε γυμνά· οὔτε φύλλα οὔτε ἄνθη οὔτε καρπούς ἔχουσιν
οἱ κλάδοι αὐτῶν. Τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση οὐδένα στολισμόν, οὐδεμίαν
ζωηρότητα ἔχουσιν· τὰ φύλλα τῶν δένδρων ἔχουσιν καταπέσει καὶ τὰ
ἄγροι θηρία εἶνε εἰς τὰς φωλεκὰς αὐτῶν. Οἱ κῆποι εἶνε γυμνοί· οὐδὲν
ἄνθος ὑπάρχει πλέον εἰς αὐτούς. Οἱ λειμῶνες, κινητάδες καὶ οἱ
ἄγροι οὔτε χλόην οὔτε ἄνθη οὔτε στάχυς ἔχουσιν· εἶνε γυμνοί καὶ
ἔρημοι. Τὰ ποικίλα καὶ ὥραια χρώματα αὐτῶν οὐδημοῦ φάνινται
πλέον. Η δρόσος, ητις ἐπικαθημένη ἄλλοτε ἐπ' αὐτῶν ἔστιλθεν ὡς
ἀδάμας, δὲν ὑπάρχει πλέον. Αἱ γλυκεῖκι εὑωδίαι, κιτινες ἄλλοτε
ἀρθρόνως διεσκορπίζοντο ἀπ' αὐτῶν ἔλειψαν ἐντελῶς.

Τὰ πτηνὰ ἔχουσι φύγει καὶ οὐδημοῦ ἀκούεται τὸ γλυκὺ κελά-
δημα αὐτῶν. Αἱ πεταλοῦδαι, κιτινες ἄλλοτε ὡς τρυφερὰ ἀνθύλαια
ἀπεσπασμένα ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐπέτων ἐδῶ καὶ ἐκεὶ εἰς τὸν ἀέρα,
δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Οἱ κάγκεροι καὶ τὰ ἔντομα καὶ τὰ ἔρπετά,
τὰ ὄποια ἄλλοτε μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ μετὰ μεγάλης ζωηρότη-
τος ἐκινοῦντο δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔξελιπον. Πανταχοῦ ἐρημία καὶ
σιωπή. Οἱ οὐρανοί εἶνε κεκλυμένοις ὑπὸ νεφῶν. Οἱ ἄλιοι πολὺ^{την}
διάγονοι θερμαίνει. Οἱ ἀνεμοί πνέει ψυχρός. Η πάγκη εἶνε παχεῖα.

Τὰ δύκτα τῶν βυζαντίων καὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν εἶνε ψυχρός· ποὺ δὲ καὶ που διακρίνει τις καὶ πάγον ἐπ' αὐτῶν.

Τὰ κατοικίδια ζῷα φεύγουσιν ἐκ τῶν ψυχρῶν λειμώνων καὶ τῶν κρυελῶν ἀγρῶν καὶ ἔργονται καὶ κλείονται εἰς τοὺς θερμοὺς στάθλους αὐτῶν. Οἱ γεωργοὶ δὲν ἐξέρχονται εἰς τοὺς ἀγροὺς κύτῶν. Οἱ ποιμένες κατακαίνουσιν ἐκ τῶν ψυχρῶν δρέων καὶ τῶν ὑγρῶν κοιλάδων καὶ ἔρχονται εἰς τὰς θερμοτέρας πεδιάδας. Τὰ πλεῖα μένουσιν εἰς τοὺς λιμένας ἡγκυροβολημένα καὶ σπανίως φαίνονται εἰς τὰ πελάγη. Αἱ καπνοδόχοι εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρίκα καπνίζουσιν. Αἱ πλκτεῖαι εἶνε ἔρημοι. Εἰς τὰς ὁδοὺς ὀλίγοι ἀνθρώποι φαίνονται. Ηάντες περιτετυλιγμένοι εἰς παχέα ἐνδύματα σπεύδουσι νὰ φθάσωσιν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων καὶ τῶν λοιπῶν οἰκείων αὐτῶν νὰ θερμαχθῶσιν εἰς τὸ πῦρ τῆς ἑστίας. Μόνον οἱ πτωχοί, μὴ ἔχοντες ἀρτον καὶ πῦρ, τρέμουσι περιτετυλιγμένοι οἱ δυστυχεῖς εἰς τὰ βάσκη αὐτῶν καὶ μόνον τὰ ὀλίγα ἐναπομεῖναντα πτηνὰ τρέμουσιν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης.

Οἱ ήλιος ἀργὸς προσβάλλει εἰς τὴν γῆν. Τὰ θηρία τῶν δρυμῶν, κερασφόρων καὶ μή, καμπτόμενα καὶ διαστρεφόμενα ἐκ τοῦ ψύχους, σπεύδουσιν, ὡς τινες γέροντες κυφοὶ καὶ πρὸς τὴν γῆν ἐσκυμμένοι, νὰ κατκρύψωσιν εἰς τὰς πυκνὰς λόγυκας καὶ εἰς τοὺς βαθεῖς θάμνους καὶ εἰς τὰ σπήλαια τὰ πέτρινα, ἵνα κρυβῶσιν ἐκεῖ καὶ θερμαχθῶσιν ὀλίγον.

Ἐξω χιονίζει. Λευκοί καὶ ἀπλοί νιφάδες χιόνος πίπτουσι πυκνοὶ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον σκεπάζουσι τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν, τὰς ὁδούς, τὰ δένδρα, τοὺς ἀγροὺς καὶ ὅλην τὴν γῆν. Τὰ ὄρη, οἱ λόφοι, κί κοιλάδες καὶ αἱ πεδιάδες στίλβουσιν ὑπὸ τὸ οὐρανού τῆς λευκοτάτης χιόνος. Ολος ὁ τόπος εἶνε ὡς τις ἀπέρχοντος καὶ λάμπουσα ἔρημία. Βαθεῖα σιωπὴ ἐπικρατεῖ πανταχοῦ. Μόνον ὁ κόρφας πετρώπερχων τῶν χιονοσκεπῶν πεδιάδων καὶ κρώζων τοὺς ἀπαισίους κρωγμοὺς αὐτοῦ ζητεῖ νὰ εῦρῃ ὀλίγην τροφήν.

Οἱ γειμῶν διακρεῖ ἀπὸ τῆς 9ης Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 8ης Μαρτίου ἥτοι μῆνας τρεῖς.

(Κατά τὰς θρησκευτικὰς μελέτας τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου καὶ τοὺς ἀρχαίους "Ελληνας ποιητάς".)

36. Τὸ ἔαρ.

Ἡ χιών πρὸ πολλοῦ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πεδιάδων μόνον εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν ὅρεων φάίνεται ποὺ καὶ που ὄλιγη ἀκόμη. Τὰς ὑδατὰς τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ῥυακίων πρὸ πολλοῦ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τῶν πάγων, οἵτινες ἐκάλυπτον αὐτά. Ἀπαλλάττατα δὲ κυλίονται, ἀπαστράπτοντα ἐκ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου, καὶ γλυκύτατα κελαρύζουσιν. Οἱ βροράχες πρὸ πολλοῦ ἐπκυτεῖ νὰ πνέῃ ψυχρός. Οἱ βαρύς θροῦς τῶν δένδρων, τῶν κλονιζομένων ὑπὸ τῶν σφυδροτάτων ἀνέμων, δὲν ἀκούεται πλέον. Ἀνεμοι μαλακώτεροι καὶ αὔρα θερμοτέρα πνέει καὶ μόνον ἐλαφρός τις ψύθυρος τῶν ἀπαλλάγαντες ομένων φύλλων τῶν δένδρων γλυκύτατα ἀκούεται. Ἡ παχεῖν καὶ σκοτεινὴ ὄμιγχλη πρὸ πολλοῦ δὲν φάίνεται πλέον. Ὑπεράνθιτα τῶν λειμῶν καὶ παρὰ τὰς πλευρὰς τῶν λόφων καὶ τῶν βουνῶν ἐλαφροὶ μόνον καὶ δικυγεῖς ἀτμοὶ πλανῶνται. Ἡ θάλασσα δὲν εἶναι πλέον ἀγρίκ. Τὰ μυκώμενα σκοτεινὰ κύματα αὐτῆς πρὸ πολλοῦ δὲν ἀκούονται πλέον. Εἴνε ἥρεμος καὶ ἀπαλή, στίλβει δὲ ὑπὸ τὰς λαμπρᾶς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου.

Τὰ δέρη, οἱ λόφοι, τὰ δάση, αἱ κοιλάδες, αἱ πεδιάδες, οἱ κηποί, οἱ ἀγροί, ἡ χώρα δὴν ἀπὸ πολλοῦ γρόνου δὲν εἶναι πλέον γυμνή.

Τὰ δέρη, οἱ λόφοι καὶ τὰ δάση λάμπουσιν ἐκ τῆς νέας αὐτῶν γλόσης, φωτιζομένης ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λειμῶνες προσινίζουσιν. Ολος ὁ τόπος λάμπει μὲ τὸν νέον αὐτοῦ πράσινον καὶ πολυχρώματον στολισμόν. Ακόμη καὶ ὁ ἀψυγής βράχος στολίζεται διὰ κλάδων καὶ αἱ κρήναι καὶ αἱ σύζυγοι τῶν ῥυακίων καὶ τῶν ποταμῶν κοσμοῦνται διὰ πρασίνων θάμνων.

Εἴνε ἔαρ. Οἱ χειμῶν παρῆλθεν. Ολος ὁ κόσμος ἀπολάμπει ἐξ ὥραιστητος καὶ μεγαλοπρεπείας. Οἱ οὐρανὸς εἶναι αἰθρίος καὶ φωτεινός. Οἱ ἥλιος λάμπει εὐπρεπέστατος. Λίγηνε τε γεγγονοῦσιν. Ἡ ἀχανής θάλασσα, οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ λίμναι ἀποστίλουσιν. Τὰ βαθύτερα δάση, τὰ ὑψηλὰ δέρη, οἱ ἀγροί, οἱ κηποί, αἱ κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων ἀπαυγάζουσιν. Ἡ πρώτη εἶναι δραιοτάτη αὔρα ἀπαλή καὶ μυροβόλος πνέουσα δικεσίει ἐλαφρῶς τοὺς κλάνες τῶν ἀνθούντων δένδρων. Καταπίπτουσι δὲ ἐξ αὐτῶν ὡς ψιλὴ βροχὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἀπειρούς δραῖς ἀνθη.

ἐπὶ τῶν ἀνθέων καὶ ἐπὶ τῶν ακλύνων τῶν ἡμικνοιγομένων ῥόδων.
Στίλβει ὡς ἀδάμαξι! Τὰ λαυπρὸχα γρώματα τῶν ἀναριθμήτων ἀνθέων
ακταθέλγουσι τὸν δρθαλμὸν. Λεπτὴ εὐωδία καὶ γλυκεῖκη θερμότης
ἔρχεται πανταχόθεν. Ἀντηγοῦσι δὲ πανταχοῦ δριγμὸς τῶν ακν-
θέρων, δὲ βόμβος τῶν μελιστῶν καὶ τὸ γλυκύτατον κελάδημα τῶν
εὐστόμων πτηνῶν.

Η δύσις εἶνε μεγαλοπρεπεστάτη. Τὰ νέφη πορφυροῦνται καὶ
δικυγάζουσι τὰ ἄπειρα ὥρακά γρόματα κυτῶν. Οἱ φλογερὸι δίσκοις
τοῦ ἥλιου ἀργὰ ἀργὰ μετὰ μεγίστης μεγαλοπρεπείας κρύπτεται
ὅπισθεν τῶν ὄρέων καὶ ἀφρνίζεται ὅπισθεν τῆς θαλάσσης. Μακρούθεν
δὲ ἀκούονται κί γλυκεῖκι φωνῇ τῶν ακλλικελάδων ἀηδόνων.

Η ἑσπέρη εἶνε θαυμασιωτάτη. Η ἀργυρόρροις σελήνη γύνει τὸ
θελκτικὸν κυτῆς φῶς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐπὶ τῶν δασῶν, ἐπὶ τῶν ὄδό-
των καὶ ἐπὶ τῶν σιωπηλῶν ακτοικιῶν τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἀστέρες
μικραίρουσι λαυπρὸι εἰς τὸ στερεόμακ καὶ φίπτουσιν ἐπὶ τῆς γῆς
γλυκείας τὰς ἀκτίνας κυτῶν. Τὰ ἀνθη σιωπηλὰ στρέφουσι πρὸς τὸν
οὐρανὸν τοὺς τρυφεροὺς αὐτῶν ακίνους καὶ ἀναπέμπουσιν ἀπείρους
εὐωδίας εἰς τοὺς αἰθέρας, ἕπεις τὰς νοστριὰς τὰς αερινὰς σπεῖρας.

Ολος δὲ κόσμος ζωγρούειται, κινεῖται, σχγάλλεται καὶ δοξάζει,
τὸν μέγαν Δημιουργὸν τῆς Ήλάστεως ακτάτην ὥραιοτάτην ταύτην
ἄρχει τοῦ ἔτους, ακτὰ τὸ ἔχριστον τὸν κινόταντον δοκιμαστικόν.

Οἱ ἥλιοις στέλλει ἐξ οὐρανοῦ τὸ γλυκὺν αὐτοῦ φῶς καὶ τὰς θερ-
μὰς αὐτοῦ ἀκτίνας. Τὰ νέφη ἀφίνουσιν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ ὄδατα κυτῶν.
Γεννῶνται δὲ καὶ τρέφονται καὶ αὔξανουσιν ἐκ τούτων ἄπειρα πλήθη
ζέρων καὶ φυτῶν. Οἱ ποταμοί, οἱ λίμναι καὶ οἱ θάλασσαι πληροῦν-
ται ὑπὸ ἀναριθμήτων νέων ἵγιθυδίων. Τὰ ὄρη, τὰ δάση, κι πεδιάδες
καὶ κινηλάδες πληροῦνται ὑπὸ ἀναριθμήτων νεαρῶν θηρίων καὶ
ὑπὸ ἀπείρων νεαρῶν ἔρπετῶν καὶ ἐντόμων πτερωτῶν καὶ ἀπτέρων.
Τὰ δένδρα καὶ οἱ θάμνοι πληροῦνται ὑπὸ ἀναριθμήτων νεαρῶν πτηνῶν.

Τὰ ὄρη, οἱ λόφοι, κι πεδιάδες, οἱ ἀγροί, οἱ αἴποι καὶ ὅλη ἡ γῆ
λαυράνουσι τένεαν ζωὴν διὰ τῆς βλαστήσεως καὶ διὰ τῆς νέας ἀνθή-
σεως. Οἱ κλάδοι τῶν δένδρων καλύπτονται ὑπὸ νέων φύλλων καὶ
ἐκ τῶν ὄζων κυτῶν τῶν ἐξωγκωμένων ἀναδίδονται νέοι βλαστοί.
Οἱ νέοι κιστὸς περιελίσσεται περὶ τὰ δένδρα ζωηρὸς καὶ θαλερός.
Τὰ ακλλικτα θάλλουσιν. Οἱ ξηροὶ θάμνοι στολίζονται διὰ πρκπίνων

φύλλων καὶ διὰ ρύδων εὐόσμων. Αἱ βάτοι καὶ πάντα τὰ δένδρα καλύπτονται μόδι ἀνθέων. Αἱ μηλέαι θάλλουσιν. Ἡ ἐλαία προσβάλλεται τὸ φῶς τοῦ ὥλιου τὸν στιλπνὸν καρπὸν αὔτης. Πάντα τὰ ὄπωροφόρα, δένδρα ἀναδίδουσι μεταξὺ τῶν ἀνθέων τοὺς καρπούς αὐτῶν. Οἱ κῆποι βρίθουσι τρυφερῶν ῥύδων, οἱ ἀγροὶ εἶναι πλήρεις κρίνων καὶ ἔων ὡραιοτέτων, οἱ λειμῶνες, αἱ πεδιάδες, οἱ ὄχθαι τῶν ῥυακίων καὶ ὅλη ἡ γῆ ἀναριθμήτων, πολυγράμων καὶ εὐώδων ἀνθέων. Ἀκόμη καὶ οἱ τοῖχοι τῶν ἔρειπίων καὶ οἱ τάφοι τῶν νεκρῶν δὲν μένουσι γυμνοί. Στολίζονται καὶ αὗτοὶ κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἑορτὴν τῆς φύσεως διὰ χλόης τρυφερᾶς καὶ δι᾽ ἀνθέων πολλῶν καὶ ὥραίων.

“Ολα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ γαίρουσι κατὰ τὴν τερπνὴν τούτην ὥραν τοῦ ἔτους. Εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τοὺς ποταμούς, εἰς τὰ λίμνας ζωηρότατα κινοῦνται οἱ ἰχθύες καὶ περιχρῆ παίζουσι τὰ ἰχθύδια. Τὸ πόλιν χλόην καὶ τοὺς θάμνους τῶν λειμῶνων καὶ τῶν δασῶν ζωηρότατα ἔρπουσι τὰ ἔρπετά καὶ ἀναρριχῶνται τὰ ἔντομα. Αἱ πεταλοῦδαι εὐθυμότατα παιζούσιν ἐπὶ τῶν ἀνθέων, πετῶσαι ἐδάκτυλοι εἰσει. Τὰ πτηνὰ φαιδρότατα διασχίζουσι τὸν ἀέρα καὶ εὐθυμότατα ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον καὶ ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον πετῶσιν. Οἱ λέων ήμερώτερον βρυγχάται εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐκ γαρδᾶς φρίσσεται τὴν γαίτην αὐτοῦ. Οἱ σκύμνοι τῶν λεόντων καὶ τὰ γεργάτα πάντων τῶν θηρίων περιχρῆ σκιρτῶσιν εἰς τοὺς βαθεῖς δρυμῶνας τῶν δασῶν καὶ εἰς τὰς πυκνὰς λόγυμας τῶν δρέων.

“Ολα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ κινοῦνται καὶ ὅλα ἐργάζονται κατὰ τὴν ζωηρὰν ταύτην ὥραν τοῦ ἔτους. Ἡ γῆστα κολυμβᾷ. Οἱ γεργάτοι ταξιδεύει. Ἡ μέλισσα συλλέγει ἐκ τῶν ἀνθέων τὴν εὐώδην ὥλην, ἐξ ἣς κατασκευάζει τὸ μέλι αὐτῆς. Τὰ πτηνὰ κατασκευάζουσι τὰς φωλεάς των καὶ ζητοῦσι τροφὴν δι᾽ ἐσκυτάς καὶ διὰ τὰ μικρὰ αὐτῶν τέκνα. Οἱ κηπουροὶ καλλιεργοῦσι τοὺς κήπους αὐτῶν. Οἱ γεωργοὶ ἐργάζονται εἰς τοὺς ἀμπελῶνας καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν. Οἱ γυναικεῖς ἐτοιμάζουσι διὰ μακρυνά ταξείδια τὰ πλοῖα κατά την.

“Ολα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ δοξαλογοῦσιν, ἐκαστον διὰ τῆς ἑδίας αὐτοῦ γλώσσης, τὸν Πλάστην κατὰ τὴν λαμπροτάτην ταύτην ὥραν τοῦ ἔτους τνούσιν κατεμποντεῖν. Τὸ ἔαρ δικρεῖ ἀπὸ τῆς 8ης Μαρτίου μέχρι τῆς 8ης Ιουνίου ἦτοι μῆνας τρεῖς.

37. Τὸ θέρος.

Κατὰ τὸ θέρος κινήματα εἰναι πολὺ μεγάλαι, κινήματα πολὺ μικραι καὶ ἡ ζέστη ἀνυπόφορος. Οἱ ήλιοι μένει πολλὰς ὥραις εἰς τὸν οὐρανὸν. Ἀνατέλλει πολὺ ἐνωρίς, δύνει πολὺ ἀργά καὶ εἶναι λαμπρότατος. Λάμπει ὁ οὐρανὸς καὶ στίλβουσι τὰ ὅρη, τὰ δάση, κι πεδιάδες, οἱ ἄγροι καὶ ἡ θάλασσα.

Τὴν πρωίαν ἡ γῆ δροσίζεται ὀλίγον, τὰ πτηνὰ ἔδουσι, τὰ ἄνθη καὶ τὰ φύλλα τῶν δένδρων εἶναι ζωηρότατα. Οσον ὅμως προχωρεῖ ἡ ημέρα, τόσον ἡ ζέστη αὐξάνει. Τὰ πτηνὰ κρύπτονται ὑπὸ τοὺς θάμνους καὶ σιγῶσι. Μόνον ὁ τέττιξ ἀδιακόπως τερετίζει. Τὰ φύλλα τῶν δένδρων ἀποβάλλουσι τὴν ζωηρότητα αὐτῶν καὶ τὰ ἄνθη κλίνουσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν πρὸς τὰ κάτω. Τὰ ζῷα κίνοῦνται χαλαρῶς, ἀσθμαίνουσι, διψῶσι πολὺ καὶ συγχάπευονται εἰς τὰς πηγάς, εἰς τὰς ἔνυχις καὶ εἰς τοὺς ποταμούς, ἵνα τείσωσι τὴν δίψαν αὐτῶν. Οἱ ἔνθρωποι ἀσθμαίνουσι καὶ ἴδρωνουσιν. Αἱ ὄδοι καὶ αἱ πλατεῖαι τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων ἐρημοῦνται. Ολα, ὅσα ἔχουσι ζωὴν καὶ κινοῦνται, ἀποφεύγουσιν, ἴδιως κατὰ τὴν μεσημβρίαν, τὰς καυστικὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου καὶ ζητοῦσι μέρη σκιερὰ καὶ δασώδη.

Πρὸς τὴν ἐσπέραν ἡ ζέστη εἶναι ὀλιγωτέρα. Τὰ πτηνὰ ἐξέρχονται ἐκ τῶν θάμνων, διασχίζουσι τὸν ἀέρον, συνέρχονται εἰς τοὺς ροέκτας καὶ εἰς τοὺς αλένγκας τῶν δένδρων καὶ ἔδουσι ζωηρότατα καὶ γλυκύτατα. Τὰ φύλλα τῶν δένδρων γίνονται ζωηρότατα καὶ τὰ ἄνθη ἐγείρουσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν. Τὰ ζῷα ἀφίγουσι τὰ σπάλαια καὶ τὰ σκιερὰ δένδρα καὶ ἔρχονται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τοὺς λειμῶνας. Οἱ ἔνθρωποι ἐξέρχονται ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, πληροῦσι τὰς ὄδους καὶ τὰς πλατείας, περιπατοῦσι, καθηγοῦνται εἰς τὰς δροσερὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης καὶ κολυμβῶσιν εἰς τὰ δροσερὰ ὄδατα τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν.

Η δύσις τοῦ ἡλίου εἶναι μεγαλοπρεπής, ἡ ἐσπέρα μεγαλοπρεπεστάτη. Μυριάδες ἀστέρων σκορπίζονται εἰς τὸν οὐρανὸν ὀλίγον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἀναριθμητοὶ ἀπαλλικατίνεις τῶν ἀστέρων σκορπίζονται εἰς τὰ ὅρη, εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων. Οταν δὲ καὶ ἡ σελήνη γύση ἐξ οὐρανοῦ τὸ γλυκύτατον αὐτῆς φῶς, τότε κατκυργίζεται ὅλος ὁ κόσμος καὶ λάμπουσιν αἱ κο-

ρυφαὶ τῶν δρέων, οἱ βράχοι, οἱ λόφοι, οἱ λειμῶνες, ἡ θάλασσα καὶ οἱ κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων.

Κατὰ τὸ θέρος τὰ δάση εἶνε πλήρη οὐψιδῶν καὶ πολυφύλλων θαλερῶν δένδρων. Αἱ γαράδραι καὶ αἱ ὄχθαι τῶν ποταμῶν εἶνε καταπράσιναι ἐν βάτων καὶ λυγαριῶν. Αἱ πεδιάδες εἶνε ἔποιαι καὶ γρασίζουσαι ἐδὴ καὶ ἐκεῖ φύονται μόνον ὅλιγα ἀνθη καὶ ὅλιγα πράσινα φύλλα. Οἱ ἀγροὶ εἶνε κεκαλυμμένοι ὑπὸ σίτου, κριθῆς, ἀράβησίτου, σησάμου, βάχυσκος καὶ τῶν τοιούτων. Οἱ ἀμπελῶνες εἶνε καταπράσινοι καὶ βρύθουσι σταφυλῶν, αἴτινες ὅλιγον κατ' ὅλιγον ὥριμάζουσι. Τὰ ὄπωροφύρα δένδρα εἰς τοὺς κάπους καὶ εἰς τοὺς ἀμπελῶνες εἶνε καταφροτωμένα μὲν κεράσια, βερίκοκκα, φροδάκινα, δαμάσκηνα, κυδώνια, μῆλα, σῦκα, ὕδιτια καὶ ἄλλους τοιούτους καρπούς.

Κατὰ τὸ θέρος οἱ θερισταὶ ὑπὸ τὸν καυστικώτατον ἥλιον περιγκρεῖς καὶ ἔδοντες θερίζουσι διὰ τῶν καρπύλων δρεπάνων αὔτῶν τὰ σιτηρά καὶ ἐπισφρεύουσι τὰ δράγματα τῶν σταχύων εἰς θημωνίας. Οἱ γεωργοὶ χάριζοντες καὶ ἔδοντες ἀλωνίζουσιν εἰς τὰ ἀλώνια αὔτῶν. Λικμῶσι τὸν σῖτον ἀπὸ τῶν σταχύων. Μεταφέρουσι διὰ τῶν βαρεῖσθαι ἔμαξῶν αὔτῶν εἰς τὰς ἀγροτικάς των οἰκίας τὰ δράγματα τοῦ γόρτου, τὸ ὄποιον συγκεθρίζουσιν ἐκ τῶν λειμῶν καὶ τῶν πεδιάδων, καὶ βωλοκοποῦσι καὶ βοτκνίζουσι τοὺς ἀγροὺς αὔτῶν. Οἱ ἀμπελουργοὶ περιγκρεῖς καὶ ἔδοντες τρυγῶσι τὰς σταφίδκας ἐκ τῶν σταφιδκυπέλλων καὶ συνάγουσι καὶ ἀποξηράνουσιν αὐτὰς εἰς τὰ εύρεα ἀλώνια αὔτῶν. Οἱ ποιμένες ἔδοντες καὶ αὐλοῦντες βόσκουσι τὰ ποιμνια αὕτῶν εἰς τὰς δροσερὰς κοιλάδας τῶν ὁρέων καὶ κατὰ τὰ πλάγια τῶν σκιερῶν δασῶν, τὰ ὄποια εἶνε ἐπὶ τῶν λόφων καὶ ἐπὶ τῶν ὁρέων. Οἱ κυνηγοὶ περιγκρεῖς ἔξεργονται εἰς τὸ κυνήγιον τῶν τρυγόνων, τῶν μελιτσσουργῶν, τῶν συκοφάγων καὶ τῶν ὄρτυγων. Οἱ ναῦται γαίροντες φορτόνουσιν εἰς τὰ πλοῖα αὔτῶν σῖτον, σταφίδκας, σῦκα, ἔλαιον καὶ τὰ τοικῦτα. "Ἄδοντες δὲ διατριζούσι διὰ τῶν πλοίων καὶ τῶν λέμβων αὔτῶν τὰς θαλάσσας καὶ τὰ πελάγη. Οἱ παιδες, οἱ γεανίκαι καὶ αἱ νεάνιδες εὐθυμότατοι ἐπανέρχονται ἐκ τῶν ἔξογῶν εἰς τὰς οἰκίας αὔτῶν ἐστολισμένοι μὲν διάφορα ἀνθη.

Πανταχοῦ κίνησις καὶ ζωή. "Ολα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ γκρουσι κατὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην ὥραν τοῦ ἔτους.

Τὸ θέρος διαρκεῖ ἀπὸ τῆς 9ης Νουνίου μέχρι τῆς 10 Σεπτεμβρίου ὅπου μῆνας τρεῖς.

(Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς μελέτας τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου καὶ τοὺς ἀρχαῖους Ἐλληνας ποιητάς).

ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

38. Ἀτμόσφαιρα.

Ο ἀήρ, ὁ ὅποῖος περιβάλλει τὴν γῆν πανταχόθεν καὶ χρησιμεύει μαζῇ μὲ τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα τοῦ ἡλίου εἰς τὴν ζωὴν τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν ὀνομάζεται ἀτμόσφαιρα¹⁾. Ο ἀήρ οὗτος σύγκειται ἀπὸ ὀξυγόνον, ἀζωτον καὶ ἄλλα χρήσιμα εἰς τὴν ζωὴν συστατικά, ἐπειδὴ δὲ περιλαμβάνει καὶ ἀτμοὺς ὑδάτων λέγεται καὶ ἀτμόσφαιρα.

Η ἀτμόσφαιρα εἶναι μᾶζα ἀερώδης καὶ διαφανής, ἀπαραίτητον στοιχεῖον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, προφυλάττει τοῦτον ἀπὸ τῶν ἥλιακῶν ἀκτίων καὶ τοῦ ψύχους, ἔχει δὲ ὕψος (πάχος) περὶ τὰ 80 χιλιόμετρα καὶ σχῆμα σφαιρικόν, δύος ἡ Γῆ.

Ο ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ δὲν εἶναι σῶμα, τὸ ὅποῖον βλέπομεν, ἀλλὰ γίνεται τοῦτο αἰσθητὸν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ὠθήσεώς του διαν κινῆται δηλ. φυσᾶ. Εἰς ὕψος δισχιλίων περίπου πέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους δ ἀήρ εἶναι τόσον ἀραιός ὥστε σχεδὸν δὲν εἶναι ἀναπνεύσιμος. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη εἶναι πυκνότερος καὶ βαρύτερος, δὲν δέ κατ' δύος ἀνερχόμενοι πρὸς τὰ ὕψη παρατηροῦμεν τοῦτον ἀραιότερον καὶ ἐλαφρότερον.

Ἐν τούτοις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένοντο ἀναβάσεις ὑπὸ τολμηρῶν ἀεροναυτῶν (ἀεροπόδων) εἰς ὕψος 10 χιλιομέτρων, πάντοτε δικινής τῇ βοηθείᾳ εἰσπνοῶν ὀξευγάνου, αἵτινες δὲν ἡμπόδισαν τοὺς ἀεροναύτας νὰ πάθωσι λιποθυμίαν.

Γενικῶς ἐφ' ὅσον ὕψον μέθα πρὸς τὴν ἀτμόσφαιραν ἡ θερμο-

1) Ο ἀήρ εἶναι μεῖγμα ὀξυγόνου $\frac{4}{5}$ κατὰ τὸ δύον καὶ ὀξώτον $\frac{1}{5}$ περίπου. Περιέχει πρὸς τούτους καὶ μικρὰ ποσότητα ἀιθροκικοῦ ὀξείου τὸ ὅποῖον εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν διατροφὴν τῶν φυτῶν, ὑδρατμοὺς καὶ ἄλλα τινὰ στοιχεῖα εἰς μικρὰ ποσότητα.

κρασία κατέρχεται (ἀνάβασις π. χ. 200 μέτρων ἐπιφέρει πιῶσιν θερμοκρασίας 1° περίπον).

²⁾ Εντὸς τῆς ἀτμοσφαιρίας συμβαίνουσι πάντα τὰ λεγόμενα μετεωρολογικὰ φαινόμενα λ. χ. νέφη, βροχή, γάλιξα, χιών, όμεχλη, δρόσος, ύγρασία, ἀστραπή, βροντή, κεραυνός, οὐράνιες τόξοι ή ἔρις, ἄνεμος, θύελλα, καταγές, λακλαψή, κυκλών.

29. Νέφη, ὅμιχλη.

Ἐὰν θέσωμεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἔνα λέβητα (καζάνι) πλήρη ὕδατος, βλέπομεν ἂμα ἀρχίσῃ νὰ βράζῃ ὅτι ἀνέρχονται πρὸς τὰ ἐπάνω φυσιλίδες τυνὲς (φοῦσκες) ὕδατος· αὐταὶ λέγονται ἀτμοὶ ἢ ὕδρατοι· ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐλαφρότεραι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρόσ, διὸ αὐτὸς καὶ ἀναβαίνονται πρὸς τὰ ἐπάνω. "Ο, τι λοιπὸν κάμνει ἡ πυρὰ εἰς τὸ τερόν τοῦ λέβητος τὸ ἔδιον κάμνει καὶ διὰ τοῦ εἰς τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν, τῶν θαλασσῶν· δηλ. ἐξατμίζεται τὸ ὕδωρ μὲ τὴν μεγάλην θερμότητα τοῦ ἥλιου.

Καὶ ἐφ' ὅσον διαφέρει τοῦ περιβάλλοντος αὐτοὺς ἀντὶ εἴναι θερμός, οἱ ὕδρατοι ενθάδει καταστάσει. "Οταν δημάρτιος συμπέσῃ διὰ τοῦ γίνηται ψυχρός, οἱ ὕδρατοι συμπυκνοῦνται καὶ μεταβάλλονται εἰς λεπτότατα σταγονίδια καὶ εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη σχηματίζεται ἐξ αὐτῶν ἡ ὄμεχλη, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαιρίας τὰ νέφη¹⁾.

— Τὰ νέφη πολλάκις κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου λαμβάνονται διαφόρους ὀραίους χρωματισμοὺς ὑπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ ἥλιου.

— Τὰ νέφη κυρούμενα ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἀλλοτε μὲν ταχέως καὶ ἄλλοτε βραδέως, λαμβάνονται τυχαίως διάφορα σχήματα οἷον τύπους ἀνθρώπων, ζῴων, δένδρων βουνῶν καὶ ἐν γένει πολλῶν καὶ ποικίλων ὀραίων σχημάτων²⁾.

1) Τὰ νέφη καὶ ἴδιως τὰ λευκὰ ὡς ἐλαφρότερα τῶν μαύρων τεφῶν ἀνέρχονται πολὺ ὑψηλὰ μέχρι 10,000 μέτρων πολλάκις, ἐνῷ τὰ μαύρα ὑψεῖνται ὡς πολὺ βαρέα μόλις μέχρι τῶν δύο χιλ. μέτρων.

2) Τὰ νέφη τὸν μὲν χειμῶνα εἶναι πολλά, πυκνὰ καὶ μαύρα (βροκερά) ἐνῷ τὸ θέρος ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐλλείπουσιν ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρίας.

Ἡ διμίχλη πολλάκις είναι τόσον πυκνή, ώστε καλύπτουσα τὴν γῆν δὲν ἀφίνει νὰ διακρίνωμεν τὰ ἐπ' αὐτῆς δένδρα, ζῶα, ἀνθρώπους, οἰκίας καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως καὶ τοῦτο διότι οἱ ἀτμοὶ τῆς διμίχλης εἶναι θολοὶ καὶ πυκνοὶ καὶ ἐμποδίζουσι τοὺς δρυμαλιμοὺς νὰ διακρίνωσιν.

Ἡ διμίχλη γίνεται κυρίως τὸν χειμῶνα, καλύπτει δὲ ἀδιαφόρως κατῳκημένα καὶ ἀκατοίκητα μέρη, πεδιάδας, ἀγρούς, δάση, λίμνας, θαλάσσας κλπ.

40. Βροχή.

Οταν οἱ ὑδρατμοὶ ὑψωθῶσι πολὺ εἰς τὸν οὐρανὸν (ἀτμόσφαιραν) καὶ δὲν φαίνονται πλέον, τότε εἴπομεν ὅτι γίνονται νέφη τὰ νέφη ταῦτα συναντώμενα μὲν ψυχρὰ φεύγματα ἢ σιφώματα τοῦ ἀέρος συμπυκνοῦνται πολὺ περισσότερον καὶ σχηματίζουσι μεγαλυτέρας σταγόνας, αἱ δποῖαι μὴ δυνάμεναι νὰ συγκρατηθῶσιν εἰς τὸν ἀέρα ἔνεκα τοῦ βάρους των, μεταβάλλονται εἰς ὄδωρ καὶ πίπιουσιν ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε κατὰ μικρὰς φεκάδας εἴτε ὡς βροχὴ δαγδαία. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται **βροχή**.

Εἰς δλους τοὺς τόπους δὲν πίπτει ἡ αὐτὴ ποσότης τῆς βροχῆς, καθ' ὅσον τοῦτο ἔξαρται ἐκ τῆς θεομοκρασίας τῶν ἀνέμων, τῆς ὑγρασίας, τῆς γειτνιάσεως τῶν θαλασσῶν καὶ τοῦ ὑψους τοῦ ἐδάφους. Αἱ δασώδεις χῶραι ἐλκύνουσι μεγάλην ποσότητα βροχῆς.

ΣΗΜ. Χρᾶσαι τινες τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς N. Ἀμερικῆς, ἔνεκα διαφόρων λόγων στεροῦνται βροχῶν.

Μεγαλυτέρα ποσότης βροχῆς πίπτει εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἢ εἰς τὸ νότιον.

Ἐτι τὸν τόπον μας αἱ περισσότεραι βροχαὶ πίπιουσι τὸ φυινόπωδον καὶ τὸν χειμῶνα, σπανίως δὲ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θέρους.

Τὸ ὄδωρ τῆς βροχῆς ἄλλο ἀπορροφεῖται ὑπὸ τῆς γῆς καὶ ἀποταμιεύεται μέσα εἰς μεγάλας ἀποθήκας (ἔγκατα τῆς γῆς) ἐκ τῶν δποίων σχηματίζονται αἱ πηγαὶ (τὰ κεφαλάρια), ἄλλο ἔξατμιζεται ὑπὸ τῆς θεομότητος τοῦ ἥλιου καὶ γυρόμενον ἀτμὸς ἀνέρχεται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ ἄλλο κατέρχεται εἰς τὰς χαμηλοτέρας κοιλότητας.

τῆς γῆς, ὅπου συναθροίζεται μεγάλη ποσότης διατηρουμένη πάντοτε καὶ οὕτω σχηματίζονται τὰ ἔλη, αἱ λίμναι καὶ ἡ θάλασσα.

Ἡ βροχὴ προξενεῖ πλείστας ὅσας ὠφελείας εἰς τὸν ἀνθρώπους· α') καθαρίζει τὸν ἀέρα καὶ ἐν γένει τὴν ἀτμόσφαιραν ἀπὸ οὐρώνης καὶ ἀπὸ διάφορα βλαβερὰ ἔντομα, β') ποτίζει τὰ δάση, τὰς πεδιάδας, τὸν ἄγρον· καὶ οὕτω βλαστάνουσι ταχέως τὰ φυτὰ καὶ τὰ γεννήματα καὶ ἐνδυναμώνουσι τὰ δένδρα, γ') εἰσδύνοντα δὲ καὶ ἀπορροφούμενη ὑπὸ τῆς ξηρᾶς τροφοδοτεῖ ὡς εἴπομεν τὰς πηγὰς (κεφαλάρια) τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας ἀλπ.

41. Οὐράνιον τόξον ἢ Ἱρις.

Πολλάκις συμβαίνει μετὰ τὴν βροχὴν εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος ὅπου εὑρίσκεται ὁ ἥλιος καὶ κυρίως διαν πλησιάζῃ πρὸς τὴν δύσιν τοῦ νὰ σχηματίζηται ἐν τῇ ἀτμόσφαιρᾳ ἐν μέγα ὠραῖον καὶ πολύχρωμον ἡμικύκλιον φθάνοντα μέχρις αὐτῆς τῆς γῆς.

Τὸ ἡμικύκλιον τοῦτο ὀνομάζεται ἔρις ἢ οὐράνιον τόξον·

Τὸ λαμπρὸν τοῦτο μετεωρολογικὸν φαινόμενον, (οὐράνιον τόξον ἢ Ἱρις) σχηματίζεται ἐκ τῆς ἀντανακλάσεως καὶ ἀναλύσεως τῶν ἀκτίνων τοῦ ἥλιον ἐντὸς σταγόνων ὕδατος, αἵτινες πληροῦσι κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο τὴν ἀτμόσφαιραν.

Συμβαίνει ἐνίστε νὰ ἐμφανίζωνται ἐν τῷ οὐρανῷ δύο καὶ περισσότερα οὐράνια τόξα (ἱριδες).

Τὰ ἀποτελοῦντα τὴν Ἱριδαν χρώματα εἶναι ἐπτὰ τὰ ἔξης κατὰ σειράν· ἔρυθρὸν (κόκκινον), χρυσοειδές, ωχρὸν (ξανθόν), πράσινον, κυανοῦν, πορφυροῦν (κοκκινοειδές) καὶ ιοειδές (βιολέ).

42. Χιών.

Οταν τὰ νέφη τὰ εὑρισκόμενα εἰς ὑψηλὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας συναντηθῶσι μὲ πολὺ ψυχρὰ ὁρεύματα ἀέρος καὶ ψυχθῶσι (παγώσωσι) κάτωθεν τοῦ O°, τότε οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὰ ὕδρατα (σταγόνες βροχῆς) παγώνουσι καὶ καταπίπτουσι παγωμέναι, ἀποτελοῦσσι τὴν χιόναν· ὀνομάζονται δὲ τότε αἱ παγωμέναι σταγόνες τῆς βροχῆς νεφάδες.

Ἡ χιὼν διαν παγώνη ἐν ἡρεμίᾳ λαμβάνει διάφορα κανονικά

σχήματα. "Αλλαι μὲν τιφάδες διμοιάζονται μὲν ἄνθη, ἀλλαι δὲ μὲν πτίλα (πούπουλα) καὶ ἄλλαι μὲν μικροὺς ἀστέρας.

ΣΗΜ. Τὰ παιδία ὅταν ἀρχίζῃ νὰ χιονίζῃ τρέχονται περίεργα εἰς τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν διὰ νὰ ἴδωσι τὰς ὁδαὶς τιφάδας καὶ νὰ χαιρετίσωσι τὴν λευκήρ γιόνα. Τὰ παιδία ἀγάλλονται ὑπερβολικῶς, ὅταν βλέπωσι τὰς τιφάδας νὰ καταπίπτωσιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, δπως ἀγάλλονται, ὅταν βλέπωσι τὸ πρῶτον ἄνθος κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ πρῶτον καρφόν κατὰ τὸ θέρος.

Ζητοῦσι νὰ ἴδωσι τὰς τιφάδας καλύτερον καὶ προσπαθοῦσι νὰ συλλάβωσι μὲν τὰς χειράς των τιφάδων ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὴν κατασκευήν των καὶ τὴν ἀπαίσθητά των.

Χρησιμότης τῆς χείρος¹⁾. "Οσον ωραία εἶναι ἡ χιώτική τόσον εἶναι καὶ εὐεργετική εἰς τοὺς ἄνθρωπους, εἰς τὰ ζῶα καὶ εἰς τὰ φυτά. Ὁ δδοιπόρος δ δδοιπορῶν κατὰ τὰς παγεράς καὶ ἀσελήνους γύντας τοῦ χειμῶνος θὰ παρεπλανᾶτο καὶ δὲν θὰ ἐπανήρχετο ἐν τῷ μέσῳ τῶν τέκνων του καὶ τῶν λοιπῶν οἰκείων αὐτοῦ. Θὰ ἀπέθνησκεν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ θὰ τὸν ἔτρωγον οἱ λύκοι, ἀν δὲν ἐφάτιζεν αὐτὸν καθ' ὅδον ἡ λάμψις τῆς διαυγαζούσης χιόνος (ἀκτινοβολία).

Τὰ ζῶα καὶ τὰ ἔντομα, τὰ δποῖα κοιμῶνται κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ περιμένουσι νὰ ἔξυπνήσωσι κατὰ τὸ ἔαρ, οἱ σπόροι τῶν φυτῶν καὶ οἱ καρποὶ τῶν δένδρων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου ἥδη ἔχουσι καταπέσει ἐπὶ τῆς γῆς, ὅλα αὐτὰ θὰ ἐκαίοντο καὶ θὰ ἡφανίζοντο ὑπὸ τοῦ καταστρεπτικοῦ πάγου, ἐὰν δὲν ἐσκέπαζεν αὐτὰ τὸν βαρὺν χειμῶνα ἡ χιώτικη.

"Η χιὼν ἀν καὶ αὐτὴ εἶναι ὕδωρ παγωμένον, δπως εἶναι καὶ δ πάγος, ἔχει δμας τὴν δύναμιν νὰ θερμαίνῃ δι τι σκεπάζει. Ἔὰν ζῶοι ἡ ἄνθρωπος ταρκωθῇ ὑπὸ τοῦ ψύχους, θερμαίνεται καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζωὴν ὅταν καλύψωσι καὶ τρίψωσιν αὐτὸν μὲν χιόνα. Ἔὰν μέλος τι τοῦ σώματος παγώσῃ θερμαίνεται καὶ ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὴν πρώτην του κατάστασιν, ἐὰν τρίψωμεν αὐτὸν μὲν χιόνα.

Πλὴν τούτων τὰ κάτω μέρη τῆς χιόνος, τὰ δποῖα ἐγγίζονται τὴν γῆν, τήκονται καὶ μεταβάλλονται εἰς σταγόνας ὕδατος. Αἱ σταγόνες αὗται δλίγον κατ' δλίγον διαπερῶσι τὴν γῆν, ἔρχονται εἰς τοὺς σπόρους τῶν φυτῶν καὶ εἰς τὰς δίζας τῶν χόρτων, τῶν θάμνων καὶ τῶν δένδρων καὶ ποτίζονται καὶ ἐνδυναμοῦσιν αὐτά. "Οταν δὲ παρέλθῃ ὁ

1) Ἐκ τῶν θρησκευτικῶν μελετῶν τοῦ Δ. Μαυροκορδάτου.

χειμῶν καὶ λείψωσιν αἱ χιόνες, τότε εὐθὺς ἀρχίζουσι νέα χόρτα νὰ φύωνται, νέα φυτὰ νὰ βλαστάνωσι, νέα φύλλα νὰ θάλλωσι καὶ νέα ἄνθη νὰ ἀνθίζωσιν.

43. Δρόσος, πάχνη.

Αἱ μικραὶ σταγόνες τοῦ ὕδαιος, τὰς ὅποιας βλέπομεν τὴν πρωίαν ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν δένδρων καὶ ἄλλων ὑπαιθρίων ἀντικειμένων, ὀνομάζονται **δρόσοις**. Αἱ σταγόνες αὗται ψύχονται συχνάκις ἐν καιρῷ αἰθρίας καὶ ψυχρᾶς νυκτὸς. Ἡ δρόσος σχηματίζεται ἵδιως κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸ ἔαρ.

Ἐὰν ἡ ψῆξις τῆς νυκτὸς εἴναι πολὺ ἰσχυρά, δπως συμβαίνῃ κατὰ τὰς ψυχρὰς νύκτας τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος, τότε κατ' ἀρχὰς σχηματίζεται ὡς εἶπομεν δρόσος, μετ' ὀλίγον ὅμως παγώνει καὶ γίνεται ὡς τέφρα (στάκη) καὶ τότε λέγεται **πάχνη**, καὶ ὡς τοιαύτη βλάπτει ἐνίστε τὰ σπαρτά.

Μόλις ὅμως ἀνατείλει ὁ ἥλιος ἡ πάχνη αὐτὴ θερμαίνεται καὶ γίνεται πάλιν δρόσος καὶ ἔξατμίζεται, τοὺς ἀτμοὺς δὲ αὐτοὺς τὸν βλέπομεν πίπτοντας ἐπάρω μας ὡς δμίχλη.

44. Χάλαζα.

Οταν τὸ ψῦχος εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς ἀτμοσφαίρας εἴναι πολύ, τότε αἱ καταπίπτουσαι ἀποτόμως σταγόνες τῆς βροχῆς συμπυκνοῦνται καὶ μεταβάλλονται εἰς μικροὺς κόκκους ἢ σφαιρίδια χιόνος, οἱ δποῖοι καλοῦνται **χάλαζα**. Οἱ κόκκοι οὗτοι φθάνουν τὸ μέγεθος συνήθως λεπτοκαρύων, ἐνίστε δὲ καὶ καρύων, δπότε φονεύονται ἀπειράντη πτηνῶν καὶ ζώων καὶ κάμρονται μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ σπαρτά, τὰ δένδρα (ἔλαιοδενδρα, δπωδοφόρα) καὶ εἰς τοὺς ἀμπελῶνας.

Ἡ χάλαζα πίπτει συνήθως τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, συχνότερον τὴν ἡμέραν καὶ σπανιότερον τὴν νύκτα. Λιαρκεῖ δλίγην ὅδαν καὶ διαλύεται μετ' ὀλίγον εἰς ὄνδωρ.

Ἡ αἰτία τοῦ σχηματισμοῦ τῆς χαλάζης δὲν εἴναι ἀκριβῶς γνωστὴ.

45. "Ave muol.

*Oi ἄνθρωποι ἔχοντες ἀτάγκην διὰ τὰ ζήσωσι καθαροῦ ἀέρος.
Ἄταγκη λοιπὸν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα τὰ ἀνοίγη τις τὰ παραθύρων
του. Ὁ καθαρός ἀήτος δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ζωήν.*

Τὰ δένδρα καὶ ἐν γένει τὰ δάση καθαιρίζονται τὸν ἀέρα.

¹ Εἰς τὴν ἐξοχὴν ὁ ἀὴρ εἶναι πολὺ καθαρώτεος ἢ εἰς τὴν πόλιν.

"Ανεμος δρομάζεται ή ισχνόδα κίνησις (ὅρευμα) τοῦ ἀτμο-
σφαιρικοῦ ἀέρος, δηλ. ὅταν ὁ ἀήρ κινηται πολὺ καὶ σφοδρῶς τότε
λέγεται **ἄνεμος**.

ΣΗΜ. Ἡ αἰτία τῆς κινήσεως ὀφελέται εἰς ἀνιούτητας τῆς πιστεως, προερχομένης εἰτε ἐκ διαφορῶν τῆς θερμοκρασίας εἰτε ἐκ συμπτυχώσεως ὑδρατμῶν.

Ο θερμός ἀηδὸν γενικῶς ἐπειδὴ εἶναι ἐλαφρότερος ὑψοῦται πρὸς τὰ ἀνώτερα στρώματα καὶ τὸ κενόν, τὸ δύοπον τεῖνον γὰρ παραχθῆ πληροῦνται ὑπὸ ἀέρος γυγχρότερον, διστις πανταχούθερ γονούει.

^ο ὁ ἄνεμος, διατρέπει τὸ ἀναισιολικὸν μέρος, λέγεται ἀνατο-
λεκός ή Ἀπηλεώτης (Α) (κοιτῶς Λεβάντες). Αὐτὸς συνήθως
φέρει βρούγην.

Ο Δημος δοτις πνέει ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος λέγεται Ζέφυρος
(Πονέντες) (Δ) οὗτος είναι συνήθως δροσερός καὶ ενχάριστος.

Ο ἄνεμος δοὺς πνέει ἀπὸ τὸ νύσιον μέρος λέγεται Νότιος (Ν) (Νοῦς, "Οστια). Είναι θερμός ως ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ δχληρός.

Ο ανεμος δοτις πνέει ἀπὸ τὸ βρόξειον μέρος λέγεται **Βορρᾶς** (B) (καινῶς βροχᾶς, Τραμουντάνα ή Γραῖγος)· δροσερὸς δπως δήποτε τὸ θέρος (μελτέμια) καὶ ψυχρὸς τὸν κειμόνα, κατ' ἔξοχὴν δὲ δύγιεινὸς διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐκιός τῶν τεσσάρων αὐτῶν ἀνέμων ὁ μεταξὺ τοῦ νότου καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πνέων ἄτεμος λέγεται **Εὔρος** ή **Σύρος** (κοινῶς Συρόπον). Εἶναι συνήθως ὑγρός, σφιδός καὶ βίαιος καὶ ταράσσει τὴν θάλασσαν εἰς μέγιστον βαθμόν.

*Ωμεταξὺ τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ Ζεφύρου λέγεται Σκίρων ἢ
τοῦ ποτερευτοῦ τοῦδε πατελλήσθετον πατέρα τοῦ πιονεύσιον ἢ πατέρα*

1) Ὁ μέγας Ἀγγλος φιλόσοφος Σπένσερ συμβουλεύων τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀγαπῶσι τὴν ἔξοχήν λέγει ὅτι «οἱ ἄνθρωποι κάμνουσι τὴν πόλιν καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἔξοχήν».

Αργέστης (κοινῶς Μαῖστρος). πνέων ἀπὸ ΒΔ. ψυχρὸς τὸν χειμῶνα.

Ο μεταξὺ τοῦ Νότου καὶ τοῦ Ζεφύρου (Πονέτε) λέγεται **Λέψη** (Λίβας, Γαρμπῆς) πνέων ἀπὸ ΝΔ. ψυχρότατος μὲν τὸν χειμῶνα, θερμότατος δὲ καὶ καυστικὸς τὸ θέρος· καὶ ὁ ἀπὸ ΒΑ. πνέων ἀνεμος, δυναμάζεται **Κακείας** (κοινῶς Γραιγολεβάντες), συνήθως φέρων βροχὴν καὶ ἐνίστε τὸν χειμῶνα χιόνας.

ΣΗΜ. Αἱ σφεδραι κινήσεις τοῦ ἀέρος γεννῶσι τοὺς ἀνέμους, τοὺς ὄποιους ὀρούμενοι κυκλῶνας, διόφωνας, θυέλλας· οἱ ἀνεμοι αὐτοὶ εἰναι καταστρεπτικώτατοι, διότι προξενοῦσι φοβερὰς κακαιγίδας καὶ τρικυμίας.

Οἱ ἀνεμοι λοιπὸν προξενοῦσι καὶ καλὸν καὶ κακόν· καλὸν μὲν διότι καθαρίζουσι τὴν ἀτμόσφαιραν, κινοῦσι τὰ ἴστιοφόρα πλοῖα, τοὺς ἀνεμομύλους, διὰ τοῦ ἀνέμου ἀντλοῦσιν ὕδωρ ἐκ τῶν φρεάτων καλπ., κακὸν δὲ διότι κρημνίζουσιν οἰκίας, ἐκριζώνονται δένδρα, καταποντίζουσι πλοῖα.

Ἐκεῖνοι οἱ διοῖσι γραδίζουσι καλύτερον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τὸν ἀνέμοντος εἶναι οἱ ναυτικοί.

Ανεμοδεέκτης.—Εἰς τὴν αὖλην ἡ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἡ διεύθυνσις τῶν ἀνέμων μεταβάλλεται, διότι συναντῶσι τούς καὶ ἄλλα κωλύματα καὶ ἀλλάσσονται διεύθυνσιν.

Διὰ τὰ εῦρωμεν τὴν ἀληθῆ διεύθυνσιν τοῦ πνέοντος ἀνέμου πρέπει τὰ ἀνέλθωμεν εἰς μέρος ὑψηλὸν καὶ ἐλεύθερον.

Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς κορυφῆς πύργων, καθαναστασίων ἢ οἰκοδομημάτων ὑψηλῶν, θέτουσιν δογαρόν τι ἀπλούστατον, τὸ δοποῖον καλεῖται ἀνεμοδεέκτης. Παρατηρήσατε αὐτόν. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ κατακορύφου ἄξονος. Ἐπ' αὐτοῦ εἶναι προσηγμοσμέναι δύο τεμνόμεναι λεπταὶ φάβδοι, ἐκ τῶν δοπίων ἡ μία ἔχει τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ ἡ ἄλλη τοῦ παραλήκον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἄξονος εἶναι βέλος ἢ ἄλλο τι ἀντικείμενον, συνήθως εἰς πετεινὸς δυνάμεως τὰ στρέφηται περὶ ἑαυτόν. Τοῦτο δὲ ἀνεμος στρέφει ἐκάστοτε κατὰ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ καὶ λαμβάνει ἢ τὴν πρὸς B. ἢ τὴν πρὸς N. ἢ τὴν πρὸς A. ἢ τὴν πρὸς L. ἢ καὶ ἄλλην τινὰ μεσάζουσαν διεύθυνσιν δηλ. ἐκείνην τοῦ ἀνέμου.

ΣΗΜ. Τὸ ἀλκοῦντα τοῦτο ὅγανον δένενται εὐκόλως ὥστε κατασκευάσσουσι οἱ μαθηταί. Ὁ ἀκατάστατος ἄνθρωπος λέγουσιν ὅτι δύοιά εἰσι πρὸς ἀνεμοδείπνην (ἀνεμοδούοντας) διατί :

Yδρογραφία (հեօն սովորական)։

ΤΑΞΙΣ Δ'

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὁδια, φυσικὴ καὶ πολιτικὴ διαιρεσίς.

Θέσεις. — Τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ἴδρυθεν τὸ 1830 κατέχει ὅλον τὸ νότιον μέρος τῆς ἑλληνικῆς γερσονήσου, οὗτις εἰναι καὶ ἡ ἀνατολικωτέρω τῶν τοιῶν μεσημβρινῶν γερσονήσων τῆς Εὐρώπης.

"Εκτασις. "Ορεια. — Διὰ τῶν δύο τελευτάκιων ἐνδόξων καὶ νικηφόρων πολέμων ὁ ἀνδρεῖος ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίου τοῦ ἐνδόξου καὶ δαρψιοστεφοῦς βασιλέως Κουντκυτίνου ΙΒ' ἐπεξέτεινε τὰ **Ὄρεια** τῆς Ελλάδος πρὸς Β. μέχρι τῆς Μοσχοπόλεως τῆς λίμνης τῆς Πρέσπας, τοῦ δροπεδίου τοῦ Μοριχόβου, τῶν ὀρέων Κεοκίνης (Μπέλες), Ροδόπης καὶ τοῦ ποταμοῦ Νέστου.

Ούτω λοιπὸν ὁρίζεται σῆμερον πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρίας καὶ Σερβίας καὶ ΒΑ. ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ μέρη βρέγχεται ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ιονίου πελάγους.

•Ορεζόντεος διαμελισμάς. — Ούδεμίκ αλλη γώρα τῆς γῆς είναι τόσον διαμελισμένη ώπό τῆς θαλάσσης ὡστε ἡ Ἑλλάς Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρὸς Α. τὸ Ἰόνιον πρὸς Δ. εἰσχωροῦντα βραχέως εἰς τὴν ἔηράν συγματίζουσι πολλοὺς κάλπους καὶ ἀποχωρίζουσι πολλὰς γερσονήσους. Δύο κόλποι ἐκ μὲν τοῦ Ἰουνίου ὁ Κορινθιακός, ἐκ δὲ τοῦ Αἰγαίου ὁ Σαρωνικὸς ἐνούμενοι κατὰ τὸ ισθμὸν τῆς Κορίνθου ἀποχωρίζουσι πρὸς Ν. τὴν μεγάλην γερσόνησον Ηελοπόννησον. Ἐτεροι δύο κόλποι ὁ Ἀμβρακικὸς πρὸς Δ. καὶ Μαλιακὸς πρὸς Α. δρίζουσι τὴν Στερεάν Ελλάδα ἀπὸ τὰς βορειοτέρας γώρας Θεσσαλίαν, "Ηπειρον καὶ Μακεδονίαν.

Νήσοι. — Ἐν μὲν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει ἡ Εὐβοία, κινητή Β. Σποράδες καὶ κινητή Κυκλαδεῖς, κινητή τελευταῖον ἀπελευθερωθεῖσαι Λέσβος

Χίος, Σάμος καὶ τινες ἄλλαι μικρότεροι, καὶ ἐν τῷ Θρακικῷ πελάγει
Αἶγανος, Ἰιβρος, Σαμοθράκη, Θάσος καὶ Τέρεδος. Μὲν δὲ τῷ Ιο-
νίῳ καὶ Ἐπιτάνησοι. Νοτιώτατα δὲ ἡ ἥρωικὴ μεγαλόνησος Κορήτη.

Πορθμοί. — "Ενεκκ τοῦ τόσου πλουσίου δικμελισμοῦ ὑπάρ-
χουσι πολλοὶ πορθμοὶ πυριώτεροι τῶν ὀπίσιων εἶναι ὁ τοῦ **Ρέου** καὶ
Ἀντερρίου (πλάτους 3 χιλ. μέτρων) μεταξὺ τῆς Ηελοποννήσου
καὶ τῆς Στερεάς Ἐλλάδος, ὁ τῆς **Πρεβέζης** — **Ἀκτέου** (πλά-
τους 600 μ. περίπου) κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου
ὁ τοῦ **Εύρεπου**, μεταξὺ Στερεάς Ἐλλάδος καὶ τῆς νήσου Εὔβοίας
(πλάτους 40 μέτρων).

"Εσχάτα δὲ ἀκρωτήρεα τῆς Ἐλλάδος εἶναι τὸ **Ἀκτεον** κατὰ
τὸν πορθμὸν τῆς Πρεβέζης τὸ **Ταέναρον** (κάβο Ματαπᾶς) τὸ
νοτιώτατον τῆς Ηελοποννήσου· ἡ **Μαλέα** ἀκροθ ὅριον δικυρωτισμοῦ
τοῦ Ιονίου καὶ τοῦ Αιγαίου πελάγους καὶ τὸ **Σούνεον** (κάβο-κο-
λῶνες) τὸ νοτιώτατον τῆς Στερεάς Ἐλλάδος.

Φυσικὴ διάπλανσις (μαρφολογία) τοῦ ἔδαφους¹. —
Τὸ ἔδαφος τῆς Ἐλλάδος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅρεινόν. Μεταξὺ
τῆς Ἡπείρου ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ἀφ' ἑτέ-
ρου ἐκτείνονται καὶ ὅρσειρκι τῆς **Μένδου**. Ταύτης προεκτάσεις καὶ
κλάδοι εἶναι τὰ πλεῖστα ὅρη τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στε-
ρεάς Ἐλλάδος καὶ πολλὰ τῆς Μακεδονίας.

Η δὲ Ηελοπόνυνησος ἔχει καὶ αὐτὴ μεγάλα ὅρη περιβάλλοντα
χωρίων τὴν μεσόγειον γύρων Ἀρκαδίαν. Τὰ περισσότερα ὅρη τῆς
Ἐλλάδος ἐκτείνονται μέχρι τῆς θαλάσσης διὰ τοῦτο ἡ παραλία ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχηματίζει ἀπορρόγους καὶ ἀποκρήμνους ἀκτάς.

Τὰ ὅρη τῆς Ἐλλάδος εἶναι γχριέστατα καὶ ποίησις οὐδέποτε θά-
ξεύμανήσῃ οὐδὲν ὅρος τῆς γῆς τόσον, ὃσον ἔξυμνησε τὸν δικόρυφον
Παρνασόρ, τὸν θεῖον "Ολυμπον" καὶ τὸν μουσοτραχῆν **Ἐλικῶνα**.

Μεταξὺ τῶν ὅρέων καὶ ἴδιως ἐν Ηελοποννήσῳ σχηματίζονται
πολλὰ μικρὰ ὅροπέδια, πολλὰ καὶ λιγάδες καὶ βαθύπεδα.

1) Τὰ ὅρη τῆς Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ δυτ. Μακεδονίας ἔχουσι γενικῶς
πλατεῖς καὶ ὅγκωδεις σχηματισμοὺς μετὰ πυκνῶν δασῶν. Τὰ ἐν Βοιωτίᾳ, Αττικῇ
καὶ Ηελοποννήσῳ τιτανώδη ὅρη ἀπαντῶσι πολλάκις λίγαν πολύρρωγμα καὶ ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον ἀποτέμνεις ἀνορθούμενα.

Σημαντικώτεραι πεδιάδες είναι ή Θεσσαλική, ή τῆς Θεσσαλονέκης, ή τῶν Σερρών καὶ ή τῆς Δράμας.

Τούρκα. — Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἐνεκκαὶ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ἐκτάσεως στερεῖται μεγάλων καὶ πλωτῶν ποταμῶν. Οἱ πλεῖστοι ἑλληνικοὶ ποταμοὶ εἰναι χειμωρώδεις πλημμυροῦντες ἐν καιρῷ μεγάλης βροχῆς. Οἱ σπουδαιότατοι εἰναι ὁ Ἀχελῶος ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ὁ Ἄλφειός ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Πηνειός ἐν Θεσσαλίᾳ, ὁ Ἄρης ἐν Ἡπείρῳ καὶ οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Ἀλιάκμων, Ἄξιός (Βαρδάρης), Στρυμόνης καὶ Νέατος.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος περικλείει καὶ πολλὰς λίμνας καὶ σημαντικάτεραι τῶν ὄποιων εἰναι ή ἀποξηρανθεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον Κωνσταντίνης ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ή Φερέδης καὶ ή Στυμφαλίς ἐν Ηελιοποννήσῳ, ή Βοιβητής ἐν Θεσσαλίᾳ, ή Παμβώνις (Ιωαννίνων) ἐν Ἡπείρῳ, ή Πρέσπα, ή τῆς Καστορίας (Ορεστιάς), ή Δοϊράνη, ή Βόλβη καὶ πολλοὶ ἄλλαι ἀπεκτικοὶ ἐχθυστρόφοι ἐν Μακεδονίᾳ. Εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἑλληνικῶν ὑδάτων συντελεῖ τὸ ἔξι ἀσβεστολιθικῶν καὶ σγιστολιθικῶν πετρωμάτων ἔδαφος τῆς γώρας, τὸ ὄποιον εὐκόλως διαπερᾷ τὸ ὄδωρο καὶ σγηματίζει ἐνιαχοῦ ὑπογείους ὀχετούς (κατακόθροκες). Τὸ ὄδωρο τοῦτο πολλάκις ἀναφένεται εἰς γηπλότερον μέρη ὡς ἀρθρονοι πηγαί. (κεφαλάρια).

Κλεψα. — Η Ἑλλάς ὡς ἐν τῆς γεωγραφικῆς κυττῆς θέσεως καὶ τοῦ δικμελισμοῦ τοῦ ἔδαφους βρεχομένη σχεδὸν πανταχόθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἔχει κλῖμα εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν· οἱ περιώνυμοι γλαυκὸς οὐρανὸς τῆς Ἀττικῆς εἰναι σχεδὸν ὁ ἴδιος καθ' ὅλον τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Μόνον ἐν τῇ μεσογείῳ Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ δυτ. Μακεδονίᾳ τὸ κλῖμα κλίνει πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν, ή δὲ ἐλαχίσ δὲν εὐδοκιμεῖ.

Βλάστησις. — Η βλάστησις ἐν Ἑλλάδι εἰναι πλουσία. Η ἐλαΐς, ή ἄμπελος, ή βάχυμαξ, οἱ καπνός, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ποικίλαι ὀπῶραι εὐδοκιμοῦσι καὶ καλλιεργοῦνται εἰς μεγάλην κίνημα. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη οἱ φοῖνις κύπελλαι εἰς ταῖς νοτίκαις γώραις. Ήν δὲ τῇ Μεσσηνίᾳ κατὰ καιροὺς ὁριμάζουσι καὶ οἱ βαλανοὶ κύτοι.

Γεωγραφικοὶ ὄροι ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων. — Η ἀρχαία Ἑλλάς (καὶ ιδίχ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιῆται) προήγθη εἰς μέγαν βαθὺν πολιτισμοῦ. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐφθασεν εἰς ὑψιστον βαθμὸν μαρτυρώσεως, εἰς τὴν ἐποχὴν ή ἐπίλοιπον

Εύρωπη ἡτο Βάρβαρος. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς ἔξης τρεῖς γεωγρα-
φικοὺς ὅρους.

α') Ἡ θέσις αὐτῆς ὡς κειμένη ἐγγύτατη πρὸς τὰς ἄλλας δύο
ἡπείρους τοῦ ἀρχαίου κόσμου ('Ασίας καὶ Ἀφρικῆς), ἐκ τῶν ὃποίων
ὅς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἴστορίας, μετεδόθησαν καὶ πρώται ἀρχαὶ τοῦ
πολιτισμοῦ.

β') Αἱ πλεισταὶ ποικιλίαι τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ οἱ διαδεχόμεναι
ἄλληλας διάφοροις ζῶνται τοῦ κλίματος καὶ τῆς βλαστήσεως εἰναι
ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐξεγείρουσι τὴν φύλεργίαν καὶ ἐξυψοῦσι τὸ πνεῦμα
τῶν κατοίκων.

γ') Ο θυμός, πλούσιος καὶ ποικίλος διαμελισμὸς τῆς ξηρᾶς,
ὕστις παραρρυμένη τοὺς κατοίκους πρὸς τὴν υγειάν καὶ τὴν ἀποδημίαν.

2. Φυσικὸς πλοῦτος τῆς Ἑλλάδος. Προϊόντα φυτικὰ καὶ φυσιοτεχνικά.

Περὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ ἐδάφους. — Τὸ ἐδάφος τῆς Ἑλλά-
δος εἰναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρειὸν ἀποτελούμενον ἐξ ἀσθετολι-
θικῶν καὶ σχιστολιθικῶν πετρωμάτων, ἕτι δὲ καὶ ἐκ χιονολεύκων
καὶ ἄλλων ποικιλογράφων μορίων. Πολλὰ πετρώματα τῶν ὁρέων
εὑκόλως ἀποσκιθροῦνται καὶ μεταβαλλόμενα εἰς εὑφόρον χώμα καθι-
στῶσιν εὐφόρους τὰς παρακειμένας κοιλάδας καὶ πεδιάδας.

Ορυκτά. — Τὸ ἐδάφος τῆς Ἑλλάδος ἐγκλείει καὶ διάφορα πο-
λύτιμα ὄρυκτά. Τὰ σπουδαιότερα μεταλλικὰ προϊόντα ἐξάγονται ἐν
τῇ Λακωνικῇ χώρᾳ ὡς ψευδάργυρος, μόλυβδος, ἄργυρος· ἀλλα-
χοῦ δε χαλκός, σίδηρος καὶ μαγγάνιον. Πρὸς τούτοις δὲ σμύρις ἐν
Νέξῳ, μυλόπετραι καὶ θεῖον ἐν Μήλῳ, θηραϊκὴ γῆ (πορσελάνη) χρώ-
μιον, μαγνητία. Ἐν Κύμῃ δέ, Ἀλιβερίῳ, Ωρωπῷ καὶ Ἀντιπάρῳ
ὑπάρχουσι παχέες στρώματα λιγνιτῶν (εἶδος γαιανθράκων).

Φύσεις τοῦ ἐδάφους. — Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὄρεινοῦ
ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄπιον εἰναι ἀκαλλιέργητον, καλύπτεται
ὑπὸ θάμνων καὶ γρησιμένει πρὸς βοσκὴν κίγῶν καὶ προβάτων. Τὸ 1) 5
περίπου τῆς ἐπιφανείας κατέχουσι τὰ δάση, οἵτινα ἐν μὲν τῇ ἀνα-
τολικῇ Ἑλλάδι ἀποτελοῦνται ἐκ πευκῶν καὶ ἐλατῶν, ἐν δὲ τῇ δυ-

τική Ἐλλάδι ἐκ δρυῶν. Πλεῖστα δὲ δάση ἐκ κακτακεῶν καὶ ὁξεῶν εὑρίσκονται ἐν τῇ Βορείᾳ Ἐλλάδι.

ΣΗΜ. Ἐν Ἐλλάδι ὄπηρχον ἀλλοτε πλεῖστα δάση, ἀτινα σπουδαίως συντέλουν εἰς τὸ νὰ γίνεται τὸ ἡμέτερον κλίμα λαϊπρότερον καὶ ἡγιώτερον καὶ νὰ σχηματίζωνται πηγαὶ δρασεραὶ καὶ διαυγεῖς. Ἀλλὰ τοῦτα μετά μεγάλης ἀσυνειδήσιας κατεστράφησαν ἀτυχῶς εἰς πολλὰ μέρη ὅπ' ἀνθρώπων ἀσπλάγχνων καὶ μὴ ἔνοούσιτων ὅποιας ζημιάς γίνονται πρόδεσσοι εἰς τὴν πτηρίδα.

Οἱ καταδροφεῖς οὖτοι τῶν δασῶν εἶναι φοβεροὶ ἔκθροι τῆς πολιτείας πρέπει δὲ ὑπὸ πάντων νὰ διώκονται ἀμετωπίτως.

Ικαλλιεργούμενον ἔδαφος. Φυτειὰ προεόντα.

Ἐκ τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς Ηλ. καὶ Νέας Ἐλλάδος μόνον τὸ 1/4 περίπου ικαλλιεργεῖται. Ἐξ ὅλων τῶν φυτῶν οἱ ἀμπελῶνες, οἱ ἐλαιῶνες, οἱ δημητριακοί καρποί, οἱ συκεῶνες, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ οἱ καπνοφυτεῖαι κατέχουσι τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν. Πλουσιώτατον δὲ προτὸν εἶναι ἡ Κορινθιακὴ οιαφίς, τῆς ὅποιας ἡ ἔξαγωγὴ ἀνέρχεται κατ' ἕτος εἰς 23—40 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Γίνεται δὲ ἐπίσης της μεγάλην ἔξαγωγὴ οἵνων καὶ ἐλάζου, καπνοῦ καὶ οἰνοπνευματώδων πυτῶν, ἀτινα εἶναι ἐφάμιλλα τῶν γαλλικῶν καὶ ὀλλαγμάτων τοιούτων. Οἱ γονιμώτεροι δὲ καὶ μᾶλλον εὔφροοι τόποι τῆς Ηλ. καὶ Νέας Ἐλλάδος εἶναι ἡ Θεσσαλία, ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία καὶ ἡ κεντρικὴ Μακεδονία.

Διασεικὰ προεόντα.— "Εχομεν ξυλείαν πρὸς γαυπηγίαν, οἰκοδομίαν καὶ καῦσιν, ὥπτινην καὶ δεψικάς οὐσίας.

Φυσειοτεχνικὰ προεόντα.— "Εχομεν τὸν βάχιμον, τὴν κάννακβιν, τὰ μαλλία, τὰ δέρματα καὶ τὰ ὄστρα.

Γεωργέα καὶ κτηνοτροφέα.— "Αν καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Ἐλλάδος ἔνεκκ τοῦ κλίματος εἶναι καταλληλότατον εἰς τὴν ικαλλιεργίαν τῶν δένδρων, φυτῶν, ζώων τῶν εὐκράτων ζωῶν, ἐν τούτοις ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶναι ὅπως δήποτε παρημελημέναι, διότι οἱ γεωργικοὶ πληθυσμοὶ ἀπορροφούμενοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν πόλεων παραμελοῦσι τοῦ φυσικοῦ πλούτου.

Ἡ γλυκεῖα πατρὶς ἡμῶν θὰ ἦτο πολὺ πλουσιωτέρα καὶ θὰ ἐζῶμεν μὲν μεγαλυτέρων ἀνεσιν, ἢν οἱ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν ἐπεδιδόμεθα εἰς τὴν ικαλλιεργίαν τοῦ πλουτοπαραγωγοῦ ἐδάφους τῆς χώρας ἡμῶν καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Δυστυχῶς δὲ ἔνεκα τούτου ἀφθονοι δη-

μητριακοὶ κυρποὶ καὶ πλεῖστα ζῷα εἰσάγονται εἰς τὴν χώραν ἡμῶν
ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Ζῷα. — "Αγρικ ζῷα ζῶσιν ὅλιγα ἀνὰ τὰ ὅρη τῆς Πελοποννή-
σου, Στερεζές Ἐλλάδος, Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας. Τοι-
κῦτα δὲ εἶναι οἱ λύκοι, οἱ θῶνες, οἱ ἀλώπεκες, οἱ κάπροι (ἀγριό-
χοιροι), οἱ ἔλαφοι, οἱ δορκάδες καὶ που καὶ που ἄρκτοι ἐν Μακεδο-
νίᾳ. Εἰς δὲ τὰς παραλίας ἀπαντῶσιν ἐνίστε φᾶκαι. Ἐκ δὲ τῶν ἡμέ-
ρων ζώων τρέφονται κυρίως πρόβατα καὶ αἴγες, ἔτι δὲ βόες, βού-
βαλοι, χοῖροι, ἵπποι, ἥμιονοι καὶ ὄντοι.

Πτηνά. — Έκ τῶν ἀρκετικῶν πτηνῶν ὑπάρχουσιν ἐν Ελ-
λάδi ὁ γύψη, ὁ ἀετός, ὁ ἴεραξ, ἡ γλαῦξ καὶ τινα ἄλλα.

Ίχθυες. — Εἰς τὴν Ἐλλάδην ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη ἰχθύων,
οἱ δὲ σπουδαιότεροι ἀλιευτικοὶ στεκμοὶ εἶναι ἡ Ἀγουλινίτσα καὶ
Καΐφα ἐν Ὁλυμπίᾳ, τὸ Βασιλάδι καὶ ἡ Κλείσοβα ἐν Μεσολογγίῳ
καὶ ἡ Μουριά ἐν Ἡλείᾳ· αἱ λιμνοθάλασσαι Λογαροῦ καὶ Ταουκα-
λία, ἡ Πηλιάδης (Βιβάρι) τοῦ Βουθρωτοῦ ἐν Ἡπείρῳ, ὡς καὶ αἱ
πλεῖσται λίμναι ἐν Μακεδονίᾳ (Πρέσπα, Καστορίκης, Δοϊράνη).

Άσχολειαι τῶν κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς
τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὸ
ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Βιομηχανία. — Η βιομηχανία ἐν Ἐλλάδi εἶναι μικρὴ ὅν
καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρήται σημαντική τις ἀνάπτυ-
ξις κατῆσε εἰς τινας κλάδους. Εἰς πολλὰς πόλεις ὑπάρχουσιν ἐργο-
στάσια μεταξουργίας, ἐριουργίας, βαμβακουργίας, οἰνοπνευματοποι-
ίας, μεταλλουργίας, στεατοκηρίων, πιλοποιίας κτλ. Η βιομηχανι-
κωτέρα πόλις τοῦ Βασιλείου εἶναι ὁ Πειραιεύς.

Ναυτελέα. — Ως ἐκ τοῦ δριζοντίου θαλασσίου διαμελισμοῦ
τῆς Ἐλλάδος εἶναι αὕτη κακτὸς ἔξογὴν ναυτικὴ χώρα. Τὸ ἐμπορικὸν
κατῆσε ναυτικὸν ἀριθμοῦ 1200 μεγάλων ἵστιοφόρων πλοιῶν καὶ ὑπὲρ τὰ
400 ἀτμοπλοιῶν, κατιναὶ ἐπιδεικνύουσι τὴν ἔνδοξον σημαίαν τῆς πα-
τρίδος ἡμῶν εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ κόσμου.

ΣΗΜ. Ημέρα τῇ ἡμέρᾳ ὃ ἀριθμός τῶν ἀτμοπλοίων αὗξανεται ἀντικαθιστώντων
τὰ ἱστιοφόρα, διτινα ἡρέχνοντο νὰ ἐκλείπωσιν.

**Σύστημα φάρων καὶ φανῶν ἰδρυμένων εἰς τὰς σπουδαιοτέροις ἄκρας καὶ τὰς
νήσους βαλτιούμενον ἐστημέναι ὑποδογμήτει μεγάλως τοὺς ναυτιλλομένους.**

Ἐμπόριον. Εἰσαγωγὴ καὶ ἔξαγωγή. — Τὸ ἐμπόριον τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἐν παραλλήλῳ πρὸς τὴν νησιτιλίαιν κύτης εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον. Κατ' ἕτος εἰσάγονται καὶ ἔξαγονται διάφοροι προϊόντα τῶν ὅποιων ἡ ἀξία ἀνέρχεται εἰς 350 ἑκατομμύρια περίπου δραχμῶν. Μεταφέρονται δὲ τὰ ἑλληνικὰ προϊόντα κατὰ πρώτον λόγον εἰς τὴν μεγάλην Βρεττανίαν (κορινθιακὴ σταφίς) καὶ κατὰ δεύτερον εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν, Γαλλίαν, Τουρκίαν, Ὀλλανδίαν καὶ Ἡνωμένας Πολιτείας (Αμερικῆς).

Κυριώτεροι δὲ γῶροι εἴξιν προέρχονται τὰ εἰσαγόμενα ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ Ρωσία καὶ Ρουμανία (δημητριακοὶ καρποὶ καὶ βόες). Η μεγάλη Βρεττανία (βαμβακερὸν ὑφάσματα καὶ νήματα ὡς καὶ νησιπήγησις ἀτμοπλοίων), ἡ Αὐστροουγγαρία καὶ Γερμανία (ζάχαρις, χάρτης, σιδηρικὰ καὶ φρέσματα) καὶ ἡ Γαλλία (εἶδη πολυτελείας). Τὰ κυριωτερὰ ἐμπορικὰ κέντρα τοῦ βασιλείου εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ Σῦρος, αἱ Πάτραι, ὁ Βόλος, αἱ Καλάμαι, ἡ Κέρκυρα, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Καβάλλα καὶ ἡ Πρέβεζα.

Συγκοινωνία. — Η συγκοινωνία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἐπαρκῶ ἀνεπτυγμένη καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἢν καὶ τὸ ὄρειν τοῦ ἐδάφους παρέχει πολλὰς δυσκολίας.

Η διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία γίνεται διὰ χωρῶν, τροχιοδρόμων σιδηροδρόμων καὶ κύτονινήτων. Αἱ διάφοροι σιδηροδρομικοὶ γραμμοὶ ἀνερχόμενοι εἰς μῆκος 2 χιλ. χιλιομέτρων περίπου συνδέουσι τὰ Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραικὸν μεθ' ὅλου τοῦ Πατλ. βασιλείου. Μετ' ὧν δὲ χρόνον οἱ σιδηροδρόμοι τῆς Πατλ. Ἑλλάδος θὰ ἐνωθῶσι μετ' τῶν σιδηροδρόμων τῶν ἀπελευθερωθεισῶν γένων ἐλλ. γωρῶν καὶ διὰ τούτων μετὰ τῶν σιδηροδρόμων τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης.

Η διὰ θαλάσσης συγκοινωνία ἐκτελεῖται διὰ ἀτμοπλοίων καὶ ιστιοφόρων εἰς ὅλα τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος. Ξέν δὲ ἀτμόπλοιοι καὶ πλειστα ἑλληνικὰ θέτουσι τὴν Ἑλλάδα εἰς συγκοινωνίαν μεθ' ὅλων τῶν λιμένων τοῦ κόσμου.

Απατεῖ δὲ τὴν συγκοινωνίαν ταύτην εὐεργετικῶς ἐπίστης ὑπερτεῖ σύμπλεγμα τηλεγράφων, τηλεφώνων ὡς καὶ πλειστα ταχυδρόμων καὶ γραφεῖα.

3. Περὶ διοργανισμοῦ τῆς διοικήσεως.

ΙΠΠΛΗΘΥΣΜΑΔΣ. — Πάντες οἱ κάτοικοι τῆς τε Ηχαλαιᾶς καὶ Νέας Ἐλλάδος εἰναι Ἐλληνες καὶ ἀνέργονται εἰς ὁ ἐκπομπάρια περίπου ὑπάρχουσιν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν καὶ πολλοὶ Ἐλληνοαλβανοὶ καὶ τινες Ἰσραηλῖται καὶ Μωαμεθαροί.

Πολλοὶ δόμως Ἐλληνες κατοικοῦσι καὶ εἰς τὰς ὑποδούλους ἔτι Ἐλληνικὲς γάρ σαρκὸς (Θρόκη καὶ Μ. Ἀσίχ). Φύσει δὲ οἱ Ἐλληνες ἀποδημιοὶ εὑρίσκονται ἐν δικασπορῷ ὡς ἔμποροι· ἢ εἰς ἄλλας ἀργασίας ἀσχολούμενοι εἰς ἕνας γάρ σαρκὸς, ἀλλὰ δὲ ἐν ταῖς Ἡρωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, ἐν Αἴγυπτῳ, ἐν Ρωσίᾳ, ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν Αδστραλίᾳ. Ὁ δόμικὸς δὲ ἀριθμὸς πάντων τῶν ἔστω καὶ ἔξι Ἐλλήνων ἀνέργων εἰς 10 περίπου ἐκπομπάρια.

Σ. ΗΜ. Οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἐλλάδος ὑπῆρχαν οἱ Πελασγοί, τῶν ἐποιῶν ἡ ιστορία καλύπτεται ὑπὸ σκότους. Φαίνεται δόμως ὅτι ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ σπουδαιότερα ἔδρα τούτων ἦτο ἡ ἐν Ἡπειρῷ πέριξ τοῦ ἐν Δωδώνῃ ἵεροῦ τοῦ Διός γάρ. Ως γνωστόν οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαντείου τῆς Δωδώνης ἐκκαλοῦντο Σελλοί. Ἐκ τοῦ ὄντοτος τῶν Σελλῶν τῶν καὶ Ἐλλῶν λεγομένων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρῆχθη καὶ τὸ δυνατὰ τῶν Ἐλλήνων.

Οἱ πληθυσμὸς οὐτος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἐλληνικόν, ὅστις δὲν ἦτο διάφορος τῶν Πελασγῶν. Ἀνήκει δὲ εἰς Ἀρίαν ὁμοφυλίαν, ἐξ ἧς πρεξένυψεν καὶ ἡ ὁμοεθνία τῆς Ἐλληνολατινικῆς φυλῆς.

Οἱ Ἐλληνες διεκρίνοντο εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τρία φῦλα τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς Δωριεῖς καὶ τοὺς Ιωρας.

Φρησκεία. Ἐκκλησία. — Ἐπίσημος θρησκεία ἐν Ἐλλάδι εἰναι ἡ δρυθόδοξος Χριστιανική. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἐλλάδος εἰναι μὲν αὐτοκέφαλος ἀλλὰ δογματικῶς καὶ κανονικῶς εἰναι ἡ νωμένη μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Διοικεῖται ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Υπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἀποτελεῖται ἐκ 5 ἀρχιερέων ἐκλεγμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ σειράν ἐκ τοῦ δέκου ἀριθμοῦ τῶν ἀρχιερέων τοῦ κράτους. Πρόεδρος τῆς ἱερᾶς συνόδου εἰναι διαρκῶς ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

Πλὴν τῶν δρυθόδοξῶν ὑπάρχουσι καὶ τινες Ἐλληνες τοῦ δυτικοῦ δόγματος ἀκόμη δὲ καὶ τινες Μωαμεθικοὶ καὶ Τουδαῖοι.

Ἡ Ηχαλαιὰ Ἐλλὰς διαιρεῖται εἰς 32 ἐπισκοπάς, ἡ δὲ Νέα Ἐλλὰς εἰς 42 ἐπισκοπὰς καὶ μητροπόλεις.

Πολέμευμα. — Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι συνταγματικὴ μοναρχία ἀπὸ τοῦ 1843. Βασιλεὺς δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 1913 εἶναι ὁ ἔνδοξος καὶ δαφνοστεφῆς Κωνσταντῖνος ΙΒ' υἱὸς τοῦ δολοφονθέντος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀειμνήστου καὶ μεγάλου ἑνομάρτυρος βασιλέως ἡμῶν Γεωργίου τοῦ Α'. Η Ἑλλὰς ἔχει ὡς νομοθετικὸν σῶμα τὴν Βουλὴν καὶ τὸ ἥδη καταρτιζόμενον Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας. "Εγει δὲ καὶ μίαν Κυβέρνησιν ἀποτελουμένην ἀπὸ 9 ὑπουργούς, οἵτινες ἐφοριοῦσσον τοὺς νόμους, τοὺς ὄποιους ἐψήφισεν ἡ Βουλὴ καὶ ἐπεκύρωσεν ὁ βασιλεὺς.

'Ο ὑπέρτερος τῶν ὑπουργῶν λέγεται πρωθυπουργός.

Εἶναι δὲ οἱ 'Ὑπουργοί' 1) ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, 2) ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, 3) ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, 4) ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, 5) ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, 6) ὁ ἐπὶ τῶν Σιρατιωτικῶν, 7) ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, 8) ὁ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (Γεωργίας καὶ Ἐμπορίου) καὶ 9) ὁ ἐπὶ τῆς Συγκοινωνίας (ταχυδρομείων, τηλεγράφων, τηλεφώνων, σιδηροδρόμων κτλ.).

Δεοέκησις. — "Ινα διοικήται ὁ τόπος καλῶς καὶ ἀσφαλίζηται ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν καὶ προάγηται ἡ εὐημερία κατά τον, ἡ μὲν διοίκησις τῆς Πελλαίης Ἑλλάδος ἔχει δικιρεθῆ εἰς 16 νομούς, εἰς ἓντας ἑκατονταν τῶν ὄποιων προϊσταται εἰς νομάρχης τούτων δὲ τρεῖς κείνται ἐν τῇ Στερεῷ Ἑλλάδι, εἴς ἐν Ἡπείρῳ, **Θύρᾳ** ἐν Θεσσαλίᾳ, πέντε ἐν Πελοποννήσῳ, **Θύρᾳ** εἰς τὰς νήσους του Αίγαλιου καὶ τρεῖς εἰς τὰς Νονίους νήσους (ἐπτάνησον). "Ἐκαπτος νομὸς περιέχει μίαν ἡ καὶ περισσοτέρας ἐπαρχίας, αὐτινες πάλιν ὑποδιαιροῦνται εἰς δήμους καὶ κοινότητας. Η δὲ Νέα Ἑλλὰς διοικεῖται ἥδη ὑπὸ νομάρχων καὶ ὑποδιαιρητῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ Μακεδονίᾳ ὑπάρχουσι πέντε νομάρχαι. Ἐν Αἰδε τῇ Ἡπείρῳ ὑπάρχουσι τέσσαρες Νομάρχαι, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ γαίου τρεῖς καὶ τέσσαρες νομάρχαι ἐν τῷ ἥρωικῇ μεγαλονήσῳ Κρήτῃ. Ἐκάπτη δὲ νομάρχια ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἡ καὶ περισσοτέρας ὑποδιαικήσεις.

Πλειστον. — Η ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι παρέχεται δωρεὰν εἰς ἔπαντας ἐν γένει δικιρεῖται δέ εἰς πατωτέραν (στοιχειώδη), μέσην καὶ ἀνωτάτην. Καὶ διὰ μὲν τὴν κατωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουσι

πολλὰ πλήρη καὶ κοινὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Διὸ τὴν μέσην ὑπάρχουσι πολλὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα, γυμνάσια, ἐν πρακτικὸν Λύκειον καὶ ἐμπορικαὶ σχολαὶ. Διὸ δὲ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχει τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον. Ἐκτὸς τούτων εἰναι τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ τὸ σχολεῖον τῶν Καλῶν τεχνῶν πολλὰ Λιδασκαλεῖα ἀρρένων τε καὶ θηλέων, ναυτικαὶ σχολαὶ (ἢ τῶν Δοκίμων καὶ ἡ Ἐμπορικὴ υχειτικὴ σχολὴ ἐν Πειραιεῖ). Ἡ στρατιωτικὴ σχολὴ τῶν Ενελπίδων καὶ ἡ Προπαρασκευαστικὴ ταύτης ἐν Κερκύρᾳ. Γεωγραφικαὶ σχολαὶ, γεωργικοὶ σταθμοὶ καὶ ἴεραις καὶ σχολαὶ.

Δικαιοσύνη.— Ήρίστηκαν πόλεις δικαιοσύνης ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι: πολλῶν εἰδῶν δικαιοσύναις, ὁ Ἀρειος Πάγος ἐν Ἀθήναις τὸ ἀνώτατον πάντων, πολλὰ Ἔφεσεῖα, κακουοργιοδικεῖα περιοδικῶς καταρτιζόμενα, Πρωτοδικεῖα, Ηπαιματοδικεῖα καὶ πολλὰ εἰδηροδικεῖα. Λειτουργοῦσι δὲ πέντε στρατοδικεῖα διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς ἐγκληματίας καὶ ἐν Ἀραθεωρηγικὸν στρατοδικεῖον (οίονει στρατιωτικὸς Ἀρειος Πάγος).

Πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Κράτους.— Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ κράτους διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὴν κατὰ ἔηραν καὶ εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν.

Πάντες οἱ Ἑλληνες πολίται: θεωροῦνται στρατεύσιμοι ἀπὸ τοῦ 19 ἔτους τῆς ἡλικίας των μέχρι τοῦ 50. Καὶ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ὁ στρατός τῆς ἔηρας ἀνέρχεται εἰς 80 γιλιάδας ἄνδρας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου εἰς 500 γιλιάδας περίπου.

Αἱ δὲ κατὰ θάλασσαν δύναμεις ἀποτελοῦνται ἐκ 6 γιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἐκ 50 πολεμικῶν πλοίων μεταξὺ τῶν ὅποιων ἐξ θωρητά, ἡ "Υδρα", καὶ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ὁ ἔνδοξος Ἀβέρωφ, ἡ Δῆμος καὶ τὸ Κιλκίς.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(ἀρχομένη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς στιγμῆς δουλείας μέχρι σήμερον).

"Οταν ἐνας λαός εὐτυχήσῃ νὰ δημιουργήσῃ ίστορίαν ἔνδοξον καὶ πολιτισμὸν ὑψηλόν, ὁ λαός οὗτος καὶ ἂν παρακυράσῃ καὶ ἂν ὑποδουλωθῇ καὶ ἂν ποὺς κακιών ἐκλείψῃ ἀπὸ τὴν ὄψιν τῆς ζωῆς, ὅπως

τὰ ποτάμια, τὰ ὄποια ἐνίστε χάρονται ὑπὸ τὴν γῆν καὶ ἀναφαίνονται κατωτέρῳ, τοιουτούρουπως καὶ ὁ λαός αὐτὸς δὲν ἡμπορεῖ παρὰ γὰρ ἀναφανῇ καὶ πάλιν, νὰ σταδιοδρομίσῃ, νὰ ἀκμάσῃ καὶ νὰ δοξασθῇ.

Ομοίως καὶ ἡ πατρίδη μας, τῆς ὄποιας κάθε πέτρα ἔχει καὶ ἔνα ὄνομα καὶ ἐπάνω ἀπὸ κάθε βράχου της καὶ ἀπὸ κάθε παραλίαν αἰωρεῖται καὶ μία δόξα, ποῦ τὰ τέκνα της πανταχοῦ την ἐστόλισκην μὲ μνημεῖα τέγμης ἀθάνατην καὶ μὲ δόξαν ποῦ ἔμεινε καὶ θὰ μείνη αὐθικρτη εἰς τοὺς αἰῶνας, ποῦ τὸ πνεῦμα ἀλλων παιδιῶν της ἔγινε καὶ ἔξαριστον δέντρον τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἰς μαύρους αἰῶνας την ἐσκέπασε μαύρο σκοτάδι τῆς δουλείας καὶ την ἐπάτησε βράρι καὶ σκληρὸ τὸ πύδι βραβάριου κατακτητοῦ, ὁ ὄποιος ἔκκμνε νὰ στενάζουν τὰ τέκνα της καὶ ἀντὶ νὰ φύλλουν ὕμνους καὶ παιδίας εἰς τοὺς θεοὺς νὰ τονίζουν πικρὰς λύπας καὶ σκληρὰς δυστυχίας μοιραλόγια, δὲν ἡτο δυνατὸν παρὰ μιὰν ἡμέρα ἀπὸ τὸ σκοτάδι αὐτὸ τῆς δουλείας νὰ ἀνοιγθῇ καὶ πάλιν εἰς τὸ φῶς τὸ γλυκὺ τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ λαός της δὲν ἡτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἀναγεννηθῇ ἐκ τῆς ἴστορίας του, καθὼς ὁ φοῖνιξ ἀπὸ την τέφραν του.

Ἔντο ἡ πατρίς μας δούλη τετρακόσια χρόνια τοῦ Τούρκου! ὁ βάρβαρος κυρίκογχος της ἐφρόντιζε πάντοτε νὰ ἀφαιρῇ ὅτι ἡτο δυνατὸν νὰ τῆς δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ πάλιν ζωὴν· οἱ ιεράρχαι της καὶ οἱ διδάσκαλοι της ἐφονεύοντο· οἱ κώδωνες εἶχον παυσει κατὰ διαταγήν του νὰ ἥχοιν χαρούσιν καὶ νὰ ἀναγγέλλουν την ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀρχηγοῦ τῆς θρησκείας μας.

Ἐν τούτοις ὅλα τὰ σκληρὰ τοῦ τυράννου μέστη δὲν ἴσχυσαν νὰ ἀποτρέψουν ἐκεῖνο τὸ ὄποιον ἐφοβεῖτο· μέστα εἰς τὸ ἀδυτον τοῦ ναοῦ, ἀσβεστον καὶ ἀκοίμητον ἔκαιε τὸ πῦρ, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἀνέσπερον ἐλάμβανε τὸ φῶς εἰς τὴν ψυχήν του, τὸ φῶς τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας του τὸ ἐλληνόπαιδον, μαζῆ δὲ καὶ τὴν δύναμιν μὲ τὴν ὄποιαν ἡμέραν καθ' ἡμέραν ἐγιγνώνετο, ἔως ὅτου ἐπὶ τέλους ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἵνα σπάσῃ τὰς ἀλύσεις τῆς δουλείας του καὶ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἵνα ἔπειτα μεγαλουργήσῃ ἀξίως τῶν μεγαλουργημάτων τῶν προγόνων του.

Τὸ σύνθημα τῆς ἐγέρσεως ἐδόθη ἀπ' ἀκρη εἰς ἀκρη του Ἑλληνισμοῦ ἡ "Ρούμελη, ἡ Μάνη, ὁ Μωρᾶς, ἡ Κορήτη, ἡ "Ηπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Σάμος, ἡ Κέρπος καὶ ὅσα ἄλλα μέρη ἦσαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τηνήματα μικρὰ ἡ μεγάλα, ἔνορχα ὄμοι καὶ θάλασσας συναγωνίζονται εἰς ἔνα μεγάλον καὶ ἀπελπιστικὸν ἄλλον καὶ δι' αὐτὸ πολὺ ἔνδοξον ἀγῶνα, ἵνα ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ ἐπανακτήσουν τὴν γλυκεῖναν ἐλευθερίαν τους, ἀπὸ

τὴν ὄποιαν καὶ νέαν πρᾶγμα πολυτιμότερον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον, κατὰ τοὺς ὥρκίους λόγους τοῦ μεγάλου τῆς Σπάρτης βασι-
σιλέως Ἀγησιλάου. Ἐπτὰ χρόνους ἀγωνίζεται μία δράξ ἀνθρώ-
πων ἀπολέμων ἐναντίον γιγαντιαίκας αὐτοκρατορίας ὅπως ἦτο τότε
ἡ Τουρκία. Ηέρτουν παντοῦ κορμιὰ παλληκαρήσικ, ἢ γυναικεῖς μά-
χονται ἀψηφού πρὸς τὸν θάνατον μαζῇ μὲ τοὺς ἀνδράς, οἱ ἴεράρχαι
καὶ προεστοὶ μαρτυροῦν εἰς τὴν ἀγγύην τὴν ἔξαρανίζονται εἰς τὰ βάθη
τῆς θαλάσσης.

Τὸ καίμα τῶν μαρτύρων θερμένει πιὸ πολὺ τὰ στήθη τῶν ἡρώων.
ἡ ἀπόλεμος δράξ τῶν πρώτων μαχητῶν γίνεται τώρα στρατόπε-
δον ἀληθινὸν Σπαρτιατικῆς ἀνδρείας, στρατηγοὶ μεγάλοι εἰς κύτου
δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν σκληρότητα καὶ μαχρότητα τοῦ ἀγῶνος.
ὅλη γοστεύει τὸ στρατόπεδον αὐτὸ μὲ τὸν χρόνον ὃσον πλουτίζεται
περισσότερον ὁ Ἀδης. Τὸ καίμα τὸ τίμιον τῶν ἐνδόξων προγόνων μας
ποταμοῦν βάφει τὰ ἐδάφη καὶ τὰ ἀνανθικαὶ χορτάρια τῆς δοξασμέ-
νης ἀλλὰ καὶ ποτισμένης ἀπὸ δάκρυκ πικρᾶς δουλείας γῆς τῆς πα-
τρίδος μας.

Οἱ μυθικὸς ἡρωισμὸς τῶν πολεμούντων τέκνων τῆς συγκινεῖ ἐκ-
λεκτὰς ψυχὰς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Βασιλεῖς κάμνουν τὴν
κορώνα τους λύραν καὶ ποιηταὶ τὴν λύραν τους κορώναν καὶ φάλλουν
τὸν ἀγῶνα τῆς καὶ τὸν βοηθοῦν μὲ δυσα ἡμποροῦν μέσα, μάχονται
ἀκόμη μαζῇ μὲ τὰ παιδιά τῆς στο Μεσολόγγι, στὴν Ἀιγαὶ καὶ στὸ
Μωρῆ, ἔως ὃτου ἐπὶ τέλους ἀρχίζει νὰ τρίζῃ τὸ μεγάλον οἰκοδό-
μηκ τῆς Τουρκίας ἀρχίζουν νὰ ἀνοίγουν ὅγηματα εἰς αὐτό, καὶ
ἀπὸ κύτῳ ἡ δόξα λαμπρὸ ἐξέρχεται καὶ στεφανώνει ἐπὶ τέλους μὲ
ἀμάρχοντον στέφανον τὰ τιμημένα ὅπλα τῆς

‘Αλλ’ ἐνῷ ὅλοι οἱ Ἑλληνες ἡγωνίσθησαν, ὅμως δὲν εἶχον τὸ
εὐτύχημον ὅλοι καὶ μαζῇ νὰ ἐλευθερωθοῦν. Μικρὸν μόνον τμῆμα τῆς
μεγάλης Ἑλληνικῆς γέρας ἀνεγνωρίσθη διὰ τοῦ ἐν Λογδίνῳ πρωτο-
κόλλου ἐλεύθερον Κράτος, δηλ. ὁ Μωρῆς, ἡ Στεφεά, ἡ Εὔβοια καὶ
αἱ Κυκλαδεῖς καὶ μόνον 650 χιλ. Ἑλλήνων μετὰ ἐπτακετεῖς ἐξολο-
θρευτικοὺς ἀγῶνας ἡγεμονίαν νὰ ἑορτάσωσι τὰ Ἐλευθεριά τους, καὶ
αὗτοι εἰς γῆν, ὅπου εἶχον ἀπομείνει μόνον ὀλίγης χορτάρια καὶ λευκὰ
κόκκινα εὐγενῶν μαρτύρων καὶ ἡρωικῶν πολεμάρχων.

‘Αλλ’ ἐν τόσον μικρὸν εἶχε τὴν ἔκτασιν τὸ ἐλευθερωθὲν μικρὸν
Ἑλληνικὸν Κράτος καὶ τόσον μικρὰς τὰς ὄλικὰς δυνάμεις, εἶχεν ὅμως
μεγάλην, ἀπεριόριστον τὴν ἡθικὴν δύναμιν καθὼς ἀπέδειξαν τὰ
ὕστερον γεγονότα.

Τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κράτους, τὸ ὄποιον ἀποστολὴν εἶχε νὰ χορτί-
μεύσῃ ὡς ὁ πρῶτος πυρὴν τῆς ἐλευθερίας ὅλων, καὶ τῶν ἀλυτρωτῶν
τημημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ διοίκησις τὸ πρῶτον ἀνετέθη εἰς ἔν-

δραστήρων καὶ δεδοκιμασμένης πολιτικῆς ἀξίας τὸν ἐκ Κερκύρας Ἰωάννην Καποδίστριαν πρώην ὑπουργὸν τῆς ῥωσικῆς κυπροκρατο-ρίας, ὅστις κυβερνήτης ἀπεκλήθη καὶ ὑπὸ τὴν ὄνομασίαν αὐτῶν ἵστορικῶς ἀναφέρεται, καὶ εἶναι γνωστός.

Ἡ σοφὴ αὗτοῦ διοίκησις ἀληθῶς ἀσάλευτα ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας τοῦ ἀρτι ἐλευθερωθέντος Ἑλληνον. κράτους· δυστυχῶς κακὴ μοῖρα καὶ κακὴ ἀντίληψὶς πολιτικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων, ταχέως ἔκοψε τὸ γῆμα τῆς ζωῆς του καὶ λίγην πρώιμως ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα της μεγάλης δογανωτικῆς καὶ ἐν γένει πολιτικῆς ἀξίας του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἐξελέγη Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ δευτερότοκος μήδος τοῦ φιλέλληνος καὶ παικτοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίκης Λουδοβίκου, ὁ μεγαλοερεάτης Ὁθων.

Ἐκτὸτε τὴν τριακοντακετὴν Βασιλείαν τοῦ θεματικοῦ στον "Οθωνος, οὔτε τὰ δρικὰ τῆς Ἑλλάδος ἐξετάθησαν, οὔτε ἀλληλαγονία διαργάνωσις ἐσωτερικὴ ἐγένετο, οὔτε οἱ ὄλικοι πόροι τῆς Ἑλλάδος αἰσθητῶς ηὔξηθησαν πάντως ὅμως ἡ μεγαλοερεάτεικὴ καὶ ἔθνικὴ αὗτοῦ πολιτικὴ ἐκράτησεν ἀκμήτον τὸ ἔθνικὸν φρόνημα, τὸ ἀνεζωπύρησε καὶ τὸ κατέστησε περισσότερον ἢ ὅσον τὸ παρελατεῖς θερμόν διὸ δὲ τῆς παρακλήσου θεραπείας τῶν χρημάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης ἔδωκε, δυνάμεις νὰ εἴπωμεν, τούς πρώτους φύτρους, ἐκ τῶν ὄποιων ἐγεννήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν τὰ ἔπειτα κατὰ φυσικὴν ἐξελιξιν ἐξελιγύθεντα. Ἐθνικὰ μεγαλουργήματα τῆς τόσον ὑγιῶς πρωτοπλακοθείστης ἔθνικῆς ψυχῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἔνωτικῆς συνειδήσεως τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δυστυχῶς καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε διάδοχον ἐν μερεις καὶ διότι αὐτορχικὴ αὐτοὶς ἡ ἀστηριστὴς Βασιλικῆς του ἐξουσίας μετὰ τριακοντακετῆ πολυκύμαντον Βασιλείαν ἐξωρίσθη τῆς φιλτάτης Ἑλλάδος του καὶ ἐξόριστος ἀπέθανεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του μετὰ τῆς πιστῶς πάντοτε παρακολουθουσίτης την τύχην του μεγαλοπράγμονος Βασιλίσσης Ἀμαλίας.

Μετὰ διετῆ μεσοβασιλείαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἐκάθιστεν ἕρηβος ἀκόμη ὁ δευτερότοκος μήδος τοῦ πρίγκιπος Χριστιανοῦ τῆς Δανίας Γουλιέλμος ὑπὸ τὸ ὄνομα Γεώργιος Α' Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὴν μηκρὰν καὶ γόνυμον εἰς ἔθνικὰς περιπετείας Βασιλείαν τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' Βασιλεὺς ὅμοιος καὶ Λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἐγνώρισκεν καὶ ἀδοκίμασκεν χαρᾶς ἐνκλήσεως καὶ λύπας, ἐλπίδας καὶ ἀπογοντεύσεις, ταπεινώσεις καὶ ὑπεροφρνείας.

Πολλάκις ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς παρεζήγησε τὸν Βασιλέα του καὶ πολλάκις ὁ Βασιλεὺς ἀδίκως ἐποτίσθη γολὴν καὶ πικρίαν παρὰ τοῦ λαοῦ Του· οὐδέποτε ὅμως οὔτε ὁ λαὸς ἔπεισε νὰ ἠγκαπᾷ τὸν Βασιλέα του, οὔτε δὲ Βασιλεὺς ἐμητικάκησε κατὰ τοῦ Λαοῦ Του.

Τότε έμβλημά Του βασιλικὸν «Ισχύς μου ἡ ἀγάπη τοῦ Λαοῦ Μου» καὶ ἀντὶ τῆς ἀγάπης αὐτῆς τοῦ Λαοῦ Του ἐπροτίμη νὰ θυσιάζῃ καὶ τὰς πεποιθήσεις Του καὶ αὐτὴν τὴν στοργὴν πρὸς τὰ Τέκνα του.

Τότε ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος—λέγει ἡ γενικὴ ἐκτίμησις καὶ αὐτὴ ἡ ὄψις τῆς πρεγγυητικότητος—*Εἰρηνικὸς Βασιλεὺς*.

‘Αλλ’ ὅσον καὶ ἂν ἦτο εἰρηνικὸς Βασιλεὺς, ὅσον καὶ ἂν ἥθελε νὰ προσδοκᾷ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ Λαοῦ Του ἐκ τῆς προόδου αὐτοῦ εἰς τὰ ἔργα τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὅσον καὶ ἀν ἐπίστευε, διτὶ ἡ λύσις τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων τῆς Ἑλλάδος θὰ προέκυπτεν ἀπὸ τὴν διπλωματικὴν τράπεζαν καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὴν κλαγγὴν τῶν δύλων καὶ τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὅμως ἥθελε πάντοτε νὰ εἶναι καὶ σύμφωνος πρὸς τὸν Λαόν Του τὰ ἐθνικὰ αἰσθήματα καὶ ἴδεωδη τοῦ Λαοῦ Του ἡσαν καὶ ἴδεωδη καὶ κισθήματα ἴδια του.

‘Ασφυκτικὸς ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς κατέκλυσε τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων καὶ ἐπὶ ὕδρες μὲ ἀγωνίαν καὶ παλμούς ισχυροτάτου πόθου ἀνέμενε τὴν γέννησιν Διαδόχου· ἥθελεν ὁ Ἄδιος νὰ ἀκούσῃ καὶ οὐχὶ νὰ πληροφορηθῇ τὸ χαρμόσυνον ἔγγελμα· ἀλλὰ καὶ ὁ Βασιλεὺς δὲν ἤξιοτε νὰ ἀκαγγείλῃ· Αὐτὸς ὁ Ἅδιος κρατῶν εἰς τὰς γειτάκες Του τὸ Νεογρόν τέξερχεται εἰς τὸν ἔξωστην τῶν Ἀνακτόρων καὶ ἐπιδεικνύει εἰς τὸν ἐνχωριώτατον ἀναμένοντα λαόν Του τὸν ἀναμενόμενον κατού. Καὶ προτοῦ βαπτισθῇ κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ λάβῃ τὸ ὄνομα παρὰ τοῦ Ἀναδόχου, ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς βαπτίζει Τοῦτον πρότερον εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πόθων του καὶ Τὸν ὄνομάζει Κωνσταντίνον

Πόσκ δὲν λέγει καὶ πόσα δὲν παρεσκεύασεν ἀγαθὰ ἡ Ήεικ ἀυτὴ καὶ ὑπέροχος μυσταγωγίας τὴν διποίαν ὁ Βασιλεὺς πατήρ ἐτέλεσε πρὸ τοῦ Λαοῦ Του ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ ὁ Λαὸς πρὸς τὸν Διάδοχον τοῦ Θρόνου τῶν ἐνδόξων Προγόνων Του!

‘Αναμένει—εἴπομεν—μὲ ἀγωνίαν ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς τὴν γέννησιν τοῦ Διαδόχου του καὶ γεννηθέντα γρίει Αὐτὸν μὲ τὰ Ἐθνικὰ μῦοι τῆς ψυχῆς του.

‘Η λαϊκὴ Μοῦσα ἔκτοτε καθ’ ἔλαστρον ἔτος μέχρι τῆς ἀνδρώσεώς Του εἰς τὰ κάλανδρα τῶν παιδιῶν τῆς ἀναγνωνηθείσης μικρᾶς Ἑλλάδος Τὸν ψάλει καὶ εὔχεται εἰς τὸν Κωνσταντίνον τῆς Νέας Ἑλλάδος «νὰ μεγαλώσῃ μὲ καλό, νὰ πάῃ στὴν Ἀγιὰ Σοφιὰ κ’ ἐκεῖ νὰ μεταλάβῃ . . .»

Εἰς τὸ ποίημα τοῦ μακαρίτου Βιζυηνοῦ «δ μαρμαρωμένος Βασιλῆς», δ ἔγγονος ἔρωτῷ τὴν Γιαννιά του—πότε θὰ ἀναστηθῇ δ μαρμαρωμένος Βασιλῆς καὶ ξιρήρης θὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν ἐγθρῶν τοῦ Γένους καὶ τοῦ Τυράννου—καὶ ἡ γιαγιά του ἀπαντᾷ:

Τοις "Οταν τρανέψῃς γυνόκαι μου κι' ἀρματωθῆς καὶ κάμης τὸν ὄρο
στὴν Ἐλευθερὰ σὺ καὶ ὅλη ἡ νεολαία".

Αὐτὰς καὶ παραπλήσικ τούτων ἔνθους ἔψαλλε καὶ ἡσθάνετο ὁ
Ἐλληνικὸς Λαός, καὶ μορφωμένοις καὶ ἀμόρφωτοι, ἀλλὰς καὶ οἱ δύο
ἐμπνευσμένοι.

"Ἐπὶ τούτοις ὁ Ἐλληνικὸς Λαός συνεισφέρει πρόθυμος καὶ ἀκού-
ραστος ἀπ' αὐτὸν τὸ αἴμα του καὶ ὀλιγοστενεύς καὶ αὐτὸν τὸ ψωμὶ¹
τῆς οἰκογενείας Του, ἵνα γίνη στρατός ἀντάξιος τῶν ἐλπίδων του
καὶ ἴκανὸς ἡμέραν τινὰ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του Στρατηλάτου του Γέ-
νους νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαια καὶ δικαιώματα τῆς Ἐλληνικῆς
Φυλῆς.

"Απέναντι τούτων τί πράττει ὁ Βασιλεύς;

"Απὸ τῆς πρώτης Του ἐμφανίσεως ἀποδέχεται τὸν Θρόνον τῆς
Ἐλλάδος ὑπὸ τὸν ἥρτον ὄρον, ὅπως ἡ Ἀγγλία παραχωρήσῃ τὰ
Ἑπτάνησα. Ἐπιτυγχάνει ἐπειταχ εἰρηνικῶς τὴν προσάρτησιν τῆς
Θεσσαλίας.

"Οσάκις ἡ πρόνοιά Του δὲν ἡδυνήθη νὰ προλάβῃ τὰς ἔθνικὰς
περιπετείας, καὶ ὑποτασσεῖ ἀναπότερέπτως ἐνέσκηψκη, οἰκονομεῖ αὐτὰς
καὶ μετριάζει ὅπως δύναται, ἀφ' οὗ βλέπει ὅτι δι' ἀκαρίων καὶ ἔλ-
λειψιν ἴκανης δυνάμεως δὲν δύναται νὰ καρπωθῇ αὐτὰς κατ' ἀλλού
τρόπου ταῦτα μηδέποτε να τοποθετηθεῖσαν.

"Αναπτύσσει δέσον ἡδύνατο εὐρύτερον καὶ διὰ πάσης ἐπιμελείας
τὰς ὑλικὰς καὶ ἡθικὰς δυνάμεις τῆς χώρας Του, διότι ἀνεν τῆς κορε-
ταιώσεως αὐτῶν ἡζευφε καὶ πικρὸν εἶγεν λάβει πείραν, ὅτι παρα-
ραπευὴ στρατοῦ ἡτο αὐτόχρονα χίμαιρα καὶ οὐτοπία ὀλέθριος.

Κατατάσσει εἰς τὸν στρατὸν πάντα τὰ τέκνα Του καὶ ὑπεράνω
τούτων δίδει εἰς τὸν πρωτότοκον μίον καὶ Διάδοχόν Του ἀκριτον
ἔθνικὴν ἀγωγὴν καὶ παιδευσιν, ἵνα εἰνε αὔτη τρόπον τινὰ ἡ Ἡγε-
μονεύοντα τῆς ἀγωγῆς τῆς παιδεύσεως πάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ
τέλος παραπομπάζει Τοῦτον τέλειον καὶ τὸν Προδιον Στρατιώτην
τῆς Πατρίδος, ὅπως κατὰ τὴν Μαιραίαν ἡμέραν ἡγηθῇ τοῦ στρατοῦ
τῆς Ἐλλάδος ἀξίως τῶν ἔθνικῶν πόθων του Ἐλληνικοῦ Λαοῦ.

Κατόπιν δὲν τούτων ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἡτο Ἐλληνικὸς Βα-
σιλεὺς καὶ τὴν λύσιν τῶν Ἐθνικῶν ζητημάτων τῆς Ἐλλάδος εἶχεν
ἀναθέσει μόγον εἰς τὰ γόγκατα τῶν ισχυρῶν τῆς Εὐρώπης, ἡ ἡτο μετὰ
σοφίκς Ἰδεόπληκτος Βασιλεὺς καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδεωδῶν
του Ἐλληνικοῦ Λαοῦ παραπομπάζει διὰ τῶν δυνάμεων τῆς χώρας,
ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὄποιών ἐπεφύλασσε κατὰ τὴν κρίσιμον ἡμέραν νὰ
τάξῃ Ἐαυτὸν καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας Του
ὅς ἀληθής Πατριαρχικός Βασιλεὺς τῆς Ἐλλάδος; "Η ἡτο καὶ τὰ
δύο, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τῆς φύσεως Αύτοῦ καὶ τῶν πεποιθήσεων, τὸ

δε δεύτερον ἐκ τῆς ἡλληνικῆς παρατήσεως τῆς ψυχῆς Του, ὅπως συμφωνῇ πρὸς τὰ Ἐθνικὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς πόθους τοῦ Λαοῦ Του;

‘Αλλ’ ὅπως καὶ ἐγή τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶνε βέβαιον, ὅτι εἰς τὸν κύτον κρατήρα τῶν ἔθνων πόθων καὶ τῶν ἔθνων παραδόσεων συνεμείχθησαν ἀγῶνες καὶ προσπάθειαι Βασιλέως ὄμοιος καὶ Λαοῦ καὶ ἀπὸ τὸν κρατήρα κύτον δὲν ἦτο δυνατὸν ἡ κατὰ τὴν Μοιρίαν ἡμέραν να ἀναπηδήσῃ τὸ ὥραῖον μάθημα τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ νίκη καὶ ὁ θρίαμβος τῆς Ἑλλάδος.

‘Η μοιρία κύτη ἡμέρας ἡλίθεος καὶ ἡ Ἑλλάς ἐπαναληφθάνει τὴν ιστορίαν της.

Εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Βασιλέως της ὅλη ἡ στρατεύσιμος νεότης τῆς Ἑλλάδος συγκεκριζεται εἰς ἐν στρατόπεδον, τὸ μεγαλύτερον εἰς ἀριθμὸν καὶ φούνημα ἐξ ὅσων συγκέροιστεν ἡ Ἑλλάς ποτε κατὰ τὴν νεωτέραν κύτην ζωὴν.

‘Ο Διάδοχος τοῦ Θρόνου μεταβεῖει εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτό. Ήμερα Αὔτοῖς τὸ μεγαλύτερον τοῦ 1897 μεταβεῖνει νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκδικητρίας στρατιᾶς Του καὶ ἐγκλείει εἰς τὴν ψυχὴν Του τὰς μεγαλυτέρας ἐλπίδας καὶ τὰς μεγαλυτέρας ἀποφάσεις. ‘Η νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ την κορυφὴν τοῦ Όλυμπου τὴν λάμψιν τῆς μελλούστης Βασιλικῆς ἀλουργίδος του, ἡ τὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς τῆς Σπάρτης, τὸν ὄποιον ἔφερε, νὰ ἀνταλλάξῃ μὲ τὴν αἱματωμένην ποσφύριν καὶ τὸν φωτοστέφανον τοῦ Βασιλέως τῆς Σπάρτης εἰς ἡλίκις Θεομοπύλας.

‘Ο Στρατός του ἐμφορεῖται ἀπὸ τὰς ἴδιας δικαιέσεις καὶ ἀποφάσεις.

Τὸν Διάδοχο — Στρατηλάτην συνκολουθοῦν εἰς τὸν ἀγῶνα πάντα τὰ μέλη τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ἄνδρες καὶ γυναικεῖς, καὶ δίδουν τὸ ἐντονωτερὸν παραδειγματικής αὐτοκαρνήσεως καὶ τῶν θυσιῶν ὑπὲρ τῆς Πτητού.

Αὔτοῖς ὁ Ἀρχηγέτης, ὁ γέρων Βασιλεὺς, ὁ Βασιλεὺς τῆς τροφῆς καὶ τῆς εὐμαρείας εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Στρατοῦ Του καὶ διατάξται ὡς ὁ ἔσχατος τῶν στρατιωτῶν Του.

‘Αλλ’ αἱ νίκαι τοῦ στρατοῦ Του καὶ ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ Του δίδουν εἰς τὴν μαρφήν Του ἀπόκοσμην φῶς καὶ ἡ γαρὰ καὶ ἡ ὑπεροφάνεια, ἡ ὄποια ἐπλήρου τὴν Βασιλικὴν καὶ πατρικὴν ψυχὴν Του, ἐπλήρου συγχρόνως αὐτὴν νέκταρος καὶ ἀμβροσίας, τὰ ὄποια μὲ εὐχαρίστησιν ἀληθῶς Ὄλυμπίαν γεύεται ἐπάνω εἰς τὰ τρόπαια τοῦ νικητοῦ στρατοῦ Του.

‘Η γώρα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξανδροῦ ἐπὶ αἰῶνας μοιχευθεῖσα ἀπὸ τὴν βαθύτερη τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων Τὸν δέ-

χετη μὲ ἀγαλλίκσιν, ἀλλὰ καὶ περίφροδος σφικτὰ Τού χρωτεῖ καὶ Τοῦ λέγει.

»Μεῖνε μάζη μου Βασιληκή μου· ἐν μὲ ἀφήσης
«γρήγορα θὰ Σὲ γάσσω καὶ θὰ μὲ γάσσης».

ἡννόητη τὴν φωνὴν τῆς ὡς "Εἶλην Βασιλεὺς καὶ ἔμεινε... καὶ ἔμεινεν, ἵνα τῆς εἶνε αἰώνια φύλαξ καὶ φρουρός. Καὶ ἔδωκεν εἰς την Ἐλλάδα Του τρίτον θρυλλεκόν καὶ μάρτυρας Βασιλέα μετὰ τοῦ Κόδρου καὶ τοῦ Παλαιολόγου.

Μῆς ἔδωκε τὸ αἷμά Του τὸ Βασιλικόν καὶ τὸν Γίον Του γνησίως "Ἐλληνα Βασιλέα, γνησίαν ἐντάρκωσιν τῶν ἑθνικῶν ιδεωδῶν δέκα ἑκατομμυρίων Ἐλλήνων, τὸ τιμιώτερον καὶ βασιλικώτερον δώρημα ποῦ ἡδύνατο ὁ ἑθνομάρτυς πατήρ καὶ Βασιλεὺς νὰ δώσῃ εἰς την γῆραν Του, ἵνα τῆς ἀσφαλίζῃ τὸ παρόν καὶ ἵνα μέγα τῆς πικροτευάσῃ τὸ μέλλον.

* *

Οἱ γαλούδηινοι λόροι τοῦ Μπιζανίου, ἡ ἀνδρόσπικρτες πλαγιές του Κιλκίς, ἡ βαθειές λαγκαδιές του Σαρανταπόρου καὶ ἡ ἀδιάβατες κλειστούρες του Δεμίρ-Ισάρ καὶ τὰ ἀετοκατοίκητα Στενά τῆς Κρήσης; ἔχουν νὰ δώσουν ἀφθονα τὰ κλέα καὶ ἐπικές δύξες εἰς τὴν λύραν τῶν παιητῶν καὶ τὴν ιστορίαν τῆς Νέας Ἐλλάδος. Οἱ δὲ κόλποι τῆς Ἀμβρωσίκης, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Κυδωνιῶν καὶ ἡ θαλασσα τῆς Ἐλλῆς καὶ τῆς Τενέδου ἔχουν νὰ ἥχοισθογοῦν ἀθλούς καὶ ἀνδρογυγίκης οὐχὶ κατωτέρως ἐκείνων τοῦ Μικούλη καὶ τοῦ Κανάρη.

* *

Τεσσαράκοντα χιλιάδες ἐκ τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης, ἀλλ' ἀπέναντι αὐτῶν δύο ἐχθροὶ ἀσπονδοὶ τῆς Ἐλληνικῆς φυλῆς. Τοῦροι καὶ Βούλγαροι, κατεπικήθησαν καὶ συνετοίβησαν, ἐκτὸν πεοίπου χιλιάδες ἐξ αὐτῶν συλλαμβάνονται αἰγυμάλωτοι καὶ πλέον τῶν δύο ἑκατομμυρίων ὑπόδουλοι "Ἐλληνες" ἔχουν τὴν εὐτυχίαν τώρας νὰ θερμαίνωνται ὑπὸ τὸν γλυκὺν ἥλιον τῆς Ἐλευθερίας.

"Η Μακεδονία κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς, ἡ "Ηπειρός, ἡ Κρήτη καὶ κί πλεῖσται τῶν νήσων τοῦ Αιγαίου εἴτε γένεις ἀγάλλονται ἀπὸ δύο ἐτῶν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του Βασιλέως Κωνσταντίνου.

"Ισως δὲν ἀπέγει πολὺ ὁ γρόνος, κατὰ τὸν ὄποιον ὁ δαρφνοστεφῆς ἥμῶν Βασιλεύς, τὸ χάρμα καὶ ἡ ἐλπὶς ἡ μεγάλη τοῦ Ἐλληνισμοῦ, θὰ συναθροίσῃ καὶ πάλιν τοὺς ἀηττήτους λεγεόνας Του, ἵνα ἀναστήσῃ τὸν μαρμαρωμένον Βασιλέα τοῦ Γένους καὶ λαμπρὸς ἀνακαθίσῃ ἐπὶ τοῦ κενοῦ θρόνου Του βασιλεύων τῆς Μεγάλης Ἐλλάδος, ἐκείνης, τὴν ὄποιαν διέγραψε στὴ γάρτα Του ὁ "Ρήγας ὁ πρωτος ψάλτης τῆς ἐλευθερίας καὶ πρῶτος μάρτυς τῆς ἑθνικῆς ἥμῶν "Αναπτάσσεως.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΜΕΡΗ

Α' Η ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

(η τό Έλληνικόν Βασίλειον)

Τὸ παλαιὸν Ἑλληνικὸν βασίλειον ίδεύθη τῷ 1830 δυνάμει τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρωτοβόλου καὶ περιλαμβάνει τὸ νοτιώτατον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ἥτοι τὴν Θεσσαλίαν μετὰ μικροῦ μέρους τῆς Ἡπείρου, τὴν Στερεάν Ελλάδα, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους τοῦ Ιονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἐκτασις — πληθυσμός. — Η. Η. Ἑλλὰς ἔχει ἔκτασιν 65,119 τετρ. χιλ. καὶ πληθυσμὸν 2,632,000 κατοίκους, 42 κάτοικοι ἀναλογοῦσιν εἰς ἔκκαπτον τετραγωνικὸν γιλιόμετρον.

ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ

Περιγραφὴ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος.

Πλὴν τῆς Β. ὁροθετικῆς γραμμῆς τὸ ἄκλιο μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος τεμνόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους καὶ διαιάζει μάλλον πρὸς σύμπλεγμα νήσων.

Κόλποι. — Πρὸς Α. τὸ Αίγαιον πέλαγος εἰσγωρεῖ πολὺ βαθέως εἰς τὴν ἔηραν καὶ σχηματίζει τὸν Παγασεικὸν κόλπον πρὸς Ν. τῆς Μαγγυνίας — τὸν Εύβοϊκὸν κόλπον, ὃ ὅποιος χωρίζει τὴν νῆσον Εὔβοιαν ἀπὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος — τὸν Σαρωνικὸν πρὸς ΝΑ. τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος — τὸν Ἀργολεικὸν κόλπον καὶ τὸν Λακωνικὸν πρὸς ΝΑ. τῆς Ηελοποννήσου· πρὸς Δ. δὲ τὸ Ίονιον πέλαγος σχηματίζει τὸν Μεσσηνιακὸν πρὸς Ν. τῆς Ηελοποννήσου — τὸν Κυπαρισσεικὸν πρὸς Δ. τῆς Ηελοποννήσου, τὸν κόλπον τὸν Πατρῶν καὶ τὸν Κορινθιακὸν πρὸς Β. τῆς Ηελοπο-

νήσου καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν πρὸς Β. τῆς Στερεάς Ἐλλάδος.

Χερσόνησος.—Διὰ τῶν πολλῶν τούτων κόλπων ἀπογιωρίζονται διάφοροι χερσόνησοι, τῶν ὅποιών κυριώτεροι εἶναι ἡ τῆς Μαγγησίας πρὸς Α. τῆς Θεσσαλίας, ἡ τῆς Ἀττικῆς, —ἡ Ἀργολική, —ἡ Λακωνική. —ἡ τῆς Μάνης καὶ ἡ Μεσημνιακή.

Ἀκρωτήρια.—Ἐξ τῶν διαφόρων χερσονήσων σχηματίζονται καὶ πολλὰ ἀκρωτήρια, τῶν ὅποιων κυριώτερα εἶναι τὸ Ἀκτιον πρὸς τὸ πτόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, —τὸ Πρέον καὶ Ἀντέρρεον, τὰ ὅποια σχηματίζουσι τὸ μεταξὺ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ κόλπου τῶν Πητρῶν στενόν, —ό Ἀρεῖος (κοινῶς Πάππας), ὅποθεν ἀρχίζει ὁ κόλπος τῶν Πητρῶν, —ό Χελωνίτης γοτιοδυτικῷς τοῦ Ἀρέου καὶ ἀπέγκυτη τῆς Ζακύνθου, —ό Μήθυς ἡ Κατάκωλον γοτιώτερον τοῦ προηγουμένου, —ό Ἀκρέτας πρὸ τοῦ ὅποιου κεῖνται αἱ νῆσοι Οἰνοῦσσαι, —τὸ Τρινάριον (Κάβο Ματαπάς), ἡ γοτιώτερος ἄκρη τῆς Μάγης, ἡ Μικλέαν γοτιώτατη ἄκρη τῆς Ηελοποννήσου, —τὸ Σκύλλατον ἐπὶ τῆς ἀνταστικῆς ἄκρης τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, τὸ Σούνιον (Κάβο κολῶνες) ἡ γοτιώτατη ἄκρη τῆς Ἀττικῆς, —ό Καφηρεύς (Κάβο ντ' ὅρο) Ν. τῆς Εὔβοίας, —τὸ Ἀρτεμίσιον ΒΔ. τῆς Εὔβοίας, —ἡ Σηπιάς ἄκρη ΝΑ. τῆς Μαγγησίας καὶ ἄλλη.

Πορθμοί.—Δύο εἶναι οἱ κυριώτεροι πορθμοὶ τῆς Η. Ελλάδος: ὁ πορθμὸς τοῦ Εύρεπου, ὁ ὅποιος χωρίζει την μικρὴν νῆσον Εὔβοιαν ἀπὸ τῆς Βοιωτίκης καὶ ὁ πορθμὸς τοῦ Πρέου καὶ Ἀντέρρεου, ὁ ὅποιος ἔνώνει τὸν Κορινθιακὸν κόλπον μεταξὺ τοῦ κόλπου τῶν Πητρῶν.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Περιγραφὴ τῶν ὁρέων, πεδιάδων, ποταμῶν καὶ λιμνῶν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει πολλὰς ὁροσειράς (ὅραστοι γίγες), μεταξὺ τῶν ὅποιών διακούγονται πολλαὶ κοιλάδες καὶ πεδιάδες. Πλέον αἱ ὁροσειράι αὐται ἔχουσι τὴν ἀρχήν των ἐκ τῆς Πίνδου.

Η Πίνδος εἶναι συνέχεια τῶν Δυναρικῶν ἄλπεων, αἱ ὅποιαι ἐκ-

τείνονται πρὸς τὸ ΒΔ. τῆς Ἑλληνικῆς χερσογήσου, ἐκτείνεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν., γωρίζει τὴν Ἡπειρὸν ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐκπέμπει διαφόρους κλάδους πρὸς Α., πρὸς Δ. καὶ πρὸς Ν.

Εἰς τὸν ἀνατολικὸν κλάδον ἀνήκει ὁ **Θλυμπός**, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Ἑλλάδος. Κλάδοι τοῦ Ὀλύμπου εἶναι ἡ **Οσσα** καὶ τὸ **Πήλιον**.

Εἰς τὸν Δ. κλάδον τῆς Ηίδου ἀνήκουσι τὰ **Τζουμέρκα** (ὅρη Ἀθαμάνων) καὶ ἄλλα ὄρη τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ὡς τὰ **Ακαρνανικὰ** ὄρη καὶ τὰ βόρεια **Αίτωλεκὰ** (οὐαὶ Ἀγράφων).

Εἰς τὸν Ν. κλάδον τῆς Ηίδου ἀνήκουσιν ἡ **Οθρυς**, ἡ ὅποικη γωρίζει τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τῆς Στερεάς Ἑλλάδος, ὁ **Τυμφρητὸς** (Βελούχη) καὶ ἡ **Οἴτη** (Καταβόθρα), τὰ **Βαρδούσια**, ἡ **Γκιώνα** (Κόρχη), ὁ **Μαρνασός**, τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Στερεάς Ἑλλάδος.

Μεμονομένας δὲ ὄροσειράς ἀποτελοῦσιν ὁ **Ιελικών**, ὁ **Κεθερών**, ἡ **Μάρνης**, τὸ **Πεντελειόν**, ὁ **Τριμητός** καὶ τὸ **Λαύρεον**.

Μεταξὺ τῶν ὄρέων τούτων δικνοίγονται πολλαὶ πεδιάδες δικρανόμεναι ὑπὸ μεγάλων ποταμῶν. Τούτων καὶ κυριώτερῃ εἶναι δι' ἔχησι. Ἡ **Θεσσαλικὴ πεδιάς**, ἡ μεγίστη τῶν πεδιάδων τῆς Η. Ἑλλάδος, τὴν ὅποιαν δικρανεῖ ὁ Πηνειός. Ὅστις πηγάζει ἐκ τῆς Ηίδου καὶ χύνεται εἰς τὸ Αίγακιον πέλαγος.

Ἡ **πεδιάς τῆς Φθιώτιδος**, τὴν ὅποιαν δικρανεῖ ὁ Σπερχειός ἢ Ἀλικράνη· οὗτος πηγάζει ἐκ τοῦ Τυφρητοῦ καὶ χύνεται εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον.

Ἡ τῆς **Βοιωτέας**, την ὅποιαν δικρανεῖ ὁ Βοιωτικὸς Κηφισός.

Ἡ τῆς **Αίτωλοκαρνανίας**, τὴν ὅποιαν δικρανεῖ ὁ Ἀχελῷος ἢ Ἀσπροπόταμος, ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς Ἑλλάδος· οὗτος πηγάζει ἐκ τῆς Ηίδου καὶ χύνεται εἰς τὸ Ίονιον πέλαγος.

Πρὸς Α. τοῦ Ἀχελώου ὑπάρχουσι καὶ δύο ἄλλοι ἄξιοι λόγου ποταμοί, ὁ **Εύηνος** (Φίδαρης), πηγάζων ἐκ τῶν Βαρδουσίων καὶ ὁ **Δάφνος** (Μόρονος), πηγάζων ἐκ τῆς Οἴτης ἐκβάλλοντες ὁ μὲν εἰς τὸν κόλπον τῶν Ηπτερῶν, ὁ δὲ εἰς τὸν Κορινθιακόν.

Ορη τῆς Πελοποννήσου.—Τὸ ἐδαφος τῆς Πελοποννή-

του εἶναι μὲν ὅρεινότερον, ἀλλὰ παρουσιάζει περισσοτέρας πεδιάδας ἢ ἡ λοιπὴ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάς.

Εἰς τὸ Β. μέρος τῆς Ηελοποννήσου ἔκτείνονται ἐκ Δ. πρὸς Α. τὸ **Πιναγκαέκόν**, ὁ **Ωλενος** ἢ **Ἐρύμανθος**, ἡ γχακή καὶ δυσώδης **Φολόη**, τὰ **Αροάνεα** (Χελμός) καὶ ἡ **Κυαλήνη** (Ζήρια).

Εἰς τὸ κέντρον τῆς Ηελοποννήσου ἀπλοῦται τὸ Ἀρκαδικὸν ὁροπέδιον, εἰς τὸ ὄπισθι ἀνήκουσι τὸ **Μιαενικλον** (Χρέπα) καὶ ὁ **Ταῦγετος** ἢ **Πενταδάκτυλον**, τὸ ὑψιστὸν καὶ μακρότατον τῆς Ηελοποννήσου.

Πρὸς Α. τῆς Ηελοποννήσου ἔκτείνονται τὸ **Λύριειον**, τὸ **Αρτεμίσιον**, τὸ **Παρθένιον**, ὁ **Πάρων** (Μαλεβός) καὶ τὸ **Αραχναῖον** ἐν τῇ Ἀργολικῇ γερσονήσῳ.

Νοτιοδυτικῶς τῆς Ηελοποννήσου ὑψοῦται τὸ **Λύκατον**, τὸ **Νόρια**, ἐν σεις καὶ τὸ **Τετράγιον**, τὸ **Αἴγαλειον**, ἢ **Ιθώμη** (γνωστὸν φρούριον τῶν μεστηνεκῶν πολέμων) καὶ ἔτι νοτιότερον τὸ **Λυκόδημον**.

Ἐπὶ δὲ τῶν ἑλληνικῶν νήσων ὅρη ὀνομαστὰ εἶναι ἡ **Δέρφυς**, ἡ **Οχη** καὶ τὸ **Τελέθριον** ἐπὶ τῆς Εὔβοιας, ὁ **Ζεύς** (Δρίος) ἐπὶ τῆς Νάξου καὶ ὁ **Λένος** ἐπὶ τῆς Κεφαλληνίας.

Πεδιάδες καὶ **ποταμοί** τῆς Ηελοποννήσου. — Αἱ κυριώτεραι πεδιάδες τῆς Ηελοποννήσου εἶναι ἡ τῆς **Κορινθίας** (Βόλχος), ἡ τῆς **Αργολίδος**, ἡ τῆς **Λακωνίας**, ἡ τῆς **Μεσσηνίας**, ἡ τῆς **Ηλείας** καὶ ἡ τῶν **Πατρῶν**. Οἱ δὲ δικρέοντες αὐτὰς ποταμοὶ εἶναι ὁ **Κορινθιακός**, ὁ **Ασωπός**, ὁ **Σελενοῦς** καὶ ὁ **Κράθις** ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὁ **Αλφείος** ἢ **Ρουφεῖς**, ὁ μέγιστος τῶν ποταμῶν τῆς Ηελοποννήσου οὗτος κατέρχεται ἐκ τῶν νοτίων ὁρέων τοῦ Ἀρκαδικοῦ ὁροπεδίου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Ίόνιον πέλαγος παρὰ τὴν Ἀγουλινίτσαν, ὁ **Μηνείδος** (τῆς Γαστούνης), δυτὶς πηγάζει ἐκ τοῦ Ἐρυμάνθου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Ίόνιον, ὁ **Πάλιμειος**, δυτὶς πηγάζει ἐκ τῶν Νομίων ὁρέων ἐκβάλλει εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ὁ **Εύρωτας**, δυτὶς πηγάζει ἐκ τῶν νοτίων ὁρέων τοῦ Ἀρκαδικοῦ ὁροπεδίου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον.

Λέμνια. — Αἱ λίμναι τῆς Η. Ἑλλάδος παρακεκλόμεναι πρὸς

ἄλλας λίμνας τῆς Ἑλληνικῆς γερσονήσου εἶναι μικροὶ καὶ ἀσήμαντοι. Τούτων αἱ κυριώτεραι εἶναι ἡ **Βοεινηὲς** (Κάρλα) ἐν Θεσσαλίᾳ, ἡ **Τρεχωνὶς** ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ἡ **Κωπαΐς** ἐν Βοιωτίᾳ, ἡ τις ἡτοῖ μεγίστη τῶν τῆς Ἐλλάδος, ἀλλ' ἀπεξηράνθη καὶ μετεβλήθη εἰς ἔδαφος κακλισεγήσιμον.

Εἰς τὴν Ηελιοπόνησον ὑπάρχουσιν ἡ τῆς **Φενεοῦ**, ἡ **Στυμφαλὶς** καὶ ἡ **Λέρνη** μεταβληθεῖσιν εἰς ἔλος.

Ἐκτὸς τῶν λιμνῶν τούτων ὑπάρχουσιν καὶ πολλοὶ ἄλλαι μικροὶ ἀκαθαίτεις παρὰ τὴν θάλασσαν λίμναι, τὰς ὁποίας γρηγοριοποιοῦσι μαλλιλον πρὸς πᾶν ἀλκτος, διὰ τοῦτο ὄνομάζονται **ἀλκεπαῖς**.

Ιαρατεκαὶ πηγαί. — Εἰς τὴν Ἐλλάδα ὑπάρχουσιν ἐπίσης πηγαὶ θερμῶν ὅδατων, αἱ ὅποιαι θερκπενοῦσι διαφέρουσι ἀσθενείας, διὰ τοῦτο καὶ ὄνομάζονται **ιαματικαὶ πηγαί**. — Τοιαῦται εἶναι ἡ τῆς Αιδηψοῦ, τῆς Ὑπάτης, τῶν Θερμοπυλῶν, τῶν Μεθάνων, τοῦ Λουτρακίου, τῆς Κυλλήνης (Λίντζη), τοῦ Κατιάφω, ἐπὶ τῆς υάσου Κύθηρου καὶ ἄλλαι.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ηελικιὰ Ἐλλὰς πολιτικῶς διαιρεῖται εἰς 16 νομούς. Οἱ νομοὶ οὗτοι διαιροῦνται εἰς 69 ἐπαρχίας καὶ καὶ ἐπαρχίαι εἰς δῆμους καὶ κοινότητας !.

Α' ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Στερεάς Ελλάς περιεῖται τὸ μέρος, τὸ ὅποιον εὑρίσκεται μεταξὺ τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας πρὸς Β. καὶ τῆς Ηελιοπόνησού πρὸς Ν. ἐπὸ τῆς ὁποίας γωρίζεται διὰ τῆς Κορινθίκης διώρυγος. Ἡ Στερεάς Ελλάς περιλαμβάνει τοιεῖς νομούς· οὗτοι δὲ εἰναι: 1) Αττικῆς

1) Κατὰ τὸν νέον περὶ κοινοτήτων νόμον. «Πᾶς μόνιμος συνοικισμός ἔχων ὑπὲρ τοὺς 300 κατοίκους καὶ σχολεῖον τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως ἀποτελεῖται κοινότητα».

Ιδίαν κοινότητα δύναται νὰ ἀποτελέσῃ καὶ πᾶς συνοικισμός ὀλιγωτέρων τῶν 300 κατοίκων, ἐὰν ἔχῃ σχολεῖον, δητήσως: δὲ τοῦτο τὸ ἥμισυ τῶν ἐκλογέων κατοίκων. Δῆμος: εἰναι: α') αἱ πρωτεύουσαι τῶν νομῶν, β') καὶ πόλεις αἱ ἔχουσαι ἄνω τῶν 10,000 κατοίκων.

καὶ Βοιωτίας, 2) Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, 3) Ἀναργυρίας καὶ Αι-
τωλίας.

Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Θέσεις καὶ ὄρεα. — Ο νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἔχει
σχῆμα ἐπίμηκες κατέγει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἐλ-
λάδος καταλήγων εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Β. Δ. συνορεύει
μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ Ν. Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ
Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Πληθυσμὸς 407.000 κάτ.

Κλεφα. — Τὸ κλεψα τῆς μὲν Ἀττικῆς εἶναι ἐκ τῶν ὀραιοτέ-
ρων καὶ γλυκυτέρων τῶν Ἐλληνικῶν χωρῶν, τῆς δὲ Βοιωτίας εἶναι
ὑγρὸν καὶ ὀλίγον νοσηρὸν κατά τὸ θέρος ἐνεκκ τῶν πολλῶν λιμνα-
ζόντων ὑδάτων περὶ τὴν πεδιάδα, ὅπου ὑπῆρχεν ἀλλοτε ἡ νῦν ἀπο-
ξηρανθεῖσα λίμνη Κερατίς.

Ἐδαφος. — Τὸ ἐδαφός τῆς Ἀττικῆς εἶναι λεπτόγειον καὶ
ὅχι πολὺ εὔφορον, εὐδοκιμεῖ κυρίως ἡ ἀμπελος καὶ η ἐλαΐς ἐνῷ τῆς
Βοιωτίας εἶναι πεδιών καὶ εὔφορον.

Προϊόντα. — Η Ἀττικὴ παράγει δημητριακούς καρπούς,
οἶνον, ἔλαιον, μέλι καὶ διαφόρους ὀπώρας, τρέφει διάφορα κτήνη καὶ
ἐξάγει μάρμαρον (Πεντελικὸν) καὶ τινα μέταλλα (Ακύρειον), ἡ δὲ Βοι-
ωτία δημητριακούς καρπούς, βάμβακα, ὄσπριτ, καπνὸν καὶ διατρέφει
ποίμνια προβάτων, αἴγανα καὶ πολλούς χοίρους.

Φυτ. — Η Πάρνηθη, χωρίζουσα τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῆς Βοι-
ωτίας, τὸ Πεντελικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου δρύσσονται λευκότατα μάρμαρα,
ὁ Ὑμηττός, δύομαστός διὰ τὸ ἀραιμαχτῶδες μέλι του, τὸ λοφῶδες
Λαύραιον, περιέχον μεταλλεῖα μολύbdου καὶ ἀργύρου, ὁ Αλγάλεως,
πρὸς Δ. τῶν Αθηνῶν, ὅπου ὁ Ξέρξης ἔστησε τὸν Θρόνον του, ἵνα
ἴδῃ ποιὸν τέλος θά ἐλάμβανεν ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, ὁ Κιθαιρών,
μεταξὺ Μεγαρίδος καὶ Βοιωτίας, ὅρος, ἀπότομον καὶ κατάφυτον, ἐπὶ^{τοῦ}
τοῦ ὁποίου τρέφονται ἔλαφοι καὶ ἀγριόχοιροι, ἡ Γεράνεια, κορυφὴ
Μακρὸν Πλάγιον ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Μεγαρίδος καταλήγει νοτιοδυτι-
κῶς παρὰ τὸν κολπὸν τῆς Κορίνθου, ὁ Ἐλικών, ἐν τῶν ὀραιοτέρων
ἀρέων τῆς Ἐλλάδος κατάφυτον. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι ὅτι
κατόπιν καὶ Μοῦσαι, τὸ Πιῦσον, τὸ ὅποιον ἦτο καθιερωμένον εἰς

τὸν Ἀπόλλωνα, ὁ Παρνασός, τοῦ ὄποίου τὰ ὑψηλότερα μέρη εἰναι
γυμνὰ ἔνεκκ τοῦ πολλοῦ ψύχους καὶ τῶν πολλῶν γιώνων, τὰ δὲ γκ-
μηλότερα δικτώδη. Ἐπ' αὐτοῦ τρέφονται πολλὴ ποίμνια κίγδην καὶ
προβάτιν, ἐκ τοῦ γάλακτος τῶν ὄποίων κατασκευάζουσιν ἐξάρτετον
τυρὸν καὶ βούτυρον. Ἐκ τῶν πολλῶν κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ
ὑψηλότεραι εἰναι ἡ Λανάκουρα (Λύκερι) καὶ ὁ Γεροντόβραχος. Ὁ
Παρνασσὸς ἔθεωρεῖτο ἵερὸν ὅρος τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος,
εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ ὑπῆρχε τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ ἡ
Κασταλία πηγή, ἐκ τοῦ ὅδατος τῆς ὄποίας ὅστις ἐπινεν ἐγίνετο ποι-
τής, ὃς ἐπίστευον οἱ ἀργαῖοι· ἡ πηγὴ αὕτη ὄνομάζεται σήμερον
βρύσι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Εἰς τὸν Παρνασσὸν ὑπῆρχεν ἐπίσης τὸ
Κωρύκιον ἄντιρον τοῦτο ὄνομάζεται σήμερον Σπήλαιον τοῦ Ὁδυσ-
σέως, διότι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὁ ἥρως οὗτος διερύλαξεν εἰς τὰς
μεγάλας καὶ βραχείας κύτους ὄπας τὴν οἰκογένειάν του.

Μεδιάδες. — Διὰ τῶν ὀρέων τούτων ἡ Ἀττικὴ κατατέμνεται
εἰς 4 πεδιάδας τὴν τοῦ Μαραθῶνος, πρὸς Α. τῆς Πάργηθος καὶ
Β. Α. τοῦ Ηεντελικοῦ, τὴν τῶν Μεσογείων, πρὸς Α. τοῦ Υμηττοῦ,
τὸ Θριάσιον πεδίον (Ἐλευσῖνος) πρὸς Δ. καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθη-
νῶν, τὴν σημαντικωτέραν πάντων μεταξὺ Πάργηθος, Ηεντελικοῦ,
Υμηττοῦ καὶ Αἰγάλεω, τὴν πεδιάδα τῆς Βοιωτίας ὑποδιῃρημένην
εἰς τὰς πεδιάδας τῶν Θηρῶν, Πλαταιῶν καὶ Λεβαδείας.

Ποταμοί — Οι διαρρέοντες τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν πο-
ταμοὶ εἰναι ἀσήμαντοι, πολλάκις ἐκλείποντες ἐν κατερῷ ἀνομοθρίκας.
Οὐομχστότεροι εἰναι ὁ Κηφισός καὶ ὁ Ἰλισός, ὁ μὲν πρῶτος πη-
γάζει ἐκ τῆς Πάργηθος καὶ τοῦ Ηεντελικοῦ, ὁ δὲ δεύτερος ἐκ τοῦ
Υμηττοῦ. Αμφότεροι ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Ὁ
Ἀσωπὸς πηγάζων ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος διαρρέει τὴν Θηβαϊκὴν πεδι-
άδα καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, ὁ Ζοιωτικὸς Κηφισός,
πηγάζων ἐν τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ ἐκβάλλει εἰς τὴν Τλι-
κην λίμνην.

Δέμαντε. — Ἡ Κωπαΐς, ἡ ὄποικα ἀπεξηράνθη καὶ τοιουτοτρό-
πως τὸ μὲν κλίμα τῆς Βοιωτίας σημαντικῶς εἴεταιώθη, οἱ δὲ γεωρ-
γικοὶ πληθυσμοὶ ἀπέκτησαν ἔδραρος καλλιεργήσιμων 240,000 στρεμ-
μάτων περίπου. Ἡ Υλικὴ καὶ Παράλιμνη (Τρεφίκ), εἰς τὰς ὄποιας

διοχετεύονται τὰ δόκτα τῆς Κωπαΐδος καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν εἰς τὸν Εὔβοικὸν κόλπον.

Διοικητικὴ διαιρέσεις. — Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας διοικητικῶς δικιρεῖται εἰς πέντε ἐπαρχίας: 1) Ἀττικῆς, 2) Αιγίνης, 3) Μεγαρίδος, 4) Θηρέων, 5) Λεβαδείας.

1. **Ἐπαρχία Ἀττικῆς.** — Αρχηγένη ἡπό τῆς Πάργηθος καταλήγει εἰς τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον, ἔνθι ύπηρχεν ἄλλοτε ὁ ἐν-

Ο Παρθενών.

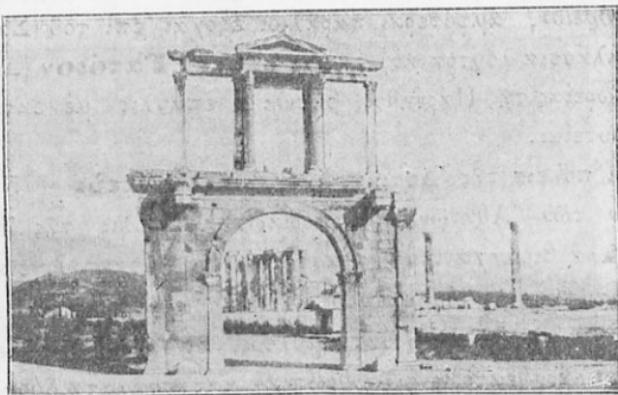
Σουνίῳ μεγχλοπορεπής γκός τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ γκοῦ τούτου σώζονται ἀκόμη 14 στύλοι ἐκ τούτων καὶ τὸ ἀκρωτήριον ὄνομάζεται ιτιλιστὶ Κάβο-κολῶνες.

Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ βασιλείου είναι οἱ **Αθῆναι**, καὶ ὅποικι κείνται μεταξὺ τῶν ποταμίων Κηφισοῦ καὶ Πλευρᾶς. Αἱ Αθῆναι είναι πόλις ἡρεμιστάτη καὶ συνίστατο τὸ πάλαι ἐκ τριῶν μερῶν, ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐκ τῆς Κάτω πόλεως, ἡ ὅποια ὄνομάζετο καὶ ἀστιν καὶ τῶν λιμένων Ηειραιῶς καὶ Φαλήρου (Παλαιοῦ), οἱ ὅποιοι συνεδέοντο μετά τῶν Αθηνῶν διὲ μερῶν τειχῶν. Ολόκληρος ἡ πόλις κατεκοσμεῖτο ύπό θυματέιων οἰκοδομῶν, τῶν ὅποιων τὰ ἐπισημότερα λείψαντα είναι τὰ ἀκόλουθα.

Ἐν μὲν τῇ **Ἀκροπόλει** τὰ Προπύλαια μετά τῆς Πηνακοδήμητος, πλησίον τῶν ὅποιων κείται, δεξιὰ τῷ ἡγεμονέω, ὁ γκός τῆς Απιέρου Νίσης, τὸ Ἑρέχθειον καὶ ὁ Παρθενών, ὃστις οἰκοδομηθεὶς

έπι Ηερικλέους ἐπισύρει τὸν θαυμασμὸν πεντὸς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τοῦ μηνησίου τούτου μόνον ἐρείπια σώζονται.

Εἰς δὲ τὸ **Άστυ**, τὸ ὅποιον ἦτο πλῆρες δημοσίων οἰκοδομῶν, σώζονται τὰ ἐρείπια τοῦ μεγίστου νοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ ναὸς τοῦ Θησέως, κοινῶς καλούμενον Θησεῖον, τὸ φρεῖον τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, τὸ Ἀσκληπίειον, τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ μνημεῖον τοῦ Αυστράτους, τὸ Προτανεῖον, τὸ ωδολόγιον τοῦ Κυρήστου (κοινῶς ναὸς τοῦ Αἰόλου), ἡ πύλη τῆς Ἀγορᾶς, τὸ Βουλευτήριον, ἡ στοὰ τοῦ Ἀιτάλου, ἡ στοὰ τῶν Γιγάντων (πάντα ταῦτα πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως κείμενα), ὁ Κεραμεικός, τὸ Λίπυλον καὶ ἄλλα.

Ἡ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Αἱ νέαὶ **Αθήναι** ἔχουστα 180 χιλ. κατ. εἶναι ἐκτισμέναι μὲν εὐθείας καὶ κανονικὰς ὁδούς, συγκρατεῖσθαι μεταξὺ τῶν πρώτων πόλεων τῆς Ἀντολῆς καὶ τῶν δευτερευουσῶν τῆς Εὐρώπης. Τὰ σημαντικώτερα καὶ λαμπότερα τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων εἶναι τὰ Ἀνάκτορα, ἡ Σιναία Ἀκαδημεία, τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λιαδόχου, τὸ Ζάππειον μέγαρον, τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Βαλλιάνειος βιβλιοθήκη, τὸ ἀνακτηνισθὲν Παναθηναϊκὸν Στάδιον, τὸ Μεισόβιον Πολυτεχνεῖον, τὸ Ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, τὸ μέγαρον τῶν Ταχυδρομείων, Τηλεγράφων καὶ Τηλεφώνων, τὸ Μαράσλειον διδασκαλεῖον, ἡ Σεβαστοπού-

λειος ἐργατική σχολή, ή Μαράσλειος ἐμπορική καὶ βιομηχανική ἀκαδημεία, ή Ἀβερώφειος σιρατιωτική σχολή τῶν Εὐελπίδων, Ὁρφανοφορεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, Νοσοκομεῖα καὶ πολλὰ ἄλλα.

Αἱ Ἀθῆναι, ώς ἐν τῇ ἀρχαιότητι, οὕτω καὶ σήμερον θεωροῦνται ώς κέντρον τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

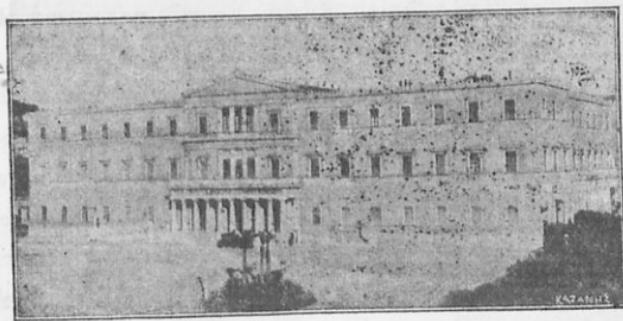
•**Ἐξοχὴ τῶν Ἀθηνῶν.**—Αἱ Ἀθῆναι ἔχουσι πολλὰς καὶ ὡραίας ἐξοχάς, μετὸν τῶν ὅποιων συγκοινωνοῦσι διὰ σιδηροδρόμων καὶ ἡλεκτρικῶν τροχιοδρόμων. Τοικῦται δε ἐξοχὴ (προάστεια) εἰναι τὰ **Πατήσεα**, μὲν εὐθαλεῖς κάπους καὶ λαμπρὰς οἰκοδομάς, ή **Κηφισεά**, μὲν λαμπρὰς ἐπαύλεις, τὸ **Ἀμαρούσειον**, μὲ πολλὰς φυσικὰς καλλονὰς καὶ ὄνομαστὸν ὅδωρ. Τὸ **Νέον Φάληρον** καὶ τὸ **Παλαιὸν Φάληρον**, ἐνῷ ὁ ζωολογικὸς κῆπος καὶ τὸ **Μαράσλειον** ἐνυδρεῖον, ἀμφότεραι παράλιοι ἐξοχὴ ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ, ἔχουσαι θαλάσσια λουτρά καὶ ἑπτικτόρια καὶ **Τατότεον** (Δεκέλεια), εἰς τὰς ὑπαρείας τῆς Πάρνηθος, βασιλικὴ ἐπαυλίς μὲν ἐκτεταμένης λαμπρὰς φυτείας.

"Αλλαὶ πόλεις τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὁ **Πειραιεὺς** (75 χιλ. ν.), τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, ή ἐμπορικωτάτη πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἔχουσα πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργαστάσια, οἷον ὄφαντουργεῖα, μηχανουργεῖα, γκυπηγεῖα, δύο μονίμους καὶ κτιστὰς δεξαμενὰς ἐνθα καθερίζονται τὰ πλοῖα, ἀλευροκτημούλους, οἰνοπνευματοποιεῖα κτλ. γκυτικὰς σχολάς, θέατρον, φιλανθρωπικὰ καταστήματα, δύο γυμνάσια καὶ πλεῖστα ἴδιωτικὰ καὶ δημόσια ἐκπαιδευτήρια. 'Ο Πειραιεὺς συνδέεται μετὸν τῶν Ἀθηνῶν διὰ σιδηροδρόμων, ὃν εἰς ἡλεκτρικός, καὶ ἐνὸς ἡλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου καὶ ἔχει συνεχῆ ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν μεθ' ὅλων τῶν παραλίων πόλεων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Ἐργαστήρεα, πόλις κειμένη εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ Δαυρείου καὶ κατοικουμένη ὑπὲ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ μεταλλεῖα. **Μαραθώνας**, γωρίον ὅπισθεν τοῦ Ηεντελεικοῦ, ἀπέγων 8 ὥρας τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν ὄνομαστὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος οἱ Ἀθηναῖοι μετὸν 1000 Πλαταιέων ὑπὸ τὸν Μιλτιάδην ἐνίκησαν περιφανῶς 410 χιλ. Πέρσας.

2. Η **Επαρχία Μεγαρίδος** κείται πρὸς Δ. τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐκτείνεται μέγρι τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Πρὸς Ν. τῆς Με-

γαρίδος τὸ ὄρος ἡ εράνεια καταλήγει εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ σχηματίζει μέρος κρημνῶδες, διὰ τοῦ ὅποίου διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος τῆς Ηελοποννήσου. Τὸ μέρος τοῦτο ὄνομάζεται *Κακὴ Σκάλα* (πάλαι *Σκειρωνίδες πέτραι*), ἔνθα ὁ κακούργος Σκείρων παρεμόνει τοὺς διαβάτας καὶ κατεκρήμνιζεν αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Μέγαρα**, (8. χιλ. ναυτ.) συνδεομένη μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ σιδηροδρόμου, πόλις παραγόυσα ἀρθρονούσιν οῖνον, ἔλαιον καὶ ἐλαίας καὶ ὀλίγους δημητριακοὺς καρπούς. Τὰ Μέγαρα ἡκμασκεν τὸ πάλαι ὡς ναυτικὴ πόλις, ἴδρυσε δὲ πολλὰς ἀποικίας ὡς τὸ Βυζάντιον, τὴν Χαλκηδόνα καὶ ἄλλας. **Ἐλευσίς** (2 χιλ. ναυτ.), κώμη μικρά, κειμένη πρὸς Δ. τῶν Ἀθηνῶν μεθ' ὃν συνεκοινώνει διὰ τῆς Ιερᾶς ὁδοῦ. Αὕτη ἡτο ὄνομαστη

Tὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα

τὸ πάλαι διὰ τὸν περιώνυμον ναὸν τῆς Δήμητρος, τῆς ὅποίκει τὸ ἄγαλμα ἐκομίσθη εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1801. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ τοῦ, τοῦ ὅποίου σφέζονται ἀκόμη ἐρείπια, ἐτελοῦντο τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ μεγάλα βιομηχανικὰ ἔργοστάσικ, σαπωνοποίικ, οίνοπνευματοποίικ, τσιμέντου, πίστης καὶ νάρθης ἔνεκα τῆς ἀρθρονού παραγωγῆς ἑπτίνης. Εἰς τὴν Μεγαρίδα ὑπάγεται ἡ νῆσος **Σαλαμίνες** (κοινῶς Κούλουρη), ἥτις ὑπῆρξε πατρὸς τοῦ νομοθέτου Σάλωνος καὶ τοῦ ποιητοῦ Εὐριπίδου. Εἰς τὰ στενὰ τῆς Σαλαμίνος τὰ ὅποικα ἔκτείνονται ἀπὸ τῆς Ψυτταλείκης μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σκιραδίου, τὸ ὅποιον ὄνομάζεται *Αράπης*, κατενκυμάγησκεν τῷ 480 π. Χ. οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσας. Εἰς τὸν Αράπην εὑρίσκεται ὁ βασιλικὸς ναύσταθμος καὶ μία μεγάλη

πλωτὴ δεξαμενή, ἐν τῇ ὁποίᾳ καθορίζονται τὰ πλοῖα. Δυτικῶς τῆς νήσου κείται ἡ κωμόπολις **Σαλαμίς** (5 χιλ. νητ.), ὅχιμα κράνη τῆς Ἐλευσίνος κείται ἡ **Μάγδρα** (3,600 νητ.), ἔτεραι ἀγροτικαὶ καθημένη τὸν Κιθαιρῶνα εἶναι τὰ **Βέλλεα** καὶ τὸ **Κριεκούνεον**.

3. Ἡ **Ἐπαρχία Αἰγαίνης** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Αἰγαίνης καὶ Ἀγκιστρίου (9,400 νητ.). Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Αἴγινα** (5,400 νητ.). Ἡ νῆσος Αἴγινα κείται ἐν τῷ Σαρωτικῷ κόλπῳ καὶ ἔχει σημαντικά τριγωνικά.

Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι δρεινὸν καὶ μόνον εἰς τὴν ΝΔ. παραλίαι ἀπλοῦται πεδιάς μικρὰ καὶ κατάφυτος ἐξ ἀμπέλων καὶ δένδρων ὀπωροφόρων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σποργαλιείαν

Ἡ Σιναία Ἀκαδημία.

τὴν γαυτιλίκην καὶ ἀγγειοπλαστικήν. Τὸ πάλαι ἡ Αἴγινα ἦτο ὄνομαστὴ διὰ τὴν μεγάλην γαυτικήν δύναμιν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς. Εἰς τὴν νήσον ταύτην ὑπῆρχε τὸ ιερὸν τῆς Ἀρχίας, τοῦ ὁποίου καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται ἐρείπια. Τὸ **Ἀγκιστρεον** εἶναι μικρή νῆσος ἀπέναντι τῆς Αἰγαίνης κατάφυτος ἐκ πεύκων ἐξάγουστα ἴδια ῥητίνην· πέριξ αὐτῆς ὑπάρχουσι νῆσοί τινες ἀκατοίκητοι.

4. Ἡ **Ἐπαρχία Θηβῶν** περιλαμβάνει τὸ Ν.Α. μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτεύουσα εἶναι καὶ **Θηβαί** (3,500 νητ.), πόλις ἀρχαιοκαίμενη ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου λόφου τῆς ἀκροπόλεως Καδμείας, πατρὸς τοῦ ποιητοῦ Ηινδάρου καὶ τῶν στροκτηγῶν Ἐπαρχειώνδου καὶ Ηλοπίδου. Πρὸς Ν. τῶν Θηβῶν, παρὰ τὰς ὑπαρείας τοῦ Κιθαιρῶνος

έκειντο αἱ Πλαταιαὶ νῦν τὸ χωρίον Κόκλη, εἰς τὰς ὄποικας τῷ 479 π. Χ. οἱ Ἑλληνες ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Παυσανίου κατετρώπωσαν τοὺς Ηέρσας. Πρὸς Δ. τῶν Θηθῶν ἔκειντο τὸ πάλαι αἱ Θεσπιαὶ ὅπου νῦν τὸ Ἐρημόκαστρον καὶ τὰ Λευκτρα, πρὸς Α.δὲ τῶν Θηθῶν καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἔκειτο ἡ Αύλης ἀπὸ τῆς ὄποικας ἔξεστράτευσαν οἱ Ἑλληνες κατὰ τῆς Τροίας, ἡ Δομοβρατῖνα καὶ τὸ Κακόστην καθμαὶ γεωργική. Εἰς μικρὸν ἀπ' οὗτῶν ἀπόστασιν εὑρίσκονται ἀλυκαὶ παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

5. Ἡ Ἐπαρχία Λεβαδείας περιλαμβάνει τὸ ΒΔ. τμῆμα τοῦ νομοῦ. Πρωτεύουσα κατῆς εἶναι ἡ Λεβάδεια (7,000 κατ.). Αὕτη κατέται ἐπὶ τερπνοτάτης τοποθεσίᾳ, οἱ δὲ κάτοικοι κατῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν νηματουργίαν εἶναι πατρίς τοῦ περιφέρου ήρωος Λάζαρου Κατσώνη. Κάπραινα, κώμη μικρά, κειμένη ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τῆς ἀρχαίας Χαιρωνείας, τῆς πατρίδος τοῦ Ηλαιοτάρχου. Δέστορον κωμόπολις γενομένη ὁνομαστὴ διὰ τὴν πλησίον καταστροφὴν τῶν Τούρκων ὑπὸ τῶν Σουλιώτῶν. Αράχοντα, ἐπὶ τῶν νοτίων ιππωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ ταύτης οἱ μὲν ἀνδρες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔμπελουργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, οἱ δὲ γυναικες ὑφαίνουσιν ὁνομαστοὺς τάπητας.

Ηεριθηίας.

Ορη.— Τυρτέας, Πεντελικόν, Πάρνητας, Αἰγάλεως, Κιθιράνη, Γεράνεια (Μεχρυπλάγι), Ἐλικών, Πτήσιον καὶ Παρνασσός.

Πεδιάδες.— Μαραθώνος, Μεσογείων, Αθηνῶν, Θριάσιον πεδίον (Ἐλευσίνος), Μεγαρίδος, Θηθῶν, Πλαταΐδων καὶ Λεβαδείας.

Ποταμοί.— Κηφισός, Ἰλισός κειμαρρώθεις, Ἀσωπός, Βιωτικὸς Κηφισός. Δίμυα.— Ἡ ἀποξηρανθείσα Κωπαΐς, Υλική, Τρεφία. Παράλιμνη.

Κύρια προϊόντα.— Δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον, οίνος, μέλι, διαφόροι ὄπη, κτήνη, μάρμαροι καὶ μέταλλα (μέλυσσος φευδαργυρος, ἄργυρος).

Ἐπαρχίαι.— Αττικῆς, Αἰγαίης, Μεγαρίδος, Θηθῶν καὶ Λεβαδείας.

Πόλεις, προσάστεια καὶ κάμαι.— Αθῆναι, Πειραιές, Π. καὶ Ν. Φάληρον, Κηφισιά, (Δαύρειον) Ἐργαστήρια, Καμάριζα, Κερατέα, Μαρκόπουλον, Κορωπί, Λιόπεια, Σπάτα, Μενίδιον (Αχαρναί), Καλύδια, Ἐλευσίς, Μέγαρα, Σαλαμίς, Αἴγινα, Θῆραι, Ἐρημόκαστρον (Θεσπιαί), Βάρια, Δομοβρατῖνα, Λεβάδεια, Διστομον, Αράχοντα, Κάπραινα.

Ιστορικαὶ πόλεις καὶ τοποθεσίαι.— Αθῆναι, Χαϊδάριον, Μαραθών, Ἐλευσίς, Σαλαμίς, Αἴγινα, Σκειρωνίδες πέτραι, Θῆραι, Πλαταΐδαι, Λευκτρα, Αύλις, Θεσπιαι, Χαιρώνεια, Διστομον, Κασταλία πηγὴ καὶ Κωρύκειον ἄντρον.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.— Οἱ μὲν τῶν Αθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ἀσχολοῦν-

ται εις τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, οἱ δὲ τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν περιγύρων τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελουργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Θέσεις καὶ ὄρεα. — 'Ο νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος ἔχει συγκῆμα σχεδὸν στρογγύλον, συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τῶν νομῶν Λαρίσης καὶ Τρικάλων, ΝΑ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀκαρνανίας καὶ Αιτωλίας. Βρέχεται δὲ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Μαλιακοῦ καὶ τοῦ Εὔβοικου κόλπου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ Κορινθιακοῦ.

Πληθυσμός. — 174.500 κατ.

Κλεῖμα. — Τὸ κλεῖμα τῆς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος εἶναι ψυχρὸν καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέρος εἰς τινα μέρη τῶν ἀνατολικῶν παραλίων εἶναι νοσῶδες ἐνεκα τῶν ἑλῶν.

Ἐδαφος. — Τὸ ἔδαφος τῆς Φθιώτιδος εἶναι πολὺ εὔφορο εἰς τὰ πεδινά, παράγον δημητριακούς καρπούς, δσπρια, καπνόν, βάμβακα, οίνον, πέπονας κλπ., τὸ δὲ τῆς Φωκίδος δρεινὸν παράγον ἐλαΐς, δημητριακούς καρπούς καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ορη. — Η "Οθρυς, ἡτις εἶναι κεκαλυμμένη ἰδίως πρὸς τὰ κλιτύκας ὑπὸ πυκνοτάτων δασῶν καὶ ἐγκλείει δρυκτὰ χαλκοῦ. Τὸ δρός τοῦτο χωρίζει τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τῆς Στερεάς Ἑλλάδος καὶ ἀπετέλει πρὸ τοῦ 1881 τὰ δρικ τοῦ βασιλείου ἡμῶν. Η Οἴτη, ἡτι εἶναι ὑψηλὴ καὶ δασώδης. Ο Τυμφροστός, δρός ἀπόκρημνον κατάρυτον ἐκ δρυῶν καὶ καστανεῶν καὶ δικόρυφος Παργασός.

Κλάδος τῆς Οἴτης εἶναι τὸ Καλλίδρομον, καταληγόν αποτόμῳ πρὸς τὸν Μαλιακὸν κόλπον καὶ σχηματίζον τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐγταῦθι ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας μετὰ 300 Σπαρτιατῶν καὶ 700 Θεσπιαίων ὅτε ἐμάχετο κατὰ τῶν Περσῶν (480 π. Χ.). ταῦτ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λεωνίδου εἶχον 20 μέτρων πλάτος, διότι Μαλιακὸς κόλπος εἰσήρχετο βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν, ἐνῷ σήμερον τὰ ὄδυτα τοῦ Σπερχειοῦ προσέχωσαν διὰ τῆς ίλύος αὐτῶν τὸν κόλπον καὶ μετέβαλον τὰ στενὰ ταῦτα εἰς ἐκτεταμένον ἀλίπεδον. Τὰ Γκιώνα (2.512 μ.), τὸ ὑψηλότερον δρός τῆς Στερεάς Ἑλλάδος καὶ Κίοφις (Ξηροβούνι) προέκτασις πρὸς Ν. τοῦ Παρανησοῦ.

Πλεύσεις. — Η τῆς Λαμίας, μεταξὺ Οἴτης καὶ "Οθρυ-

μεγάλη καὶ εὔφορος ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ Μελισκοῦ, ἡ τῆς Λοκρίδος, ἐκτεινομένη μεταξὺ Κελληιδρόμου, Ηρακλεσοῦ καὶ Γαιώνας, ἡ τῆς Ἀμφίσσης, πλήρης ἐλαῖοδένδρων.

Ποταμοί. — 'Ο Σπερχεός, δικρούσσων τὴν Αχαϊκὴν πεδιάδαν
οὐ ποτεκρὺς οὖτος πλημμυρεῖ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἐπιφέρει πολλὰς
ζημίας. Ἐπὶ δὲ τῆς γερύρχεις αὐτοῦ πολεμῶν τῷ 1821 ὁ Ἀθωνάσιος
Διάκος, συνελήφθη καὶ ἐσουβλίσθη ζῶν ἐν Λαρίζῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων.
'Ο Φωκικὸς Κηφισός, πηγάζων ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ηρακλεσοῦ,
δικρούσσει τὴν πεδιάδαν τῆς Λοκρίδος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν Βοιωτίαν.
'Ο Δάφνος ἡ Μόργος (πάλαι Ὑλκίθος, κατσικοπνήγτης), πηγάζων
ἐκ τῆς Οἴτης ἐκβάλλει εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Λέμνας. — Η Ξυνίας (Δκουκλῆ), παρὰ τὰς Β. ὑπωρείας τῆς
"Οθρυοῦς"

Δεοεικητικὴ Διεκέρεσσες. — 'Ο νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος
διοικητικῶς δικιριστεῖται εἰς πέντε ἐπαρχίας: 1) Φθιώτιδος, 2) Λοκρί-
δος, 3) Ηρακλεσίδος, 4) Δωρίδος καὶ 5) Δμοσοῦ.

1. Η Ἐπαρχία Φθιώτιδος περιλαμβάνει ἔπικοσκην τὴν
κοιλάδα τοῦ Σπερχείου τὴν μεταξὺ "Οθρυοῦς καὶ Οἴτης καὶ ἐκτείνεται
ἀπὸ τοῦ Τυμφρηστοῦ μέχρι τοῦ πρὸς τὸν Μελισκὸν Ηδεοτοῦ πορθμοῦ.
Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Λαμένα** (9.600
z.), κειμένη μεταξὺ δύο λόφων, τῶν ὅποιών ὁ εἰς πρὸς Α. καλεῖται
Ἀρδολαμία καὶ φέρει ἐπ' αὐτοῦ φρούριον. Ἀπό τινος χρόνου ἡ πόλις
περικλείει τὸν τάφον τοῦ Ἡρᾶος Ἀθωνασίου Διάκου καὶ τὸν ἀγδριάντα
αὐτοῦ. Ἐπίνειον τῆς Λαμένας εἶναι ἡ **Στυλίς** ἐπὶ τοῦ Μελισκοῦ.
Ἐπάντην κωμόπολις εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Οἴτης παρ' αὐτῇ ὑπάρ-
χουσι θειοῦχα ιαματικὰ ὕδατα.

2) Η Ἐπαρχία Λοκρίδος περιλαμβάνει τὸ Ν.Α. μέρος
τοῦ νομοῦ. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἡ **Αταλάντη**, πόλις μικρὴ (1900
κατ.), παράγουσα σῖτον, οἶνον, ἔλαιον καὶ ἄλλα. Μετὰ τῆς Αταλάν-
της συνέχεται ἡ **Νέα Επέλλη**, συνοικισθεῖσα ὑπὸ Μακεδόνων ἀγω-
νισθέντων ἐν Ἐλλάδι κατὰ τὴν μεγάλην ἡμένη ἐπανάστασιν. Πρὸς
Β. αὐτῆς εἶναι ἡ κωμόπολις **Λεβανάτες**, πατρὸς τοῦ Ὀδυσσέως
Ἀνδρούτσου. **Δραχμάνειον**, παρὰ τὴν ἀρχαίνην Ἐλάτειν, ἥτις
ἐθεωρεῖτο τὸ πάλαι ως κλείς τῆς Στερεοῦς Ἐλλάδος. **Δαρδεόν** (Δρυ-
μίκ) 4,000 z. εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ηρακλεσοῦ.

3) Η Ἐπαρχία Παρνασσίδος κείται πρὸς Δ. τοῦ Ηροντοῦ καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου σχηματίζοντος πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τὸν μικρὸν κόλπον Κρισαῖον. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Αμφισσα** (ἀ. 600 κατ.), κειμένη ἐπὶ λαμπροτάτης θέσεως ἐν μέσῳ εὐθαλοῦς ἔλαιου. Ἐπίνειον τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ἡ **Ιτέα**, 2 $\frac{1}{2}$ ὥρας ἀπ' αὐτῆς ἀπέγουσα καὶ συνδεομένη δι' ἀμφέπολης. ΒΑ. τῆς Ιτέας κείται τὸ **Καστρό**, ἔνθι ἔκειτο τὸ περιώνυμον μαντεῖον τῶν Δελφῶν γάριν δὲ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀναστακφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντα τὸ 1894 δαπάνας τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἀπεκάλυψαν σπουδαίας ἀρχαιότητας, τὸ Καστρό κατηδρίσθη καὶ ἀνφορδομήθη δέκα λεπτὰ μακρὸν ἐπὶ τερπνῆς θέσεως. ΝΔ. τῆς Ιτέας κείται τὸ **Γαλαξείδειον**, τὸ ὅποιον ἔχει ἀξιόλογον νυκτικόν. Πρὸς Β. τῆς Ἀμφίσσης κείται τὸ χωρίον **Φρασσά**, πρωτ. τοῦ δήμου Δωριέων, ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Δωρίδος τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι διοματτὸν διὰ τὸ πλησίον αὐτοῦ πλινθόκυπον γάρι, ἔνθι ὁ **Οδυσσεὺς Λιρροῦσσος** μετὰ 120 παλληκαρίων ἀντέστη κατὰ τοῦ **Ομέρου Βρυνάρη** τῇ 6 Μαΐου 1821 πολεμήσας ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν κατὰ πολυκρίθμων Τούρκων.

4) Η Ἐπαρχία Δωρέδος ἐκτείνεται πρὸς Δ. τῆς Ηροντίδος. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἡ συγκοινωνία εἶναι πολὺ δύσκολος ἐνεκκ τῶν πολλῶν δρέων. Πρωτ. εἶναι τὸ **Λειδωρένειον** (1100 κατ.), ἀσγολουμένους εἰς τὴν οπινοτροφίαν. **Άρτοτενά**, κώμη παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Κόρακα πατρὸς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου. **Βετρενέτσα**, παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Πρὸς Δ. αὐτῆς καὶ παρὰ τὴν παραχίνην κείνται τὰ νησίδια **Τρεζόνεα**, τὰ ὅποια χρησιμεύουσιν ἐνίστε ως λαιμοκαθητήριον.

5) Η Ἐπαρχία Δοροκοῦ ἐκτείνεται πρὸς Β. τῆς **Οθρυοῦ**. Πρωτεύουσα ταύτης εἶναι ὁ **Δοροκός** (π. Θαυμακοὶ) 1.600 κατ., κατὰ τὰς βορείους διακλαδώσεις τῆς Οθρυοῦ κείμενος. Ἐγειρόμενος ἀχρόντιον, ἐκ τοῦ ὅποιου βλέπει τις ἀπασχαλατοῦσαν δυτικομεσημέρινὴν Θεσσαλίαν. Επερχει κῶμαι γεωργικαὶ εἶναι ἡ **Αγαρέτσα**, ἡ **Ορμούσακή**, τὸ **Δαρουκλῆ** καὶ ἄλλαι.

Περίωνέις.

Ορη. — Οθρυς, Τυμφρηστός, Παρνασσός, Καλλιθρομόν, Κόραξ, Γιτάνα, Κίργις (Ξηροθοῖσιν).

Πεδιάδες. — Η τῆς Αρμίας, η τῆς Λοκρίδος, η τῆς Ἀιγαίους καὶ η τοῦ Δοκοῦ.

Ποταμοί. — Ο Σπερχεός, ο Φωκικός Κηφισός καὶ ο Δέλφνος (Μόρνος).

Δίμναι. — Η Ευνάς (Δομοκοῦ).

Προϊόντα. — Δημητρικοὶ καρποί, δεσμοί, καπνός, βάμβαξ, (Λαμία, Βελίτσα) ουσ., πέπονες, κτηνοτροφικά προϊόντα, ἐπὶ πλέον δὲ τῆς Φωκίδος ἔξαιρέτου ιστητος ἔλαιοι (πρὸς βρῶσιν) καὶ ἔλαιον.

Ἐπαρχία. — Φθιώτιδος, Λοκρίδος, Ηπειρωτικός, Δωριδος καὶ Δομοκοῦ.

Πόλεις καὶ κῶμαι. — Λαμία, Στυλίς, Ἀταλάντη, Νέα Πέλλα, Λιέτας, Δραχμάνιον, Δράτιον Ἀμφισσα, Ἰτέα, Γαλαξείδιον, Καστρί, Γραβιά, Λινόρικον, Ἀρτοτίνα, Βιτρινίτσα.

Ιστορικὰ κῶμαι καὶ τοποθεσίαι. — Θερμοπόλαι, γέφυρα Ἀλαμάνας, Λινάτες, Δραχμάνιον, Καστρί, Γραβιά, Ἀρτοτίνα.

Ἄσχολίαι κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἔδαφους ἀγκούνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν καλλιεργίαν τοῦ καπνοῦ καὶ τὴν κτηνοτροφίαν συνιρέσει τῶν κατοίκων τοῦ Γαλαξείδιου ἄσχολουμένων εἰς τὴν ἐμπορικήν γνωτίαν καὶ τὴν γαυπηγικήν.

Noμὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας.

Θέσις καὶ ὄρα. — Ο νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας απέχει τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Στερεάς Ἑλλάδος καὶ συνορεύει πρὸς Δ. μετὰ τῶν νομῶν Ἀρτιῆς καὶ Τρικκάλων, πρὸς Α. δὲ μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Βρέγεται ΒΔ. ὑπὸ τοῦ Ἀμφωκικοῦ ὄλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Πιούνιου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ιατροχίκου καὶ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Πληρθυσμός. — 188.000 κατ.

Κλεψ. — Τὸ κλεψ τοῦ νομοῦ, ἴδιος εἰς τὰ ΒΑ. εἶναι ὀλίγον ψυχρὸν ἀλλ’ ὑγιεινόν, εἰς δὲ τὰ ΒΔ. νοσωδεῖς ἔνεκκ τῶν ἐλῶν.

Ἐδαφος καὶ προϊόντα. — Τὸ ἐδαφός τοῦ νομοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ὁρεινόν, καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνοτάτων καὶ ὥραξιν δέσμων (κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγριελαῖων), παράγει δημητριακοὺς καρπούς, βαλανίδια, ἐκλεκτὸν καπνὸν (Βραχῶρι), οἶνον, ἔλαιον, κτηνοτροφικὰ προϊόντα (χοίρους). Ηπρέχει ἐπίσης ξυλείαν οἰκοδομήσημον καὶ γνωπηγήσιμον, ἐν δὲ ταῖς λιμνοθαλάσσαις Κινίξ καὶ Οὐρίχ ὀλιγούνται ἰχθύες ἐκ τῶν φῦν τῶν ὅποιών παρασκευάζεται ἔξαιρέτον ὄγητάρχουν.

Ορη. — Τὸ Παραιωλικόν, ἐκτεινόμενον ΒΑ. τοῦ νομοῦ, δὲ Αράκυνθος (Ζυγός) ὄρος γχαπλόν, τὰ Ἀκαρνανικά, κατὰ τὸ πλεῖσ-

στον ἄγνυδρον καὶ ξηρά, ἔχοντα δάστην ξυλοκεφατεῶν καὶ δρυῶν μόνον
κατὰ τὰς ὑπωρείας, ὁ Τυμφρηστὸς (Βελούχι) καὶ ἡ Ὁξιά.

Πεδιάδες. — Ἡ τοῦ Ἀγρινίου, παράγουσα ἐξαίρετον καπνόν,
ἡ τῆς Ἀκαρνανίας, ἡ τῆς Λεπενοῦς καὶ ἄλλαι.

Ποταμοί. — Ὁ Ἀχελώος, ὁ καὶ Ἀσπροπόταμος καλούμενος,
ἔνεκα τῆς ἀργιλλώδους ἰλύος του, διαιρεῖ τὴν χώραν εἰς δύο μέρη
τὴν Αἰτωλέαν πρὸς Α. καὶ τὴν Ακαρνανέαν πρὸς Δ. Ὁ πο-
ταμὸς οὗτος εἶναι ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς παλ. Ἐλλάδος, κατέρ-
χεται ἀπὸ πολὺ ὑψηλὴν μέρη, δέχεται πολλοὺς παραποτάμους καὶ
διερχόμενος διὰ μέσου δασῶν καὶ κοιλάδων ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον
πέλαγος. Ὁ Ἀχελώος προσγένει πάντοτε τὴν θάλασσαν, διότι
ὅταν πλημμυρῇ συμπαρασύρει λίθους δένδρον καὶ γάμπτα, τὰ ὅποια
ἐναποθέτει εἰς τὰς ἐκβολάς του ἔνχυτι τῶν Ἐγιαζόνων νήσων. Ὁ
Εὔηνος ἢ Φείδαρις πηγάζων ἐκ τοῦ Κόρυκος ἐκβάλλει εἰς τὸν κόκ-
πον τῶν Πητρῶν. Ὁ Ἀγραφιώτικος καὶ ὁ Κοικελιώτης παραπό-
ταμοι τοῦ Ἀχελώου.

Λέμνια. — Ἡ Λιμναία (Ἀμβρακική), ἡ Ὁζηρός, ἡ Υρία (κα-
λίμνη τοῦ Ἀγγελοκάστρου) ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἀγρινίου. ἡ ὄποις
διὰ τεχνητῆς αὖλακος ἐνοῦται μετ' ἄλλης λίμνης τῆς Τοιχωνίδος
(κ. τοῦ Ἀποκόρου).

Διοικητικὴ Διαίρεσις. — Ὁ νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰ-
τωλίκης διαιρεῖται εἰς 6 ἐπαρχίας: 1) Μεσολογγίου, 2) Ναυπακτίας
3) Τριχωνίας, 4) Βάλτου, 5) Βονίτσης καὶ Επορμέρου καὶ 6) Εὐ-
ρυτανίας.

1) **Ἐπαρχία Μεσολογγίου.** — Αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ τῷ
ποταμοῦ Εύήνου μέχρι τοῦ Ἀχελώου πρὸς Δ. καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης
Τοιχωνίδος μέχρι τοῦ κόλπου Μεσολογγίου πρὸς Ν. Πρωτεύουσα τῇ
ἐπαρχίᾳ καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ **Μεσολόγγιον** (8.400 κατ.).
πόλις κτισθεῖσα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐν τῇ ἀγκατοικῇ παρ-
λίᾳ τοῦ ὄμωνύμου κόλπου, οὗτινος τὰ ὅδατα εἶναι ἀδικθῆ (τευχγώδη).
Τὸ Μεσολόγγιον συγκοινωνεῖ διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ Ἀγρινίου
τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τοῦ ἐπινείου αὐτοῦ Κρουνερίου. Κατὰ τὴν ἐπανά-
στασιν ὑπῆρξεν ἔνδον διὰ τὰς τρεῖς ἐιδόξους πολιορκίας, τὰς ὄποις
ὑπέστη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ διὰ τὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς, ἣν
ἐξήγειρε τὸν θυμασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν ἀπάστης τῆς Εὐρώπης.

νπέρ τῶν ἀγωνιζομένων πατέρων ἡμῶν. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κεῖνται
ώς μαρτύρια τῶν ἐνδόξων τούτων γεγονότων τὸ **Μπρώσιον** δηλαδὴ
κενοτάφιον τῶν κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς ἡρωικῶς πεσόντων. Οἱ
τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος λόρδου Βύ-
ρωνος καὶ ὁ ἀνδριάς αὐτοῦ. Τὸ **Αἰτωλεικόν**, πόλις κειμένη ἐν τῷ
μυχῷ τῆς λιμνοθάλασσης καὶ ἐκτισμένη ἐπὶ νησιδίου συνδεομένου
μετὰ τῆς στερεεᾶς διὰ δύο γεφυρῶν. Τὸ Αἰτωλικὸν ὑπήρξεν ἔνδοξον
διὰ τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἀντιστάσεις αὐτοῦ ὡς καὶ τὰ γησίδια
Κλείσιον καὶ **Βισελάδες**.

2) **Ἐπαρχία Ναυπακτίας.** — Ηεριλαμβάνει τὸ ΝΑ. ὅρει-
νὸν μέρος τοῦ νομοῦ (κ. Γκράχκρο). Πρωτ. αὐτῆς ἡ **Ναύπακτος**
(3.400 κατ.) ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐν αὐτῇ σφύζονται ίσχυρὰ
Ἐνετικὰ τείχη. Ἡ Ναύπακτος ἦτο ἐπίσημος τὸ πάλαι διὰ τὴν με-
γάλην αὐτῆς υκτιλίκην καὶ διὰ τὴν κάθιδον τῶν Ἡρακλειδῶν, οἵτι-
νες διεπεριώθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐτεροι κῶμαι εἰναι ὁ
Πλάτανος, ἡ **Βετολέστα** καὶ ἄλλαι.

3) **Ἐπαρχία Τρεχωνέας.** — Αὕτη κείται ἐν τῷ μέσῳ
τοῦ νομοῦ μεταξὺ τῶν παταμῶν Εὐνήνου καὶ Ἀγελώου. Πρωτ.
Ἄγρινον (Βρυγῷ), 8.000 κατ., πόλις κειμένη ἐν τῷ μέσῳ εὐ-
φρωτάτης πεδιάδος παράγουσα ἐξκίρετον καπνὸν καὶ συνδεομένη
μετὰ τοῦ Μεσολογγίου διὰ σιδηροδρόμου. **Κεφαλόδρυσον** (π.
Θέρμου, πρωτ. τῆς Αἰτωλίας), κώμη ἐμπορική.

4) **Ἐπαρχία Βάλτου.** — Ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀγελώου
μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ὅρεινὴ καὶ δύσβατος πλὴν τῆς μικρᾶς
πεδιάδος τῆς Λεπενοῦς. Πρωτ. **Ἀμφελοχία** (Κραβατσάρες) (2,
300 κατ.), ἡ πόλις αὕτη συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Ἀγρινίου δι' ἀμ-
βάτου καὶ ἐξάγει ἄφθονα βιλκυίδια, καπνὸν καὶ ξυλάγθρονας.

5) **Ἐπαρχία Βούνετσης καὶ Ξηρομέρου.** — Ἐκτείνεται
ἀπὸ τοῦ Βάλτου καὶ Τριγωνίας μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους, κατέχει
τὸ ΒΔ. μέρος τοῦ νομοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ πλέον πολύκολπον. Πρωτ.
Βόνετσα (1500 κατ.), ἐπὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ πλησίον τῶν ἐρει-
πίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀνακτορίου. Ἡ Βόνετσα ἔγει φρού-
ριον ὀχυρὸν καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἔδρα τῶν κλεφτῶν. **Α-
τακός** καὶ **Ζαβέρδα**, κείμεναι ἐντὸς κολπίσκων τοῦ Ἰονίου πε-

λάχγους· ἐκ τῶν κωμοπόλεων τούτων ἔζαγονται τὰ προϊόντα τῆς γώρας καὶ ίδιως ἔυλοκέρχτα καὶ βαλανίδια.

6) **Ἐπαρχία Εύρυτανέας.** Ἡ ἐπαρχία κύτη κατέχει τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ νομοῦ εἰναι ὁρεινὴ καὶ δύστεκτος, ἡ δὲ ἐν κύτῃ συγκοινωνία λίκιν δύσκολος· ἔχει πρωτεύουσαν **Καρπενέσιον** τὸ (3,000 κατ.), κείμενον εἰς τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ Τυμφροστοῦ καὶ συνδεόμενον δι' ἀμαξίτοῦ μετὰ τῆς Λαμίας. Περὶ τὸ Καρπενέσιον, ἐν ἡρωικωτάτῃ νυκτερινῇ ἐφόδῳ ἔπειτε μαχόμενος τῷ 1823 ἐναντίον πολυυκρίθμων Τούρκων ὁ ἥρως Μάρκος Μπότσαρης ἔτεραι καῦμαι εἶναι ὁ **Προουσός** (1200 κατ.), τὸ **Κεράσοβον** (1000 κατ.), τὸ **Κρίκελλον** (1000 κατ.) καὶ ἄλλαι.

Περίληψις.

Ορη.— Παναιτωλικόν (κ. κυρά Βγένα), Ἀράκυνθος (κ. Ζυγός), Ἀκαρνανικὰ έρη κατά τὴν Ἀκαρνανικὴν χερσόνησον, ἡ Τυμφρηστός (Βελούχι), ἡ Ὁξεία, τὰ **Ἄγραφα** προέκτασις πρὸς Ν. τῆς Πίνεου.

Ποταμοί.— Ὁ Αγελάφος, ὁ Εἴηνος, ὁ Ἀγραφιώτικος, ὁ Κρικελιώτης.

Λίμναι.— Ἡ Λιμναία (Ἀμβρακία), Οὔζηρός, ἡ Βουρκαριά, ἡ Μύρια (Ἀγγελοκάστρου), ἡ Τριχωνίς.

Προϊόντα.— Δημητριακοὶ καρποί, βαλανίδια, ἔλαιον, σίνος, ἐκλεκτές καπνὸς (Ἀγρινίου), δλιγή σταφίς, ἔυλεια σικοδομικὴ καὶ ναυπηγήσιμος. Ἐκ δὲ τῶν λιμνούχλασσῶν Μελίτης (κ. τῆς Λεσίνας) τὴν Κινίας μετὰ τῆς Ούριας (κ. Μεσολογγίου) ἀλεύονται ιχθύς, ἐξ ὧν ἔξαγεται τὸ αὐγοτάραχον.

Ἐπαρχίατ.— Μεσολόγγιον, Ναυπάκτικη, Τριχωνίας, Βάλτου, Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου καὶ Εύρυτανίας.

Πόλεις καὶ κῶμαι.— Μεσολόγγιον, Αίτωλικόν, Ναύπακτος, Κρυονέριον, Αγρινίον, Αμφιλοχία (Ἀμφιλοχικὸν Ἀργοῖ), Βόνιτσα, Αστακός, Καρπενέσιον, Προυσός καὶ Γρανίτσα.

Ιστορικαὶ πόλεις καὶ κῶμαι.— Μεσολόγγιον, Αίτωλικόν, Κλείσσα, Βασιλίδι, Ναύπακτος, Καρπενέσιον.

Ασχολίαι τῶν κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ἀλιείαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ὅλοταμίαν.

B' Η ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

Ἡ γώρα ἡ ὁποία ἔκτείνεται πρὸς τὸ ΒΔ. μέρος τοῦ νομοῦ Ἀκρινίκης καὶ Αίτωλίας ὀνομάζεται Ἡπειρός καὶ οἰκεῖται ὑπὸ Ἑλλήνων· κατείχετο δὲ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μόνον ἐν μικρὸν μέρος, ὁ νομὸς Ἀρτης, εἶχε παραγγωρηθῆ εἰς ἡμές ἀπὸ τοῦ 1881.

Νομὸς Ἀρτης.

Θέσεις καὶ ὄρει. — Ο νομὸς "Ἀρτης εἶναι πολὺ μικρότερος τῶν προηγουμένων, ἔχει σχῆμα τριγωνικόν, συνορεύει πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Τρικάλων, πρὸς Δ. μετὰ τῆς λοιπῆς Ἡπείρου καὶ πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀκαρνανίας καὶ Αιτωλίας. ΝΔ. δὲ βρέγεται ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Ἀμβρωκικοῦ κόλπου.

Πληθυσμός. — 41.000 κατ.

Κλεμα. — Τὸ κλεμα τοῦ νομοῦ εἶναι ὑγιεινὸν καὶ ψυχρὸν εἰς τὰ βόρεια, εἰς δὲ τὰ νότια ὑγρὸν καὶ νοσῶδες.

Φρη. — Τὸ Τζουμέρκα (ὅρη Ἀθαμάνων), τὰ δύοικ εἶναι κατάρυτα ἐξ ἐλατῶν καὶ διασχίζουσι τὸν νομὸν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον.

Πεδιὰς καὶ προσόντα. — Η τῆς "Ἀρτης, ἡ ὁποίᾳ εἶναι ἐλώδης κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ παράγει ιδίως ἀραβόσιτον, ἔλκιον, κακπνὸν καὶ παρτοκάλιον.

Ποταμός. — Ο "Ἀραχθος, ὅστις πηγάζων ἐκ τῆς Πίνδου, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀμβρωκικὸν κόλπον καὶ χωρίζει τὴν ἐλευθέραν ἀπὸ τῆς μέγρι τοῦδε δούλης Ἡπείρου. Δυτικὸν δριον τοῦ νομοῦ. Τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ νομοῦ φθάνει μέχρι τοῦ Λάκηου (κορυφ. Περιστέρη). Τὰ δὲ ἀνατολικὰ δρικα τοῦ νομοῦ διαγράφουσι τὰ ὅρη Ἀθαμάνων καὶ ἐν μέρει ὁ Ἀγελῷος.

Διοικητικὴ διαίρεσις. — Ο νομὸς αὗτος περιλαμβάνει μίαν κύριον ἐπαρχίαν, τὴν τῆς "Ἀρτης. Πρωτεύουσα αὕτης εἶναι ἡ **Ἄρτα** (πάλιν Ἀμβρωκία) καὶ μένη ἐπὶ τῆς ἀριστερῆς ὥρης τοῦ Ἀράχθου καὶ ἔχουσα 6.800 κατ., μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι καὶ τινες Ιουδαῖοι καὶ Τούρκοι. Η "Ἀρτα συγκοινωνεῖ δι' ἀμαξιτῶν μετὰ τοῦ Ἀγρινίου, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς **Κοπραίνης** ἐπινείου κατὰ τὸν Ἀμβρωκικὸν. Τινὲς τῶν κατοίκων τῆς "Ἀρτης ἔχουσι κτήματα ἐπὶ τῆς τέως δούλης Ἡπείρου, εἰς τὰ ὁποῖα μεταβίνουσι διὰ παλαιὰς λιθίνης γεφύρων κειμένης ἐπὶ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, Πρὸς Α. τῆς "Ἀρτης κείται τὸ μικρὸν χωρίον **Σκουληκρά**, πατρὸς τοῦ ἀρχιστροτάγου τῆς Στερερῆς Ἐλλάδος Καραϊσκάκη. **Πέτια**, ΒΑ. τῆς "Ἀρτης, ἐπίσημος, διότι τῷ 1822 πολλοὶ Ριέλληνες ἐφονεύθησαν μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων. **Καλαρρύτες** καμάρπολις κειμένη εἰς τὰ βορειότερα τοῦ νομοῦ. **Αγγαντα**

καὶ **Πρόξιμαντα**, κωμοπόλεις ὁρεινὴ τῶν ὄποιῶν οἱ κάτοικοι ἀποζῶσιν ἐξ ὀλίγων αἰγοπροσθέτων καὶ ἐκ μικρῶν ἀμπέλων. **Πρέμποδον** μικρὸν χωρίον καὶ ὀχυρωτάτη θέσις, ὅπου κατὰ τὸ 1897 συνέβησαν αίματηραὶ μάχαι κατὰ τῶν Τούρκων.

Εἰς τὸν νομὸν "Αρτης προσετέθησαν πολλὰ χωρία κείμενα ἐν τῷ αὐτοῦ τῆς "Αρτης καὶ τὰ ὄποια ἀνήκον πρότερον εἰς τὴν τέως ὄποδιοικησιν τῆς Φιλιππιάδος.

Περίωνες.

"**Ορη**.— Τζουμέρκα (σημ. Αθηνάνων) προέκτασις ΝΔ. τῆς Πίνδου.

Ποταμός.— "Αραχθός.

Πεδιάς.— Ἡ τῆς "Αρτης.

Προϊόντα.— Αραβόσιτος, ἔλαιον, καπνὸς καὶ ἐσπεριδοειδῆ, πορτοκάλια κτλ.

Πλεισ καὶ κῶμαι.— "Αρτα, Σουληκαριά, Πέτα, Καλαρρύται, "Αγναντα.

Ιστορικαὶ κῶμαι.— Πέτα, Σουληκαριά.

Ασχολίαι τῶν κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ τούτου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Γ' ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ πρὸς Β. τῆς Στερεάς, Ἐλλάδος ἐκτεινομένη γώρα μέχρι τῆς Μακεδονίας καὶ ἀπὸ τῆς Ἡπείρου μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καλεῖται **Θεσσαλία**. Καὶ τὸ μὲν πλεῖστον αὐτῆς μέρος παρεγγωρήθη εἰς ἡμές τῷ 1881, ἐλάχιστον δὲ μέρος, ἡ Ἐλλασσών, διετέλει μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἡ Θεσσαλία εἶναι γώρα πεδιῶν καὶ περιβάλλεται πανταχούθεν ὑπὸ μεγάλων ὁρέων, τὰ ὄποια καλύπτονται ὑπὸ ωραίων καὶ πυκνοτάτων δασῶν. Τὰ δὴ ταῦτα συνεγόμενα ἀποτελοῦσι τεῖχος φυσικόν, τὸ ὄποιον δικνούγεται πρὸς Α. μεταξὺ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης (Κισσάβου) σγηματίζοντας τὴν τερπνοτάτην κοιλάδα τῶν Τεμπῶν.

Ἡ Θεσσαλία πολιτικῶς διαιρεῖται εἰς 2 Νομούς: 1) Τρικάλων, 2) Δαρήσης.

Νομὸς Τρικκάλων.

Θέσις—Ορεια.— Ὁ νομὸς Τρικκάλων κατέχει τὸ δυτικόν μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρη τινὰ τῆς Ἡπείρου πρὸς τὴν Πίνδον. "Εγεις σγηματίζεται τετραπλεύρου καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τῶν νοτίον δικμερισμάτων τοῦ νομοῦ **Κοζάνης**, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Δαρήσης, ΝΑ: μετὰ τοῦ νομοῦ Φιλιώτιδος καὶ Φωκίδος, πρὸς Ν. μετὰ

τοῦ νομοῦ Ἀναργυρίας καὶ Αἰτωλίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρτην.

Πληγθυσμός. — 185.000 κατ.

Κλεμμα. — Τὸ κλέμμα τοῦ νομοῦ εἶναι ψυχρὸν μὲν εἰς τὰ ὄρειν καὶ θέρην, ὡρῷ δὲ εἰς τὴν πεδιάδα τὸν γειμῶν καὶ θερμότερον τὸ θέρος.

Ἐδαφος, προϊόντα. — Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ εἶναι εἰς τὰ ΒΔ. ὄρειν πρὸς δὲ τὸ Α. καὶ Ν. πεδινόν, παράγον δημητριακοὺς καρπούς, ὅρμα, σήσαμον, καπνόν, μέταξαν καὶ τεῦτλα (κοκκινογόνη) καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα (πρόβατα, βοῦς, βούτυρον, τυρόν).

Ορη. — Ἡ Πίνδος, ἡ ὁποίᾳ ἔχει πολλὰς κορυφὰς γενονοσκεπτῆς, ἐξ ὣν καὶ αἱ ἀνω ῥοκὶ τοῦ Ἀγελώου καὶ Πηνειοῦ ἐκπέμπει δὲ κλάδους, ὡς εἴδομεν, εἰς ὅλην τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Στερεάν Ελλάδα. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσι πολλὰ δάση καὶ ζῶσι δορκάδες, ἄγριοις, ἄνοι καὶ ἔλαφοι. Τὰ Χάσια (Καμβούνια) καὶ δὲ Ζυγός (Αλάκμας), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δὲ Καρδίτσης ὑψοῦνται τὰ ὄρη Ζουργάτα (2.168 μ.), Βουλγάρα καὶ ἄγιος Ἡλίας.

Ποταμοί. — Οἱ Πηνειός, ὃστις πηγάζει ἐκ τῆς Ηγείου, δέχεται πολλοὺς παραποτάμους καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν ἐκβάλλει εἰς τὸ Αίγαλον πέλαγος. Οἱ Ληθαῖος (Τρικκαλινός), οἱ Απιδανός (Φαρσαλίτικος), οἱ Ἔριπενς (κ. Τσαναρλῆς) καὶ οἱ Καλέντζης.

Πεδιάδες. — Η πεδιάς τῶν Τρικκάλων, ἡ τῆς Καλαμπάκας καὶ ἡ τῆς Καρδίτσης ἀποτελοῦσκι μέρος τῆς μεγάλης θεσσαλικῆς πεδιάδος.

Διοικητικὴ διαιρεσίς. — Ο νομὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς 3 ἐπαρχίας: 1) Τρικκάλων, 2) Καλαμπάκας καὶ 3) Καρδίτσης.

1) **Ἐπαρχία Τρικκάλων** καίτη μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Καρδίτσης καὶ Καλαμπάκας. Πρωτ. **Τρικκαλα** (π. Τρίκκη) (18.000 κατ.), πόλις κειμένη ἐπὶ τοῦ Ληθίου, παραποτάμου τοῦ Πηνειοῦ, καὶ διεξάγουσα σημαντικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ κτηνῶν. Ἡ πόλις αὕτη συνδέεται μετὰ τοῦ Βόλου διὰ σιδηροδρόμου, μεταξὺ δὲ τῶν κατοικων αὐτῆς ὑπάρχουσι πολλοὶ θωματοί καὶ λουδατοί. **Ζάρκον** (1,300 κατ.). **Σετσίστα** κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Αγελώου (παλ. Ἀθαμανία) οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὄνομάζονται Ἀσπρο-

ποτκαίται. **Τσεύτε** (1300 z.) και **Βαρυπόπι** (1000 z.) κάμη
χγροτικά.

2) Η **Ἐπαρχία Καλαμπάκας** καίτηται πρὸς Β. τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων και περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν Χασίων και τῆς Πίνδου. Πρωτ. εἶναι ἡ **Καλαμπάκα** (2.300 κατ. ἐπὶ τῶν Βοζυτινῶν χρόνων ἀταγοῖ), συγκοινωνοῦσκ μετὰ τῶν Τρικκάλων διὰ σιδηροδρόμου. Οἱ κάτοικοι κατέχεις χαροκοπίας εἰς τὴν απηνοτροφίαν, γεωργίαν και μεταξιστωληκοτροφίαν. ΒΔ. τῆς Καλαμπάκας καίνται τὰ **Μετέωρα**, ὑψηλοὶ και ἀπότομοι βράχοι, ἐπὶ τῶν ὅπερων ἡσαν ἔκτισμένης διάφοροι μοναστήρια. Ἐκ τῶν μοναστηρίων τούτων σώζονται: Ἡ μόνον κατοικούμενη ὑπὸ 60 περίπου μοναχῶν. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὰς γίνεται διὰ κρεμαστῶν κλιμάκων ἢ διὰ κανακένου δικτύου συρομένου ἀνθρίθεν διὰ τροχαλείου. **Μαλακάσι**, κάμη θρεινὴ παρὰ τὴν ὄποιαν καίτηται ἡ **Νέα Κουτσούφλεανη**, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Παλαιᾶς Κουτσούφλιανης, οἵτινες μετὰ τὸν κατὰ τὸ 1897 ἀτυχῆ νόμῳ πόλεμον, ἀμφι ἔμπαθον ὅτι τὸ χωρίον τῶν παροχωρεῖται εἰς τοὺς Τούρκους, παρέλαβον τὰ ιερὰ τῆς Ἐκκλησίας και τὰ θρησκευτικά γονέων τῶν και ἀπετέρρωσαν ὁλόκληρον τὸ χωρίον τῶν.

3) Η **Ἐπαρχία Καρδίτσης** κατέχει τὸ περισσότερον νότιον μέρος τῆς Θεσσαλίας και περιλαμβάνει τὴν θρεινὴν γάρκυν τὴν θεσσαλικῶν Ἀγράφων.

Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Καρδίτσα** (9500), κατέκτισμένη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ παραποτάμου τοῦ Πηνειοῦ Καλέντζη, ἐν μέσῳ πεδιάδος, ἔχει πρωτοδικεῖον και γυμνάσιον. **Φανάριον** (1,900z.), κάμη πρὸς Β. τῆς Καρδίτσης ἐπὶ λόφου. **Σοφάδες** (2400) κατ. και **Μαλαμάδης** (3800) κατ. κωμοπόλεις γεωργική, συγκοινωνοῦσκι μετὰ τῆς πρωτευούσης διὰ σιδηροδρόμου. **Ματαράγκα** κάμη εἰς ἣν τῷ 1878 ἐνικήθησαν οἱ Τούρκοι. ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων κατοίκων. **Μεσενεόλας**, **Σμόκιδον** κάμη γεωργική. **Καΐτσα** κωμόπολης ἔχουσας ισχυτικὰς πηγὰς και μεγάλης έργοστάσιος καπνοῦ.

Περιβολής.

Ορη. — Ή Πίνδος, τὰ Χίσια, ὁ Συγός, ἄγιος Ἡλίας, Τζουργάτα (σηρη Αθω μάνιο).

Ποταμοί. — Ο Πηνειός, και οι παραπόταμοι αὐτοῦ Ληθαίος, Ἀπιδανός, Ενιπεύς.

Πεδιάδες. — Τρικκάλων, Καλαμπάκας καὶ Καρδίτσης.

Προϊόντα. — Δημητριακοὶ καρποί, σρύζα, σήσαρμον, καπνός, τεύτλα, μέταξα, πρέσβιτα, βόες, βούτυρον, τυρός.

Πόλεις καὶ κώμαι. — Τρικκάλα, μεγάλα Καλύβια, Γαρδίκιον, Μαλακάστιον, Νέα Κουτσούφλιανη, Φανάριον, Καρδίτσα, Σοφάδες, Παλαμάς.

Ιστορικαὶ πόλεις. — Κουτσούφλιανη, Ματαράγκα.

Noμὸς Λαρίσης.

Θέσεις — "Ορεα. — Ο νομὸς Λαρίσης κατέχει τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς Θεσσαλίας, ἔχει συγκατάστασιν τοῦ περίπου ἐν ὅ ἑξέχει τὴν ὁραῖαν καὶ μεγάλην γερσόνησος τῆς Μαγγησίας. Συνορεῖ δὲ πρὸς Β. μετὰ τοῦ Μακεδονικοῦ νομοῦ τῆς Κοζάνης, πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ πρὸς Δ. μετὰ τῶν νομῶν Τρικκάλων καὶ Κοζάνης. Πρὸς Α. δὲ βρέχεται ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, τοῦ Αιγαίου πελάγους καὶ τοῦ Ηγετικοῦ κόλπου.

Πληθυσμός. — 224,000 γῆλ. κατ.

Κληρον. — Τὸ κλειμα τοῦ νομοῦ πρὸς μὲν τὰ Δ. μέρη εἶναι ὑγρὸν τὸν χειμῶνα καὶ θερμὸν τὸ θέρος, πρὸς δὲ τὰ Α. εἶναι ὑγρὸν καὶ δροσερόν.

"Επίδαφος. — Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ πρὸς μὲν τὰ Β. καὶ Α. εἶναι δρεινόν, πρὸς δὲ τὰ Δ. πεδινόν καὶ παράγει δημητριακοὺς καρπούς, βάχμους, σήσαρμον, γεώμηλα, σπριά, ἔλαιον καὶ ὄπωρας.

"Ορη. — Ο "Ολύμπος, τὸ ὑψηλότερὸν τῆς Ελλάδος τοῦ ὄποιου μάκρων αἱ πρὸς Ν. διακλαδώσεις ἀνηκον μέχρι τοῦδε εἰς τὴν Ελλάδα. Τοῦ ὅρους τούτου κί μὲν αὐτιτέρες εἶναι κεκλυμμέναι ὑπὸ δασῶν, κ δὲ ὑψηλότεροι κορυφαὶ εἶναι πάντοτε γιγαντεπεῖς.

Ἐπὶ τοῦ "Ολύμπου ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι κατώκουν οἱ δώδεκα μεγάλοι θεοί, διὰ τοῦτο καὶ "Ολύμπιοι ὄνομαζόντο, πρὸ δὲ τῆς Ἐπαναστάσεως κατέφευγον εἰς αὐτὸν οἱ κλέρται φεύγοντες τὴν Τουρκικὴν τυρχαννίκην. Ἐπ' αὐτοῦ ζῶσιν ἀγριόχοιροι, δορκάδες, λύκοι καὶ ἄλλα ἄγρια ζῷα ΝΑ. τοῦ "Ολύμπου ἀπλοῦται ἡ "Οσσα· μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τοῦ "Ολύμπου διακοίγεται ἡ τερπνοτάτη κοιλάς τῶν Τεμπῶν, διὰ μέσου τῆς ὄποιας διέρχεται ὁ Ηγειός· συγέχεια τῆς "Οσσης εἶναι τὸ Μαυροβούνι καὶ τὸ Ηγειον, τὸ ὄποιον προσῳδεῖ κατὰ μῆκος τῆς γερσονήσου Μαγγησίας καταληγον εἰς τὸ ἀκρωτήριον Τούκερον. Τὸ Ηγειον ἔχει ἄφθονα δόκτα καὶ ποιλὰ ὀπωροφύρα δένδρα.

Ποταμοί. — Ο *Πηνειός*, ο όποιος πηγάζει ἐκ τῆς Ηίνδου, δέχεται πολλούς παραποτάμους καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν ἔκβαλλει εἰς τὸ Αἴγυπτον πέλαγος· ο *Εὐρωπός* (*Ξηριάς*), ο *Απιδανός*, καὶ ο *Ευπεύς*.

Πεδιάδες. — Η μεγάλη θεσσαλική πεδιάς, ἡτις κατὰ τοὺς γεωλόγους ἡτο εἰς προϊστορικοὺς χρόνους ἀπέρχαντος λίμνη καὶ τῆς ὅποις τὸ ὄδωρο ἔζερρευσεν ἐκ τῆς ἀνοιγείσης κοιλάδος τῶν Τεμπῶν.

Λέμνας. — Η *Βοιβηής* (Κάρλα), η *Νεσσωνίς*, ἡτις εἶναι ἐλώδης, καὶ η *Ασκουνοῖς* (*Νεζεροῦ*) περιβαλλομένη πανταχούθεν ὑπὸ λόφων.

Διοικητικὴ Διεύρεσις. — Ο νομὸς Λαρίσης διαιρεῖται εἰς 7 ἐπαρχίας, 1) Λαρίσης, 2) Ἀγυιᾶς, 3) Τιρνάβου, 4) Ἐλκαστρίνας, 5) Φαρσάλου, 6) Βόλου, καὶ 7) Αλμυροῦ.

1) Η **ἐπαρχία Λαρίσης** ἔκτείνεται πρὸς Α. μέχρι τῶν Τεμπῶν. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι η **Λάρισα** (18,400 κατ.), ἔκτισμένη ἐπὶ τῆς δεξιῆς ὥχθης τοῦ Πηνειοῦ, ἔχουσα σπουδαιότερον ἐμπόριον καὶ συνδεομένη διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ Βόλου καὶ τῶν Αθηνῶν. Η Λάρισα εἶναι παναρχικία πελασγικὴ πόλις καὶ εἰς αὐτὴν ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ διάσημος ἴατρὸς Ἰπποκράτης. Μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Λαρίσης ὑπάρχουσι καὶ τινες Ὁθωμανοὶ καὶ Κουδαΐσι. Ἐπὶ ὑψωμάτων τῆς "Οσσης εὑρίσκεται ἡ κώμη **Ἀμπελάκεα**, ἡτις ἡτο ὄνομαστὴ ἀλλοτε διὰ τὰ υγραπτούργεια της. **Μέγα Κεσσερλή**, κώμη γεωργική.

2) Η **ἐπαρχία Τιρνάβου** ἔκτείνεται μέχρι τῶν παλαιῶν συνόρων καὶ περιλαμβάνει τὸ πρὸς Β. μέρος τοῦ Πηνειοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶναι ο **Τέρναβος** (6300 κατ.) παρὸ τὴν ἀριστερὰν ὥχθην τοῦ παραποτάμου τοῦ Πηνειοῦ Ξηριάς (*Εύρωποῦ*), έστις εἶναι ὀρμητή κώτητος. Η πόλις αὕτη συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Λαρίσης δι' ἀμφειτῆ ὁδοῦ, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ὑφαντουργίαν, τὴν μεταξοσκωληκοτροφίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Πρὸς Α. τοῦ Τιρνάβου ἐν μέσῳ δάσους ἀγρίων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων κείται ἡ κωμόπολη **Καζακλάρ**, τῆς ὅποις οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ κάτω Ολύμπου κείται ἡ κωμόπολη **Τριψάνη**, παράγουσα ἀφθονον οἶνον. Εσχάτον δὲ γεωρίον παρὰ τὴν Ασκουνίδην εἶναι ο **Νεζερός**.

3) Η ἐπαρχία Ἐλασσώνος ἔκτείνεται ἐπὶ τῶν νοτιοδυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου καὶ ἀποτελεῖ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Θεσσαλίας. Εἶναι γάρ οὐρειγή, ἐχρησίμευε δὲ ὡς στρατηγικώτατον σημεῖον καὶ ὡς μέγας στρατιωτικὸς τουρκικὸς σταθμός πρὸς τὰ παλαιὰ Ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλασσώνος εἰσέβαλε τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Βαλκανικοτουρκικὸν πόλεμον (1912) ὁ Ἑλληνικὸς στρατός καὶ μετὰ μάχην ὁρμητικωτάτην συνέτριψε τὸν ἔχθρον καὶ ἀπηλευθέρωσε ταύτην.

Αιληθυσμός. — 31.425 κάτοικοι, ἐξ ὧν 2.000 Μουσουλμάνοι.

Πόλεις. — Ἐλασσών (1.900 κατ.), ἔδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου δυτικῶς τῆς πόλεως διέρχεται ὁ Ἐλασσωνίτικος παραπόταμος τοῦ Τιταρησίου παραπόταμου τοῦ Πηνειοῦ¹. Τσαριτσάνη (2.700 κατ.), ὥραίκα χωμόπολις ἐπὶ εὐφόρου πεδιάδος ὅρχῳ ἀπέχουσα τῶν παλαιῶν συνέργων, ἔδρα Μητροπολίτου καὶ πατρὸς τοῦ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ ἥγτορος Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Μητροπόλεως ἐγείρεται μέγχρον τῆς Οἰκονομείου σχολὴς γεόντιστον καὶ μεγαλοπρεπέστατον, περιλαμβάνον ἡμιγυμνάσιον, ἀστικὴν σχολὴν καὶ παιθεναγωγεῖον μετὰ υπηπαγωγείου. Λιβάδιον ἢ Βλαζολίβαδον (3.000 κατ.), ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Ηιέρου ὄρους, Κρανιὰ (1.600 κατ.), Κοκκιοπλός (2.000 κατ.) καὶ πολλαὶ ἄλλαι κῶμοι γεωργικοὶ πολλὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα παράγουσαι.

4) Η ἐπαρχία Αγυεᾶς κεῖται πρὸς Β. τῆς χερτονήσου Μαγγηνίσιας. Πρωτ. αὐτῆς εἶναι ἡ Αγυεά (2.800 κατ.), ἐπίνειον τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ Τσάγεζι υκυτικὴ κώμη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ.

5) Η ἐπαρχία Βόλου κεῖται πρὸς Ν. τῆς λίμνης Βοιβηίδος. Περιλαμβάνει τὸ Πήλιον καὶ τὴν χερσόνησον τῆς Μαγγηνίσιας. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ Βόλος (23.500 κατ.), πόλις ἐμπορική, ἔχουσα ἀσφαλῆ καὶ εὐρύχωρον λιμένα, παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου· διὸ τοῦ ὅποιον ἐξάγονται δῆλα τὰ προϊόντα τῆς Θεσσαλίας. Ο Βόλος συγκοινωνεῖ διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τῆς Λαρίσης καὶ

1) Η κωμόπολις τῆς Ἐλασσώνος εἶναι σημεῖον διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν διὰ Πλαταμῶνος πρὸς τὰ Τέμπη, διὰ Νεζεροῦ εἰς Θεσσαλίαν καὶ διὰ Κατερίνης εἰς Πόρτας Ἐλασσώνος.

ἄλλων Θεσσαλικῶν πόλεων. Ήρός Ν. τοῦ Βόλου ἔκειτο ἡ παράλιος πόλις Παγασαί, ἐκ τῆς ὁποίκης ὀνομάζεται καὶ ὁ κόλπος Παγασιτικὸς καὶ πρὸς Α. ἡ Δημητριάς. ΝΑ. τοῦ Βόλου ἔκειτο ἡ Ἰωλκός, ἐκ τῆς ὁποίκης ἔξεπλευσεν ὁ Ἰάσων εἰς τὴν Κολχίδην, διὸ καὶ λάθη τὸ χρυσόμαλλον δέρκες. Ήρός Δ. τοῦ Βόλου κείνται καὶ **Φεραί** (Βελεστίνον), πατρὶς τοῦ πρωτομάρτυρος τοῦ ιεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος Ρήγη Φεραίου. Ήρός Α. τοῦ Βόλου ἐπὶ τοῦ Ηηλίου κείνται 24 πλούσιαι καὶ μηχευτικῶταται κωμοπόλεις, λευκάζουσαι ὡς ἀδάμαντες ἐν μέσῳ δικτῶν ἐξ ὀπωροφόρων καὶ ἀγρίων δένδρων, τῶν ὁποίων ἐπισπόμετορι ἐπὶ μὲν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς εἶναι ἡ **Μακρούντεα**, ἡ **Πορταρέα**, ὁ ἄγ. **Λαυρέντεος**, ἡ **Δράκεια**, αἱ **Μηλέαι**, πατρὶς τοῦ ἀοιδίμου Γαζῆ, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὁ **Κεσσός**, ἡ **Τειγκαράδα**, ἡ **Ζεγγορά** καὶ ἄλλαι.

5) Ἡ ἐπαρχέα **Αλμυροῦ** κεῖται πρὸς Δ. τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ ἐκτείνεται πρὸς Ν. μέχρι τοῦ παρὰ τὸν Μελισκὸν πορθμοῦ τοῦ εὐβοϊκοῦ κόλπου. Πρωτ. κύτης εἶναι ὁ **Αλμυρὸς** (6,300 κατ.), παράγων βαλανίδια, δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ἐκλεκτὸν καπνόν. Ηλησίον τοῦ Αλμυροῦ εὑρίσκεται ἡ κώμη **Αρδένειον**, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει ἡ ἐν τοῖς Κασσαβετείοις κτήμασι Τριανταφυλλίδειος σχολή. **Εὐξεινούπολεις** καὶ **Νέα Αγγέαλος** κῶμαι συνοικισθεῖσαι ὑπὸ Έλλήνων προσφύγων ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Ρωμανίας μετὰ τὴν ἀγρίαν καταδίωξιν των ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. **Αμαλεάπολεις** (Νέα Μιζέλα), **Σούρπη** κείμεναι παρὰ τὸν Παγασιτικόν.

6) Ἡ ἐπαρχέα **Φαρσάλου** κεῖται πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Περιτ. **Φάρσαλος** (2.490 κατ.) ἐπὶ ὡραίκης τοποθεσίας, τὸ οἰλικὸν διμώς αὐτῶν δὲν εἶναι πολὺ ὕγειενόν· ἔνεκκ τῶν πέροιξ ἐλῶν. Παρὰ τὴν Φάρσαλον ἐγένετο μεταξὺ Ηομηνίου καὶ Καίσαρος μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησεν ὁ Καίσαρος τῷ 48 π. Χ. Ήρός Α. τῆς Φαρσάλου ὑψοῦται ἡ λοφοτειρά Κυνὸς Κεφαλαί, διόπου ὁ Θηθαῖος Πελοπίδας ἔπεισε μηχόμενος κατὰ τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν. Καὶ κατὰ τὸ 197 π.Χ. ὁ Θωμαῖος στρατηγὸς Φλαμίνος ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε'.

Περιληπτικός.

"Ορη. — Ολυμπος, Όσσα (Κισσαβος), Μαυροβούνι, Ηήλιον.

Ποταμοί. — Πηγειός. Καὶ οἱ παραπότεμοι κατοῦ Τιταργήσιος, Ελαχεσσωνίτικος καὶ π.

Πεδιάδες. — Ή Θεσσαλική (Λαρίσης, Φαρσάλου, Ἀλμυροῦ).

Λίμναι. — Ή Ἀσκούρις (Νεῖσεροῦ), ή Νεσσωνίς καὶ ή Βοιβηής (Κάρλα) καὶ μεγαλυτέρα.

Προϊόντα. — Δημητριακοὶ καρποὶ ἐν γένει, σήσαριον, βάμβακε, ἔλαιον, ἀπώραι, πασταγα, μῆλα, πορτοκάλια, μέταξι, (βόεις, πρόδικτα, βούτυρον, τυρός).

Πόλεις καὶ κώμαι. — Λάρισα, Ἀμπελάνια, Μέγα Κεσέρλη, Τίρναβος, Καζανλάρ, Ραφάνη, Ἐλασσών, Τσαριτσάνη, Βλαχολίθαδον, Νεῖσερός, Ἀγυιά, Βόλος, Βελεστίνον, Μακρινίτσα, Πορταριά, Ζωγορά, Φάρσαλος, Ἀλμυρός.

Ιστορικαὶ Πόλεις. — Λάρισα, Ολοσσών, Φάρσαλος, Παγασαί, Δημητριάς, Ιωλήσ, Φεραί, Κυνός Κεφαλαί.

Ασχολίαι κατοίκων. Οι κάτοικοι τοῦ νομοῦ τούτου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν διλοτομίαν καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Η Πελοπόννησος ἔχει σχῆμα φύλλου πλατύνου καὶ κείται πρὸς Ν. τῆς Στερεάς Ελλάδος, μετὰ τῆς ὁποίας συνείγετο ἀλλοτε διὰ τοῦ ισθμοῦ τῆς Κορίνθου. Ο ισθμὸς οὗτος διωρύχη ἐσχάτως καὶ τοιουτορόπως ἡνῶθησκεν οἱ δύο κόλποι, ὁ Σαρωνικὸς μετὰ τοῦ Κορινθιακοῦ. Τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου παρουσιάζει μεγίστην ποικιλίαν ἐγκλεισίον ὅρη δασώδη, πεδιάδας καταφύτους ἐξ ἀμπέλων καὶ σταφιδικού πέλων, ἔλαιων καὶ ἄλλων ἀπωροφόρων δένδρων καὶ κοιλάδων διαρρεομένας ὑπὸ ποταμῶν καὶ χειμάρρων. Αἱ αὐτῆς διασχίζονται βαθύτατα ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ σηματίζουσι τέσσαρας ὥραίς γερσονήσους. Η Πελοπόννησος ὀγομάζεται ἀλλοιούς καὶ Μωρῆς καὶ εἶναι τὸ ώραιότερον μέρος τῆς ἐλευθέρας Ελλάδος. Πελοπόννησος δὲ ὀνομάσθη ἐκ τοῦ Πέλοπος υἱοῦ τοῦ Ταντάλου, ὃστις ἦλθε καὶ κατώκησεν εἰς αὐτὴν ἐκ Φρυγίας (Μ. Ἀσίας) κατὰ τὴν ἀρχικήν ἐποχήν.

Διοικητικῶς η Πελοπόννησος διαιρεῖται εἰς 5 νομούς: 1) Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, 2) Ἀγαθίας καὶ Ἡλιδος, 3) Μεσσηνίας, 4) Ἀρκαδίκς καὶ 5) Λακωνίας.

Ο πληθυσμὸς αὐτῆς ἐν τῷ συνόλῳ ἀνέρχεται εἰς 940 χιλ. κατοίκους.

Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Ορεια - Θέσεις. — Ο νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ἔχει ἔχει ἔπιμηκες προεκτεινόμενος ἀνατολικῶς διὰ τῆς Ἀργολικῆς

χερσονήσου, συνορεύει πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀγαθίας καὶ Ἡλιδός καὶ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ΒΑ. δὲ ἐπὶ μικρὸν μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Περιλαμβάνει δὲ καὶ τὰς γῆσους Πόρον, Ὑδραρη καὶ Σπέτσας. Βρέχεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκουσιν ἀκόμη καὶ κείμεναι πρὸς Ν. τῆς Μαλέας ἄκρας νῆσοι Κύθηρα καὶ Ἀντικύθηρα.

Πληθυσμὸς 167,000 κατ.

Κλεμα. — Εὐρεῖται καὶ ὑγιεινόν, ψυχρὸν εἰς τὰ μεσόγεια.

Ἐδαφος. — Κατὰ τὸ πλεῖστον ὅρεινόν.

Θρη. — Τὸ Λόρκειον, τὸ δασῶδες Ἀραχναῖον, τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ Παρθένιον, τὸ ὅποιον εἶναι συνέχεια τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον γυμνόν, οἱ Λίδυμοι οἱ ὅποιοι ἀπολήγουσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζουσι τὸ Σκύλλακιον ἀκρωτήριον, ἡ Κυλλήνη (Ζηρεία), τὸ ὑψηλότερον μετὰ τὸν Ταύγετον ὅρος τῆς Ηλοπονησοῦ, αἱ κορυφαὶ αὐτῆς εἶναι γιανοσκεπεῖς, οἱ δὲ πρόποδες καλύπτονται ὑπὸ ἀγρίων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων. Τὰ Ἀροάνια (Χελμός), πρὸς Δ. τῆς Κυλλήνης καὶ ἄλλα χαμηλότερα αὐτῆς καὶ δασώδη.

Πεδιάδες—Προϊόντα. — Η τῆς Ἀργολίδος, ἡ ὅποια παράγει σταφίδας, βάμβακα, δημητριακοὺς καρπούς, οῖνον, ἔλαιον (χασίς)¹ καὶ καπνόν, ἡ τῆς Κορινθίας, παράγουσα σταφίδα καὶ δημητριακοὺς καρπούς, καὶ ἡ τῆς Νεμέας, παράγουσα δημητριακοὺς καρπούς, οἶνον καὶ καπνόν.

Ποταμοί. — Ο Ἰταχός, ὁ ὅποιος πηγάζων ἐκ τοῦ Ἀρτεμίσιου καὶ διαρρέων τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ὁ Κορινθιακὸς Ἀσωπός, ἐκβάλλων εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Λέμνας. — Η Φενεός, τῆς ὅποιας τὰ ὄρατα διὰ καταβοθρῶν χύνονται εἰς τὸν παραπόταμον τοῦ Ἀλφειοῦ Λάδωνα, καὶ ἡ Σινύρφαλις, κειμένη, ὡς καὶ ἡ Φενεός, εἰς ἀρκετὸν ὑψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

1) Τοῦ ὅπειου ἡ καλλιεργία πρὸ τινος χρόνου ἀπηγορεύθη θιά γόδμου ὡς προξενοῦσα ἀνεπαγόρθωτον βλάβην εἰς τὸν ὄργανον μὲν τῶν ἀγθρώπων.

Διοικητική διαιρέσεις. — Ο Νομὸς οὗτος περιλαμβάνει 7 ἐπαρχίας: 1) Ναυπλίας, 2) Ἀργους, 3) Σπετσῶν καὶ Ερμιονίδος, 4) Γύδρως, 5) Τροιζηνίας, 6) Κορινθίας καὶ 7) Κυθήρων.

1) Η ἐπαρχία **Ναυπλέας** κατέχει τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Σκρινικοῦ πρὸς Α. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἰναι τὸ **Ναύπλειον** (5,400), πόλις κειμένη ἐπὶ βραχώδους χερσονήσου τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ Ἀργους διὰ σιδηροδρόμου. Τὸ Ναύπλιον ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἀπὸ τοῦ 1829 μέχρι τοῦ 1834. Υπερένω τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου κεῖται τὸ ἴσχυρὸν φρούριον **Παλαμήδειον**, ἐπὶ τοῦ ὅποιου ὑπάρχουσι στρατῶνες καὶ φυλακαί. Προσάστειον τοῦ Ναυπλίου εἰναι ἡ **Πρόδνοια**. Πρὸς Β. καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τοῦ Ναυπλίου ἔκειτο ἡ προϊστορικὴ πόλις **Τέρυνθα**, τῆς ὅποιας σφέζονται ἀκόμη τὰ περίφημα Κυκλώπεια τὰ πελαγικὰ τείχη ἐξ ὀγκωδεστάτων τετραγωνικῶν λίθων. Παρὸτε ταύτη ὑπάρχει γεωργικὸς σταθμός. **Νέα Επείδαυρος** (Πιάδες), ἐπίσημος, διότι εἰς κυτὴν ἐγένετο ἡ πρώτη συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (τῇ 1ῃ Ιανουαρίου 1822), ἡ ὅποια ἐκήρυξεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ν.Δ. τῆς Νέας Ἐπείδαυρου κεῖται ἡ κώμη **Αλεγούρειο**, παρὰ τὴν ὅποιαν σφέζεται ἀκέραιον τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Ἐπείδαυρου καὶ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

2) Η ἐπαρχία **Ἀργους** κείται πρὸς Δ. τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίου καὶ ἔχει πρωτ. τὸ **Ἀργος** (9 χιλ. εκτ.), τὸ ὅποιον συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου διὰ σιδηροδρόμου. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη μετ' ἀκροπόλεως καὶ ἀρχαίου θεάτρου. Πρὸς Ν. τοῦ Ἀργους καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρόμου. γραμμῆς κείνται οἱ **Μύλοι** πλησίον τῶν ὅποιων ὑπάρχουσιν ἔλη. Ἐκ τῶν ἑλῶν τούτων ἐσχηματίζετο τὸ πάλαι ἡ λίμνη Λέροη, εἰς τὴν ὅποιαν διέτριψεν ἡ δύο τοῦ Ἡρακλέους φονευθεῖσα Λερναία Γύδρως. Πρὸς Β. τοῦ Ἀργους καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρόμου. γραμμῆς κείται ἡ γεωργικὴ κωμόπολις **Κουτσοπόδει**. Παρὸτε τὸ χωρίον **Χαροβάτες** εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῶν Μυκηνῶν, τῆς ἀλλοτε πρωτευούσης τοῦ κράτους τῶν Ἀτρειδῶν. Ἐνταῦθα, ἐντὸς θολωτῶν τάφων, ἀνευρέθησαν πολλὰ κομήματα χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ γκλαζίδεικνύοντα τὸν ἀρχαιότατον Μυ-

κηνοτικόν πολιτισμόν. **Αχλαδόναρπος** (2,000 κκτ.) έντος ώραίς και λάδος.

3) **Η ἐπαρχία Σπετσών και Ἐφρεονίδος** ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ΝΔ. τμήματος τῆς Ἀργολικῆς γερσονήσου και τῆς νήσου Σπετσών. Πρωτ. αὐτῆς είναι ἡ νήσος **Σπέτσαις** (4400 κκτ.) παράγουσα ἀμύγδαλα, σῦκα, ἔλαιον και δημητρικά. Αἱ Σπέτσαι είναι ἔνδοξοι διὰ τὰ ἡρωικὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, προνομιακῶς δὲ ἐκλέγουσι δύο βουλευτάς. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν, οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν ὄμιλοισι τὴν ἀλβηνικήν. **Κρανέδιον**, ἐπὶ τῆς Ἀργολικῆς γερσονήσου, ἔχων ὡς ἐπίνειον τὸ Πορτοχέλιον. **Ἐφρεόνη** (Καστρί), κώμη παράλιας μὲν ἵπατικὰ διδατα.

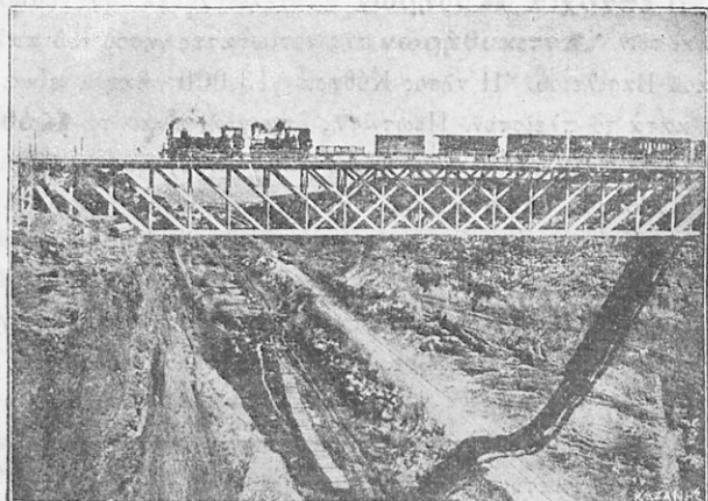
4) **Η ἐπαρχία "Ιδρας** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὄμωνύμου θρηγώδους νήσου και ἔχει πρωτεύουσαν τὴν πόλιν **"Ιδραν** (5,500 κκτ.) πατρίδη τῶν μεγάλων κατὰ τὴν ἀλβηνικήν ἐπανάστασιν ναυάρχων Ἀνδρ. Μικούλη, Γ'. Σαχτούρη και τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Κουντουριώτου· ἔνδοξον δὲ διὰ τὸν ἡρωισμὸν και τὰ κατορθώματα τῶν τέκνων αὐτῆς, γάριν τῶν ὅποιων προνομιακῶς ἐκλέγουσι τρεῖς βουλευτάς.

Οἱ κάτοικοι τῆς "Ιδρας καταγίνονται εἰς τὴν σποργαλιείαν και τὴν ναυτιλίαν, οἱ πλεῖστοι δὲ αὐτῶν ὄμιλοισι και τὴν ἀλβηνικήν.

5) **Η ἐπαρχία Τροιζηνέας** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς μικρᾶς και δασώδους νήσου τοῦ Πόρου (Καλαυρίας). ἀπέναντι δὲ ταύτης ἐπὶ τῆς Ἀργολικῆς παραλίας ὑπάρχει ἐκτεταμένον δάσος λειμονεῶν και νερατζεῶν, ἐκ τῆς μικρᾶς και ἡραιστειογενοῦς γερσονήσου τῶν Μεθάνων και μικροῦ τμήματος τῆς Ἀργολικῆς γερσονήσου. Εἶχει πρωτεύουσαν τὴν ὄμώνυμον πόλιν **Πόρον** (4.300 κκτ.). **Δαμαλᾶς**, κώμη τῆς Ἀργολικῆς γερσονήσου παρὰ τὴν ἀρχαίαν Τροιζήνην και ἐν μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος. Ἐν αὐτῇ συνήλθεν ἡ Γ' ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡτις τῷ 1827 ἐξέλεξεν ὡς Κυβερνήτην τῆς Ἐλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριον. **Βρωμόλιμνη**, ἐπὶ τῆς γερσονήσου τῶν Μεθάνων ὄγκωμαστὴ διὰ τὸ θειοῦχα ἴνηματικὰ αὐτῆς λουτρά.

6) **Η ἐπαρχία Κορενθίας** κατέγει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ, πρωτεύουσαν ἔχει τὴν **Νέαν Κόρενθον** (5.300 κκτ.),

πόλιν γέγον κτισθείσαν προκόπι τὸν Κορινθιακόν ίσθμὸν τῷ 1858 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου¹ ὑπὸ σεισμοῦ· ἡ πόλις αὕτη συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ σιδηροδρόμου, οἱ δὲ κάτοικοι αὕτης ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν καλλιεργίαν τῆς σταφίδος. Ηλητίον τῆς Νέας Κορίνθου καίται ἡ διώρυξ, ἐπὶ τῆς ὄποιας εἰς μὲν τὸ ἀνατολικὸν στόμιον συνοικίζεται ἡ κώμη Ἰσθμέα εἰς δὲ τὸ δυτικὸν ἡ Ποσειδωνέα. Λαυτράκιον, κώμη μικρὸ

Ἡ μεγάλη γέφυρα τοῦ ισθμοῦ τῆς Κορίνθου.

τυγχοινωνοῦσα μετὰ τῶν Μεγάρων καὶ τῆς Κορίνθου δι' ὅμικειτῶν ὕδων καὶ ἔχουσα ὄνομαστὰ ἱερακτικὰ ὕδατα. **Ἄγιος Γεώργιος**, κώμη προστατεύουσα ἐκλεκτὸν μέλανα οἶνον πρὸ αὐτὴν ἔκειτο ἡ Νεμέα, ὅπου ὁ Ήσσοκλῆς ἐρόνευε τὸν Νευκτίον λέοντα καὶ ἐτελοῦντο

¹⁾ Ἡ Ἀρχαῖα Κόρινθος ἔκειτο 112 ώραν ΝΔ. ὑπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον, τὴν καὶ Ἀκρόπολιν αὐτῆς. Ἡτο πολυκνηθρωποτάτη, πλουσιωτάτη καὶ εἰχε τρεῖς λαμένες, ἐν μὲν τῷ Κορινθιακῷ τὸ Λέγαιον, ἐν δὲ τῷ Σαρωνικῷ τὸν Σχοινοῦντα (γνῶν Ισθμία) καὶ τὰς Κεγχρεάς. Κατὰ τὸν ίσθμόν, (ὅπου νῦν ἡ διώρυξ) ἔκειτο τὸ Στάδιον ἐγ τῇ ἐποιηφ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τὰ Ἰσθμια. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ρωμαίων Μούμιον (146 π.Χ.), ἀνοικοδομηθείσα πάλιν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος (τῷ 44 π. Χ.) διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς Ἀγκής ἐπὶ τῆς ἐνωματικρατίας.

οι άγρινες, τὰ Νέμεια. "Οχι μικρόν τῆς Νεμέας κείνται τὰ στενά τῶν Δερβενακίων ἔνθι σοὶ" Ελληνες ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ὄπλωρχηγῶν Νικηταρᾶ, Παπαφλέσα καὶ Υψηλάντου κατέστρεψαν τὴν ἐν 30 χιλ. ἀνδρῶν στρατιὰν τοῦ Δράμαλη. **Κεάτον** καὶ **Ξυλόκαστρον**, κωμοπόλεις σταφιδοφόροι, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. **Σοφεκόν** γεωργικὴ κωμόπολις παρὰ τὸν Σκρωνικόν.

7) Η ἐπαρχέα **Κυθήρων** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τῶν **Αντεκυθήρων** τῆς νοτιωτάτης νήσου τοῦ παλαιοῦ Ἑλληνικοῦ Βκσιλείου. Η νῆσος Κύθηρα (13,000 κατ.), εἶναι πετρώδης κατὰ τὸ πλεῖστον. Ήρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Κύθηρα** (1,000 κατ.) παρὰ τὴν νοτίαν ἀκραν μικρὸν ἀπέχουσα τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Καψάλιον. **Πισταρόδος**, (900 κατ.), κώμη πρὸς τὸ ΒΑ. μέρος τῆς νήσου κειμένη.

Τὰ Κύθηρα παράγουσιν ἔλκιον, σταφυλάς, σῦκα καὶ ἄλλα τινά. Οἱ Κυθήριοι ὡς ἐκ τῆς μικρότητος καὶ τοῦ ἀγόνου τῆς γόρδητων, ἀποδημοῦσιν εἰς τὸ ἑξωτερικὸν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ελλάδος.

Τὰ **Αντεκύθηρα** (Αιγαίλικ) εἶναι ἐπίσης νῆσος πετρώδης, οὐ δὲ ὅλιγοι αὐτῆς κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν. Ήρωτ. τινῶν ἐτῶν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς πλησίον αὐτῶν θαλάσσης ἑξήγηθησαν καλλιτέγγης ἀρχαῖς ἀγάλματα δρεγγάλκινα καὶ μαρμάρινα.

Περιλογία.

Ορη.— Λύραιον, Αρχαγαίον, Αρτεμίσιον, Παρθένιον, Διδυμόι, Κυλλήνη καὶ Αροάνια.

Πεδιάδες.— Αργολίδος, Κορινθίας (Βόλχος) καὶ Νεμέας.

Ποταμοί.— Ιναχός καὶ (Κορινθιακός) Ασωπός.

Προϊστορια.— Σταφίς (Κορινθιακή), θηριητρικοὶ καρποί, οίνος, ἔλκιον, βάρη, καπνός καὶ διάφοροι διπλωματικοὶ.

Πόλεις καὶ κῶμαι.— Ναύπλιον, Τίρυνς, Νέα Επίδαυρος (Πιάδα), Λιγουρίον, Αργος, Μύλοι, Κουτσοπόδι, Σπέτσαι, Κρανιδιον, Ερμόγη, Τέρρα, Πόρος, Νέα Κόρινθος, Ισθμία, Ποσειδωνία, Λουτράκιον, ἄγ. Γεώργιος, Κείτον, Ξυλόκαστρον, Κύθηρα, Πισταρόδος.

Ιστορικαὶ πόλεις, κῶμαι καὶ τοποθεσίαι.— Ναύπλιον, Τίρυνς, Επίδαυρος Λιγουρίο, Τέρρα, Τροιζηνία, Δαματαλᾶς, Αργος, Λέρνη, Μυκήναι, Ακροκόρινθος Σικυών, Νεμέα, Δερβενάκια, Αντεκύθηρα.

Ἄσχολια τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεω-

τίκαν, εἰς τὴν καλλιεργίαν τῆς σταφίδος καὶ εἰς τὴν ἐμπορίαν· οἱ δὲ τῶν ὀρεινῶν
κεράν καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν.

Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν νήσων εἰς τὴν νυχτιλίαν καὶ τὴν σπούγγαλισίαν.

Νομὸς Ἀρκαδίας.

Θέσεις. — **Σχῆμα** — **Ορεα.** — Ο νομὸς Ἀρκαδίκς κείται ἐν
τῷ μέσῳ περίπου τῶν λοιπῶν νομῶν τῆς Πελοποννήσου βρεγχόμενος
ΝΑ. μόνον ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου· Ἐγειρεῖ σχῆμα στρογγύλον
περίπου. Διαχωρίζεται δὲ φυσικῶς τῶν ἄλλων νομῶν ὡς ἔξης· ΒΑ.
ἄπὸ τῶν ὁρέων Λυρκείου, Ἀρτεμισίου καὶ Πηρθενίου, πρὸς Ν. ὑπὸ
τοῦ Ηάρωνος καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Τχύγετου [καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ
Τετραγίου, Λυκίου, τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ παραποτάμου
κύτου Ἐρυμάνθου.

Πληγθυσμός. — 162 χιλ. κατ.

Κλεῖσις. — Ψυχρὸν εἰς τὰ ὁρεινὰ καὶ εὐκρατές εἰς τὰ πεδινὰ
μέρη.

Ἐδώφος. — Τὸ ἐδώφος τοῦ νομοῦ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον
ὑρεινόν, τὰ δὲ πεδινὰ κύτου μέρη εἶναι εὐφορβότατα παράγοντα δη-
μητριακούς καρπούς, ἐλατίας καὶ ὀπώρας.

Ορη. — Τὸ Λύκαιον χωρίζον τὴν Ἀρκαδίαν ἀπὸ τῆς Ὁλυμ-
πίας, τὸ Ἀριεμίσιον, τὸ Παρθένιον, ὁ Πάρων (Μαλεβός), δύστις
ἐμπεριέχει ὥρκην μαῦρον μάρμαρον, καὶ τὸ Μαίαλον (Χρέπα), ὑψού-
μενον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νομοῦ, καὶ τὸ ὄποιον εἶναι κατάφυτον ὑπὸ^{τοῦ}
κέδρων καὶ ἐλατῶν καὶ τρέφει ἐπὶ τῶν κλιτύων κύτου πολλὰ πο-
μηκτικά αἴγανα καὶ προσβάτων.

Πεδιάδες ἢ μᾶλλον ἐκτεκμένης ὁροπέδια. — Η
τῆς Μανιτινίας, ἡ τῆς Τεγέας, ἡ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ ἡ τῆς Κυ-
νουργίας.

Ποταμοί. — Ο Ἀλφειός, τὸν ὄποιον θὰ ἔξετάσωμεν εἰς τὸν
νομὸν Μεσσηνίας καὶ οἱ παραπόταμοι κύτου Ἐλίσσων, Γορτύνιος
καὶ Λάδων ἢ Ρουφιᾶς (ἐκ τοῦ ὄποιού καὶ ὁ Ἀλφειός ὀνομάζεται
Ρουφιᾶς).

Διοικητικὴ διαίρεσις. — Ο νομὸς Ἀρκαδίκς διοικητικῶς
διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Μανιτινίας, 2) Γορτυνίας, 3) Μεγαλο-
πόλεως, 4) Κυνουρίας.

1) Η Ἐπαρχία Μαντινεάς περιλαμβάνει δύο πέδια του νομού, τὸ ὄποιον κεῖται μεταξὺ τῶν δρέων Ἀρτεμισίου, Μαινάλου καὶ Πάργωνος. Πρωτεύουσα του νομού καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ Τρίπολις (10800 κατ.) συγκαινοῦσα διὰ σιδηροδρόμου μετά του "Αργους", Κορίνθου καὶ Ἀθηνῶν. Η Τρίπολις ἔχει βιομηχανίαν χαλκουργίας, σιδηρουργίας, ταπήτων καὶ φυνελλῶν καὶ οἰνοπνευματοπούλας. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ Τρίπολις ἦτο ἔδρα του βιλαετίου τῆς Πελοποννήσου, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν ἐκύριευσεν αὐτὴν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. **Βαλτέτσιον** κάμη δρεινή. Ἐδὴ κατὰ πρῶτον ἐνίκησαν οἱ Ἑλληνες τοὺς Τούρκους. **Λεδίδεον** καὶ **Τσεπεανά**, καῦμα διομασταί. ΝΑ. τῆς Τριπόλεως ἔκειτο ἡ Τεγέα ὅπου νῦν τὸ χωρίον **Αχούρεα** καὶ ἡ πολύχητη Νίκη λόπου ἡ κωμητεία. Ήρδες Β. τῆς Τεγέας ἦτο ἡ ὀχυρὰ **Μαντίνεα**, παρὰ τὴν ὄποιαν ἐφορεύθη ὁ Ἐπαρχιακός (362 π. Χ.).

2) Η ἐπαρχία Γορτυνέας περιλαμβάνει τὸ ΒΔ. μέρος του νομού. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Δημητσάνα (2000 κατ.). Αὗτη ἦτο πατρὸς του Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε΄ τὸν ὄποιον ἀπηγόρισαν οἱ Τούρκοι τῷ 1821, καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ. Η Δημητσάνα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν διομαστὴν ἐλληνὸν καὶ τὴν Βιβλιοθήκην, τῆς ὄποιας τὰ βιβλία ἐχροσίμευσαν εἰς τοὺς "Ἑλληνας" κατὰ τὴν ἐπανάστασιν πρὸς οκτακοσεύην φυσιγγίων. Οἱ κάτοις καὶ τῆς Δημητσάνης καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν διοτομίαν. **Λαγκάδεια** (4600 κατ.), κείμενα πρὸς Β. τῆς Δημητσάνης **Καρύταινα**, κωμόπολις μὲν φρούριον ἐντὸς του ὄποιου εἶχεν ὀχυρωθῆ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἀντέστη κατὰ του Πατριάρχη. **Βυτζένα**, κωμόπολις μετὰ γεωργικοῦ σταθμοῦ. Οἱ κάτοικοι τῆς Γορτυνίκης μὴ ἔχοντες ἔδρας γόνιμον μεταβαίνουσιν εἰς ἄλλας πόλεις, ἐνθα μετέριοι γονται διάφορα χειρωνακτικὰ ἐπαγγέλματα.

3) Η ἐπαρχία Μεγαλοπόλεως περιλαμβάνει τὸ ΝΔ. μέρος του νομού. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (Σινάνον 1500 κατ. ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν). **Λεοντίρεον**, πρὸς Ν. τῆς Μεγαλοπόλεως ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, παράγον οἶνον, σῖτον καὶ ἔλκιον. **Πισαρε** κωμόπολις γεωργική.

4) Η ἐπαρχία Κυνουρέας διομάζεται κοινῶς **Τσακωνιά** καὶ περιλαμβάνει τὸ ΝΑ. μέρος του νομού. Πρωτ. αὐτῆς

είναι τὸ **Λεωνίδειον** (3,000 κατ.), καιμένον ὅχι μηκότεν τῆς θηλάσσης καὶ παράγον ἐλαίκες καὶ διπόροις. **Άγ.- Πέτρος**, κωμόπολις πλουσία ἐπὶ καταφύτου θέσεως. **Άστρος**, παράλιος κώμη ληροτιμεύουσας ὡς λιμὴν τῆς ἐπιχρυσίας παρὸ τὸ "Αστρος" κεῖται ἡ κώμη ἄγ.- **Ιωάννης** ὃπου συνηλθεν ἡ β' Εθνική Συνέλευσις τῷ 1823. Οἱ κάτοικοι τῆς Κυνουρίας ὀμιλοῦσιν ἴδιαιτέρων γλῶσσαν τὴν Τσακωνικήν, ὡς ἐκ τοῦ ἀγάνου δὲ τῆς γύρως αὐτῶν μεταβαίνουσιν εἰς ἄλλας πόλεις ἔνθη ἐπιδίδονται εὐδοκίμως εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον,

Περίληψις.

"**Ορη.** — Τὸ Δύκαιον, τὸ Ἀρτεμίσιον, τὸ Παρθένιον, ὁ Πάρνων καὶ τὸ Μαλακοῦ.

Πεδιάδες. — Η τῆς Μαντινείας, η τῆς Τεγέας, η τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ η τῆς Κυνουρίας.

Ποταμοί. — Ο Ἀλφειός καὶ οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ Ἐλίσσων, Γορτύνιος, Λάδων.

Προϊόντα. — Δημητρικοὶ καρποί, ἔλαιον, σίνος, διάφοροι διπλραι καὶ κτηγοτροφικά εἶναι (βούτυρον, τυρός, μικλλοίν απλ.).

Ἐπαρχίαι. — Μαντινείας, Γορτύνιας, Μεγαλοπόλεως, Κυνουρίας.

Πόλεις καὶ κώμαι. — Τρίπολις, Λεδίδιον, Δημητριάνα, Λαγκάδια, Καρύταινα, Βυτίνα, Μεγαλόπολις, Λεοντάριον, Ισκρι, Λεωνίδιον, ἄγ. Πέτρος.

Ιστορικαὶ πόλεις καὶ κώμαι. — Βαλτέα, Δημητριάνα, Καρύταινα, ἄγιος Ιωάννης.

Ασχολίαι τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὴν δραγντουργικήν, τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδος.

Θέσις - Σχῆμα - Φρεάτια. — Ο νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδος συγορεύει πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας καὶ πρὸς Ν. μετὰ τῶν νομῶν Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας, βρέχεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθίαν καὶ τοῦ Ηλεκτρικοῦ κόλπου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ιονίου πελάγους.

Πληθυσμός. — 255.000 κατ.

Κλεψ. — Εὐκρέπες καὶ ὑγιεινόν.

Εδαφος. — Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ είναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θρεπτικὸν καὶ μόνον πρὸς Δ. είναι πεδινόν.

Φρ. — Τὰ Ἀροάνια, ὁ Ἐρύμανθος, ὅρος ὑψηλόν, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὅποιού τρέφονται πολλαὶ ποίμνιαι, καὶ τὸ Παναχαϊκόν

τὸ ὄποιον εἶναι γχαμηλὸν καὶ κατάφυτον, ἐκτεινόμενον πρὸς Β. μέχρι τῆς Θιλάσσης, ἔνθι σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον Πίον, ὃπου ὑπάρχουσι φυλακές, ἡ Φολόη ἥτις εἶναι γχαμηλὴ καὶ κατάφυτος ὑπὸ ἀγρίων δένδρων.

Πεδεύαδες. — Ἡ τοῦ Αἰγίου καὶ ἡ τῆς Ἀχαΐας, ἀμφότεραι κατάφυτοι ὑπὸ σταφιδαμπέλων καὶ ἐλαιῶν, ἡ εὐθαλής καὶ λαμπρὰ πεδίας τῆς Ἡλιδος, παράγουσα ἴδιως ἄφθονον σταφίδα, καὶ ἡ τῆς Μανωλάδος, ἀνάκουσα εἰς τὸν Βασιλέα καὶ παράγουσα οἰκοδομήσιμον ξυλείχν καὶ διάφορον κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ποταροί. — Οἱ Πηγείδες (τῆς Γαστούνης), δυτικὲς πηγάζει ἐκ τοῦ Ἐρυμάνθου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Ιόνιον πέλαγος, καὶ ὁ Ἀλφείος, ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς Ηελοποννήσου, δυτικὲς πηγάζειν ἐκ τοῦ ὅρπεδίου τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ δεχόμενος πολλοὺς παραποτάμους ἐκβάλλει εἰς τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον, ὁ Σελινοῦς, ὁ Βουραϊκὸς πηγάζοντες καὶ οἱ δύο ἐκ τοῦ Ἐρυμάνθου, ὁ Κρᾶθις πηγάζειν ἐκ τῶν Λεσβίων ἀπαντεῖς ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Κορινθιακὸν Κόλπον.

Διεσπαρτικὴ διαιρεσίς. — Οἱ νομὸις αὗτοις διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Πατρῶν, 2) Αιγαίων, 3) Καλαθούτων καὶ 4) Ἡλείας.

1) Ἡ ἐπαρχία Πατρῶν περιλαμβάνει τὸ ΒΔ. μέρος τοῦ νομοῦ τὸ πρὸς τὸν Ηελιτρικὸν κόλπον. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι καὶ **Πάτραι** (38000 κατ.), ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ πόλις μετὰ τὸν Ηειρικὸν τῆς Ηελ. Ἐλλάδος, ἔχουσα μεγάλην διάταξιν συγκοινωνίκην μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν παρκλίων πόλεων τῆς Ἐλλάδος καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ σιδηροδρόμου, ἔχει εὐθείας καὶ εὐρείας ὁδοὺς καὶ ὁραῖον τεχνικὸν λιμένα. Εἰς τὴν Ηέτρας ὑπάρχουσι πλεῖστα βιομηχανικὰ καταστήματα, ἐκ δὲ τοῦ λιμένος αὗτῶν γίνεται ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Κορινθίας σταφίδος. Εἰς τὴν πόλιν τεκύτην ὑπάρχει ὁ υαλὸς τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐν τῷ ὄποιῳ σώζεται τὸ σεπτὸν λείψανον αὐτοῦ.

ΣΗΜ. Κατὰ τοὺς ἀρχαῖους χρόνους πλὴν τῶν Πατρῶν ἔκειντο ἔνταῦθα (πρὸς Ν.) αἱ Φαραι, ἡ Δύμη (παρὰ τὴν Κάτω Ἀχαίην) καὶ ἡ Τειταία (ὑπὸ τὸν Ἐρύμανθον). Αἱ τέσσαρες αὗται πόλεις ἀπετέλεσαν τὸ πρώτον τὴν Ἀχαίην ουμπολιτείαν.

2) Ἡ ἐπαρχία Αἰγαίων περιλαμβάνει τὴν αὐτὴ μηκονέκτεινομένην παρκλίχν ἀπὸ τοῦ ὅρους Παναχαϊκοῦ μέχρι τοῦ νομοῦ Κορινθίας. Πρωτ. εἶναι τὸ **Αἴγιον** (Βοστίτσα), (8,000 κατ.), πόλις

παροχλίως συγκοινωνοῦσα μετὰ τῶν Ηπειρῶν καὶ τῆς Κορίνθου διὰ σιδηροδρόμου. Ἐκ τοῦ λιμένος αὐτῆς ἐξάγονται σταφίδες, ἔλαιον, πορτοκάλλια καὶ κίτριν. **Δεσκοφτόνη**, κωμόπολις συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ Αιγίου διὰ σιδηροδρόμου. Πρὸς Ν. τοῦ Αιγίου κείται ἡ πλουσία μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν καὶ πρὸς Α. ἡ κωμόπολις **Ακράτα**.

3) Ἡ ἐπαρχία **Καλαβρύτων** εἶναι μεσόγειος καὶ δρεινή καὶ περιλαμβάνει τὴν πρὸς Α. ἐκτεινομένην γῆραν. Πρωτ. εἶναι τὰ **Καλαβρύτα** (1,300 κατ.), κείμενα ἐν μέσῳ κοιλάδος τῶν Ἀροκτίνιων δρέων καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ Διεκκοφτοῦ δι' ὀδού τοῦ σιδηροδρόμου, ψηνούμασθησαν δὲ οὕτως, ἐνεκκ τῶν αὐτόθι ὄδατων, ἥτινα ἀνακρύσσουσιν ἐν ἀρθονίᾳ. Πρὸς Β. τῶν Καλαβρύτων κείται τὸ **Μέγα Σπήλαιον** μονή, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει εἰκὼν τῆς Παναγίας ἕργον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ. Πρὸς Δ. καὶ μίση ὅρην μακρὰν τῶν Καλαβρύτων κείται ἡ μονὴ τῆς **Άγίας Λαύρας**, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ηπειρωτῶν Γερμανὸς ὑψώσε τὴν 25 Μαρτίου τοῦ 1821 τὴν σημαίνη τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ οερὰ αὖτη σημαίνη φυλάσσεται εὐλαβῶς ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τῆς Μονῆς. Ἐτεροι κωμόπολεις εἶναι ἡ **Στρέζοβη**, τὰ **Μεζένια**, ἡ **Κερπινή**, τὸ **Χοπωτόνι**, τὸ **Λιεβάρτζε** καὶ ἄλλα.

4) Ἡ ἐπαρχία **Πλεύσιας** ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀράξου μέχρι τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ Ιονίου μέχρι τοῦ Ἐρυμάνθου· ἔχει πρωτ. τὸ **Πύργον** (13,700 κατ.), πόλιν μεσόγειον συγκοινωνοῦσαν μετὰ τῶν Ηπειρῶν διὰ σιδηροδρόμου.

Ἐπίνειον τοῦ Πύργου εἶναι τὸ **Κατάκωλον**, τὸ ὅποῖον συγκαινεῖ μετ' αὐτοῦ διὰ σιδηροδρόμου· διὰ τοῦ τεχνιτοῦ λιμένος τοῦ Κατακώλου γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ Κορινθιακῆς σταφίδος. **Γαστούνη**, κωμόπολις εὐφοριωτάτη συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ Πύργου διὰ σιδηροδρόμου. **Κυλλήνη**, ἔχουσα ιαματικὰ ὄδατα καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς Γαστούνης διὰ σιδηροδρόμου. **Αμαλεάς**, **Λεχαινάς**, **Ανδροχέις**, πλούσιαι κωμόπολεις σταφιδοφόροι, **Μανωλάς**, κώμη μὲ δάση θαλκνιδεῶν.

Πρὸς Α. τοῦ Πύργου κείται ἡ περιάλυμπος κοιλάδας τῆς **Ολυμπίας**· εἰς αὐτὴν ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες καὶ ὑπῆρχον πολλὰ δημόσια μεγαλοπρεπέστατα οἰκοδομήματα καὶ πλῆθος ἀγαλμάτων. Εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ολυμπίας ἐγένοντο ἀνασκαρφοὶ καὶ ἀνευρέθη-

σαν πολλὰ ἀγάλματα, μεταξὺ τῶν ὄποιων καὶ τὰ περίφημα ἀγάλματα τοῦ Ἐφραῖοῦ τοῦ Πρωτέστελους καὶ ἡ Νέκη τοῦ Πατεωνέου. ἀμφότεροι φύλασσονται εἰς τὸ ἐκεῖ μουσεῖον. Ἡ Ὀλυμπία συνδέεται μετὰ τοῦ Ηὐρίου διὰ σιδηροδρόμου, πολλοὶ δὲ ζένοι μεταβαίνουσιν εἰς κύτην, ὅπως θαυμάσωσι τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας οἰκίας.

ΣΗΜ. Ἡ Ὀλυμπία συνίστατο ἐκ τῆς ιερᾶς περιοχῆς Ἀλιεος (ἐνθα διεγκαλοπρεπής νυὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς) καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς οἰκεδομῶν χρησίμων εἰς τοὺς ἀγῶνας. Ἐνταῦθα ἡτο τὸ Στάδιον καὶ ὁ Ιππόδρομος.

Περίληπτις.

Ορη.— Τὰ Ἀραΐνια, δὲ Ἐρύμανθος, ἡ Φοιλόη, τὸ Παναχαϊκόν.

Πεδιάδες.— Η τῆς Ἄλιδος, ἡ τῆς Μανωλάδος, ἡ τοῦ Αἴγιου καὶ ἡ τῆς Ἀχαΐας.

Ποταμοί.— Οἱ Πηνειός, δὲ Ἀλφειός, δὲ Σελινοῦς, δὲ Βουραϊκός, δὲ Κράθις.

Προϊόντα.— Κορινθιακὴ στάχτη, διάφοροι διπλραῖ, ἔλαιον καὶ τινὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ ἔυλεικα (Μανωλάδες).

Πόλεις καὶ κάδμαι.— Ηὔριος, Κατάκωλον, Γαστούνη, Κυλλήνη, Ἀμαλιάδη, Λεχαινά, Καλαύρυτα, Στρέψιδη, Μαζέικη, Αἴγιον, Διακοφτόν καὶ Πάτραι.

Ιστορικαὶ τοποθεσίαι.— Ολυμπία, Μέγα Σπήλαιον, καὶ ἀγία Ασύρα.

Ασχολίαι τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιεργίαν τῆς σταφίδος, τὴν γεωργίαν, τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Noμὸς Μεσσηνίας.

Θέσεις—Σημεῖα—Ορεα.— Ο νομὸς Μεσσηνίας κατέγει τὸ Ν.Δ. μέρος τῆς Ηελιοποννήσου ἔχει σημαντικές ἐπίμηκες μὲ προέκτη σιν πρὸς Ν. τὴν Μεσσηνιακὴν γερσόνησον. Συνορεύει δὲ πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Βρέχεται δὲ ὑπὸ τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου, τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου.

Πληθυσμός.— 220,000 κατ.

Κλέματα.— Εὔκορες καὶ θελκτικόν, καὶ μόνον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀλφειοῦ πυρετῶδες ἔνεκκ τῶν σχηματιζομένων ἐλῶν.

Ορη.— Ήρός Ν.Δ. ὁ **Μαθέας** (Λυκόδημον), ὅρος γαμηλὸν καλυπτόμενον παρὰ τὰς ὑπωρείας αὐτοῦ ὑπὸ ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν καὶ ἀποληγῶν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀργίταν, τὰ **Νόμεια**, δὲ **Τιθώμη** ἐν τῷ μέσῳ μεμονωμένη καὶ ἀπόκρημνος, ἐπὶ τῆς ὄποιας κατέφευγον οἱ Μεσσηνιοὶ κατὰ τὸν πρῶτον Μεσσηνιακὸν πόλεμον. τὸ **Τετράγιτον**, πρὸς Β. καὶ τὸ δυσδέες **Λύκατον**.

Ποταμοί.— Οἱ Πάμισος, πηγάζων ἐκ τῶν Νομίων καὶ ὁ Νέδων πηγάζων ἐκ τοῦ Ταύγέτου, ἀμφότεροι χυνόμενοι εἰς τὸν Μεσ-

τηνιακὸν κόλπον. Οὐαὶ Ἀιγαῖος ὅστις χωρίζει τὴν Ἑλείνην ἀπὸ τῆς Ὄλυμπίας καὶ ἡ Νέδα.

Ἐδαφος, πεδιάδες. — Τὸ ἐδαφος τοῦ νομοῦ εἶναι πεδινὸν μόνον πρὸς τὸν Μεσσηνιακὸν καὶ Κυπριασσιακὸν κόλπον ἔνθι σχηματίζονται καὶ εὔφοροι πεδιάδες τῶν Καλαμῶν, τῆς Μεσσήνης, τῆς Πυλίας καὶ τῆς Κυπριασσίας.

Προϊόντα. — Σταφύλια, σῦκα, ἐσπεριδοειδῆ, ἔλαιον, μέταξα.

Διοικητικὴ διαιρέσεις. — Ο νομὸς Μεσσηνίας διαιρεῖται εἰς 5 ἐπαρχίας, 1) Καλαμῶν, 2) Μεσσήνης, 3) Πυλίας, 4) Τοιφούλιας καὶ 5) Ὄλυμπίας.

1) Η ἐπαρχία **Καλαμῶν** περιλαμβάνει τὸ Ν.Α. μέρος τοῦ νομοῦ πρὸς τὸν Ταύγετον. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι αἱ **Καλάμαι** (13,000 κατ.), πόλις κειμένη παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου καὶ εἰς μικρὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, δι' οὗτῆς διέρχεται ὁ δρμητικὸς γείμικρος Νέδων. Αἱ Καλάμαι ἔχουσιν ἀξιόλογον βιομηχανίκην μεταξίνων ὑφασμάτων καὶ σινοποιίας· κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν ἡμῶν ἦτο ἡ πρώτη πόλις την ὁποίαν οἱ Ἑλληνες ἐκυρίευσαν ὑπὸ τὸν Ηστορόμπεν. Εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν τῆς ὥρας καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας κείνται αἱ **Νέας Καλάμαις**, ἐπίνειον τῆς πόλεως Καλαμῶν. Επερχεται κῶμαι εἶναι ἡ **Σάτσιδα**, τὸ **Ἀσλάναγκα**, τὰ **Ἄρφαρά** καὶ ἄλλα.

2) Η ἐπαρχία **Μεσσήνης** κείται ΒΔ. τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν καὶ περιλαμβάνει τὸ μέγιστον καὶ εὐφορώτατον μέρος τῆς Μεσσηνιακῆς πεδιάδος. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Μεσσήνη** ή **Νησίον** (6000 κατ.), πόλις κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὥρης τοῦ Ιαμίτου καὶ εἰς ἀπόστασιν μᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς παραλίας, ἔνθι καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς Μπούκα. Πρὸς Β. τῆς Μεσσήνης παρὰ τὸ γαρίνον Μαυρομμάτι ἔκειτο ἡ ἀρχαίκη πόλις **Μεσσήνη** μεταξὺ τῶν Βουνῶν Ἰθώμης καὶ Εἴσας· ταύτης σφέζεται μέχρι σήμερον ὁ περίβολος. Επερχεται κῶμαι εἶναι ὁ **Μελεγαλάς**, τὸ **Δεαβολέτσιον**, ἐπὶ τῆς οδοῦ θρομικῆς γραμμῆς, κῶμαι σταφιδοφόροι.

3) Η ἐπαρχία **Πυλίας** περιλαμβάνει τὴν χερσόνησον τὴν μεταξὺ Ιονίου πελάγους καὶ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Πύλος** ή **Ναυαρένον** (2.100 κατ.), κωμόπολις κειμένη ἐπὶ τῆς Ν.Δ. παραλίας ἔνθι σχηματίζεται μικρὸς κόλπος. Τοῦ καὶ

που τούτου τὸ στόμιον ḥράσσει ἡ νῆσος **Σφακτηρέα** μεταβάλλουσα οὕτως κύτὸν εἰς μέγκυν καὶ ἀσφαλέστατον λιμένα. Ἡ νῆσος Σφακτηρία εἶναι ὄνομαστὴ ἐνεκα τῆς ἅπτης τῶν Σπαρτιατῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (τῷ 425 π. Χ.) καὶ τῆς ἡρωικῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Ἰεραχῆμ πασσᾶ (1825). Ἐνταῦθι κατεστράφη ὁλοσχεδὼς ὁ τουρκικὸς καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος τῷ 1827 ὑπὸ τῶν ἡνωμένων στόλων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Τροσίας καὶ οὕτως ἔξησφακλίσθη ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς Ν. τῆς Πύλου κεῖται ἡ κωμόπολις **Μεθώνη** ὄνομαστή, διότι ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς ἐπυρπόλησεν ὁ Μικούλης τουρκικὸς πλοῖος. **Κορώνη**, ἔχουσα ἐνετικὸν φρούριον. Πρὸς Ν. τῆς κωμοπόλεως ταύτης καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 ὥρῶν κεῖται τὸ **Πεταλέδειον**, κώμη παράλιος μὲν ἴσχυρὸν ἐνετικὸν φρούριον. Πρὸς Ν. τῆς Μεθώνης κείνηται αἱ ἐρημόνησοι **Οἰνοῦσσαί**. Πρὸς τὸ Βόρειον μέρος τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ κώμη **Μανεάκη**, ἐνθι ἔπεσεν ἐνδόξως ὁ ἀτρόμητος ἡρώς Ηπακριλέσκης ἡρωικῶς μαχόμενος κατὰ χιλιάδων Ἀράβων ὑπὸ τὸν Ἰεραχῆμ.

4) Ἡ ἐπαρχία **Τρεψυλέας** περιλαμβάνει ὅλον τὸ πρὸς Δ. μέρος τῆς Μεσσηνίας. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Κυπαρισσία** (6,000 κατ.), πόλις ἐκτεινόντη ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Ψυχροῦ καὶ ὀλίγον ἀπέγουσα ἀπὸ τῆς παραλίας, ἔγκυ κεῖται ὁ ὄρμος αὐτῆς. Ἡ πόλις αὐτὴ ὑπέστη πολλὰς ζημίας ὑπὸ σεισμῶν τῷ 1886 καὶ 1899, παράγει ἔλαιον, σίτον καὶ βαλανίδια. **Φελιατρά**, ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς ἐπαρχίας (7,000 κατ.), παθοῦσα ἐπίσης ὑπὸ σεισμοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν γρόνον. **Γαργαλεάνιος** (6,000 κατ.), πόλις κειμένη ἐπὶ ὁραίας τοποθεσίας καὶ ὀλίγον ἀπέγουσα ἀπὸ τοῦ ἐπινείου Μαραθοπόλεως, πρὸ τῆς ὁποίας κεῖται ἡ μικρὰ νῆσος **Πρώτη**.

5) Ἡ ἐπαρχία **Ολυμπίας** περιλαμβάνει τὸ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Νέδη μέγερι τοῦ Ἀλφειοῦ ἐκτεινόμενον μέρος. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Αγδρέτσαιγα** (2,000 κατ.), κώμη κειμένη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Λυκκίου ὄρους μὲν ἀξιόλογον βιβλιοθήκην. **Αγουλέντσα**, ὁραίας καὶ πλουσίας κειμένη μεταξὺ τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τῆς ὁμοιώμου λιμνοθαλάσσης. Πρὸς Ν. τῆς Αγδρετσάγης καὶ ὅπου γῆ τὸ χωρίον Ηκύλιτσα ἔκειτο ἡ ὀργακία πόλις Φιγκλέια, εἰς τὴν ἀγῆν τὸ κάλλιστη διατηρούμενος ναὸς τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος.

Περιθωνία.

"Ορη.—**Η Μαθήτης, η Ιθώμη, τὰ Νόμικα καὶ τὸ Δύκαιον.**

Πεδιάδες.—**Καλαμών, Μεσσήνης, Πυλίας, Τριφυλίας καὶ Όλυμπίας.**

Ποταμοί.—**Ο Πάρμισος ὁ Νέδων, ὁ Ἀλφειός καὶ η Νέδα.**

'Επαρχίαι.—**Καλαμών, Μεσσήνης, Πυλίας καὶ Τριφυλίας.**

Προϊόντα.—**Σταφίς, σῦκα, ἔλαιον, ἐσπεριδοειδῆ μέταξ καὶ διάφορα σπωρικά.**

Πόλεις καὶ κώμαι.—**Καλάμαι, Νέα: Καλάμαι, Σιτσοβά, Ἀσλάγανα, Ἀρφαρά, Μεσσήνη, Μελιγαλᾶς, Διαδολίτειον, Πύλος, Μεθώνη, Κορώνη, Πεταλίθιον, Μανιάκι, Κυπαρισσία, Φιλικάρδι, Γαργαλιάνοι, Ἀνδρίτσαινα, Ἀγουλινίτσα.**

'Ιστορικαὶ πόλεις καὶ τοποθεσίαι.—**Μεσσήνη, Πύλος, Μεθώνη, Σφακιηρία καὶ Μανιάκι.**

'Ασχολίαι κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας ασχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ ιδίως εἰς τὴν καλλιεργίαν τῆς σταφίδος.

Νομὸς Λακωνίας

Θέσεις - Συγχώμα - Ορεα.—**Ο νομὸς Λακωνίας κατέχει τὸ Ν.Α. μέρος τῆς Πελοποννήσου, ἔχει συγχώματας καταλήγοντα πρὸς νότον εἰς τὰς δύο χερσονήσους Λακωνικῆς (Πάρνωνος) καὶ Μάνης (τοῦ Τζυγέτου) χωριζόμενας ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου. Συνορεύει πρὸς Β. μὲν μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ΒΔ. δὲ μετὰ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.**

Πληθυσμός.—**148.000 κατ.**

Ικλέμα. Εὐκρέτη, τὸν χειμῶνα μετρίως ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος δροσερόν.

"Εδαφος. Κατὰ τὸ πλεῖστον δρεινὸν καὶ μόνον κατὰ τὸ αμέσον είναι πεδινόν.

"Ορη.—**Ο Ταΰγετος ἡ Πενταδάκτυλον, τὸ ὑψηλότατον καὶ ὥραιότατον ὄρος τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὅποιον κατέρχεται μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ συγκρατίζει τὸ Ταίναρον ἀκρωτήριον. Τὸ ὄρος τοῦτο ἔχει κορυφὰς χιονοσκεπεῖς, καὶ δὲ κλιτύες εκύτοις καλύπτονται ὑπὸ ἀγρίων δένδρων. Ο Πάρνων (Μαλεβός), δύστις χαμηλοῦται πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ συγκρατίζει τὸ ἀκρωτήριον Μαλέα. Τὰ δάση τοῦ Τζυγέτου καὶ τοῦ Πάρνωνος παρέχουσιν εἰς τοὺς κατοίκους ἔρθρον ξυλείαν.**

Πεδιάδες.—**Προϊόντα.**—**Η τῆς Λακεδαιμονίους, η τοῦ Ελούς καὶ η τοῦ Ἀσωποῦ.** Απασπαι καὶ πεδιάδες αὔται

εῖναι ώραῖαι καὶ εὔφοροι, παράγουσι δημητριακούς καρπούς, διπλόχες, ἐλαίας, σῦκα, βιλινίδια καὶ μέταξαν.

Ποταμοί. — Ο **Εύρωτας**, οὗτις πηγάζων ἐκ τοῦ δροπεδίου τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ δεχόμενος δικρόδους παραποτάμους ἐκβάλλει εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον.

Διοικητικὴ διαιρεσις. — Ο νομὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Λακεδαιμονος, 2) Επιδαύρου Λιμηνᾶς, 3) Γυθείου καὶ 4) Οἰτύλου.

1) Η ἐπαρχέα **Λακεδαιμονος** περιλαμβάνει πάσαν σχεδὸν τὴν γήραν ἥτις κεῖται μεταξὺ τοῦ Πάρνωνος καὶ τοῦ Ταΰγετου καὶ διαβρέχεται ὑπὸ τοῦ Εύρωτα. Ήρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Σπάρτη** (4,500 κατ.) πόλις κτισθεῖσα μετὰ τὴν Ἐπικάστασιν παρὰ τὴν δεξιὰν ὅγθην τοῦ Εύρωτα καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως **Σπάρτης**. Η Σπάρτη συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Τριπόλεως δι' ἀμφεπτοῦ. Έν αὐτῇ σφέζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, τοῦ ναοῦ τῆς Χαλκιοίκου Αθηνᾶς καὶ ὁ τάφος τοῦ Λεωνίδου. Η ἀρχαία Σπάρτη ὑπῆρξε διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου μία ἐκ τῶν δύο μεγαλυτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων πόλεων τῆς ἀρχαίας Ελλάδος, ἥτο ἀτείχιστες, διύτι οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται ἐφρόνουν ὅτι τὰ στήθη τῶν πολιτῶν εἶναι τὸ ἀριστον ὅγύρωμα τῆς πόλεως. **Αγιος Ιωάννης** καὶ **Πιαρόρε**, τερπνόταται καὶ κατάφυτοι ἐκ λεμονεῶν καὶ πορτοκαλλεῶν ἔξοχικαὶ κῶμαι τῆς Σπάρτης. **Μυστρᾶς** ἐπὶ τῶν ἀνατολικ. κλιτύων τοῦ Ταΰγετου, κώμη μικρὴ ἔχουσα φρούριον καὶ διάφορα μνημεῖα βυζαντιακῆς τέχνης. Η κώμη αὕτη ἐπὶ Φραγμοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας ὑπῆρξε πόλις μεγάλη καὶ πλουσία καὶ ἔδρα τοῦ δεσπότου τοῦ Μωρέως Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Ετεροι κῶμαι γεωργικαὶ εἶναι τὸ **Γεωργέταιον** ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ταΰγετου, ἡ **Αναθρυτή**, τὸ **Ευροκάμπιον**, ὁ **Βρουλεᾶς** πρὸς Β. τῆς Σπάρτης (ἀρχαία Σελλασία) καὶ ἄλλαι.

2) Η ἐπαρχέα **Επιδαύρου Λιμηνᾶς** περιλαμβάνει τὴν γερσόνησον, ἥτις σχηματίζεται πρὸς τὰς νοτίους δικτύαδωσεις τοῦ Πάργωνος. Ήρωτ. αὐτῆς εἶναι οἱ **Μολάσσες**, κώμη μεσόγειος ἔχουσα 1,600 κατ. ἀγρολογιμένους εἰς τὴν ἀμπελουργίαν καὶ ἐλαιοφυτείαν, ἐπίνειον ἔχει τὴν Ἐλαίαν ἐν τῷ Λακωνικῷ κόλπῳ. **Μο-**

νεφελοβασία, καιμένη ἐπὶ νησίδος δύχυρος καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ γερύρας· ἡ κώμη αὕτη ὑπῆρξε κατὰ τὸν μεσαίωνα πόλις δύχυρωτάτη. Ήσρ' αὐτὴν ἔκειτο ἡ ἀρχαίκη Ἐπίδαυρος Λιμηρά.

Νεάπολες πάλαι **Βοιαί** (χοινῶς Βάτικα). κωμόπολις παράλιος παράγουσα πολλὰ κρόμμυα. Ἀπέναντι τῶν Βοιῶν ἔκτείνεται ἡ μικρὰ νῆσος Ἐλαφόνησος· ἡ νησίς αὕτη ἔχει ἀσφαλῆ δόμον εἰς τὸν ὄπιον καταφεύγουσι τὰ πλοῖα ἐν καιρῷ τρικυμίας.

3) Ἡ ἐπαρχία **Γυθείου** περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χερσονήσου Μάνης καὶ ἀπασχοντὴν παραλίαν τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Γύθειον** (5,400 κατ.), ἐπίνειον τῆς Σπάρτης μετὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνεῖ δι' ἀμαξιτοῦ. Ἡ ἐπαρχία Γυθείου παράγει βαλανίδια, μέταξαν καὶ ἔλαιον. **Πιολυάραβος** χωρίον παρ' ὃ οἱ Λάκωνες ἀπέκρουσαν γεννακίας τὸν Ἰεράκημ 1826.

4) Ἡ ἐπαρχία **Οἰτύλου** περιλαμβάνει τὴν δυτικὴν κατωφέρειν τοῦ ὄρους Ταῦγέτου μέχρι τοῦ Ταινάρου ἀκρωτηρίου, διὸ καὶ λέγεται δυτικὴ Μάνη. Πρωτ. αὐτῆς ἡ **Αρεόπολες** (Τσίμοβα) (1,000 κατ.), καιμένη ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ταῦγέτου ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ. Ἡ **Οἰτύλος**, ἐξ οὗ ἡ ἐπαρχία ἔλαβε τὸ ὄνομα, ὁ **Κάμπος**, ἡ **Καρδαμύλη**, ἡ **Πλάτσα**, ἀπασκεινημέρισκι κωμοπόλεις. Προϊόντα· ἔλαιον ἔξαίρετον.

Περίληψις.

Ορη. — Ο Ταῦγετος καὶ ὁ Πάργων,

Πεδιάδες. — Η τῆς Λακεδαιμονίου, ἡ τοῦ Ἐλους καὶ ἡ τοῦ Ἀσωποῦ.

Ποταμοί. — Ο Εὐρώτας.

Προϊόντα. — Δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον, σταφίς, σῦκα, κάρυα, μέταξα, βαλανίδια καὶ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλλια λειμόνια κτλ.).

Ἐπαρχίαι. — Λακεδαιμονίος, Ἐπιδάυρου Λιμηρᾶς, Γυθείου, Οἰτύλου.

Πόλεις καὶ κῶμαι. — Σπάρτη, Μυστρᾶς, Μολάσσης, Μονεμβασία, Γύθειον, Ἀρεόπολες (Τσίμοβα), Οἰτύλος, Κάμπος, Βοιαί, Ελαφόνησος, Καρδαμύλη, Πλάτσα.

Ιστορικαὶ πόλεις. — Σπάρτη, Μυστρᾶς, Μονεμβασία.

Ἄσχολίαι κατοίκων. — Οι κάτοικοι τοῦ νομοῦ Λακωνίας ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, ἀμπελουργίαν καὶ βαριβακοτροφίαν. Πολλοὶ δὲ τούτων διστυχῶς μεταναστεύουσιν εἰς Ἀμερικήν.

κτημά κατοικουμένου του Ιανουαρίου 1900 από την πανελλήνια επίσημη απογραφή
καταγέγεντα για την περιοχή της Εύβοιας.

ΝΗΣΟΙ

Αἱ γῆσι τῆς Παλ. Ἐλλάδος χωρογραφικῶς διαιροῦνται εἰς τὰς
1) Βόρειας Σποράδας, 2) εἰς τὰς Κυκλαδίδας, 3) εἰς τὰς
Τονίους, 4) εἰς τὰς παρακτίους γῆσους τῆς Πελοποννή-
σου καὶ 5) εἰς τὰς γῆσους τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου.

Nomὸς Εὐβοίας.

Τὸν νομὸν Εὐβοίας ἀποτελοῦσιν ἡ γῆσος Εὔβοια, ἡ γῆσος
Σκύρος καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

Θέσεις.—Σχῆμα. — Ή μηκὸς γῆσος Εὔβοια ἔχουσα σχῆμα
ἐπίμηκες ἐκτείνεται ἀπέναντι καὶ κατὰ μῆκος τῆς Βορειοκαντολικῆς
ἀκτῆς τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος χωριζόμενη διὰ στενῆς θαλάσσης, ἥτις
καλεῖται Εὐβοϊκὸς κάλπος, ὅστις στενούμενος πρὸς τὴν Βοιωτίαν συγ-
μητίζει τὸν ὄρχιον πορθμὸν τοῦ Εὐβίου, ἐν τῷ ὅποιῳ συμβαίνει
τὸ φυιούμενον τῆς παλιρροίας.

Πληθυσμός. — 127,000 κατ. (117,000 καταγή Εὔβοια καὶ
40,000 κατ. αἱ βόρειαι Σποράδες).

Κλέμα. — Εὐκρατές.

Εδαφος. — Κατὰ τὸ πλεῖστον ὁρεινόν.

Ορη — Ἐπὶ τῆς γῆσου Εὔβοιας τὸ Τελέθρεον, ὅρος δασῶ-
δες, τὸ ὄποιον διακλαδιζόμενον σχηματίζει πρὸς τὰ ΒΔ. μὲν τὸ
Κήνακον ἀκρωτήριον, πρὸς τὰ ΒΑ. δὲ τὸ **Άρτεμισιον**, διά-
σημον ἐν τῇ ιστορίᾳ διὰ τὴν πρώτην γνωμαχίαν, ἥτις ἐγένετο πρὸ^{τι}
αὐτὸς μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων καὶ Περσῶν (490 π. Χ.), τὸ **Κανδή-**
λεον (Μάκιστος), ὅρος ὑψηλότατον, τοῦ ὄποιού τὰ πυκνὰ δάση
παρέγουσι γνωμαχήσιμον ξυλείαν, ἡ **Δέρφυς** (Δέλφι), ἐν τῷ κέντρῳ
κατάφυτος καὶ διαιρουμένη εἰς κλάδους, ἡ **"Οχη**, ἐκπέμπουσα
κλάδους πρὸς Ν. καὶ σχηματίζουσα τὸ ἀκρωτήριον **Καφηρέα** ΝΑ.
καὶ **Γεραεστὸν** ΝΔ.

Πεδιάδες.—Προϊόντα. — Η τῆς **Χαλκέδον** (Ληλάγ-
τιον πεδίον), παράγουσα δημητριακούς καρπούς, καπνὸν καὶ ἀρθρ-
νους σταφυλάς, ἐξ ὧν κατασκευάζεται ἐξκίρετος οῖνος, ξυλείαν, ῥωτό-

νην, ἔχει δὲ καὶ πλούτων δρυκτῶν (μάρμαρος, λιθάνθρακες, λευκόλιθος).

Ποταμοί. — Οἱ χειμαρρώδεις Κάλλας, Αήλας καὶ Νηλεύς.

Διοικητικὴ Διαιρέσεις. — Ο νομὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Χαλκίδος, 2) Ξηροχώριου, 3) Καρυστίας καὶ 4) Σκοπέλου.

1) **Η ἐπαρχία Χαλκίδος** περιλαμβάνει τὴν γάρχν, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ὄρους Τελεθρίου μέχρι τοῦ Κανδῆλου καὶ τῆς Αίρφυος. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Χαλκίς** (11,000 κατ.), πολὺς καὶ μένη ἐπὶ τοῦ στενοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὔριπου ἐπὶ τοῦ ὄποιου ὑπάρχει σιδηρὸς γέφυρα, δι' ἣς ἡ Χαλκίς συγκοινωγεῖ μετὰ τῆς Βοιωτίας. Η Χαλκίς ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια οἰνοπνευματοποιίας καὶ διάφορα βιομηχανικὰ καταστήματα, μεταξὺ δὲ τῶν κατόπιν αὐτῆς ὑπάρχουσι καὶ τινες Ὀθωμανοὶ καὶ Ιουδαῖοι. **Ερέτρεα** (Νέα Ψαρά), κώμη συνοικισθεῖσα ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Ψαρῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου ταύτης ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1825: **Λέμνη** ὡραία πολύγυη πέριξ αὐτῆς ἔξαγεται λευκόλιθος κατάλληλος πρὸς κατασκευὴν πιάτων. **Αγέα**, **Αννα**, **Ροδίές**, χαρότεροι κωμοπόλεις γεωργική ἐν τῇ τελευτείᾳ λειτουργεῖ μέγας ἐργοτάσιον γέρτου.

2) **Η ἐπαρχία Ξηροχώριου** περιλαμβάνει τὴν πρὸς Β. τοῦ Τελεθρίου ὄρους γάρχν τῆς Εύβοίας. Πρωτ. εἶναι ἡ **Ιστεαία**. (Ξηροχώριον) (2,800 κατ.), κώμη κατάρρυτος ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἀπέγουσα μίαν καὶ ἡμίσεικη ὅρχν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. **Ἄιδηψός**, κώμη καὶ μένη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Τελεθρίου· ἡμίσεικη ὅρχν μηκόν τῆς Αἰδηψοῦ καῖνται παρὰ τὴν θάλασσαν τὰ διάσημα θειούγκα ίκματικὰ λουτρά. **Ελοειός**, κώμη μικρός, ἐπίνειον τῆς Ιστικίας.

3) **Η ἐπαρχία Καρυστίας** ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ΝΑ. μέρους τῆς Εύβοίας καὶ ἐκ τῆς νήσου Σκύρου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Κύμη** (3,600 κ.), πόλις ἀρχαία, μικρὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπέγουσα καὶ παράγουσα ἔξαρτετον οἶνον. **Αλεβέριον**, κωμόπολις οἰνοφόρος καὶ ἐμπορική. **Κάρυστος**, κωμόπολις καὶ μένη εἰς τοὺς πρόποδες τῆς Ογης, ἔξαρτετος θερινὴ δικυανή, παράγουσα οἶνον, λεμνίκη, μέλι καὶ βούτυρον.

ΤΗΣ νῆσος **Σκύρος** (4.100 κατ.) εἶναι δικαστήριος καὶ παράγει οἶνον, ἔλαιον, δημητριακούς καρπούς καὶ ὡραία γραμματιστὰ μάρμαρα.

Ἐν κατηγορημάτι οὐ Θησεὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς νήσου Λυκούρηδους. **Πεταλεός**, τέσσαρες μικροὶ νῆσοι κείμεναι ΝΔ. τῆς Καρύστου· καῦται ἀνήκουσιν εἰς τὸν βασιλέα καὶ παράγουσιν ἐκλεκτὸν οἶνον.

4) Ἡ ἐπαρχία **Σκοπέλου** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Σκοπέλου, Σκιάθου, Ἀλοννήσου καὶ τινῶν ἄλλων ἀκτοικήτων νησιδίων· αἱ νῆσοι αὗται εἶναι πετρώδεις παράγουσαι οἶνον, ἔλαιον καὶ διπλάκας. Πρωτ. εἶναι ἡ **Σκόπελος** (4,600 κ.), παραγουστὴ ἔλαιον καὶ εὔχυμης ἀπίδικη. **Σκέαθος** (3,400 κατ.) κωμόπολις μετ' ἀσφυλοῦς λιμένος ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου. **Πλατάνα** καὶ **Αλόννησος** ἐπὶ τῶν μικρῶν νήσων.

Περίληπτις.

Ορη.— Τελέθριον, Κανθήλιον (Μάκιστος), Δίρφυς (Δέλφι), Όχη.

Πεδιάδες.— Ἡ τῆς Χαλκίδος, ἡ τοῦ Εγροχώριου (Ιστιαίς).

Ποταμοί.— Κάλλας, Αἴγλας Νηλεύς.

Προτόντα.— Δημητριακοὶ καρποί, σίνος, ἔλαιον, καπνός καὶ διάφοροι διπλαῖ, κυρίως ἀγλαΐδια (Σκοπέλου).

Πόλεις καὶ κῶμαι.— Χαλκίς, Ερέτρια, Λίμνη, Ιστιαία (Εγροχώριον), Όρει, Αἰθηψός, Κόμη, Ἀλιθέριον, Κάρυστος, Σκύρος. Πεταλοὶ 4 νῆσοι, Σκόπελος Σκιάθος, Αλόννησος.

Ιστορικὴ νῆσος.— Σκύρος.

Ασχολίαι κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν νησικήν, τὸ ἐμπόριον καὶ ιδίως εἰς τὴν καλλιεργίαν τῶν ἀμπέλων.

Nomos Κυκλαδων.

Ο νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν νήσων ἐγκατεσπαρμένων ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει· αἱ Κυκλαδες ὡνουάστησαν οὕτω, διότι σχετικοὶ οὐκέτι οὐκέτι περὶ τὴν νήσον Δῆλον, ἢτις ἐθεωρεῖτο ίερὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων¹⁾.

Πληρούσματος.— 130 γῆλ. κατ., οἵτινες ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν γνωτιλίαν.

Κλεμα.— Γλυκύτατον.

Εδαφοίς.— Αἱ Κυκλαδες ἔχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔδαφος πετρώδες καὶ δρεινόν· αἱ μεγαλύτεροι μόνον ἔξι καῦτῶν ἔχουσιν ἀστικήσθετης χώρας εἰς προϊστορικοὺς χρόνους.

1) Κατὰ τοὺς γεωλόγους φαίνεται ὅτι εἶναι λειψανά (κορυφαὶ δρέπων) καταβοθεῖσαι χώρας εἰς προϊστορικοὺς χρόνους.

μάντους και λέδκας και πεδιάδας, αἱ δποῖκι παράγουσιν ὀλίγους δημητριακούς καρπούς· αἱ δὲ πλεισται εἰς αὐτῷ εἶναι κατάφυτοι ὑπὸ ἀμπέλων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων.

“**Ορη.**—Η Κονιβάρα ἐπὶ τῆς Ἀνδρου, ὁ Δρίσ (Ζεὺς) ἐπὶ τῆς Νάξου, ἡ Μάρωησσα ἐπὶ τῆς Πάρου καὶ ἄλλα.

Δεικητικὴ διαέρεσις.—‘Ο νομὸς οὗτος δικιεῖται εἰς 7 ἐπαρχίας· 1) Σύρου, 2) Κέας, 3) Ἀνδρου, 4) Τήνου, 5) Νάξου, 6) Μήλου καὶ 7) Θήρας.

1) Η ἐπαρχία **Σύρου** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν υἱῶν Σύρου, Μυκόνου καὶ ἄλλων τινῶν ἀκτοικήτων. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Ερμούπολις** (18'00 κατ.) ἐπὶ τῆς γῆσσος Σύρου, κτισθείσῃ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ Χίων καὶ ἄλλων τινῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεών των κατέφυγον εἰς τὴν Σύρον. Η Ἐρμούπολις ἔχει ἐξαίρετον λιμένα, διάφορα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, βυρσοδεψία καὶ ναυπηγεία. Η αράγει δὲ πρώιμως πολλὰ καὶ ὡραῖα λαχανικά. Μετὰ τῆς Ἐρμούπολεως ἔνοιηται ἡ ἄνω **Σύρος**, ἐκτισμένη ἐπὶ λόφου βροχώδους καὶ κωνοειδοῦς καὶ ἔχουσαν 3 γῆλ. κατ., ἐξ ὧν πλειστοι καθολικοί. **Μύκονος**, γῆσσος ἔηρας καὶ ὀρεινὴ παράγουσα οἶνον, μέλι καὶ τυρόν. Περὰ τὴν Σύρον κείται ἡ ἀκτοίκητος γῆσσος **Δῆλος**, ἥτις γρητιμεύει σήμερον ὡς λοιμωκθερτήριον. Η Δῆλος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερὰ πόλις, διότι ἐν κυτῇ, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἐγεννήθη ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμίς καὶ ὑπῆρχε πολυτελέστατος υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἡ μεγαλυτέρα ταύτης **Τρήνεσα** ἀμφότεροι ἀκτοίκητοι.

2) Η ἐπαρχία **Τήνου** περιλαμβάνει μόνον τὴν γῆσσον **Τήνον** (12000 κατ.), ἥτις εἶναι ὀρεινὴ καὶ γωρίζεται ἀπὸ τῆς Ἀνδρου διὰ στενοῦ πορθμοῦ, δόστις περιέχει πολλοὺς σκοπέλους καὶ εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ναυτιλομένους. Εἰς τὴν Τήνον ὑπάρχει ὁ περικαλλῆς ἰερὸς υἱὸς τῆς Εὐναγγελιστρίας, εἰς τὸν δόπον πολλαὶ γιλιάδες προσκυνητῶν συρρέουσιν ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῇ 25 Μαρτίου καὶ τῇ 15 Αὐγούστου. ΒΔ. τῆς γῆσσου κείται ἡ κωμόπολις **Πύργος**, ὀνομαστὴ διὰ τὰ πλησίον κυτῆς κείμενη λατομεῖα χρωματιστῶν μαρμάρων. Εἰς τὴν Τήνον ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ καθολικοὶ δικτηροῦντες καὶ γαλλικὴν σχολήν.

3) Η ἐπαρχία **Ἀνδρου** ἀποτελεῖται ἐκ μόνης τῆς γῆσσου

"Αρδρου (18000 κατ.). Η "Ανδρος είναι δρεινή καὶ κατάρρωτος καὶ περιέχει πολλάκις κοιλάδες καταφύτους ἐξ ἀμπέλων καὶ ἑσπεριδοειδῶν (κύρικ προϊόντα τῆς γῆσου είναι τὰ λεμόνια καὶ τὰ σῦκα). Τὸ κλίμα τῆς γῆσου ταύτης είναι δροσερόν, τὰ δὲ ιαματικὰ αὐτῆς ὄδητα (πηγαὶ Σαρίζης) ἐντὸς τῆς ὁρκίας κώμης. **Αποένεα** ἔχουσι μεγίστην φήμην. Πρωτ. είναι ἡ κώμη **Ανδρος**, κειμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς γῆσου. Εἰς τὸ ΒΔ. μέρος τῆς γῆσου καίτη τὸ **Γαύρειον**, παράλιος κωμόπολις μὲ στρατιέστερον λιμένα. Πολλοὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς είναι ἄριστοι γχυτικοί, ιδιοκτῆται πολλῶν ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων.

4) Η ἐπαρχία **Κέας** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν γῆσων **Κέας** (Τζιζί), **Κύθρου** καὶ **Σερίφου**. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας είναι ἡ **Κέα** (3.300 κατ.), πόλις ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου γῆσου, ἥτις παράγει ἐξαίρετον οἶνον, βαλχνίδια καὶ δημητρικοὺς καρπούς. **Κάνθρος** (Θερμιά), γῆσος μικρὰ καὶ πετρώδης, ἔχομσα θερμὰ σιδηροῦχα ιαματικὰ λουτρὰ καὶ παράγουσα ιδίως κριθήν. Η γῆσος **Σέριφος** (4.000 κατ.) είναι ἐπίσης μικρὰ καὶ πετρώδης καὶ περιέχει δρυκτὰ σιδήρου.

5) Η ἐπαρχία **Νάξου** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν γῆσων **Νάξου**, **Πάρου**, **Αρτεπάρου** ('Ωλιάρου) καὶ ἄλλων τινῶν γῆσιδίων. Η γῆσος **Νάξος** είναι ἡ μεγαλυτέρη, ἡ ὁρκιοτέρη καὶ εὐφοριωτέρη τῶν Κυκλαδῶν, ἔχουσα 16,600 κατ. μεταξὺ τῶν ὅποιων καὶ τινες Κυκλαδικοί. Ήρωτ. αὐτῆς καὶ τῆς ἐπαρχίας είναι ἡ κώμη **Νάξος**, ἔχουσα 1800 κατ. Η γῆσος **Νάξος**, μολονότι διασχίζεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ δροσειρῶν, είναι εὐφοριωτάτη, παράγουσα οἶνον, τυρόν, ἔλαιον, πορτοκάλια, λεμόνια καὶ ιδίως κίτρα ἐξαίρετη ἐκ τῆς **Νάξου** ἐξορύσσεται σκληρόν τι δουκτὸν ὀνομαζόμενον **σμύρες**, τὸ ὅποιον ἀποστέλλεται εἰς Εὐρώπην καὶ χρησιμεύει πρὸς λείανσιν μετάλλων καὶ πολυτίμων λίθων. Η γῆσος **Πάρος** είναι εὐφορος, παράγουσα λεμόνια πορτοκάλια καὶ μέλανα οἶνον καὶ φημίζεται διὰ τὰ λαμπρὰ αὐτῆς λευκὰ μάρμαρα. Έχει πρωτ. τὴν μικρὰ πόλιν **Παροικαίαν** (2,700 κατ.). **Λευκαὶ** κώμη γεωργική. Η **Μελέαρος** ('Αντίπαρος) είναι γῆσος μικρὸς ἔχουσα βαθύτατον σπήλαιον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐν τῷ ὅποιῳ ὑπάρχουσι πλῆθος σταλακτιτῶν.

6) Η ἐπαρχία **Μήλου** συνίσταται ἐκ τῶν γῆσων **Μήλου**, **Κιμάλου**, **Σίφρου**, **Φολεγάνδρου** καὶ **Σικίνου**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρ-

γίκει είναι ή κώμη **Πλάκα**, έχουσα 1000 κατ. ασχολουμένους εις τὴν γεωργίαν, τὴν γυναικείαν καὶ τὴν ἐξόργιαν θείουν. Η Μῆλος είναι νῆσος ὑφαστειογενής καὶ ἔχει θερμὰς πηγὰς. Εξ αὐτῆς ἐξάγονται μυλόλιθοι, χρήματα καὶ ἄλλα τινὰ δρυκτά. Τὰ προϊόντα τῆς νήσου είναι οἶνος ἐξαίρετος, ὀπώραι καὶ ὀλίγοι δημητριακοί καρποί. Τὸ πάλαι ή Μῆλος ἦτο νῆσος πολυένθερπος καὶ πλουσίκ: ἐν αὐτῇ ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἀγάλματα θεῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς **Αφροδίτης**, τὸ ὅποιον δυστυχῶς κοσμεῖ σήμερον τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις.

Η **Κέρμωλος** είναι νῆσος μικρὰ καὶ ἄγονος: ἐξ αὐτῆς ἐξάγεται ή κιμωλίας γῆ.

Η **Σέρφνος** (4. χιλ. κατ.) είναι νῆσος ὀρεινὴ καὶ ὀνομαστὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὰ ἐν αὐτῇ μεταλλεῖκαρυστοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ οποία ἐξηντλήθησαν. Οἱ Σέρφνοις ἀσχολοῦνται εις τὴν γεωργίαν, τὴν ἔγγειοπλαστικὴν καὶ τὴν πλεκτικὴν.

Φολέγανδρος, νῆσος μικρός, ἀλίμενος καὶ τροχεῖς.

Σέκενιας, νῆσος μικρός, ἔχουσα ἀκτὰς ἀποτόμους. Αμφότεραι οἱ νῆσοι καται παράγουσιν οἶνον.

7) Η **ἐπαρχία Θήρας** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Θήρας (Σκυτορίνης), Θηρασίας, *Iou*, Αμοογοῦ, Αράφης καὶ τῶν Κουφογησίων. Η **Θήρα** είναι νῆσος ἡφαστειογενής, ξηρὰ καὶ ἀνυδρος ἔχει πολλὰς θερμὰς πηγὰς, παράγει ἐκλεκτὸν οἶνον, τὸ δὲ ἐδαφος αὐτῆς παρέγει ψυθίων θηραϊκὴν γῆν (πορσελάνην). "Ἄξιαι λόγου καὶ είναι τὰ **Ψηρὰ** (1000 κ.) πρωτ. τῆς ἐπαρχίας. **Πύργος** καὶ **Εμ. πορεεῖον**. Μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Θήρας ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ καθοιλικοί. Η νῆσος Θήρα ἔχει ἡφαστειον, τὸ ὅποιον ἐνεργεῖ ἐκ διαλειμμάτων τῆς ἡφαστειον τοῦτο ὑπέστη φοβεράντη ἔκρηξιν κατὰ τὸ 1867, ητις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1871. Έκ τοῦ ἡφαστειον τούτου παρήγθησαν οἱ νῆσοι **Παλαιὰ Καιμένη**, **Νέα Καιμένη**, **Γεώργιος** καὶ **Αφροδεσσα**.

"**Ιος** νῆσος μικρὰ ἔχουσα ἀσφαλῆ λιμένα καὶ παράγουσα ὀλίγους δημητριακούς καρπούς, οἶνον ἔλκιον καὶ τυρόν. **Αμοργός**, ἡ ἀνατολικωτέρα νῆσος τῆς Έλλάδος, παράγουσα οἶνον ἔλκιον καὶ χρθόνους ὀπώρας καὶ ἔχουσα ἀσφαλῆ λιμένα: κώμη ή **Αμοργός** (Χώρα ή Κάστρον) καὶ ἐν τῇ μικρῷ **Ανάφῃ** τὸ ὄμώνυμον γωάτον.

Περιθωνία.

Ορη.— Κουδάρια, Δρίος (Ζεύς), Μάρπησσα.

Επαρχίαι. Σύρου, Κέας, "Ανδρου, Τήνου, Νάξου, Μήλου, Θήρας.

Νῆσοι.— Αἱ σπουδαιότεραι εἰναι αἱ ἔξης Σύρος, Μύκονος, Δῆλος, Ρήνεια Τήνος, "Ανδρος, Κέα, Κύθνος, Σέριφος, Νάξος, Πάρος, Ωλίαρος, Μήλος, Κίμωλος Σίφνος, Φολέγανθρας, Σίκινος, Θήρα, Θηρασία, "Ιος, "Αμοργός, "Ανάφη.

Προϊόντα.— Όλιγοι δημητριακοι καρποι, οινος ἔξαιρετος (Θήρα καὶ Πάρος) ἐσπεριδοειδῆ, σῦκα, κρόμμυα, μάρμαρα, σιδηρος, πορσελάνη καὶ θειον (Μήλος).

Άσχολίαι κατοίκων.— Οι κάτοικοι τῶν Κυκλαδων νήσων ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γαυτιλίαν καὶ τὴν γεωργίαν.

ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Αὗται κεῖνται πρὸς Δ. τῆς Ελλάδος· ωγομάσθησαν **Ιόνιοι** ἐκ τοῦ Ιονίου πελάγους, καὶ Επιάνησοι ἐκ τῶν ἐπτά, τῶν μεγαλυτέρων: 1) Κερκύρας, 2) Παξῶν, 3) Λευκάδος, 4) Κεφαλληνίας, 5) Ιθάκης, 6) Ζακύνθου καὶ 7) Κύθηρων. Αἱ Ιόνιαι νῆσοι διετέλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ 1800—1865, ἥτις τῷ 1864 ἐξηγγκάσθη ὑπὸ τῆς φιλοπατρίας τῶν κατοίκων νὰ παροχγωρήσῃ αὐτὰς εἰς τὴν Ελλάδα. Οἱ Επτανήσιοι, μολονότι ἀπήκλικουν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐλευθερίας καὶ εὑημερίας, ἐν τούτοις τὸ μόνον ὄνειρόν των ἦτο νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν Ελλάδος.

Διεκτηνώδεις καὶ νῆσοι αὗται δικιροῦνται εἰς 3 νομούς: 1) Κερκύρας, 2) Κεφαλληνίας, καὶ 3) Ζακύνθου.

Νομὸς Κερκύρας.

Ο νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κερκύρας, Παξῶν Λευκάδος καὶ μικρῶν τινων ἄλλων.

Πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ— 140 000 κατοίκους. Μόνη ἡ νῆσος Κέρκυρα ἔχει 96 χιλ. κατ. πυκνότερον τῶν ἄλλων κατοίκουμένη.

Κλεψα.— Γλυκύτατον καὶ θελκτικόν, ἀλλὰ τὸν γειμῶνα βροχερόν.

Εδαφος.— Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἰς τὰ ΒΑ. καὶ ΝΑ. εἶναι ὀρεινόν, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ πεδινόν. Τὸ τῶν Παξῶν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, τὸ δὲ τῆς Λευκάδος μόνον κατὰ τὰ παρόλια

έχει μικράς πεδιάδες καταφύτους και θελητικάς. Παράγει οίνον, έλαιον, έσπεριδοειδή και όπωρας.

Ορη.—Τό ύψηλότερον δρός τοῦ νομοῦ είναι ὁ *Παντοκράτωρ* ἐν Κερκύρᾳ, τὰ δὲ ἐπὶ τῶν λοιπῶν νήσων είναι χρηματά και κατάρυτα κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἔλαιῶν και ἄλλων δένδρων, ἐν Λευκάδῃ ὁ ἄγιος Ἡλίας και ἡ Ἐλάτη.

Διοικητικὴ διαιρέσεις.—Ο νομὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, 1) Κερκύρας, 2) Ηπέδου και 3) Λευκάδος

1) Η ἐπαρχία **Κερκύρας** συνίσταται ἐκ τῆς νήσου Κερκύρας και τῶν ΒΔ αὐτῆς και μένων μικρῶν νήσων Ἑρίκουνσα, Ὀθωγοὶ και Μαθράκη. Η Κέρκυρα είναι κατάφυτος ἐξ ἔλαιων και ἀμπέλων, ἔνεκκ δὲ τοῦ γλυκυτάτου αὐτῆς κλίματος πολλοὶ Εὐρωπαῖοι μεταβίνουσιν εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν ἐκρινὴν ὥραν γάριν ἀναψυχῆς. Πρωτεύουσα είναι ἡ **Κέρκυρα** (27000^α.) πόλις ἀρχαία μὲ ἐνετικὰ φρούρια λίκην ἐμπορική, ἔχουσα λιμένα εὐρύτατον, διάφορα ἐργοστάσια παγιγνιούμεντων, σιγκροχάρτου, στεκτοκηρίων, γαλακτοκομίας, ἀνάκτορα τοῦ θρησιλέως μηκεῖ, στρεπτῶν και εύρυχώρους και πλεῖστα ἐκπαιδευτήρια. Ήτις τὴν νῆσον ταύτην ὑπάρχει ὁ περικαλλῆς ιερὸς ναὸς τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος, εἰς τὸν ὃποῖον εὑρίσκεται και τὸ σεπτὸν λείψανον αὐτοῦ και ὁ τάφος και ὁ ἀνδριάς τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλαδὸς Καποδιστρίου. Προάστεια τῆς Κερκύρας είναι τὸ **Μανδούσιο**, η Γαρέντα και ὁ ἄγ. **Ρόκος**, τὰ ὅποια είναι τερπνότατα και συγκοινωνοῦσι μετ' αὐτῆς δι' ἀμαξίτου. Ετεροι καῦματι είναι τὸ **Σκριπερόν**.

2) Η ἐπαρχία **Ηπέδου** ἀποτελεῖται ἐκ δύο νήσων μικρῶν τῆς **Ηπέδου** και τῆς **Αντιπάξου**. Οἱ Ηπέδοι είναι νῆσος πετρώδης και ἀνυδρος, παράγουσαν ἔλαιον ὀνομαστόν. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας είναι ἡ κώμη **Γάιος**. ἔχουσαν ἀσφαλέστατον λιμένα. Οἱ Αντιπάξοι είναι νῆσος μικρός, οἱ δὲ ὄλιγοι αὐτῆς αἴτοικοι ἀσχολούνται εἰς τὴν ἀλιείαν.

3) Η ἐπαρχία **Λευκάδος** συνίσταται ἐκ τῆς νήσου **Λευ-**

κάδος Τάφου, καὶ ἄλλων μικρῶν. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Λευκάδη**, ἔχουσα περίου 6 χιλ. περ., ἀσχολουμένης εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ Λευκὰς πρόσχει ἐξαιρέτον οἶνον. Ἡ νῆσος αὕτη κειμένη πρὸς Δ. τῆς Ἀκαρνανίκης ἡνοῦτο τὸ πάλκι μετ' αὐτῆς καὶ ἀπετέλει γερσόνησον· κατόπιν οἱ ἀρχαῖοι Κορίνθιοι διώρυξαν τὸν ισθμὸν αὐτῆς καὶ τὸν μετέβαλον εἰς πορθμόν, ὁ δποῖος σήμερον εἶναι πολὺ ἀβαθῆς. Εἰς τὴν Λευκάδην, πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, κατέφευγον οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέρτοι ὁσάκις κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Ἀκαρνανίκῃ. Συγνότατη ἡ Λευκὰς πάσχει ὑπὸ σεισμῶν. Ἐτεροι κῶμοι ἐν Λευκάδῃ εἶναι ἡ **Καρυά**, ἡ **Βασιλεική**, ὁ ἄγιος **Πέτρος**. Ἡ νῆσος **Τάφος** ἔχει 1450 περ. ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἀλιείαν.

Περιτομής.

Ορη. — Οἱ Παντοκράτωρ, ἄγιος Ἡλίας, Ἐλάτη.

Ἐπαρχία. — Κερκύρα, Παξών, Λευκάδος.

Νῆσοι. — Κέρκυρα, Παξοί, Ἀντίπαξοι, Λευκάδη.

Προϊόντα. — ἔλαιον, οἶνος, δλιγοῖς δημητριακοὶ καρποί, διάφοροι διπλραι, κυρίως ἑσπεριδοειδῆ, σταφίς.

Πόλεις καὶ κῶμαι. — Κέρκυρα, Γάιος, Λευκάδη, Τάφος.

Ασχολίαι κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν τὴν ἐμπορίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν καλλιεργίαν τῶν ἀμπελῶν

Νομὸς Κεφαλληνίας.

Ο νομὸς Κεφαλληνίκης ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Ιθάκης καὶ τῶν νησίδων Καλάμου, Καστοῦ καὶ Ἐζινάδων.

Πληθυσμός. — 83,000 περ. Οἱ κάτοικοι τῆς Κεφαλληνίκης καὶ Ιθάκης εἶναι ἐπιτήδειοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιγειομηχανικῶτατοι ἔμποροι. Ἀποδημοῦντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πλουτούσιαν καὶ ἀναδεικνύονται πολλοὶ ἔθνικοι εὑεργέται.

Κλείδα. — Γλυκύν, δηλ. μετρίως ψυχρὸν τὸν γειμῶν καὶ δρόσερὸν τὸ θέρος.

Ορη. — Οἱ Alros, ὅροις ὑψηλὸν καὶ κατάφυτον ὑπὸ ἐλατῶν ἐξάγον ναυπηγήσιμον ξυλείαν.

Διοικητικὴ διαίρεσις. — Ο νομὸς αὐτὸς διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Κραταίας, 2) Πάλης, 3) Σάμης (ἐν Κεφαλληνίᾳ) καὶ 4) Ιθάκης.

1) Η ἐπαρχέα **Κρονιάς** περιλαμβάνει τὸ ΝΑ. μέρος τῆς νήσου Πρωτ. αὐτῆς είναι τὸ Ἀργοστόλειον (9,000 κκτ.), μὲ λιμένα ἀσφαλῆ, ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ βιομηχανικὰ καταστήματα. Πλησίον τοῦ Ἀργοστολίου ὑπάρχει μέγκυ χάσμα, ἴδιόρρυθμον φυινόμενον τῆς νήσου εἰς τὸ ὄπιον ὃς εἰς διηγεῖται τὸ θαλάσσιον ὄδωρο καὶ κινεῖ δικρόσις ὑδρομύλους. Κύμαι τῆς ἐπαρχίας είναι τὰ **Μεταξάτα**, τὰ **Δηλινάτα**, ὁ **Ασπρογέρακας**, τὰ **Βαλσαμάτα** καὶ ζήλαι. Πλησίον τῆς τελευταίκης ταύτης κώμης κείται ἡ μονὴ τοῦ ἁγ. Γερασίου, τοῦ προστάτου τῆς νήσου, ἐν τῇ ὄποιᾳ εὑρίσκεται τὸ σεπτὸν λείψαντον τοῦ ἁγίου.

2) Η ἐπαρχέα **Πάλης** περιλαμβάνει τὴν ὁμώνυμον γερσόνησον. Πρωτ. αὐτῆς είναι τὸ **Λεξούρειον** (5,000 κκτ.) ἡ δευτέρωχ πόλις τῆς νήσου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Τὸ Λεξούριον συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Ἀργοστολίου δι' ἀμυξεῖτον.

3) Η ἐπαρχέα **Σάμης** περιλαμβάνει τὸ ΒΔ. μέρος τῆς νήσου καὶ τὴν γερσόνησον Ἐρισπον. Πρωτ. αὐτῆς είναι ὁ **Αίγιαλος** κόμητις μικρός.

4) Η ἐπαρχέα **Ιθάκης** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Ιθάκης, Καστοῦ, Καλλίμου καὶ ἄλλων ἀκατοικήτων. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας είναι ἡ **Ιθάκη** (Βαθύ), κειμένη ἐντὸς ἀσφαλεστάτου λιμένος. Εἶναι 4,600 κκτ. ἀσχολουμένους εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ γεωργίαν. Η νῆσος Ιθάκη είναι τροχεῖα καὶ ὅρεινή παράγει οἶνον, ἔλαιον καὶ ἀμύγδαλα καὶ ὑπῆρχε πατρὸς τοῦ πολυμηχάνου Όδυσσεως, τοῦ ἥρωος τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Αἱ νῆσοι **Καστός** καὶ **Κάλαμος** είναι μικροί, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Περιθυμίες.

Ορος.— Αἶνος. (ναυπηγήσημος ξυλεία).

Προϊόντα.— Οίνος ἐξαιρετος, ἔλαιον, μέλι, πέπονες, ὀλίγοι οἰημητριακοὶ κυρποὶ καὶ σινοπευματώδη ποτὲ (ροσσλία).

Ἐπαρχίαι.— Κρανιαῖς, Πάλης, Σάμης, Ιθάκης.

Πόλεις καὶ κώμαι.— Ἀργοστόλιον, Μεταξάτα, Δηλινάτα, Ασπρογέρακας, Βαλσαμάτα, Λεξούριον, Αίγιαλος, Ιθάκη.

Ἀσχολίαι κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν. Διακρίνονται δὲ ὡς ἐπιτηδειότατοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιχειρηματικώτατοι ἐμπόροι.

Νομὸς Ζακύνθου.

Ο νομὸς τῆς Ζακύνθου εἶναι ὁ μικρότερος νομὸς τῆς Εὐλάδος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Ζακύνθου καὶ τῶν νησίδων Σιροφάδων.

Πληθυσμός. — 43 χ.λ. κατ.

Κληρα. — Γλυκύτατον.

Εδαφος. — Κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινὸν ὑποκείμενον εἰς σεισμούς. Ολόκληρος ἡ Ζάκυνθος ὁμοιάζει πρὸς παχυμέγιστον κῆπον κατάφυτον ἐξ ἀνθέων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων· διὸ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς· τὰ προϊόντα κατῆς εἶναι ἔλαιον, σταφίς, οἶνος καὶ ὀπόρων. Τὰ ὅρη κατῆς εἶναι γχρηλὸν καὶ κατάφυτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

Διοικητικὴ θεαρεσία. — Ο νομὸς Ζακύνθου συνίσταται ἐκ μόνης τῆς νήσου Ζακύνθου καὶ τῶν πρὸς Ν. κατῆς μικρῶν νήσων Σιροφάδων καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἐπαρχίαν.

Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Ζάκυνθος** (13,500 κατ.) κειμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας· ἔχει λαμπρὸν προκυμαῖν καὶ μεγαλοπρεπέστατον ναὸν τοῦ ἀγ. Διονυσίου, ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάσσεται τὸ σεπτὸν αὐτοῦ λείψανον. Εἶναι πατρὸς τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ. Κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι τὸ **ἄγωνάτω** καὶ μέσον **Γερακάριον**, τὸ **Μαχαιρίδιον** καὶ ἄλλαι. Περὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς νήσου **Κερὲ** ὑπάρχουσι πηγαὶ νεφήνες καὶ πετρελαίου. Αἱ **Σροφάδες** εἶναι νησίδες ἀκατοίκητοι.

Περίωντις.

Ορη. — Γυμνὴ ὄροσειρὰ κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος, ἡς ἡ κορυφὴ λέγεται βραχίωρας. Ετέρα λοφοσειρὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τελευτᾷ εἰς τὸ κατάφυτον ὄρος **Σκολός**.

Προϊόντα. — Σταφίς, ἔλαιον, ὀπόρων, πηγαὶ πίσσης καὶ ἀσφάλτου καὶ ἐργαστάσια σκπωνοποιίας.

Ἐπαρχία. — Ζακύνθου.

Πόλεις καὶ κῶμαι. — Ζάκυνθος, ἀνω Γερακάριον, κάτω Γερακάριον, μέσον Γερακάριον, Μαχαιρίδιον.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΒ'

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΜΕΡΗ

Αἱ εὐτυχεῖς χῶραι αἱ δποῖαι θάλπονται σήμερον κατόπιν αἰώνων δουλείας, σκότους καὶ μαρτυρίων ὑπὸ τὸν γλυκὺν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνάσπονται ἐν ἀσφαλείᾳ ὑπὸ τὸ πραταιὸν σκῆπτρον τοῦ λατρευτοῦ καὶ **Μεγάλου Βασιλέως** τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ' τοῦ καὶ ἐλευθερωτοῦ αὐτῶν, εἶναι ἡ "Ηπειρος" ἡ ἔλληνικὴ Μακεδονία, αἱ πλεῖσται τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ ἡρωϊκὴ μεγαλόνησος Κρήτη.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

10

Η ΠΕΙΡΟΣ¹⁾

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Μετά πάροδον όλοι λήρων αιώνων δουλείας δυνάμει της Βερολινήσιου συνθήκης, παρεγωρόθη εις τὴν Ἑλλάδα τῷ 1881 μικρὸν μέρος τῆς Ἡπείρου ἀκριβῶς τὸ κείμενον πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μετὰ τῆς πόλεως Ἀρτοῦ.

Εὕτυχῶς κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1913 ἀνέτειλε θείᾳ συνάρσει καὶ διὰ τὴν ἐλληνικωτάτην γέρον τῆς Ἡπείρου ὁ γλυκὺς ήλιος τῆς ἑλευθερίας.

“Ορεα.” — “Ἡπειρὸς ὄνομάζεται ἡ γέρον ἡ κειμένη δυτικῶς τῆς ἐλληνην. χερσονήσου καὶ ἐκτεινομένη πρὸς Β. μὲν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Γενούσου τῆς Ἀλεξανδρίας, πρὸς Ν. δὲ μέχρι τοῦ Ἀμφρακικοῦ κόλπου καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Παλ. Ἐλλάδος Βάλτου καὶ Βορίστης. Συνδέεται δὲ ἀνατολικῶς μετὰ τῆς Θεσσαλίας διὰ τῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. κατευθυνομένης μακροχώρου δροσειρᾶς τῆς Ηίνδου καὶ τοῦ Μακεδονικοῦ νομοῦ τῆς Κοζάνης. Πρὸς Δ. περιβρέγχεται ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ τοῦ Ιονίου πελάγους.

Σχῆμα. — Η Ἡπειρὸς ἔχει σχῆμα παραλληλογράμμου οὐκίδιως τελείως κακονοικοῦ.

Πλεύρα. — Εὔκρατον καὶ οὐγιεινόν, ψυχρὸν εἰς τὰ ὅρη καὶ εἰς τὰ πέριξ αὐτῶν κοιλάδων, ἥπιον δὲ ἐν τοῖς παραλίοις.

Εκτασις. — 22,000 περίπου τετραγωνικὰ χιλιόμετρα.

Πληθυσμός. — 500,000 περίπου κάτοικοι (οἱ νομοὶ Ἰωαννίνων καὶ Πρεβέζης ἔχουσιν ἐν συνόλῳ 245,618 κατοίκους, τοὺς ὑπολοίπους ἔχουσι τὰ διαμερίσματα Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτοῦς) ἀπόγονοι τῶν Ἀργαίων Ἡπειρωτῶν, δοξασθέντων ἐπὶ τοῦ βασιλέως Πέρρου.

1) Διὰ τοὺς τυχόν ἐπιθυμοῦντας νὰ μελετήσωσι βαθύτερον καὶ ἐκτενέστερον τὴν γεωγραφίαν τῆς Νέας Ἑλλάδος ὡς καὶ τοὺς ἀκριβεῖς κατὰ τόπους ἱστορίας σταθμούς, παραπέμπομεν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ βιδλιοπωλείου τῆς Ἐστίας ἐκδοθέντα μέρα σχῆμα πολυοέλιδον παράρτημα τῆς μεγάλης ἡμέρης γεωγραφίας «Γεωγραφία—Ἀτλας».

Περιγραφὴ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἡπείρου.

Κόλποι. — Ἡ παραλία τῆς Ἡπείρου μονότονος οὖσα καὶ ἡλίμενος ὡς ἐπ' ὄλιγον διαμελίζομένη ὑπὸ τῆς θελάσσης δὲν σχηματίζει μεγάλους κόλπους ἀλλὰ μόνον δρυμούς τινάς, κυριώτεροι τῶν ὅποιων εἶναι ὁ τοῦ Πανόρμου (Παλέρμου) πρὸς Ν. τῆς Χειμάρρων, ὁ τῶν ἀγίων Σαράντα (Ογγήσμου), ὁ τοῦ Βουθρωτοῦ ἀπέναντι τῆς Κερκύρας, ὁ εὐρύχωρος, ἀσφαλῆς καὶ σχῆμα ἡμισελήνου ἔχων λιμήν τῆς Γουμενίτσης ἢ Ἡγουμενίτσης, ὁ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου (Χειμέριον) καὶ ὁ πάντων μέγιστος Ἀμβρακικός¹.

Ηάντες οἱ ἀνωτέρω ὅρμοι καὶ τινες ἄλλοι ἀκόμη γρηστιμεύουσιν ὡς λιμένες εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς.

Χερσόνησοι καὶ ἀκρωτήρεα. — Χερσόνησοι δύο μόνον ἀποχωρίζονται ἐλαφρῶς τῆς στερεᾶς τῆς ὄλης Ἡπείρου ἡ πρὸς Β. χερσόνησος τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ ἡ πρὸς Ν. τῆς Νικοπόλεως ἡ Πρεβέζης· κατεργάμενοι δὲ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς Ν. ἀπαντῶμεν τὸ τρικυμιδεῖς ἀκρωτήριον τῆς Γλάσσης (Ἀκροκεραυνία ἀκρα), τὴν Σκάλαν θορ. τοῦ Βουθρωτοῦ, τὰ ἀκρωτήρια Στῦλον καὶ Χειμέριον καὶ τὸ ἀντικρὺ τῆς Πρεβέζης κείμενον Ἀπιορ (Ποῦντα).

Νῆσοι. — Εἰς τὴν πλησίον παραλίαν τῆς Ἡπείρου κείνται κι μικροί νῆσοι Πρασούδα, Ἀγιονῆσι καὶ κατωτέρῳ αἱ νῆσοι Σύβοια.

Πορθμοί. — Ὁ σχηματιζόμενος μεταξὺ Ἡπειρωτικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου Κερκύρας σπουδαιότατος ἀπὸ στρατηγικῆς ἐπόψεως πορθμὸς καὶ ὁ μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Ἀκτίου πλάτους 600 μέτρων περίπου.

Περιγραφὴ τῶν ὁρέων, πεδιάδων, ποταμῶν καὶ λιμνῶν τῆς Ἡπείρου.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου εἶναι πολὺ ὁρεινὸν διασχιζόμενον ὑπὸ πολλῶν ὁροστοιχίῶν ὑψηλῶν, ἀποτόμων καὶ διστομῶν ὡς ἐπὶ τὸ

1) Δυστυχῶς δὲ ἀσφαλέστατος καὶ εὐρυχωράτατος καὶ βορειωδὲ τῆς Ἡπείρου κείμενος λιμήν τοῦ Αἰγαίου δὲ καταπληκτικῶς ἐμοιάζων πρὸς τὸν ἔνδοξον καὶ ἀσφαλῆ Ἑλληνικὸν λιμένα τῆς Ηλείου, καθ' ὃν τούτον μὲν φράσσει ἡ νῆσος Σφακιηρία, τὸν τῆς Αδριανοῦ δὲ ἡ μέχρι τῆς χθὲς Ἑλληνικὴ νῆσος Σάσων, κατεκυρώθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων διὰ τῆς συγθήκης τοῦ Λονδίνου εἰς τὴν Ἀλεξανδρεῖαν κατέλειπεται δὲ ἡδη στρατιωτικῆς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας.

πλεῖστον, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακοίγονται πολλαὶ κοιλάδες καὶ τινὲς πεδιάδες.

Πάσαι δὲ αἱ δροστουχίαι τῆς Ἡπείρου ἐκτείνονται παραλλήλως σχεδὸν πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

Κυριώτεραι δροσειρικὴ ἀπὸ βορρᾶ ἀρχόμενοι εἶναι τὰ Κεραύνια (2,000 μ.) βουνὰ τῆς Χειμάρρους, ὁ Ἀσναος (Τρέ-πεσιν) (1840 μ.), τὰ ΒΑ. κείμενα ὅρη τῆς Μερόπης (Νεμέρτζικ) (1200), τὸ Λαζάρο ἢ Πάπιγκον καὶ τὸ Μισικέλι (1300 μ.) ἐκτεινόμενα τὸ μὲν πρὸς Β. τῆς Κονίτσης, τὸ δὲ ΒΑ. τῶν Ιωαννίνων. Τὰ ὅρη τῆς Στουγάρας ἢ Λουγάρας μεταξὺ τῶν ὑποδιοικήσεων Φιλιατῶν, Δελβίνου καὶ Ἀργυροκάστρου.

Ο Τόμαρος (κ. Ὁλύτσικ 2,000 μ.) ΝΔ. τῶν Ιωαννίνων καὶ αἱ πρὸς Ν. καὶ Δ. χωροῦσκι διακλαδώσεις κύτου αἱ ἀποτελοῦσκαι τὰ ἀπόκρημνα καὶ ίστορικὴ ὅρη τοῦ Σουλίου. Τὰ ὅρη τῶν Ἀθαμάνων (κ. Τσουμέρκων), πρὸς τὸ ΝΔ. αἱ δυτικαὶ ὑπώρειαι τῆς μικρῆς ὁροσειρᾶς τῆς Πίνδου, ὁ Λάκμος (κ. Περιστέρι, Ζυγός 2,300 μ.) μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίκης, ἔτι βορειότερον ἡ Τύμφη, τὸ Βόιον (Γράμμος, Σμόλυκη) χωρίζουσκαι τὴν βορείκην Ἡπείρου ἀπὸ τῆς Μακεδονίας.

Πεδιάδες. — Σημαντικώτεραι πεδιάδες εἶναι ἡ κατὰ τὸ πλεῖστον τελματώδης Ἀμβρακικὴ (κάμπος τῆς Ἀρτας) ἐκτεινομένη μέχρι τῆς Φιλιππιάδος καὶ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Λούρου (Ωρωποῦ), ἡ τῆς Νικοπόλεως ἢ Πρεβέζης κατάφυτος ἐξ ἐλαιοδένδρων καὶ ἐσπεριδοειδῶν, ἡ εὐρεῖα καὶ εὔφορος πεδιάς τῶν Ιωαννίνων, ἡ δρακία πεδιάς τῆς Ἡγουμενίτης ἢ Φαραρίου, ἡ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐκτεινομένη μέχρι Δελβίνου καὶ πολλαὶ ἄλλαι μικρότεραι. Εἰς τὰς περισσοτέρας ἐξ κύτων καλλιεργεῖται σῖτος, ἀραβίσιτος, βάμβακός ὁργάκια καὶ καπνός, ἐξ οὖν παρασκευάζεται ὁ δύομακτός ταμβάκος.

Ποταμοί. — Οἱ ἐπισημότεροι ποταμοὶ τῆς Ἡπείρου εἶναι ὁ Αἶρος (κ. Βογιοῦσα) πηγάζων ἐκ τοῦ Λάκμου ἐκβάλλει εἰς τὸ Αδρίανον ὄλιγον βορειότερον τοῦ Αὐλῶνος δεχόμενος κατὰ τὸν ἥρον αὐτοῦ πολλοὺς ἄλλους παραποτάμους. Ο Θάμας (κ. Καλαμᾶς) πηγάζων κυρίως ἐκ τοῦ ὄρους Νεμέρτζικ ἐκβάλλει διὰ δύο στομάτων νοτίως τοῦ ὄρους τῆς Σαγιάδος εἰς τὸ Ἰόνιον ἀφοῦ σχηματίσῃ περὶ τὸ γωρίον Ζαχγόριανη καταράκτην καὶ μικρῆς ἐκτάσεως δέλτα.

Κωκυτὸς (Βοθός) καὶ ὁ Ἀχέρων ἡ Μαυροπόταμος (Φυνκριώτικος) πηγάζοντες ἀμφότεροι ἐκ τῶν μεσημβρινῶν προπόδων τοῦ ὄρους Τομάρου (Ολύτικα) καὶ ἑνούμενοι κατωτέρῳ εἰς ἓνα ποταμὸν ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος παρὰ τὸν κοιλαίσκον τῆς Σπλάντζας (Γλυκῆς) ἥψος σηματίσωσι τὴν τελυκτώδη λίμνην τῆς Ἀχερονοίας πλάτους ἦ χιλιομέτρων περίπου. Ως γνωστὸν δὲ οἱ ποταμοὶ οὗτοι εἶναι ἀξιομημόνευτοι ώς ποταμοὶ τοῦ Ἀδου.

Οἱ Λοῦροι (Ωρωπός) πηγάζων ἐκ τῶν ΝΑ.ὑπώρειῶν τοῦ Τομάρου, δεχόμενος δὲ ἐκ θεξιῶν καὶ ἀριστερῶν ἀσημάντους τινὰς χειμάρρους καὶ διερχόμενος εἰτε διὰ τῆς κώμης Λούρου γύνεται ἐντὸς τοῦ Ἀμβροκικοῦ κόλπου, εἶναι δὲ πλωτὸς εἰς πλαισίων μέχρι τῆς ὅμων κώμης. Οἱ Ἀραχθοί (Αρτινός) πηγάζων ἐκ τῶν Ἡπειρωτικῶν κλιτών τοῦ Ζυγοῦ καὶ τοῦ ὄρους Λοκίου καὶ δεχόμενος ἔνθεν καὶ ἔνθεν πολλοὺς παραποτάμους, ἐξ ὧν οἱ ἀξιολογώτεροι οἱ Μειοβίτικοι καὶ οἱ Ζαγορίτικοι, ἐκβάλλει καὶ αὐτὸς ἐντὸς τοῦ Ἀμβροκικοῦ κόλπου.

Πλέμνη. — Η Παμβῶνις (λίμνη τῶν Ιωαννίνων) ἑνουμένη διὰρχίας διώρυχος μετὰ τῆς ΒΔ. κειμένης Λαιρίστας, ἔχει πλάτος μῆκος καὶ ἡμίσεις δώρας, ἀλιεύονται δὲν αὐτῇ ἵγιεις καὶ ἐγγέλεις, ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τῆς ὑπάρχει νησίς ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ἡ ὀνομαστὴ μονή τοῦ ἀγίου Παντελέμονος καὶ ἡ τῆς ἀγ. Ἐλεούσης, ἐν ᾧ λειτουργεῖ Ιεραπολή σχολή. Ἐπὶ τῆς νησίδος ταύτης ἐφανεύθη ὁ περιβόλος καὶ κίμοβόρος Ἀλῆ πασσᾶς. Η πηλώδης λιμνοθάλασσα Βουθρωτὸν (Βιβλό) ἔναντι τῆς Κερκύρας πλήρης ἐγένετο. Η Ζαροβίτα δίλιγον νοτιώτερον τῆς ὡραίας κωμοπόλεως Λελβινακίου προελθοῦσα ἐκ καθηγήσεως τοῦ ἐδάφους, ὀνομαστὴ διὰ τοὺς ἀλιευμένους κεφάλους, πέτροφας καὶ καραβίδας. Η Τσουκαλὰ καὶ ἡ Λογαροῦ ὀνομασταὶ διὰ τὸ ἔξαγόμενον αὐγοτάραχον λιμνοθάλασσαι παρὰ τῇ βορείᾳ παραλίᾳ τοῦ Ἀμβροκικοῦ καὶ ἡ παρὰ τοῖς ἀργαίοις περιώνυμος Ἀχερονοία διὰ τῆς ὁποίας μετεφέροντο αἱ ψυχαὶ ὑπὲ τοῦ Χάρωνος εἰς τὸν Ἀδην.

*Προϊόντα, ἐμπόριον, συγκοινωνία, βίος τῶν κατοίκων
θρησκεία, ἐκπαίδευσις καὶ γλῶσσα.*

Προϊόντα. — Η "Ηπειρος παράγει σῖτον, κριθήν, ἀρκεόσιτον,
όλιγην ἄλλην ἐκλεκτῆς ποιότητος ὄρυζαν, ἔλαιον, μέλι, κακπνὸν μετα-
σκευαζόμενον εἰς πολλὰ μέρη εἰς ταμβάκον, εἶδος κίτρων ἐκλεκτῶν
πορτοκάλλια, λεμόνια, ἔριον καὶ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ τὰ κτηνοτροφικὰ
εἴδη.

Ἐμπόρειον. — Τὸ ἐμπόριον τῆς τε εἰσκυραγῆς καὶ ἐξαγωγῆς
εἶναι μέχρι τοῦδε μικρὸν καὶ περιωρισμένον διενεργεῖται δὲ διὰ ζῷων
καὶ ἥδη πολλαχοῦ καὶ δι' κύτοκυνήτων διὰ μέσου κυρίως τῶν μικρῶν
λιμένων Πρεβέζης, Πάρογας, Γοιμενίσης καὶ ἀγίων Σαράντα.

Συγκοινωνία. — Η συγκοινωνία ἐν Ἡπείρῳ ἡνὶ καὶ ἐνεργεῖται
διὰ πολλῶν ἀμφεπτῶν, ἐν τούτοις εἰς πολλὰ μέρη εἶναι ἐλλιπής,
ἔνεκκ τῆς ἀφροντισίκης τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῶν μέχρι τοῦδε
κυρίων τῆς χώρας. Αἱ κυριώτεραι ὁδοὶ αἵτινες διασχίζουσι τὴν χώραν
εἶναι ἡ Ἀρτης—Φιλιππιάδος — Ἰωαννίνων — Πρεβέζης — Φι-
λιππιάδος — Ιωαννίνων — Ιωαννίνων — Αργορροάστρου μετὰ δια-
κλαδώσεως τῆς ὁδοῦ ἀρχομένης ἀπὸ τῶν χωρίων Γεωργουσάτες
— **Γράψε** εἰς ἀγίους Σαράντα, μήκους 113 χιλιομέτρων· ἡ Ιωαν-
νίνων διὰ Διασκοπικίου — Ἐρσένας εἰς Κορυτσᾶν· ἡ Ιωαννίνων —
Δρίσκου — Μετσόβου εἰς Καλαμπάκαν, ἀβάτος σχεδὸν ἐν ὥρᾳ γει-
μῶνος καὶ ἡ μάνη ὁδός, διὰ τῆς ὅποίκης συγκοινωνεῖ ἡ Ἡπειρος μετὰ
τῆς Θεσσαλίας· ἡ Ιωαννίνων — Τσιών γεφυρῶν — Κονίσης — Πρε-
μετῆς — Βερατίου καὶ τινες ἄλλαι μικροτέρους λόγου ἀξιαι.

Βίος καὶ **δέσμετα** τῶν κατοίκων. — Τὰ τρία τέταρτα τῶν
κατοίκων τῆς Ἡπείρου εἶναι "Ελληνες, οἱ δὲ λοιποὶ Ἀλβανοὶ καὶ
ὄλιγιστοι Βλάχοι, Κουτσόβλαχοι, Ισραηλῖται καὶ Ἀθίγγαροι.

Οἱ "Ελληνες τῆς Ἡπείρου διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπονίαν, τὴν
φιλομουσίαν καὶ τὴν ἀκραιφνὴν φιλοπατρίαν αὐτῶν, διαπρέποντες εἰς
τὰς ἐπιστήμας, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Πολλοὶ Ἡπειρῶται πλουτήσαντες εἰς τὰς ξένα μέρη, εἰς τὰ ὅποια
ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἰργάζοντο, ἀφιέρωσκεν ὅλην αὐτῶν τὴν περι-
ουσίαν εἰς τὴν πατρίδα, τὴν ὅποίκην κατεκόσμησαν διὰ μεγαλοπρεπῶν
γυαῖν καὶ δικρήδων ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων.

Ηπειρώται ίδουσαν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευτήριων, κατακοσμήσαντες τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ κοίτους διὸ μεγάλοπρεπῶν δημοσίων οἰκοδομῶν. Οἱ μεγάλοι τοῦ ἔθνους εὐεργέται Ζωσιμάδαι, Καπλάναι, Τουσίτσας, Ἀρσάκης, Στουρνάρης, Ριζάρης, Χατζηκωνστας, οἱ ἔξαδελφοι Ζάππαι, ὁ Ἀβέρωφ καὶ τοῖς ἄλλοις ἦσαν Ἡπειρώται.

Θρησκεία. — Κατὰ τὴν θρησκείαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου εἶναι τὸ πλεῖστον χριστιανοί ($\frac{3}{4}$) ὀρθόδοξοι. Οἱ δὲ ἐκ τῶν κατοίκων μωρεμένοι τὸ θρησκευμα εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐκτουρκισθέντες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς στυγεακῆς δουλείας.

Ἐκπαίδευσις, γλῶσσα. — Ἐν Ἡπείρῳ ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι λίγη διαδεδομένη καθ' ὅσον λειτουργοῦσιν ἐν κύτῳ πλεῖστα ἐκπαιδευτήρια κατώτεροι καὶ ἀνώτεροι (μέσης καὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως) εἰς πολλὰ μάλιστα μέρη ἀπαντῶσι τελειότεροι ἢ εἰς κέντρα καὶ πόλεις τῆς Ηπλ. Ἐλλάδος.

Απανταχοῦ καὶ παρὰ πάντων ὅμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ καί που ἡ ἀλβανική. Οἱ Ἀλβανοὶ δὲ ὅχι μόνον ὅμιλοισι τὴν ἑλληνικήν, ἀλλ' κύτῃ καὶ μόνον μεταχειρίζονται ὅταν θέλωσι γράψωσι¹.

Πολιτικὴ γεωγραφία τῆς Ἡπείρου.

Ἡ Ἡπείρος πολιτικῶς διαιρεῖται εἰς δύο Νομοὺς 1) Πρεβέζης, 2) Ἰωαννίνων καὶ εἰς τὰ δικαιμερίσματα Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτᾶς. Τὰ δύο τελευταῖς δικαιμερίσματα δικτελοῦσιν εἰσέτι ὑπὸ ἑλληνικῆν στρατιωτικῆν κατοχήν.

Νομὸς Πρεβέζης.

Ορεα. — Ο νομὸς Πρεβέζης δρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀρτης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Πληθυσμός. — 45,300 κάτοικοι.

Κλημα. — Εὔκρατον, ὑγιεινὸν καὶ ἡπιόν τοῖς παρχλίοις,

1) Πλειότερα βλέπε εἰς ίδιον παράρτημα ἡμετέρας Γεωγραφίας — "Ατλαντος".

έλωδες δὲ ἐν μέρει κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Λούρου (Ωρωποῦ) διαρρεομένην πεδιάδα.

Εθαφος. — Κατὰ τὸ πλεῖστον δρεινὸν ἐγκλείσιν δύο μεγάλας εὐφόρους πεδιάδας καὶ πολλὰς κοιλάδας.

Προϊόντα. — **Δημητριευκοὶ καρποὶ** (σίτος, κοινή, ἀραβίσιτος, διλύγη ὅρυζα ἀλλ' ἐκλεκτῆς ποιότητος), ἔλαιον, μέλι, καπνός, **έσπερεδοειδῆ**, κίτρινος ἐκλεκτός, πορτοκάλινα, λεμόνια, ἕριξ δέρματα καὶ πάντα ἐν γένει τὰ **κτηνοτροφικὰ εἴδη** (γάλα, βούτυρον, τυρόν, βόκες, πρόβατα, αἶγας, μαλλίον κ.λ.π.).

Ορη. — Τὸ ιστορικὸν ὄρος Ζάλογγον εἶναι ἡ νοτίκη προέκτασις τοῦ Τομάρου (Ολύτσικη). Κατὰ τὰς πρὸς Δ. καὶ Ν. προεκτάσεις τοῦ ὄρους τούτου ἔκειντο ἐπὶ ἀποκρήμνων βράχων αὐτοῦ τὰ ἔνδεκα ἡρωικὰ χωρία τοῦ Σουλίου πατρὶς τῶν Μποισαραίων καὶ Τζαβελλαίων καὶ πλείστων ἄλλων ἀργηγῶν, οἱ ὅποιοι ἡγενίσθησαν ἡρωικῶς καὶ κατὰ τὴν ιερὰν καὶ μεγάλην ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Πεδιάδες. — Έν τῷ νομῷ Πρεβέζης σημαντικώτεροι πεδιάδες εἶναι ἡ κατὰ τὸ πλεῖστον τελματώδης Ἀμβρακική, ἡ ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Λούρου καὶ ἡ Νικοπόλεως (Πρεβέζης) κατάφυτος ἐξ ἔλαιοισδένδρων καὶ ἐσπεριδοειδῶν.

Ποταμοί. — Ο Λούρος (Ωρωπός) διαρρέων τὴν Ἀμβρακικὴν πεδιάδαν οἱ ἐκ τῶν ΒΔ. ὑπωρειῶν τοῦ Τομάρου ἔοντες μικροὶ ποταμοὶ *Κωκυτός* (Βωβός) καὶ *Αχέρων* (Μχυροπόταμος) ἐνούμενοι πρὸ τῆς ἐκβολῆς αὐτῶν εἰς τὸν κόλπον τῆς Σπλάντζας ἢ Γλυκῆς, ἀμφότεροι ἀξιομνημόνευτοι ὡς ποταμοὶ τοῦ "Λδου.

Λέμνας. — Αἱ εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Αμβρακικοῦ εὐρισκόμεναι λιμνοθάλασσαι *Τσουκαλιά* καὶ *Λογαροῦ* ὀνομασταὶ διὰ τὸ ἔξτραγόμενον ἐκ τῶν ἰχθύων αὐτῶν νοστιμώτατον αὐγοτάρχουν καὶ ἡ μικρὰ παρὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τῆς Νικοπόλεως λίμνη *Μάζωμα*.

Διεικητικὴ διειρεσίες. — Ο νομὸς Πρεβέζης διαιρεῖται διεικητικῶς εἰς δύο **ὑποδιεικήσεις** (ἐπαρχίας): 1) Ηρεβέζης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήχθη καὶ τὸ περιστότερον μέρος τῆς τέως ὑποδιεικήσεως *Φιλιππιάδος* (Λούρου), καθ' ὃσον διάφοροι καθμαὶ καὶ ιδίως καὶ ἐγκατεσπαρρυμέναι εἰς τὸν πέραν τοῦ Ἀράχθου κάμπον, ἀριθμοῦσαι ἥδη περὶ τὰς 11 χιλ. ψυχᾶς περιελήφθησαν εἰς τὸν παλαιὸν νομὸν τῆς "Αρτού καὶ 2) εἰς τὴν ὑποδιεικήσιν τοῦ *Μαργαριτίου*.

1) Η ύποδιοίκησις (ἐπαρχία) Πρεβέζης περιλαμβάνει διάσκοληρον τὴν μικρὸν γερσόνητον τῆς Πρεβέζης, τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ διαρρεομένου κάμπου ὑπὸ τοῦ Λούρου ποταμοῦ ἐκτείνεται πρὸς Β. μέχρι τῶν μεσημβριῶν δρέων τοῦ Σουλίου (Καστώπεια) καὶ ΒΔ. μέχρι τῶν ἔκβολῶν τοῦ Ἀχέροντος.

Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ἡ **Ιπρέζεζα** (6200 κατ.) πόλις παράλιος καὶ ἐμπορική, ὅγυρὰ μετὰ φρουρίου καὶ πυροβολείων (Συκφιδάκι καὶ Παντοκράτωρ) ἐδρα νομάρχου, Μητροπολίτου, πρωτοδικείου, ἔχει λαμπρὰ σχολεῖα, εὐρυχώρους στρατῶνας, νοσοκομεῖα κ.λ.π.

Τὰ πέριξ κυττᾶς καλλύνουσιν ἀειθαλεῖς κῆποι, ἐλαιῶνες, πλατήνες ἐσπεριδοειδῶν δένδρων κλπ. Η πόλις τῆς Πρεβέζης κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ κακτερὰν μάχην τῇ 21 Οκτωβρίου 1912.

Καμαρέννα (500 κ.α.) κώμη καταστραχεῖσκ ύπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1897 πρὸς Β. τῆς Ηρεβέζης τρίτῳρον ἀπέχουσα τκύτης. Ολίγον διοριότερον ὑψοῦται ἡ πεπλατυσμένη κορυφὴ τοῦ ιστορικοῦ ὄρους Ζαλόγγου ἔνθα καὶ τὸ γαῖνον βάρκυθρον ὃπου περικυκλωθεῖσκι κι ἀνθεῖαι Σουλιώτισσαι ὑπὸ τῶν δρόμων τοῦ αίμογχροῦς Ἀλῆ πασσᾶ, ὅχι μόνον δὲν παρεδόθησαν εἰς τὸν αίμοβόρον τύραννον, ἀλλὰ προετίμησαν, ἀφοῦ ἔρριψαν τὰ φίλτατακ αὐτῶν τέκνα εἰς τὴν ἀβύσσον, νὰ τὰ παρακολουθήσωσιν οὐγῆ ἐν θρήνοις καὶ δύσημοτες, ἀλλ' ἐν γοροῖς καὶ ἀσμαστι (1803).

Φελεππεάς (700 κατ.) κωμόπολις κειμένη ἐπὶ σημείου ἐνώσεως τῶν ὁδῶν "Αριης—Ιωαννίνων καὶ Πρεβέζης—Ιωαννίνων." Επὶ τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ "Αριης—Ιωαννίνων εύρισκεται ἡ ὅχυρωτάτη καὶ ὑψηλὴ τοποθεσία τῶν Πέντε πηγαδίων καταληφθεῖσκ ύπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ τοῦ πρὸς Β. κειμένου χωρίου Ἀνδραί τῇ 18 Οκτωβρίου 1912 μετὰ πενθήμερον αίματηρὰν μάχην. Λέλοβα (1,300 κατ.) κώμη τετράωρον ἀπέχουσα τῆς Φιλιππιάδος.

2) Η ύποδιοίκησις (ἐπαρχία) **Μαργαρετέου** περιλαμβάνει ἀπαγγ τὴν ἐκτεινομένην χώραν ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τῶν δυτικῶν αἰλάδων τοῦ Τομάρου καὶ τῆς πρὸς δυσμάκης κειμένης παρακλίας τοῦ νομοῦ μέχρι τῶν δρίων τῆς πρὸς Β. ἐκτεινομένης ύποδιοικήσεως τῆς Ηαρχαμβίας. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ κωμόπολις **Πάρογα** (2,100 κατ.) κει-

μένη ΒΔ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀγέροντος μὲ δύο μικροὺς καὶ ὀσφιλεῖς λιμένας. Τὰ πέριξ αὐτῆς εἶναι κατάφυτα ἔξ ἑσπεριδοειδῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐδρα ἐπάρχου καὶ εἰρηνοδίκου.

Ἡ Πάργα ὑπαχθεῖσα ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας ἐπώληθη ὑπὸ ταύτης τῷ 1819 εἰς τὸν αἱμοβόρον τότε σαραπήν τῆς Ἡπείρου Ἀλβασσᾶν, διόπτειοι κατοικοὶ αὐτῆς ἀνοργύζαντες ἀπὸ τῶν τάφων τὰ δοταῖ τῶν γονέων των καὶ παραλαβόντες αὐτὰ ἀπῆλθον πανδημεὶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

Μαργαρίτιον (2,600 κατ.) ἐδρα ἐπισκοπικοῦ ἐπιτρόπου καὶ μοναρχῆ, οἱ κάτοικοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον διωμακνοὶ εὔπαροι.

Μαζαράκι (1350 κατ.) κάμη ἀπέγονος ὑπὲρ τὴν ὄρχην πρὸς Β. τοῦ Μαργαρίτου.

Περιοδικά.

Ορη.—Ζάλογγον, Κασσώπεια ἀμφότερα μεσημβριναὶ προεκτάσεις τοῦ Τομάρου ('Ολύτσια).

Πεδιάδες.—Ἡ τῆς Ηγεβέζης (Νικοπόλεως), τὸ πλειστον τῆς τελματώδους Ἀμβρακικῆς καὶ τινες ἄλλαι μικρότεραι.

Ποταμοί.—Ο Λούρος ('Ωρωπός), ὁ Κακνίδης (Βωθός) καὶ ὁ Ἀχέρων (Μαυροπόταμος).

Λίμναι.—Αἱ λιμνοθάλασσαι Τσουκαλιά, Λογαροῦ καὶ Μάζωμα.

Προϊόντα.—Δημητρικοὶ καρποὶ, ὅρυζα, ἔλαιον, καπνός, κύριοτάραχον, ἐπειρίσση καὶ πίντα τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Υποδιοικήσεις (ἐπαρχίαι).—Πρεβέζης καὶ Μαργαρίτου.

Πόλεις καὶ κώμαι.—Πρέβεζα, Φιλιππιάς, Λέλοβα, Καμαρίνα, Μαργαρίτου, Πάργα καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Ιστορικαὶ κώμαι καὶ τοποθεσίαι.—Πρέβεζα, Νικόπολις, Ζάλογγον, Πάργα καὶ Ήέντε πηγάδια.

Ασχολίαι κατοίκων.—Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἀλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Νομὸς Ἰωαννίνων.

Ορεα.—Ο νομὸς Ἰωαννίνων ὅριζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ δικτυού μερίσματος τοῦ Ἀργυροκάστρου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Πρεβέζην πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου τῆς χωρίζουσης τὴν Ἡπείρου ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ κλάδου τοῦ Βοΐου (Σμόλικα) πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Πληθυσμός.—190,331 κάτοικοι.

Κλέματα.—Εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν, ψυχρὸν εἰς τὰ ὀρεινά, ἥπιον δὲ καὶ γλυκὺν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὴν παραλίαν.

Εδαφος.—Κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινὸν περικλεῖον τὴν εὐρεῖσθαι.

καὶ εὔφορον πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων καὶ πολλὰς γονίμους κοιλάδας καὶ δροπέδια.

Προϊόντα. — Δημητριακοὶ καρποὶ (σίτος, κριθή, ἀραβόσιτος κλπ.) κατηνοτροφικά εἴδη (γάλα, τυρός, βούτυρον, βόες, πρόβατα, αἴγες, μαλλίον, δέρματα κλπ.).

Φρο- — Ο Τόμαρος (Ολύτσικη 2,000 μ.) μὲς πολλὰς πρὸ Λ. καὶ Ν. ὑπὸ διαφόρους διορισίας προεκτάσεις περικλειούσας ἔγριας χαίνοντα βάραθρα καὶ ἀποκρήμνους βράχους. Εἰς τὰς μαζίλλους φρημανώδεις καὶ ἀποτόμους ἐκτάσεις ἥσαν ἐγκατεσπαρμένη τὰ ἔνδεκα ἡρωικὰ χωρία τοῦ Σουλίου (σημαντικώρεα Σοῦλη, Κιάφα καὶ Ἀβαρίκον). Τὸ Μιτσικέλι (1,300 μ.). ἐκτεινόμενον ΒΑ. τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄποίου εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι πλεῖστα κῶμαι τῆς περιοχῆς τῶν Ζαγοροχωρίων.

Ποταμοί. — Ο Θύμας (Καλχυᾶς) πηγάζων ὡς κατὰ τὸ φλεῖστον ἐκ τοῦ ὄρους Νεμέρτζικη ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον καὶ Ἀραχθός πηγάζων ἐκ τοῦ Ζυγοῦ, ὡς καὶ οἱ ἀξιολογώτεροι παχαπόταμοι αὐτοῦ Μετσοβίτικος καὶ Ζαγορίτικος, χύνεται ἐντὸς Ἀμβρακικοῦ.

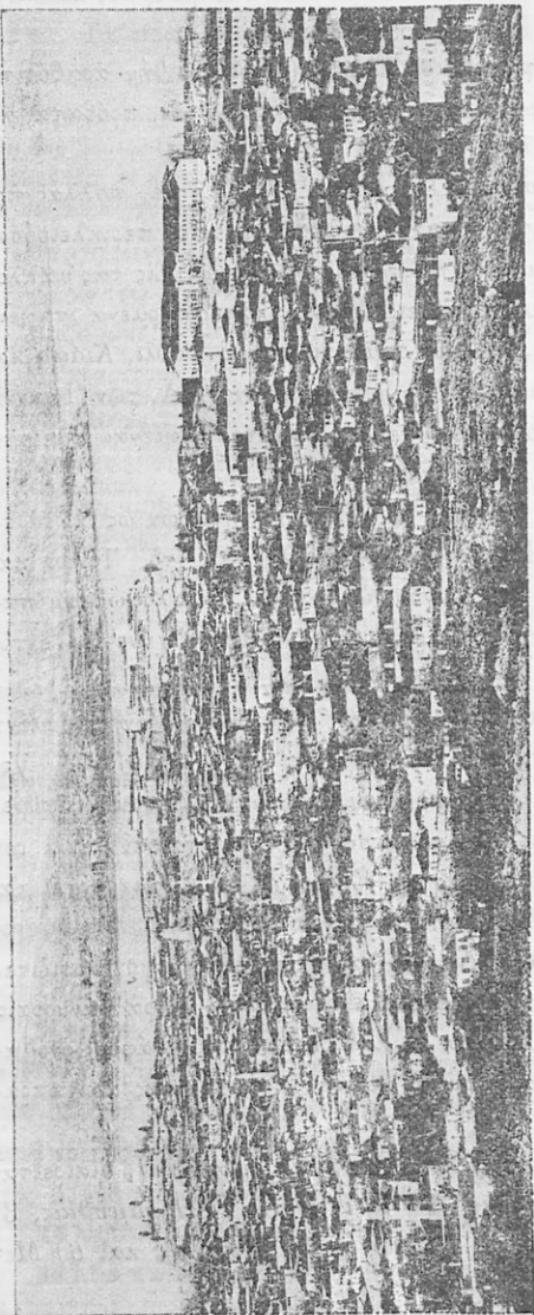
Δέρματα. — Η Παμβώτις (λίμνη τῶν Ἰωαννίνων) ἐνουμένη¹ ἀρχαίας διάρρυχος μετὰ τῆς ΒΔ. κειμένης λίμνης Λαγίστας, ἔχει λάστος μικῆς καὶ ἡμισείκης ὅρκες περίπου, ἐν αὐτῇ ἀλιεύονται ἵχθύες καὶ νοστιμώτατοι ἐγγέλεις. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς κείνται αἱ μοναὶ τοῦ γίου Παντελεήμονος καὶ τῆς ἀγίας Ἐλεούσης, ἐν ᾧ λειτουργεῖ καὶ καλησικοτικὴ σχολή. Ἐν τῇ νησίδι ταύτῃ ἐφονεύθη ὁ περιβότος αἱ αἰμοδόρος Ἀλῆ παστᾶς ΒΔ. τῆς Λαζίστας καὶ δίλιγον νοτιώτερον τῆς θελκτικωτάτης κώμης Δελθινακίου κείται ἡ μικρὴ καὶ ὅρκικὴ λίμνη τῆς Ζαροβίνας προκύψκη ἐκ καθιζήσεως τοῦ ἐδάφους, διορική διὸ τοὺς ἀλιευομένους ἐν αὐτῇ κεφάλους, πεστρόφης καὶ κοκκίδες.

Διακηνητικὴ διαίρεσις. — Ο νομὸς Ἰωαννίνων διαιρεῖται² 6 ὑποδιοικήσεις (ἐπαρχίας): 1) Ἰωαννίνων, 2) Παραμυθίας, 3) Ρηματῶν καὶ Γουμενίτσης, 4) Πωγωνίου, 5) Κονίτσης καὶ 6) Μεσοβού.

1) Η ὑποδιοικητικὴ Ἰωαννίνων ἔχει πληθυσμὸν 89.000 κατοίκων, περικλείεται δὲ μεταξὺ τῶν ὑποδιοικήσεων πρὸς Β. τοῦ

Πωγωνίου καὶ τῆς Κοιτσης, πρὸς Ν. μέχρι τῆς ὑποδιοικήσεως Ηρεβέζης καὶ τοῦ νομοῦ "Αρτης καὶ πόρος Α. ὑπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Μετσόβου.

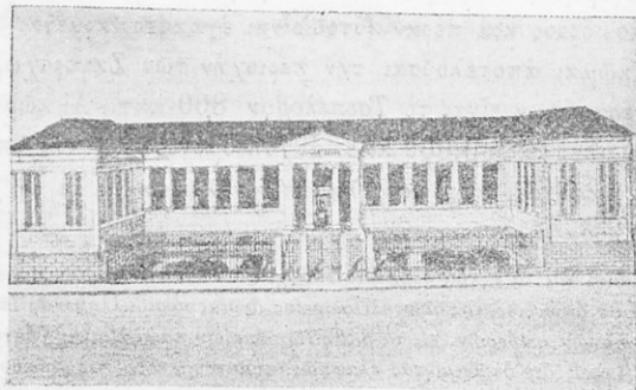
Ηρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι τὰ Ἰωάννενα ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Ἡπείρου (17 χιλ. κατ.) μεσογειας, ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὄχθων τῆς Παμβώτιδος λίμνης, ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων, τοῦ Ε' στρατιωτικοῦ σώματος ἐφετείου, εἰρηνοδικείου κλπ., ἔχει πολλὰ φιλανθρωπικὰ ιδρύματα, γυμνάσια (Ζωαμαία σχολή), διδασκαλεῖαν καὶ πολλὰ ἑλληνικὰ πλήρη καὶ δημοτικὰ σχολεῖα, εὐρυχώρους στρατῶν

"Ἀποψις τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

γας, στρατιωτικὸν καὶ κοινοτικὸν γοσοκομεῖον κλπ. Τὰ Ἰωάννινα εἶναι πατρὶς τῶν Ζωσιμαδῶν, Καπλαρῶν, τοῦ Γεωργίου Σταύρου¹⁾, τοῦ Γ. Χατζηκώνστα, τοῦ Β. Μελᾶ καὶ τόσων ἄλλων μεγαλοφύγων εὑρεγετῶν τοῦ ἔθνους. Ἐπὶ τουρκοκορχτίκες τὰ Ἰωάννινα ὑπῆρξεν ἡ πνευματικὴ ἑστία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐν αὐτοῖς ἐδίδαξεν οἱ μεγάλοι τοῦ γένους διδάσκαλοι Εὐγέριος Βούλγαρος, Ψαλίδας κλπ.

Τὰ Ἰωάννινα κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δι' ἥρωικωτάτης ἐφόδου τῇ 21 Φεβρουαρίου 1913 ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ μεγάλου στρατηλάτου διαδόχου τότε καὶ νῦν ἐνδόξου καὶ διχροοστεροῦς Βασιλέως ἡμῶν Κωνσταντίου ΙΒ' συγχρόνως μετὰ τοῦ εἰς ἀπό-

Ζωσιμαία σχολή.

τασιν δίωρον περίπου ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων ἀπέχοντος πρὸς Ν. καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Φιλιππιάδος εἰς Ἰωάννινα ἐπὶ λόφου ψυκιώς καταληλοτάτου πρὸς ὀχυρωσιν κειμένου χωρίου ιστορικοῦ καταστάντος Μπεζανέον θεωρούμενου ἀπορθήτου, λόγῳ τῆς ὀχυρώσεως κύτου.

Πρὸς Ν. τῶν Ἰωαννίνων καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Τομάρου (Ολύτσικα) ἀνελύσεται ἡ μηκρὸς λαφοσειρὰ τῆς ἐπικληθείσης λόρων τοῦ αἷματος Μαρωλιάσσας, ἀγ. Νικολάου, πλησίον ταύτης εὑρίται τὸ πυροποληθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων μικρὸν χωρίον 'Αλπο-

1) Ὁ ἀσιδημός Γεωργ. Σταύρου ὑπῆρξεν ὁ θερυτής τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.

χθρε ενθικ έκειτο ή χρυσία πόλις Δωδώνη, ἐν τῇ ὑπῆρχε τὸ περί φημον Δωδωναῖον μαντεῖον ἀφιερωμένον εἰς τὸν Μπατον θεὸν τῷ Ελλήνων Δέος.

Τὰ ἔρειπια τούτου ἀνέσκαψε τελευταῖον ὁ Κ. Καραπάνος, πάντα δὲ τὰ συλλεγέντα πολύτιμη εὑρήματα ἐδώρησεν εἰς τὸ Κράτος.

Πέριξ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων κείνται πολλαὶ μικραὶ καὶ μεγάλαι κῶμοι, αἱ πλεῖσται τῶν ὅποιων εἶναι ἴδιοκτησίαι (τσιφλίκια). Οἱ ωμονῶν μεγιστάγων, ὡς λ.γ. τὸ Μπισδόννη, ἡ Σανδοβίτοια, ἡ Κοσμηδά, ἐφ' ὅλων σχεδὸν τούτων εἶχον ἐγερθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἵσχυρὰ ὀχυρωμάτικὰ ἔργα προστατεύοντα τὰ Ἰωαννίνα. Ἐν τῇ διοικητικῇ περιφερείᾳ καὶ πρὸς τὸ ΒΑ. μέρος τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τοῦ Μιτσικελίου ὅρους καὶ πέρον κύτου εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι 46 μικραὶ πλούσιαι κῶμοι ἀποτελοῦσαι τὴν περιοχὴν τῶν Ζαγοροχωρίων, σπαραγνικωτέρα ὅλων εἶναι τὸ Τσεπέλοβον 800 κατ. Αἱ κῶμοι κύτου ἀριθμοῦσιν ὑπὲρ τὰς 30,000 κατ. ἀσχολουμένους εἰς τὰς ἐπιστήματα τὰς τέχνας καὶ εἰς διάφορα ἄλλα ἐπαγγέλματα ἐν τε τῇ ἡμεδαπῇ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ.

Αἱ κοιλάδες καὶ τὰ μικρὰ δροπέδια τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου παρέχουσι μεγάλην ποικιλλίαν ἀπόφεως, διὲ μὲν κλεισωρείας ἀγρίας περιβαλλομένας ὑπὸ ἀπορροῶν καὶ κρημνῶν φοβερῶν, εἰς τὰ βάθη τῶν δούλων παφλάζουσιν ὑδατα δρυμητικὰ (χαράδρα Βίκος), διὲ δὲ λειμῶνας ἐλαφρῶς κυματομένους καὶ ἀρδευομένους ὑπὸ διαυγεστάτων ῥυακιών.

Πανταχοῦ βλέπει τις μεγίστας ἀγριθέοις, ἰδῶ μὲν δάσην καὶ βράχους μετά μεριδῶν καταρρακτῶν καὶ μικροὺς λειμῶνας, ἐκεῖ δὲ μικρὰς κοιλάδας καλλιεργημένας καὶ μὴ παρὰ τοὺς πρόποδας ἀποτόμων ἀρχωρειῶν.

Ἐγ γένει ἡ γραφικὴ θέα τῆς χώρας τῶν Ζαγοροχωρίων παρουσιάζει κάλλος καὶ μεγαλοπρέπειαν ἔκπλαγον καὶ ποιὸν δικαίως παραβάλλεται ἐν μέρει μὲ τὴν ὑψηλὴν καὶ ὀφελαν χώραν τῆς Ελβετίας.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἰωαννίνων ὑπάγονται εἰσέτι ἡ περιοχὴ τῶν Κατσανοχωρίων δέκα ἐν ὅλῳ κῶμοι, Α. τῶν Ζαγοροχωρίων κείμεναι καὶ ἐγκατεσπαρμέναι πρὸς τὰς Δ. κλιτῆς τῆς Ηίνδου. Ἡ πρὸς Α τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων περιοχὴ τῶν χωρίων Μαλακασίου ἐξ ὧν ἡ σημαντικωτέρα εἶναι τὸ Συρράκον (2,600 κατ.) ἀντικρὺ τῷ Καλκαρυτῷ. Ἡ ΝΑ. τῶν Ἰωαννίνων περιοχὴ τῶν χωρίων Τσερακοδέστης ἀποτελουμένη ἐκ 45 μικρῶν κωμῶν.

Ἡ περιοχὴ τῶν ἀνωτέρω χωρίων ὑπῆρξε τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀπαρχῆς λόγου ἀνδρείας καὶ ἀντοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ

τοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἐκπορθήσεως τῶν Ιωαννίνων.

Ἐπίσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ιωαννίνων ἀνήκει καὶ ἡ ΒΔ. τῆς πόλεως Ιωαννίνων ἐγκατεσπαρμένη ἐπὶ τῶν ὄγκων τοῦ Θυάριδος περιοχὴ τῶν χωρίων **Κουρέντων** ἀποτελουμένη ἐξ 86 ἐν ὅλῳ καθεδρᾷ, ἐπισημοτέρη τῶν ὁποίων εἶναι ἡ **Ζίτσα**. (2,000 κατ.).

2) Ἡ ὑποδιοικησις **Παραμυθέας**. — **Πληθυσμὸς** 17,000 κατ., καῖται πρὸς Δ. τῶν Ιωαννίνων. Πρωτ. ταύτης εἶναι ἡ **Παραμυθία** (2,400 κατ.) δικροτεμένη ὑπὸ δύμωνύμου μικροῦ ποταμοῦ. Δικιρεῖται εἰς δύο μέρη εἰς τὴν ἄνω, ἐν ᾧ ἡ ἀκροσπολις θεμελιώθεισκ ἐπὶ ἀρχαίων πελασγικῶν τειχῶν καὶ εἰς τὴν κάτω πλήρη πηγῶν καὶ πλατάνων ἀπέχει τῶν Ιωαννίνων 12 ὥρας περίπου.

Εἶναι ἔδρα ὑποδιοικητοῦ, μητροπολίτου, μουφτῆ εἰρηνοδίκου, κομμεῖται μὲν μεγαλοπρεπῆ κτίρια, τὸν **Μητρόπολιν**, τὸ τέμενος τοῦ Σουλτάνου **Βαγιαζίτη**, τὸ διοικητήριον κλπ. Θεωρεῖται δὲ ὡς μητρόπολις τῶν **Τζάμιηδων**.

3) Ἡ ὑποδιοικησις **Φιλελευτῶν** καὶ **Γουμενίτσης**. — **Πληθυσμὸς** 35.000 κατ.) ἐκτιλύσσεται ΒΔ. τῆς Ηπειρουμθίας καὶ πρὸς Δ. τῆς περιφερείας τῶν Ιωαννίνων συνορεύουσα μὲ τὴν μεγάλην συστάδα τῶν χωρίων **Κούρεντα**. Πρωτ. **Φιλιάταις** (2,000 κατ.) κωμόπολις ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψηλέδου καὶ ἐπὶ τοποθεσίας μαγευτικῆς, ἀλλοτε πλουσία μὲ δημόσια λουτρά καὶ δεξαμενάς. Ἐπίνεια αὐτῆς εἶναι ὁ μικρὸς λιμὴν τῆς **Σαγιάδας** ἀπέχων ταύτης περὶ τὰς 4 ὥρας καὶ ὁ μηνοειδής, εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλέστατος λιμὴν τῆς **Ηγουμενίτσης** ἡ **Γουμενίτση** (¹) ἀπέχων περὶ τὰς 3 $\frac{1}{2}$ ὥρας περίπου. Ἐπερχοι καῦμα εἶναι τὸ **Γραικοχῶροι** (1,200 κατ.), τὸ **Γκρομέριον**, ἡ **Πλησίβιτσα**, ἡ **Κορίσπολις** καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Οἱ κάτοικοι τῶν Φιλελευτῶν ὄντες κράμα Έλλήνων καὶ Αλβα-

1) Ο λιμὴν τῆς Γουμενίτσης ἀσφαλέστατος ὅν καὶ εὐρύχωρος καὶ πλησιέστερος τῶν ἀλλων κείμενος, μέλλει μετ' ὀλίγον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ καταληλότατον ἐπίγειον τῶν Ιωαννίνων, τοῦτο προϊδόντες οἱ Τούρκοι εἰχον κάμει ἔναρξιν μεγάλων σικυοδημητῶν καὶ ἀνακτόρων ἀκόμη ἐγκαταλιπόντες ταῦτα ἡμιτελῆ συνεπειὰ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ιταλοτουρκικοῦ πολέμου.

νῶν, ὅπηρές αἱ ὥραιότεροι τῶν Ἡπειρωτῶν ὑπενθυμίζοντες τὴν
ὥραικα φυλὴν τῶν θρησκίων Ἑλλήνων.

4) Ἡ ὑποδιοίκησις **Πιωγωνέου** ἢ **Πιαλατιογωνέου**. —
Πιληθυσμὸς (21,000 κατ.) ἀμιγῆς ἐλληνικός. Ἐκτείνεται πρὸς Δ.
τῆς ὑποδιοικήσεως Δελβίνου καὶ ΝΔ. τῆς περιφερείας τῶν Ιωαννίνων.
Πρωτ. *Βοστῖνα* (1200 κατ.) ἡπέχουσαν 12 ὥρας τῶν Ιωαννίνων καὶ
7 ὥρας τοῦ Ἀργυροκάστρου. *Βήσσαρη* (1,200 κατ.) κωμόπολις μὲ δξιό-
λογα σχολεῖα. ΝΔ. τεύτης κεῖται ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ μοναδικῆς τοπο-
θεσίκης περιοριζομένης ὑπὸ ἐπτὰ λόφων. *Ουμφαλος* καλουμένης καὶ
πέριξ ἐσθεσμένου κρητῆρος, ἢ ὥραικής κάμη Δελβινάκι (1.000 κατ.).
"Ἐτεραι καῦματι εἶναι τὰ Τσαραπλανά (1,200 κατ.) ἢ παρὸ τὴν ὄμώ-
νυμον βαθείαν ἰχθυοτρόφων καὶ μικρὴν λίμνην *Ζαροβίνα* ἐν ᾧ τὸ πλήρες
σχολεῖον λειτουργεῖ ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς κτιρίου οἰκοδομηθέντος δι-
πάναις τοῦ κειμνήστου Μελᾶ.

5) Ἡ ὑποδιοίκησις **Κλωνέσης**. — **Πιληθυσμὸς** (23,000
κατ.) ἐκτείνεται ΒΑ. τῶν Ιωαννίνων περιοριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς
ὑποδιοικήσεως *Κολωρίας* καὶ ΝΑ. ὑπὸ τῶν *Ζαγοροχωρίων* καὶ τῆς
Μακεδονικῆς ὑποδιοικήσεως *Άρασελίτης* (ὅρος Σμόλικα).

Πρωτ. *Κόνιτσα* (2,700 κατ.) κωμόπολις ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν δυ-
τικῶν ὑπωρειῶν τοῦ διασώδους καὶ πλήρους φυσικῶν καλλονῶν μη-
κροῦ ὅρους. *Κόνι* (Νύμφη) καὶ τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Ἀφίου (*Βογι-
οῦσα*). "Αλλαι καῦματι δξιαῖς λόγου εἶναι ἢ *Βούρωναρη* (2,100 κατ.)
μὲ μεγαλοπρεπῆ διδακτήριον καὶ λαμπρὸν οἰκοτροφεῖον, *Πυρσόγιανη*
(1,900 κατ.) καὶ πολλαῖς διλλαῖ.

6) Ἡ ὑποδιοίκησις **Μετσόβου** ⁽¹⁾ —. **Πιληθυσμὸς** (5,500
κατ.), εἶναι κατ' ἔξογήν ὁρεινή γώρα ἀποτελουμένη ἐκ τῆς κωμοπό-
λεως Μετσόβου καὶ τινῶν μικρῶν χωρίων. Πρωτ. *Μέτσοβον* (3.500
κατ.) ἐκτισμένην ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῆς Ηίνδου, δεξιόθεν
τῆς πόλεως ᾧ ἔει δι Μετσοβίτικος λεγόμενος ποταμός. Τὰ διάφορα
σχολεῖα τοῦ Μετσόβου λειτουργοῦσιν ἐντὸς μεγαλοπρεπῶν διδακτη-
ρίων ἀνεγερθέντων κατὰ καιροὺς διαπάναις τῶν μεγαλοψύχων καὶ
φιλομούσων τέκνων τοῦ Μετσόβου. Εἴναι πατρὶς τῶν μεγάλων εὐερ-

1) Ἀπὸ τοῦ 16 αἰώνος μέχρι τῶν χρόνων τοῦ αἵμοχαροῦς Ἀλῆ πασσᾶ ἀπε-
λάμβανεν ἀλάκληρος ἢ περιοχὴ τοῦ Μετσόβου πολλῶν προνομίων.

γετῶν τοῦ "Εθνους Τσίτσα, N. Στουρνάρη καὶ τοῦ Γεωργίου Αβέρωφ.

Τὸ Μέτσοβον ἀπέχει 60 περίπου χιλιόμετρα τῶν Ἰωαννίνων καὶ δι' αὐτοῦ διέρχεται ἡ μόνη ὑπάρχουσα ὁδὸς Καλαμπάκας—Μετσόβου—Δρίσκου—Ἰωαννίνων. Ετεροι κῶμοι εἰναι τὸ Ἀνήλιον, τὸ Βούτοροσι καὶ ζῆλαι.

Περιώνυμοι.

"Ορη.—Τόμαρος (Ολύτουκ) πάσκι καὶ θυτ. καὶ βόρειαι προεκτάσεις αὐτοῦ ὑπὸ διαφόρους ὄνομασίας (Βρύζαχος, βουνά τοῦ ἡρωικοῦ Σουλίου κλπ.)· Μιαουέλι (ὅρος Ζαχορίου).

Πεδιάδες.—Η εὑρεῖα καὶ ἔφορος τῶν Ἰωαννίνων καὶ τινες ἄλλαι μικρότεραι καὶ πολλαι κοιλάδες καὶ μικρὰ δροπέδια.

Ποταμοί.—Ο Θύρων ἡ Καλαμᾶς, ἡ Ἀραχθός καὶ οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ Ζαχορίτικος καὶ Μετσοβίτικος.

Λίμναι.—Η Παμβώτις καὶ ἡ ἐνουμένη μετ' αὐτῆς δι' ἀρχαίας διώρυχος Λαγίστα καὶ ἡ παρὰ τὸ Δελθινάκιον μικρά, ἀλλὰ βραχεῖα καὶ ὄνοματη διὰ τούς ιχθῦς της, Ζαροβίνα προελθούσα ἐκ καθιζήσεως.

Προσίδητα.—Δημητριακοὶ καρποί, πάντα τὰ κτηνοτροφικά εἶδη, ἵχθυς κλπ.

Υαρδοιοικήσεις ἡ ἐπαρχία.—Ιωαννίνων, Ηρακλινθίας, Φιλιατῶν καὶ Γουμενίτσας, Πιωγινίου, Κονίτσης καὶ Μετσόβου.

Πόλεις καὶ κῶμαι.—Ιωάννινα, Ηρακλινθία, Φιλιαταίς· ἐπίνεια αὐτῶν Γουμένισσα, Σαγιάδα, Βοστίνα, Βήσσαρη, Κόνιτσα, Βούρπεινη, Πυρσόγιανη καὶ Μέτσοβον.

Ιστορικὰ πόλεις, κῶμαι καὶ τοποθεσίαι.—Ιωάννινα, Ἀλποχώρι (Δωδώνη) Μπιζάν, λόφοι Μανωλιάσσες χωρίκηρωικοῦ Σουλίου (Σοῦλι, Κιάφα καὶ Ἀθαρίκον).

Ασχολίαι κατοίκων.—Οι κάτοικοι τοῦ διαμερίσματος τούτου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον, κυρίως ἐν τῇ ἀλλοδαπᾷ, εἰς τὴν βιρσοδεψικήν, εἰς τὴν κατασκευὴν μηλωτῶν, χρυσούοικην, κεντητικήν κλπ.

ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

Διαμέρισμα Ἀργυροκάστρου.

Τὸ διαμέρισμα τοῦ Ἀργυροκάστρου κατέχει τὸ ΒΔ. μέρος τῆς Ήπείρου τῆς διατελούστης ἥδη συνεπείᾳ τῶν ὑπερκυθρώπων ἀγώνων τῶν κατοίκων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των καὶ τῆς ἐνώπεως αὐτῶν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ὑπὸ ὄριστικὴν στρατιωτικὴν ἐλληνικὴν κατοχῆν.

Πληθυσμός.—130,600 κατ. περίπου Ἑλληνες καὶ Ἑλληνοχλεῖον.

Κλέμα.—Εὔκρατον καὶ ύγιεινόν, ψυχρότατον ἐν τοῖς ὅρεσι ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

καὶ τὰς πέριξ κύτων κοιλάδας, ἥπιον δὲ ὅπως δήποτε ἐν τοῖς παραλίοις.

Ἐδαφός. — Κατὰ τὸ πλεῖστον ὁρειόν καὶ τραχὺ συγκατίζουν πολλάκις μικρὰς πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφροτάτας διαχωρίζομένας ὑπὸ ὑψηλῶν ὁρέων.

Προεόντα. — Τὸ διαμέρισμα Ἀργυροκάστρου παράγει ὀλίγους δημητρικούς καρπούς, σίτου, κριθήνης καὶ ἴδιως ἀρκετούς, οκτανόν μετασκευάζομένον εἰς τινὰ μέρη εἰς ταμβάκον (ἐν Ἀργυροκάστρῳ), μέλι ἔλαιον, κτηνοτροφικά εἰδη καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν παραλίαν γεωρίας τῆς Χειμάρρους ἐκλεκτὰ ἐπεριδοιδῆ (κίτρος κλπ.).

Ορη. — Τὰ Κεραύνια (ὑψός 2000 μ.) ἐκτεινόμενα καθ' ὅλην τοῦτον τὴν παραλιακὴν γώρων τῆς ἐπαρχίας Χειμάρρους καὶ καταλήγοντα εἰς ἀποτόμους καὶ ἀπορρόφαγας βράχους. Οἱ Ασναος (Τρεπεσὸν ὑψός 1840 μ.), οἱ Αἴγαπος (1740 μ.), τὰ Νεμέροτικα (1200 μ.) κείμενα BA. κλπ.

Πεδιάδες. — Η εὐρεῖα πεδιάς Ἀργυροκάστρου-Δελβίνου καὶ τινες ἄλλαι μικρότεραι.

Ποταμοί. — Οἱ Ἀῆρος (Βογιοῦσα) καὶ οἱ παροπόταμοι αὐτοῦ Πολύανθος (Σούσιτσα) καὶ Δρῦνος ἢ Δρύπολ (οἱ ἀργ. Χελωδόνες) καὶ ἄλλοι.

Διεκηγητικὴ διαίρεσις. — Τὸ διαμέρισμα τοῦ Ἀργυροκάστρου διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς 6 ὑποδιοικήσεις 1) Ἀργυροκάστρου, 2) Δελβίνου, 3) Χειμάρρου, 4) Τεπελενίου, 5) Πρεμετῆς καὶ 6) Διασκοβικίου.

1) **Ὑποδιοικητικὸς Ἀργυροκάστρου.** — Η ὑποδιοικητικὴς τοῦ Ἀργυροκάστρου κατέχει σχεδὸν τὸ μέσον τοῦ ὁμονύμου διαμερίσματος. Πρωτ. τῆς ὑποδιοικήσεως καὶ τῆς ὅλης περιφερείας είναι τὸ Ἀργυρόκαστρον (10,000 κ.) πόλις ὀχυρὸς ἐκτισμένη ἐπὶ κλιτών τριῶν λόφων γεωριζόμενη διὰ βαθειῶν γκραδεῶν. Ἐπὶ τῶν σίκιδων περιττρομέναις τοξότιδες καὶ ἀναθεναύτην αὐτῷν ἐν εἰδος ἐπωλεῖσιν.

Εἶναι ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Δρυΐνου πόλεως, τοῦ στοχτιωτικοῦ διοικητοῦ, μουφτῆ, τοῦ ὑποδιοικητοῦ, πρωτοδικείου καὶ ἔχει καλῶς συντηφούμενα σχολεῖα.¹⁾

1) Τὸ Ἀργυρόκαστρον, πάλαι Ἀντιγόνεια, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντίων Ἀργυρίην ἢ Ἀργυροπολίζην.

Ἐτεροι κωμοπόλεις καὶ γωρία εἶναι τὸ Λιμπόχοβον (2500 κ. ὅθισμ.), τὸ ἄνω Λάμποβον (800 κ.) πατρὶς τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ Γένους Εδαγγέλου καὶ Κωνσταντίνου Ζάππα, τὸ Κεστοράτιον (800 κ.) πατρὶς τῶν ζωγράφων ἡ ἀγιογράφων δλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς περιφερείας τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

2) **Τριποδιοίκησις Δελβίνου** ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀργυροκάστρου μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τῆς ὑποδιοικήσεως Χειμάρρους, περιορίζεται πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν ὑποδιοικήσεων Φιλιατῶν καὶ τοῦ Πωγωνίου. Πρωτ. τὸ Δέλβινον (3,000 κ.) ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ παρακειμένου ὄρους καὶ ἐν μέσῳ κήπων ἐκ δύο, λεμονεῶν, ἐλαιῶν κλπ., ἔδρας ἐπισκόπου, μουρτῆ, ὑποδιοικητοῦ κλπ.

Ἐτεροι κῶμαι εἶναι ἡ ἁνω καὶ κάτω Δρόβιανη, ἡ Λιβίνα, τὸ Πετέλι καὶ ἄλλαι. Ἀπὸ τοῦ Δελβίνου διατρέχοντες τὴν ὁμαξιτὸν πρὸς δυσμάς, μήκους 13 χιλιομέτρων, φθάνομεν εἰς τὸν λιμένα τῶν οὔρων **Σαράντα**. πρὸ τῆς ἀφίξεώς μας συναντῶμεν τὸ ηπατοράφεν γωρίον Λυκοῦροι μετὰ πολλῶν ἄλλων ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1877.

3) **Τριποδιοίκησις Χειμάρρας**. — Η ὑποδιοίκησις Χειμάρρου μέχρος περιλαχμάνει ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν ΒΔ. παραχλίαν τῆς Ἡπείρου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Γλάσσης (ἐκτάσεως 50 χιλιομ.). περιορίζομένη ἀνατολικῶς ὑπὸ τῶν ὑποδιοικήσεων Δελβίνου καὶ Ἀργυροκάστρου καὶ πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Τεπελενίου καὶ τῆς περιφερείας τοῦ Αδλῆνος. Πρωτεύουσα Χειμάρρα (800 κατ.) ἔδρας ὑποδιοικητοῦ ἐπίνειον αὐτῆς ἡ Σπηλιά κλπ. Ἐτεροι ἄξιαι λόγου κῶμαι εἶναι τὸ Βοῦνον (800 κ.) μὲ περικαλλεῖς οἰκοδομάς καὶ μὲ ἐπίνειον τὸν ὄρμισκον Γιάλι, οἱ Δρυμάδες (1300 κ.) μὲ πληθὺν ἐκλεκτῶν ἐσπειριδειδῶν δένδρων κατάρρυτοι ἐπίνειον ὁ ὄρμισκος Γιαλισκάρι.

Τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ὑποδιοικήσεως κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Αλβανῶν. Τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων προσαρμοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὰ τῶν Ασκάνων.

Οἱ Χειμαρριῶται, δπως καὶ οἱ Σουλιῶται ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν οἱ πιστότεροι δπαδοὶ τῆς ἑλληνικῆς ιδέας συμμετασχόντες ἐνεργῶς

μετὰ τῶν ἀνδρείων Σουλιώτῶν μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς γεωτέροις Ἑλλάδος.

4) **Τεπελενέους.** — Πρὸς Β. τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀργυροκάστρου καὶ ΒΑ. τῆς Χειμάρρας ἐκτείνεται ἡ κατ' ἔξοχὴν δρεινὴ ὑποδιοικήσεις Τεπελενίου, τῆς ὄπινας μόνον τὸ ἐν τρίτον (τοῦ καζά) καὶ ἴδια τὸ νότιον μέρος κατέχεται ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ δύος πληθυσμὸς τῆς ὑποδιοικήσεως (καζά) εἰναι 24,000 κατ. τὸ πλεῖστον Μουσουλμάνοι, κατοικοῦντες τὰ Β. καὶ ΒΔ. διαμερίσματα. Τὸ νότιον διαμέρισμα, τὸ καὶ κατεγόμενον ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, κατοικεῖται μόνον ὑπὸ 11,200 κατ. ἐξ ὧν τὰ $\frac{3}{4}$ εἰναι Ἑλληνες.

Πρωτ. Τεπελέμον (Κάστρον τῆς Ἐλένης 800 κ.) πολύγυνη καὶ μένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ ὁρμητικοῦ καὶ καταφρακτώδους μικροῦ ποταμοῦ Μπέντζια προσποτάμου τοῦ Ἀφίου, πατρὸς τοῦ δικεδούτου τυράννου τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ παστᾶ· ἐδρὶς ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου.

Ἐτεροι κῶμαι τῆς ὑποδιοικήσεως εἰναι ἡ Κόνιρα, ἡ Λέκλη, τὸ Χόρμοβον, τὸ κάτω Λάμποβον καὶ ἄλλαι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Δρύνου καίμεναι.

5) **Πρεμετῆς.** — Ἐκτείνεται ἀνατολικῶς τῆς ὑποδιοικήσεως Τεπελενίου περιορίζουμένη Ν. καὶ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ ὄρους Νεμέρτζικα καὶ τῶν ὄρέων τοῦ Ζηγορίου, ἀνατολικῶς δὲ ὑπὸ τῶν ὑποδιοικήσεων Λιασκοβικίου καὶ Κολωνείας καὶ πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Βερκτίου.

Οἱ κάτοικοι τῆς ὑποδιοικήσεως Πρεμετῆς μὴ ὑπερβαίνοντες τὰς 30 χιλ. εἰναι Μουσουλμάνοι, Ἑλληνες καὶ τινες Κουτσόβλαχοι.

Πρωτ. Πρεμετή (10,000 κατ.) ἐκτιμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ Ἀφίου, ἐδρὶς ὑποδιοικητοῦ, μουφτῆ, εἰρηνοδίκου μὲ καλλές λειτουργοῦντα σχολεῖα συντηρούμενα ὑπὸ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ πρώτου Ἡπειρώτου εὐεργέτου Π. Δανύρου καὶ τινῶν ἄλλων δωρεῶν. Τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως εἰναι ἀνθυγειειὸν ὃς σκιαζόμενον ὑπὸ τοῦ ὄρους Νεμέρτζικα.

Ἐτεροι κῶμαι εἰναι ἡ Νοβοσέλια, ἡ Φράσσαρη καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τῆς Πρεμετῆς καὶ εἰς πεντά-

ωρον ταχύτης απόστασιν ἐπὶ τῆς ἀγούσης πρὸς τὸ Βεράτιον ὁδοῦ κεῖ-
ται ἡ ὄχυρωτάτη πολίγυη Κλεισούρα¹ (800 κατ.) ἐκτισμένη
ἐπὶ ἀρχαίκες ἀκροπόλεως μετὰ φρουρίου ἐπὶ στενῆς διόδου σχηματι-
ζομένης δεξιόθεν μὲν ὑπὸ τοῦ ὅρους Αἰρώπου ἀριστερόθεν δὲ ὑπὸ
τοῦ Ἀσράου (Τρεπεσίν).

Τῇ 3 Μαρτίου 1913 ἀποσπάματά τινα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπεπειράθησαν
τὰς τὰ στενὰ τῆς Κλεισούρας νὰ παρεμποδίσωσι τὴν προέλασιν τῆς πρὸς τὰ μέρη
ταῦτα ἐκ Κορυτᾶς κατερχομένης βῆς μεφαρχίας τοῦ ἑλλ. στρατοῦ μὲ τὸν σκοπὸν
νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐποχώδησιν πρὸς τὴν Αἰθαρίαν τῶν λειψάνων τῆς ἐν Ἰω-
αννίνοις ἡττηθείσης τουρκικῆς στρατᾶς.

6) **Τυποδιοικήσεις Λιασκοβίκιον**. — Η ὑποδιοίκησις
Λιασκοβίκιον κεῖται πρὸς Α. τῆς ὑποδιοικήσεως Πρεμετῆς, ΒΑ. τῆς
Κολωνείας περικλειομένη ἐκ νότου ὑπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Κορίτσης.

III ληθυσμάς. — 16,000 κάτοικοι, ὅν 4500 μουσουλμάνοι.²
Πρωτ. **Λιασκοβίκιον** (2000 κάτ.) κωμόπολις ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν
ὑπωρείῶν τοῦ ὥραίου καὶ κωνοειδοῦς ὅρους **Μαλεσίνη** ἔδρα ὑποδιοι-
κητοῦ, ἐπιτροπικοῦ ἐπισκόπου, μουφτῆ, εἰρηνοδίκου καὶ κατοικικ
πολλῶν πλουσίων μπέηδων.

Ἐτεροι καῦματι εἶναι ἡ **Ποοτένιανη** (600 κ.) διεκτηροῦσα καλῶς
ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς μὲ εἰκόνας ἀρίστης τέχνης,
Τοβροκός (800 κάτ.) ὀλίγον ἀπέχουσα Α. τοῦ Λιασκοβίκιον, παρ’
αὐτῇ ὑπάρχουσι θερμαὶ πηγαὶ μὲ λαμπρὰς ιαματικὰς ἴδιότητας,
Ράντανη (500 κατ.) ἐκτουρκισθέντες πρὸ αἰώνος μόλις δέ τοῦτο κα-
ταδείκνυται ἐκ διαφόρων ἐγγράφων καὶ τίτλων ἰδιοκτησιῶν.

Περιλ. πλήρες

Ορη. — Τὰ Κεραύνια, ὁ Ἀσναος (Τρεπεσίν), ὁ Αἴρωπος, τὰ Νεμέρτεικα.

Πεδιάδες. — Η εύρεια πεδιάς Αργυροκάστρου — Δελβίνου καὶ τινες ἄλλαι μη-
χρότεραι.

Ποταμοί. — Ο Αφός (Βογιούσσα) καὶ οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ Πολύανθος (Σού-
ατσα) καὶ Δρῦνος ἢ Δρόπολ (ἢ ἄρχ. Χελωδήνος) καὶ ἄλλοι.

Λίμναι. — Η ιχθυοτρόφος τοῦ Βουθρωτοῦ.

Προϊόντα. — Δημητριακοὶ καρποί, ἀραβίσιτος, καπνὸς μετασκευαζόμενος εἰς

1) Κλεισούρα ἐκλήθη ἐκ τῆς λέξεως κλεισθεία σίονει κλείουσα δύο ζεγ. Διὰ
τῆς κλεισθείας ταύτης διέρχεται ὁ Αφός.

2) Οἱ κάτοικοι τοῦ Λιασκοβίκιον δημιούσι πάντες τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τινες
καὶ τὴν ἀλβανικὴν, αὐτοκαλούνται βόηδες, εἶναι φιλόκαλοι καὶ μετήρχοντο ἐπὶ^{τουρκοκρατίας} τοὺς ἐκμισθωτάς τῶν ἔθνων προσόδων.

τινα μέρη εἰς ταμβάκον, μέλι, ἔλαιον, διάφορα κτηνοτροφικά εῖδη καὶ ώραιά ἐσπερίδης κατὰ τὴν πυραλίαν τῆς Χειμάρρας.

Υποδιοικήσεις ἡ ἐπαρχίας. — Ἀργυρόκαστρου, Δελθίου, Χειμάρρας, Τερέλενιου, Ηραμετῆς καὶ Λιασκοβικίου.

Πόλεις καὶ κώμαι. — Ἀργυρόκαστρον, Ἀνω Λάμποδον, Κεστοράτιον, Λιμπόχεδον, Δέλθιον, Δρόσιανη, ἄγρ. Σαράντα, Χειμάρρα, Βούνον, Δρυμάδες, Τερέλενιον, Πρεμετή, Φράσσαρη, Λιασκοβικίον. Ἰσθορος καὶ Ποστένιανη.

Ιστορικαὶ σθλεις, κώμαι καὶ τοποθεσίαι. — Ἀργορόκαστρον, Λυκούροι, ἄγρ. Σαράντα, Χειμάρρα, Κλεισούρα.

Ασχολίαι κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι τοῦ διαιμερίσματος τούτου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, εἰς τὴν καλλιεργίαν τοῦ καπνοῦ καὶ τὴν μετασκευὴν τούτου εἰς ταμβάκον, οἱ ἐν τῇ πυραλίᾳ Χειμάρρωντες εἰς τὴν γυναικίαν, ἀπόδημοις πολλοὶ εἰς τὸ ἔξωτερον, οἱ πλειστοὶ δὲ τῶν Όυμανῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας τιτλοῦχοι οὗτες (βέηδες) ἀνελαμβανον τὴν εἰσπραξίν τῶν δημιούσιων ἐσόδων εἰς διαφόρους τουρκικὰς χώρας.

Διαμέρισμα Κορυτσᾶς.

Τὸ διαμέρισμα τῆς Κορυτσᾶς κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας τὸ συνορεύον πρὸς τὸ Βεράτιον, χωριογραφικῶς τοῦτο ἀνήκει μάλλον εἰς τὴν Μακεδονίαν ἢ εἰς τὴν Ἡπειρον, ἐκτείνεται δὲ πρὸς Β. μέχρι τῆς περιφερείας Σταρόβου καὶ τῆς λίμνης Ἀχρίδος, πρὸς Ν. συνορεύει μὲ τὰς ὑποδιοικήσεις Λιασκοβικίον καὶ Γρεβενῶν, Ἀνασελίτος (Μακεδονίας), πρὸς Δ. ἐξικνεῖται πέραν τῆς Μοσχοπόλεως.

Πληθυσμός. — 70,000 κάτοικοι περίπου τὰ $\frac{3}{4}$ Ἐλληνες.

Κλεμα. — Ψυχρὸν εἰς τὰ ὁρεινὰ μέρη, συγκεκριμένον δὲ ὅπως δήποτε εἰς τὰ πεδινά.

Εδαφος. — Κατὰ τὸ πλείστον ὁρεινόν, ἐγκλειστὸν καὶ τινας πεδιάδας.

Ορος. — Η βορείας δροσειρὰ τοῦ Βοίου (Γράμμου), καὶ ἀντολὴ πικραλειών τοῦ Τομόρο καὶ τινας ἄλλα ταπεινότερα.

Πεδιάδες. — Αἱ τῆς Κορυτσᾶς — Δάρδας — Βιγλιστῆς καὶ τῆς Ερσένας.

Ποταμοί. — Οἱ Δερόλης μέγας παραπόταμος τοῦ "Αψου (Λιούμη).

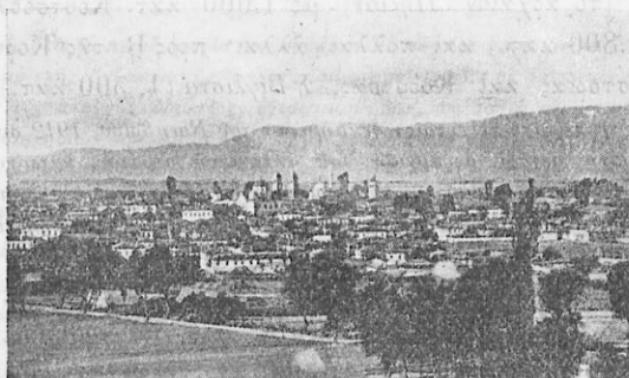
Λέπνας. — Αἱ μεσημβριναὶ ὄχθαι τῶν λιμνῶν Πρέσπας, Σιβήριας καὶ Μαλίκης.

Συγκοινωνία. — Η Κορυτσᾶ συνδέεται δι' ἀμαξίτου μετά

τῶν Πειραιώνων διὰ μέσου Κονίτσης, Λιακονιδίου, Έρσενης καὶ δι' ἑτέρως ἀμφιξιτοῦ μετὰ τῆς Φλωρίνης, Καστορίας διὰ μέσου Βιγλίστης.

Διεπαγγελή Διεύρεσες. — Τὸ διευρέασμα τῆς Κορυτσᾶς δι-
κινεῖται εἰς δύο μόνον ὑποδιοικήσεις 1) τῆς Κορυτσᾶς καὶ 2) τῆς
Κολωνείας.

1. **Η ὑποδιοικήσις τῆς Κορυτσᾶς.** — Εκτείνεται νοτίως
μέχρι τῆς ὑποδιοικήσεως Κολωνείας, ἡντα. μέχρι τῆς περιφερείας

Η Κορυτσᾶ.

τῆς Καστορίας, πρὸς δυτικὰς πέροι τῆς Μοσχοπόλεως καὶ πρὸς
βορρᾶν μέχρι τῆς περιφερείας Σταρόβου καὶ τῆς λίμνης Αχρίδος.

Πληθυσμός. — (40,000 κατ.) περίπου, τὰ $\frac{3}{4}$ εὗκαντά
είναι Ελληνες.

Πρωτ. **Κορυτσᾶ.** — (16,000 κατ.) περὶ τὴν ἀριστερὴν
ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Λεβόλην ἔδρα μητροπολίτου, στρατιωτικοῦ
διοικητοῦ, μουφτῆ κλπ. Ἐγειρισθεῖσα λαμπρῶς λειτουργοῦντα
γηγενάσιον, ἐλληνικὰ καὶ πλήρη δημοτικά, ὀνομαστὴν ἄγρον καὶ
λαμπρὰν βιομηχανίαν ἐντοπίων περιζητήτων ὑφασμάτων, ἀπέχει
τῶν Πειραιώνων περὶ τὰς 35 φραγμάς. Μοσχόπολις (2,000 κατ.) κει-
μένη ΒΔ. καὶ εἰς τετράχωρον ἀπόστασιν τῆς Κορυτσᾶς, ἔδρα ποτὲ
τοῦ ἀρχιεπισκόπου Αγριδού, ἐκμακενεῖ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐλληνικῆς

Θυζαντινῆς αὐτοκρατορίας· ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲ ἀπελάμβανε πολλῶν προνομίων.¹

Ἐκ τῆς Μοσχοπόλεως προῆλθον πολλοὶ ἄνδρες διακοινέντες εἰς τε τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Οἱ ἔθνικὸι εὐεργέτης Σίμων Γ. Σίρας, τραπεζίτης ἀλλοτε ἐν Βιέννη, εἶναι ὁ δαπανήτας διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ περικαλλοῦς κτιρίου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημείας καὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Οἱ στρατηγὸι Σμολένσκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ἐτεροὶ κῶμοι εἶναι ἡ Βοβοστίσα (1,250 κατ.), ἡ Τρεμπίσκα, ἡ Ηλιάσα (τὸ ἀρχαῖον Ηλύιον) μὲ 1,000 κατ. Κουτσοβλάχους, ἡ Δάρδα (1,800 κατ.) καὶ πολλοὶ ἄλλοι· πρὸς Β. τῆς Κορυτσᾶς μεταξὺ Καστορίας καὶ Κορυτσᾶς, ἡ Βίγλιστα (1,500 κατ.).

Παρ’ αὐτῇ περὶ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Νοεμβρίου 1912 συνίθη αἷμα-τηροτάτη μάχη μεταξὺ μεραρχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατεργομένων ἐν Φλωρίνης καὶ Καστορίας, καὶ τῆς ὑποχωρώσης ἐκ Μοναστηρίου πρὸς τὴν Ἀλβανίαν τουρκικῆς στρατιᾶς τοῦ Τζαβίτ, καθ’ ὃν ἡτηθεὶς οὗτος ὀλοσχερῶς ἐσπενσε σὺν διασωθῆ εἰς Ἡλείαν.

1. Ἡ ὑποδιοικησις τῆς Κολωνείας.— Ἐκτείνεται πρὸς Ν. τῆς ὑποδιοικήσεως Κορυτσᾶς καὶ ΒΑ. τοῦ Λιασκοβικίου.

Πληθυσμὸς ὑπέρ τὰς 15,000 κατ. κέντηται τὴν ἐδαφικὴν σπουδαιότητα ὅτι ἐντὸς τῆς περιοχῆς της τὰ ὅρη ταπεινοῦνται καὶ οὕτως εὐγερῶς ἡ γύρω συγκοινωνεῖ τὴν Ἡπειρον μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Δι’ αὐτῆς διέρχεται ἡ ἀμαξιτὸς Ἰωαννίνων — Λιασκοβικίου — Κορυτσᾶς πρὸς Μοναστήριον.

Περιοχάντα. - Κτηνοτροφικά, παντὸς εἴδους δημητριακὰ καὶ ἀρθρινίκα λαχανικῶν

Πρωτ. ἡ Κολώνεια (Ἐρσένα), κώμη κειμένη ἐπὶ κεντοῦ κοῦ λεκανοπεδίου τῆς ὅλης ἐπαρχίας, ἔχει περὶ τοὺς 400 κατοίκους, μικράς τινας οἰκίας, μᾶλλον παραπήγματα, ἐκκλησίαν, σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων· γενικῶς ἡ Ἐρσένη εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν τῆς ὅλης ἐπαρχίας καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι μικρόμηροι συρρέοντες

1) Ἡ Μοσχόπολις κυρίως ἥκμασε περὶ τὸν 18ον αἰῶνα, κατηφείτο τότε ὅπλο 50,000 ψυχῶν περίπου τὸ πλείστον Κουτσοβλάχων τελείως ἐξελληνισθέντων. Άλλοι καθημεριναὶ ἐπιδρομαὶ καὶ δραγαῖ τῶν Τουρκαλάθανῶν κατέστρεψαν τὴν περιβλεπτὸν καὶ ὠραίαν αὐτὴν πόλιν, ἀναγκάσαντες τοὺς κάτοικους νὰ διασπαρθῶσιν εἰς διαφόρους γύρω τῆς εὐρωπ. Τουρκίας καὶ Αὐστρίας.

έκει ἐκ τῶν πέριξ διαμερισμάτων. Απέχει τῆς Κονίτσης 11 ὥρας, τοῦ Λιακοβούνιου 7 καὶ τῆς Κορυτσᾶς 8 ὥρας.

Εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ τῆς Ἐρσένας πρὸς Ν. κείται ἡ ἀνθηρὰ κώμη Μπόροβα, ἔχουσα 800 κατ. Ἐλληνας μὲν λαμπρὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων. Ράχοβα (500 κατ.) πρὸς τὰς δυτ. κλιτῆς τοῦ Γράμμου, ἔχει σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων. Στάρια (800 κατ. μουσουλμάνοι), ἔδρα ποτὲ μουδίρου ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ λείψανα χρυσίας μητροπόλεως καὶ πολλῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Καφετζέζι, ἔχον 700 κατοίκους Ἐλληνας καὶ μουσουλμάνους, οἰκοῦντας ἀγρούς, ὧν τινες πλούσιοι μπένδες.

Γενικῶς εἰς ὅλα τὰ πέριξ κωρία μουσουλμανικά τε καὶ χριστιανικά ὑπάρχουσιν ἐκκλησίαι ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς μαρτυροῦσαι ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς σπηγῆς δουλειας ἐξιλαμίσθησαν, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἀριδήλως ἐκ τίτλων ἰδιοκτησιῶν καὶ λοιπῶν ἐγγράφων καὶ ἐκ τῶν ἐπικρατονοσῶν συγγενειῶν μεταξὺ χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων.

Περιλήψις.

Ορει. — Γράμμος (Βορεία διακλάδωσις τοῦ Βούνου) καὶ τινα ἄλλα ταπεινότερα.
Πεδιάδες. — Η τῆς Κορυτσᾶς, ἡ τῆς Βιγλιστῆς καὶ ἡ τῆς Ἐρσένας.

Ποταμοί. — Ο Δεβόλης, παραπόταμος τοῦ Ἀψου (Λιούμη).

Δίμυναι. — Αἱ μασημέριναι ὅχθαι τῆς Πρέσπας καὶ τῶν μικρῶν σχετικῶν λιμνῶν Σιβρίνας καὶ Μαλίκης.

Προιόντα. — Δημητριακοὶ καρποί, ἀραβόσιτος κτηνοτροφικά, ἀφθονία λαχανικῶν καὶ βιομηχανία λαμπρά ἐντοπίων ὑφασμάτων (Κορυτσᾶ) περιζητήτων καθ' ἔλην τὴν Μακεδονίαν,

Πόλεις καὶ κώμαι. — Κορυτσᾶ, Μοσχέπολις, Δάρδον, Βιγλιστα, Ἐρσένα, Μπόρεια, Στάρια καὶ ἄλλαι.

Ιστορικαὶ κῶμαι καὶ τοποθεσίαι. — Βιγλιστα.

Ασχολίαι κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι τοῦ διαμερίσματος τούτου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιεργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.

Η φύσει λαμπρὰ καὶ εὔφορος γάρ η τῆς Μακεδονίας, κατέχουσα σχεδόν τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς ἢ βελκνικῆς λεγομένης Κερσογήσου, ἵτο ἡ μέγιον τοῦδε μεγαλυτέρα καὶ πλουσιωτέρα γάρ η τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Θείᾳ συνάρσει ὅμως, ὅστερον ἀπὸ δύο ἐνδόξους καὶ νικηφόρους πολέμους κατὰ τῶν Τούρκων τὸ πρῶτον καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων τὸ δεύτερον, καθ' οὓς ἐθάμβωσε σύμπαντα τὸν κόσμον ἡ Ἑλληνικὴ ἀνδρεΐα καὶ ἡ μεγάλη στρατη-

γενή έκανότης τοῦ βασιλέως ἡμῶν Κωνσταντίνου, καὶ μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν συνομολόγησι τῆς συνθήκης τοῦ Βουλγαρεστίου, συναφθείσης περὶ τὸ τέλος Ιουλίου 1913, ἀνεκτήθη καὶ ἀπολευθερώθη καὶ ἡγεμονία μετὰ τοῦ λοιποῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου πλέον τοῦ ἡμίσεος τῆς ὅλης μακεδονικῆς γῆς καὶ ἴδιως ὅλην τὸ νότιον μέρος αὐτῆς καὶ σχεδόν ὅλοκληρος ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία.

ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Περιγραφὴ τῶν ἀκτῶν αὐτῆς.

Ἡ πλουσία καὶ ἐκτεταμένη γῆ τῆς Μακεδονίας βρέχεται ΝΑ. μόνον ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπὸ τοῦ ὄποιου καὶ δικυρίζεται πολυτρόπως.

Κόλποι καὶ χερσόνησοι. — Σπουδαιότεροι κόλποι τῆς Μακεδονίκης ἀρχόμενοι ἐξ ἀνατολῶν εἰναι α') ὁ ἀναπεπτυμένος (ἀνακτός) τῆς Καβάλλας, β') ὁ Σιρυμονικός, δστις σηματίζει δύο ἀλλούς μικροτέρους τὸν τοῦ Ὁρφανοῦ καὶ τὸν τῆς Ιερισσοῦ, γ') ὁ τοῦ ἀγίου Ὅρους (Σιγγιτικός) εἰσδύων βραχέως μεταξὺ τῶν χερσονήσων ἀγίου Ὅρους καὶ Λόγγου ἡ Σιθωνίας, συνδεόμενος πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ιεριστοῦ διὰ τῆς μηκέτι πλωτῆς διώρυγος τῆς καλουμένης Πρόβλακας ἢ τοῦ Ξέρξου, ἦτις τέμνει τὴν χερσόνησον τοῦ ἀγίου Ὅρους κατὰ τὸ στεγνώτερον καὶ γθυμακλώτερον αὐτῆς σημεῖον, δ') ὁ Τορωναῖος ἢ τῆς Καποάνδρας ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς χερσονήσου Λόγγου (Σιθωνίας) μέχει τῆς Κασσάνδρας ἢ Παλλήνης καὶ ε') ὁ Θερμαϊκὸς ἢ τῆς Θεσσαλονίκης εἰσδύων βραχέως εἰς τὴν στερεάν μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς στερεᾶς.

Ακρωτήρεα. — Κυριώτεροι ἀκρωτήρια εἶναι ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς χερσονήσου Ἀκτῆς α') ὁ Ἀκράθωος ἀντικρὸν τῆς νήσου Λάγηνου δεικνύων τὴν εἰσόδον τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, β') τὸ ὄλιγον νοτιώτερον κείμενον Νυμφαῖον ("Ἄγιος Γεώργιος"), γ') περιπλέων τις τὴν κεντρικὴν χερσόνησον τῆς Σιθωνίας ἀπαντῷ ἀνατολικῶς μὲν τὸ ἀκρωτήριον Ἀμπελος ἐπονομασθὲν ἐπὶ τῆς πλησίου κειμένης ὁμονόμου πολίγυνης, δ') δυτικῶς δὲ τὸ ἀκρω-

τήριων Δέρροις (Δρέπανον) όνομασθεν ἐκ τῆς παραλειμένης πολίγυνης Δέρρεως.

Ἐπί δὲ τῆς γερσονήσου Ηχλλήνης τόις σγηματίζονται ἀκρωτήρια ἀνατολ. τὸ Θεράμβως, μεσημ. τὸ Καναστραῖον καὶ πρὸς δυσμὰς τὸ Ποσείδιον.

Εἰσπλέοντες δὲ δεξιὴ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον συνχντᾶμεν πρὸς μεσημέριαν, τὸ ἀκρωτήριον Γίγωνος καὶ μετ' ὅλιγον τὸ τῆς Ἀπανωμῆς, ἔτι θρειώτερον τὸ Αίναιον (Κρεῆ-μπουργοῦ) καὶ εἰς ἀπόστασιν 5—6 γιλιόμ. ἡπò τῆς Θεσσαλονίκης τὸ ἀκρωτήριον *Μικρὸν Καρά—Μπουργοῦ*.

ΣΗΜ. Ἐπὶ τῶν περισσοτέρων ἀναφερομένων ἀκρωτηρίων λειτουργοῦσι φάροι κάριν τῶν ναυτούλωμένων, ἐπὶ δὲ τῶν δύο τελευταίων ὑπάρχουσι καὶ ισχυρότατα πυροβολεῖς.

Αιρένες. — Ως ἐπὶ τὸ πολὺ ἐντὸς τοῦ μυχοῦ καὶ τῶν ἀνωτέρω κόλπων σγηματίζονται διάφοροι μικροὶ καὶ μεγάλοι λιμένες κατὰ τὸ μῆλλον καὶ ἡττον ἀσφαλεῖς.

Κροιώτεροι τούτων εἶναι *α'* ὁ τῆς Καράλλας ἀνατολικώτερον κείμενος, εὐρύχωρος, ἀλλ' ὅχι πολὺ ἀσφαλής καὶ ἔγειρος κρηπιδώματος, *β'* ὁ τῆς Ἀμφιπόλεως (Ἡιών, Κοντέσσα) παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος, *γ'* ὁ μικρὸς τῶν Ἐλευθερῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Καβάλλας, *δ'* ὁ τῆς Ἱεροσοοῦ, *ε'* οἱ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς γερσονήσου Λόγγου (Σιθωνίας) δύο μικροὶ λιμένες τῆς Συκαῖς καὶ ὁ τῆς μικροῦ νάσου Διαπόδου (ἀγίου Δημητρίου), *Ϛ'* οἱ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς ἀνωτέρω γερσονήσου (Λόγγου) μικροὶ λιμένες τοῦ Κουφοῦ καὶ τοῦ Ἡλία (Βαθοῦ) παρὰ τὸ ὄμώνυμον ἀκρωτήριον, *ζ'* ὁ τῆς Κασσάνδρας (Ποτιδαίας), *η'* ὁ ΒΑ. τοῦ προηγουμένου κείμενος λιμὴν τοῦ Μολυβοπίσθου (Μυκηνέργης), *θ'* ὁ μέγιστος καὶ ἀσφαλέστατος τῆς Θεσσαλονίκης, *ι'* ὁ τοῦ Ἐλευθεροχωρίου νοτιώτερον ὅλιγον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλιάκμονος (Βύστριτσα) καὶ τοῦ Κίτρους, ἀμφότεροι μικροὶ λιμένες πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ ἁγ. Θεοδώρου πρὸς Α. τῆς Μικλυθρίας καὶ ὁ δρόμος Σκάλα Κατερίνης.

"Ορια, σχῆμα, ἔκτασις, αλῆμα, ἔδαφος, πληθυσμός.

"Ορεα. — Η ἑλληνικὴ Μακεδονίκη ἡ μεγίστη καὶ πλουσιωτάτη ἑλληνικὴ γήρα, δρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Σερβίας πρὸς Ν.

ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ πελάγους καὶ γενικῶς ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους χωρίζομένη ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας διὰ τοῦ ὑψηλοφύρου Ὀλύμπου, τῆς κατοικίας τῶν δώδεκα μεγάλων Θεῶν τῆς ἀρχαιότητος, τῶν Καρβουνίων ὄρέων καὶ τοῦ Τιταρίου¹ πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας, διὰ τῶν μηκεῖδων ὁροσειρῶν τῆς Πίγδου, τοῦ Βοΐου καὶ τῶν δικαλαδώσεων αὐτοῦ Σμόλικα, Γραῦονσσα καὶ Γράμμου πρὸς Α., ὅρίζεται ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Θράκης (ὅροστοιχίας τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ ποταμοῦ Νέστου) καὶ ΒΑ. ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Μακεδονίας.¹

Σχῆμα. — Η ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει συγκριτικές, τὸ ὄποιον προέρχεται κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν αὐτῆς ἀκρον, ἐνθα προσεγγίζει πρὸς τὰ παλαιὰ Ἑλληνοτουρκικὰ δρια ὡς καὶ κατὰ τὸ μέσον ἐνθα προέρχεται πάλιν ἡ ὁρεινὴ καὶ δίκην τριαίνης πολυστριχής γερσόνητος τῆς Χαλκιδικῆς.

Εκτασις. — Η ἑκτασίς τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας ἀνέρχεται εἰς 31,000 γιλιόμετρων.

Πληθυσμός. — Ο πληθυσμὸς τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας είναι 1,200,000 κατοικοί, ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἑκκτομμυρίου Ἑλλήνων διαφυλαττόντων καθαρὰν τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ Τούρκων, Κούροβλάχων, Αλβαρῶν, Ιουδαίων κλπ.²

1) Τὰ πρὸς Β. καὶ Α. καθαροισμένα ὅρια τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας ἐν γενικαὶς γραμμαῖς ἔχουσιν ὡς ἔπειτα:

"Αρχονται: ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς λίμνης Πρέσπας (Πρεσπῶν) διασχίζουσι τὴν πεδιάδα μεταξὺ Μοναστηρίου—Φλωρίνης, ἀκολουθοῦσι τὰς νοτίως τοῦ Μοριγόβου καὶ πρὸς Β. τῶν Μογλενῶν ὑψηλάς ὁροστοιχίας, διέρχονται ἀμέσως νοτίως τῆς Τευγελῆς καὶ μεταξὺ τῆς πόλεως Δοϊράνης καὶ τοῦ ἐκεί σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, διασχίζουσι τὴν λίμνην Δοϊράνης, ἀνέρχονται τὸ ὅρος Μπέλες (Κερκίνη—Σουλτανίτσα) ἀκολουθοῦντα αὐτὸν κατὰ μῆκος, διαπερῶσι περὰ τὴν Κούλαν τὸ στενόν τοῦ Λεμίρ—Ισάρ, ἀνέρχονται εἰς τὸ ὅρος Τοιγγέλη, διέρχονται κατόπιν πρὸς νότον τοῦ Μελενίκου καὶ Νευροκοπίου περιλαμβάνοντα μέγα μέρος τῆς πρὸς ἀνατολὰν Νέστου χώρας πλὴν τῆς πόλεως Ξάνθης καὶ καταλήγουσιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέστου.

2) Οἱ ἀρχαῖοι κατοικοὶ τῆς Μακεδονίας ήσαν "Ἑλλήνες ὀλιγώτερον μὲν ἀνεπιγιμένοι διανοητικῶς τῶν Ἑλλήνων τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, πολιτεικῶς καὶ στρατιωτικῶς. ἀνεδειχθησαν διὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μ. ³ Αλεξάνδρου ισχυρότεροι πάντων τῶν Ἑλλήνων συγκροτήσαντες τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν μοναρχίαν, τὴν πρατήσασαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰ σκῆπτρα ὅλου σχεδόν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Ἐν γένει κατὰ τοὺς χρόνους ἡ Μακεδονία ὑπῆρχεν ἡ κοιτίς τῆς ἑλληνικῆς ὁρέης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Διατυχώς διμωρεῖ, ὡς εἰδομεν, εἰς τοὺς ἀρχαῖους "Ἑλλήνας κατοίκους τῆς Κύρ

Κλεμα. — Τὸ κλῆμα τῆς Μακεδονίκης εἶναι ποικίλον ἔνεκκα τῆς διακριθῆσεως τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, ἵτοι τῆς ἀπεράντου ἐκτάσεως, ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει μεγάλη δικροφόρη πλάτους, τῶν ὑψηλῶν καὶ δασωδῶν ὅρέων της, τῶν μεγάλων καὶ ἐκτεταμένων πεδιάδων, κοιλάδων καὶ ὁροπεδίων, τῶν πολυκάρυθμων μικρῶν καὶ μεγάλων ποταμῶν, τῆς πληθύος τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν λιμνῶν αὐτῆς· πάσαι καὶ ἀνωτέρω ἐδαφικοὶ συγθῆκαι προσδίδουσιν εἰς τὴν μακεδονικὴν γώραν καὶ διάφορον κατὰ τόπους κλῆμα.

Κατὰ γενικὸν κανόνην δυνάμεθα γὰρ δικιρέσωμεν τὸ κλῆμα τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κατοχὴν περιελθούσης Μακεδονίκης εἰς δύο ζώνας:

α') εἰς τὴν νοτιώτερον κειμένην καὶ γειτνιάζουσαν πρὸς τὴν θάλασσαν ζώνην, κλῆμα ἔχουσαν ἡπιον καὶ συγκεκρισμένον καὶ

β') εἰς τὴν βορειότερον τῆς πρώτης κειμένην ζώνην, τὴν περιλαμβάνουσαν καὶ τὸ πλείστου μέρος τῆς ὁρεινῆς γώρας, κλῆμα ἔχουσαν ἡπειρωτικόν.

Ἐδαφος. — Τὸ ἐδαφος τῆς Μακεδονίκης εἶναι ποικίλον κυκλούμενον σχεδὸν πανταχούθεν ὑπὸ ὑψηλοτάτων ὅρέων, ἥτινα ἐκπέμπουσιν ἐντὸς τῆς γώρας διαφύρουσι δροστοιχίας ὑψηλὰς καὶ καταφύκουσὲς ἐκ δρυῶν καὶ δέξιῶν καὶ ἐγκλειστῶν ποικίλα καὶ πλούσια μέταλλα. Αἱ δροστοιχίαι αὐται καὶ ὁποῖαι περικλείουσιν ἐκτεταμένας πεδιάδας καὶ κοιλάδας διαρρέονται ὑπὸ πλείστων μικρῶν καὶ μεγάλων ποταμῶν, οἵτινες κύριαν τὴν ἐκτάχτον γονιμότητα τοῦ ἐδάφους καθιστῶντες οὕτω τὴν Μακεδονίκην μίχη τῶν πλουσιωτέρων γωρῶν τῆς Εὐρώπης.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Ορη, πεδιάδες, ποταμοί, λίμναι, λαματικαὶ πηγαί.

Ορη. — ΝΔ. ὑψοῦνται ὁ πολυκόρυφος καὶ περιώγυμος Όλυμπος (ὕψος 3,000 μ.) ἀνυψούμενος ΝΑ. Εἶναι ὅρος ὑψηλότατον, ἐφημίζετο τὸ πάλι καὶ ὡς κατοικίκ τῶν μεγάλων θεῶν καὶ ὡς ἐδρος τῶν Μουσῶν.

Ῥας ταύτης προσετέθησαν οἱ κατὰ τὸν ξ' καὶ η' αἰῶνας ἐπιθραμόντες Σέρβοι καὶ Βούλγαροι, οἱ ὄποιοι καὶ ἐγκατεστάθησαν κυρίως εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Μακεδονίας. Κατὰ δὲ τὸν ΙΕ' αἰῶνα κατέτησαν ἀπασαν τὴν Μακεδονίαν οἱ Τούρκοι, δι' οὓς ἦλθεν ἐπὶ τέλους τὸ πλήρωμα τοῦ χερόν πρὸ δλίγου, δπως ἐκδιωχθώσας καὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης γώρας ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν συμμάχων κύριῶν Σέρβων.

Πρὸς δυσμὰς τοῦ Ὀλύμπου ὑψοῦνται τὰ Καμβούνα (1,600 μ.) τῶν ὄποιων καὶ διάφορου διακλαδώσεις ἐπονομάζονται Βολούτσα—Βολούστερα, ἡ δὲ πρὸς τὸν Ὀλυμπὸν καλεῖται Τιτάριον ὅρος ὁ πρὸς Β. τούτου Πίερος, οὗ κορυφὴ τὸ Φλάμπουρον (1830 μ.)

ΣΗΜ. Ὑπὸ τῶν ἄκρων δυτικῶν ἀνυψώσεων τοῦ Ὀλύμπου (ὅν σημαντικωτέρα κορυφὴ εἶναι ἡ κωνοειδῆς *Βίγλα*—Τοσούκα ὑψός 965 μ.) δεξὺθεν καὶ ὑπὸ τῶν ἀντοικιῶν ακτιών τῶν Καμβούνων ὅρεων ἀριστερόθεν σηματίζονται τὰ περιώνυμα στενά τοῦ *Σαραϊταπόρου*¹, τῶν ὄποιων ἡ διαβασις ἀπειπεῖ μέχρι τῆς πρὸς βορρᾶν ὁχυρωτάτης ἔξοδου τῶν *Σιδηρᾶς Πόρτας* ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ὥρας δρεκούμενα τὰ διὰ τὴν γεγονένην τὴν θηγούνιαν τοῦ Οκτωβρίου 1912 μεγάλην καὶ πεισματώδη μάχην.

Αἱ στρατιωτικαὶ αὐθεντίαι εἰχον προαναγγεῖλαι τὰ ἐν λόγῳ στενὰ ὡς ἀπόρθητα ἡ πολὺ δυσπόρητα θὰ ἔξειδαζοντο ἔλεγον τὸ πολὺ μετὰ δύο μῆνας καὶ τότε ἡν προσεβάλλοντο ἐρρωμένως, ἀνενθότως καὶ συνεχῶς ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ὥρας δρεκούμενα τὰ διὰ τὴν γεγονένην τὴν θηγούνιαν τοῦ Οκτωβρίου 1912 μεγάλην καὶ πεισματώδη μάχην.

Ἐν τούτοις ἡ ἀνδρεία τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καθιδηγουμένη ἀπὸ τὴν στρατιγικὴν ἴκυνθτητα τοῦ μεγάλου στρατηγάτου, τότε διαδόχου *Κωνσταντίνου*, διέψευσε τὰς στρατιωτικὰς αὐθεντίας καὶ εἰς δύο ἡμέρας μόνον συνέτριψε τὴν πρώτην ἀντίστασιν τοῦ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐκεῖ ὀλυμποριένου *τουρκικοῦ στρατοῦ* καὶ ἥγοιεν ἐλευθέραν τὴν ἑδὸν πρὸς τὴν χώραν τοῦ *Φιλίππου* καὶ τοῦ *Άλεξανδρεοῦ*.

Κατὰ τὸ μέσον περίπου ὑψοῦται τὸ *Βέρμιον* (1,000 μ.) μετὰ πολλῶν διακλαδώσεων (Τούρλα, Δόξα, Επρολίθιδον καὶ Βουρζον), τὸ *Πάικον* (1,050 μ.) ὑψούμενον ἀπὸ Γενιτσῶν μέχρι Γευγελῆς.

Τὰ πρὸς τὰ ΒΔ. ὑψούμενα ὅρη μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἶναι ὁ *Λιβαΐσκος* (1,900 μ.), ὁ *Γκόρας* ἡ *Ξηροβοῦνη* προεκβολὴ τῶν Πετρίγων ὅρεων, τὸ πρὸς Β. τοῦ νομοῦ Φλωρίνης καὶ τῶν λιμνῶν *Πρέσπας* καὶ *Βεντρόκης* ὑψούμενον ὅρος *Βαργοῦν* (1,906 μ.), ὁ *Βέρρας* (Νίτσε 1544 μ.) ἐκεινόμενος μεταξὺ τῶν ὑποδιοικήσεων Ἐδέστης καὶ Φιλωρίνης.

Αἱ παρὰ τὴν πρὸς Β. μεθόριον *Σερβίας* καὶ Ἐλλάδος κατὰ περάτων κείμεναι ὁροστοιχίαι, *Βάθουνα* (1,867 μ.), *Κόζακας* (1,550 μ.) *Βλατέτοι*, *Διένα* (2,092 μ.), *Μαριάνοκα* κλπ.

Αἱ ΒΑ. κείμεναι ὁροστοιχίαι *Κερκίνη* (Μπέλες ἡ *Σουλτανίτσα* 1,608 μ.) τὸ ἀντοικιώτερον κύτος κείμενον ὅρος *Τουγγέλι* (1,820 μ.)

1) Διὰ τῶν στενῶν τοῦ *Σαρκαταπόρου* διέρχεται ὁ μικρὸς χειμαρρώδης ποταμὸς *Σαρκατάπορος*, τὸν ὄποιον διαβαίνων τις τὰ στενά εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διέλθῃ τεσσάρακοντα φοράς, ἐξ οὗ προέκυψε καὶ ἡ ὀνομασία *Σαραϊταπόρος*.

μ.) τὸ ὑπερκείμενον τῆς Δράμας ὅρος *Μπόζ*—*Δάγη* ἢ *Φαλακρὸν* (1,600 μ.) καὶ τὸ συνεχόμενον αὐτοῦ *Κοριλοῦ* (1,448 μ.) ἀνικτολ. τῆς Δράμας.

Τὸ *Πάγγαιον* (Πρινάρι 1,872 μ.) γνωστὸν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὡς ἀργυροῦχον καὶ γρυποφόρον ὅρος ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ *Νέστου* καὶ τὰ συνεχόμενα σχεδόν πρὸς Β. ὅρος *Μετρόπιον* ἀνικτ. τῶν Σερρῶν καὶ τὸ πρὸς Ν. γθυμικλὸν ὅρος *Σύμβολον*.

Τὰ ἐν τῇ Χαλκιδικῇ ὅρη εἰναι ὁ *Κισσός* ἢ *Χορυάτης* (1,200 μ.) ὁ *Υψίστωρ* ἢ *Χολομόν* (1,050 μ.) καὶ ὁ πυρκαϊδοειδῆς *Αἴθως* (χρυσοῦ ὄρος) ἐκτεινόμενον καθ' ὅλην τὴν μικροχερσόνησον τῆς *Ἄκτης* καὶ καταλήγον εἰς τὰ ἀκρωτήρια *Αζράθως* καὶ *Νεμφαῖον* (χρ. Γεώργιος).

Πεδιάδες. — 1) Ἡ τῆς Θεσσαλονίκης διηγορμένη ὑπὸ τοῦ *Αξεῖον* (Βαρδάρη) εἰς δύο ἵσκ περίπου τμήματα εἰς τὸ λευκανιοπέδιον τῆς Θεσσαλονίκης (*Ημαθίας*) καὶ εἰς τὴν τοῦ *Καρασούλιον*. καὶ εἰς τὴν πρὸς Β. τούτων ἐκτεινομένην εὐδαίμονα πεδιάδα τῆς *Μογλερίας* (*Κροκτζόβης*), 2) εἰς τὴν πεδιάδα τῆς *Φλωρίνης* ἀποτελοῦσαν τὸ Ν. μέρος τῆς εὐρείας καὶ εὐφόρου πεδιάδος *Μοραστηρίου* (*Πελαγονίκης*), 3) ἡ τῆς *Κοζάνης*, 4) ἡ τῆς *Καλαμαριᾶς* ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν μεγάλην σχετικῶς πεδιάνη ἔκτασις, ἡ τῶν *Σερρῶν*, ἡ τῆς Δράμας, ἡ τῆς *Καβάλλας* καὶ ἡ τοῦ *Σαρισαμπάτη* μεγαλυτέρων τῶν τοιῶν τελευταίων.

Οροπέδια. — Τὸ τῆς *Καστορίας*, *Καιλαρίων* καὶ τὸ τοῦ ἑλλ. *Μορικόβου* ἀνηκον εἰς τοὺς *Σέρβους*, καὶ πλεῖσται ὅσκι κοιλάδες εὐροώτηται.

Ποταμοί. — Ἡ *Μακεδονία* φύσει λαμπρὸς καὶ ἐκτεταμένη λίθος ἀρδεύεται πλουσίως ὑπὸ δικρόβων μεγάλων καὶ μικρῶν ποταμῶν.

α') Τὴν δυτικὴν *Μακεδονίαν* ἀρδεύουσιν ὁ *Άλιάκμων* (*Βύστριτσα*, *Ινδζέ*—*Καρασοῦ*) πηγάζων ἐκ τοῦ *Γράμμου* (*Βοῖου*), δεχόμενος δὲ κατὰ τὸν μακρὸν καὶ ἐλικοειδῆ αὐτοῦ ὁσην τὰ ὄδατα διαρρόων πηγῶν καὶ τὴν ἐκροὴν τῆς μικρῆς λίμνης *Βιελίκας* καὶ πλείστων ἐκκτέρωθεν παραποτάμων καὶ διερχόμενος γοτίως ὀλίγον τῆς

Βεροίας ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμικὸν κόλπον δυτικῶς τῆς Θεσσαλονίκης σηματίζων εὐρύτερον Δέλτα¹.

Ο δυτικώτερον αὐτοῦ Δεβόλης πηγάδων ἐκ τοῦ Λιθανίου καὶ ἀρδεύων τὴν εὔφορον πεδιάδα τῆς Κορυτάχες γύνεται εἰς τὸν ποταμὸν "Αγορά.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ελλασσόνος συναντῶμεν τοὺς μικροὺς παραποτάμους τοῦ Ηηνειοῦ Ελασσωνίου (Τιτανίου — Ξεροῦ), τὸν Σαρατάποδον (Εὔρωπον), τοὺς ἐν τῇ πέριξ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς περιφερείας τῆς Αἰγατερίης χώρῃς μικροὺς καὶ γειμαχούσαδεις ποταμούς 1) Ἀπίλαν (Πλαταμῶνος), 2) Σῦν (Ζηλιάνη), 3) Ἔμπεα (π. Λιτοχώρου), 4) Ελικώνα (Ποτόκι), 5) Αἴσωνα (Μαυρονέρι), 6) Λεῦκον (Πέλικον) καὶ 7) Μίτυν (Κατερίνα), ἥπαντας ἐκβάλλοντας εἰς τὴν μικρὴν ἀλιτεύη, βροχώδην καὶ ἀλίμενον σχεδὸν δυτικὴν παραλίαν τοῦ Θερμικοῦ κόλπου.

Ηροχωροῦντες ἀνατολικώτερον ἐν τῇ μέσῃ Μακεδονίκη συναντῶμεν τὸν μικρότερον τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμὸν Λουδίαν (τουρκ. Καράς 'Ασμάκ) πηγάδοντας κατ' ἄλλους μὲν ἐκ τῆς πρὸς Β. τῶν Γενιτσῶν δροσειρᾶς τοῦ Νίτσου, κατ' ἄλλους δὲ ὅτι ἐξέρχεται ἐκ τῆς λίμνης τῶν Γενιτσῶν καὶ ἀρδεύων τὴν ἐν μέρει ἔλασθη καὶ ἐν μέρει ἀμμώδη πεδιάδα συνεκβάλλει μετὰ τοῦ Ἀξιοῦ εἰς τὸν Θερμικὸν κόλπον.

"Ετι ἀνατολικώτερον συναντῶμεν τὸ μέγχι δεῖθρον τοῦ Ἀξιοῦ (τ. Βαρδάρ) τοῦ σπουδαιοτέρου, μεγαλυτέρου, ὀρκιοτέρου καὶ πολυομβωτέρου ποταμοῦ τῆς Μακεδονίκης² πηγάδοντος ἐκ δικρόδων διεκκλιδώσεων τοῦ Σκάρδου καὶ δεγχόμενος ἔνθεν καὶ ἔνθεν διεφόρους παραπτάμοις, ἐξ ὃν διεγκάντης εἰναι ὁ Εριγόν (Τσέρνα) ἐκβάλλει εἰς μικρὴν πρὸς δυσμάς ἀπόστασιν τῆς Θεσσαλονίκης σηματίζων γραμμώτερον Δέλτα,

Διαπεριῶντες τὸν Ἀξιὸν καὶ πλησιάζοντες πρὸς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης συναντῶμεν τὸν μικρὸν ποταμὸν Ἐχέδωρον (Γαλλικός).

1) Κατὰ τὸν μεσαίωνα λέγεται ὅτι ἡτο πλωτός εἰς τριήρης μέχρι Βερροίας.

2) Τὸ εὔρος αὐτοῦ ἀπλοῦται ἐνιακοῦ ὑπέρ τὰ 200 μ. ὀνομαστός διὰ τὸ βραχίονα του, τὴν ταχύτητά του, τὸ πρὸς πόσιν χρήσιμον γλυκὺ αὐτοῦ ὅδωρ καὶ διὰ τὴν εὐφορίαν, τὴν ἐποίκην ἀπεργάζεται εἰς τὰς καταβρεχομένας ὑπὸ αὐτοῦ χώρας.

κὸν) πηγάζοντα ἐκ τῆς πέριξ γόρας τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ ὄρους Κερκίνης (Μπέλες) ἐκβάλλων πλησιέστατα τῆς Θεσσαλονίκης,¹ εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

ΣΗΜ. ΠΟΤΑΜΟΙ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚῆς. Κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Χαλκιδικῆς εἰναι 1) ὁ **Ανθεμοῦς** (Βασιλικιώτικος), δυτικὸς πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους **Χορτιάτον** καὶ ἀρδεύων τὰς πεδιάδας **Γαλατίστης** καὶ **Καλαμαριᾶς** ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Αίγαίου (Κυραμπουργοῦ) ἀκρωτηρίου, 2) ὁ **Χαβρίας** πηγάζων ἐκ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Κίσσου (Χορτιάτου) ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον μεταξὺ **Ποτιδαίας** καὶ πρὸς βορράν τοῦ **Πεγάνου** ἀκρωτηρίου πλησίον τῆς ἀρχαίας ποτὲ πόλεως **Ἀντιγονείας**, 3) ὁ **Ολύνθιος** (Πολύγυρος, Λούντζικ) πηγάζων ἐκ τῶν μεσημεριῶν ὑπωρειῶν τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ διερχόμενος τὴν **"Ολυνθόν** χύνεται εἰς τὸν **Τορφωναῖον** κόλπον, 4) ὁ **Άμνιας** η **Άμνίτης** (Κούδαρος) πηγάζων καὶ οὗτος ἐκ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κίσσου (Χορτιάτου) χύνεται εἰς τὸν αὐτὸν κόλπον (**Τορφωναῖον**), 5) ὁ **Ορμυλίας** (Μιλιάδης) ὁ μεγαλύτερος τῶν ποταμῶν τῆς Χαλκιδικῆς πηγάζων καὶ οὗτος, ὃς καὶ οἱ προηγούμενοι, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὄρους Κίσσου (Χορτιάτου), διεγέμενος πολλοὺς παραποτάμους κατὰ τὸν βοῦν αὐτοῦ, ἐκβάλλει πρὸς τὸ ἀνατολ. μέρος τοῦ Τορφωναῖον κόλπου, 6) ὁ **Ρήχιος**, δυτικὸν ἔκροτὴ τῆς λίμνης **Βόλβης** ἐκβάλλει εἰς τὴν δυτ. παραλίαν τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου καὶ 7) ὁ νοτιώτερον τοῦ προηγούμενον **Βάβιτσας** βραχὺς τὸν βοῦν κατερχόμενος ἐκ τοῦ ὄρους **Χαμηλοβούνη** χύνεται εἰς τὸν μικρὸν κόλπον τῆς Τερισσοῦ.

Προχωροῦντες πέραν τῆς Χαλκιδικῆς τρός τὴν ἀνατ. Μακεδονίαν συναντῶμεν τὸν ποταμὸν **Στρυμόνα** (Στροῦμη βουλγ. Καρποῦ τουρκ.) εἰναι ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν **Αξιόν** ποταμὸν τῆς Μακεδονίας. Ο Στρυμόνα πηγάζει καὶ οὗτος ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ **Σκομιόν** ὄρους αὐξανόμενος διὰ πολλῶν ἐκτέρωθεν παραποτάμων μὲν κατεύθυνσιν πάντοτε ἐξ ἀρκτοῦ πρὸς μεσημερίαν, ἀρδεύει πρῶτον τὸ λεκανοπέδιον τοῦ **Ραδομίρ**, διερχόμενος δ' ἔπειτα τὸν **Ορβηλον** καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ **Κιουστενδίλ**, εἶτα τὰ δυγυρώτατα στενὰ τῆς **Κρέσνας**, ἥτινα ἔρχονται πέντε ὄδοι πορικάς ὁρας ἐντεῦθεν τῆς **Άρω Τζουμαγιᾶς** καὶ τελευτῶς παρὰ τὸ τουρκικὸν χωρίον **Γενίκιο**, καὶ ἐξακολουθῶν γὰρ κατέρχηται διαπερὶ τὰ στενὰ τοῦ **Δεμίρ-** **Ισάρ**² (Σιδηροκάστρου) καὶ εἰσέρχεται οὕτως εἰς τὴν εὔφορον καὶ μεγάλην πεδιάδα τῶν Σερρῶν ἐκ ταύτης δὲ μεταβάλλων διεύθυνσιν διέρχεται τὴν λίμνην τοῦ **Αχινοῦ** ἀπὸ τοῦ ΒΔ. πρὸς τὸ ΝΔ. μέρος αὐτῆς

1) Ήπο τοῦ Ἡροδότου ιστορεῖται ὅτι ἐπὶ τῆς τοῦ Ξέρξου ἐκστρατείας (480) κατεπόθη ὑπὸ τῶν Περσῶν.

2) Ολίγον ἀνωτέρω τῶν στενῶν Δεμίρ — Ισάρ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος.

σχηματίζων ἐν τέλει εἶλόδη λίμνην, πλησίον τῆς ὁποίας ἔκειτο πότε
ἡ ἀρχ. Ἀμφίπολις, ἐξεργάμενος δὲ κατόπιν ἐκ τῆς λίμνης καὶ διαρ-
ρηγνύων τὰ σχηματίζόμενα στενά ὑπὸ τοῦ Παγγαίου ὄρους ἐκβάλ-
λει εἰς τὸ Αιγαῖον πέλαγος πλησίον τῆς θέσεως Τσάγεσι ἐντὸς τοῦ
ὅμωνύμου Στρυμονικοῦ κόλπου (Ορφανοῦ ή Ρεντίνας) ¹.

"Ετι μάκτολικώτερον βαδίζοντες συναντῶμεν τὸν ποταμὸν Νέ-
στον ² (Καρασοῦ ³), ἐκπηγάζοντα ἐκ τῆς Ροδόπης οὗτος λαμβάνει
κατεύθυνσιν ἐξ ἥρκτου πρὸς μεσημβρίαν, εἶναι δὲ βροχύτερος καὶ δρ-
μητικώτερος κατὰ τὸν ἕρμον αὐτοῦ τῶν ἄλλων μεγάλων ποταμῶν
τῆς Μακεδονίας. Διασγίζων καὶ ἀρδεύων τὴν ὁραίαν, εὐρεῖται καὶ
γονιμωτάτην κοιλάδα τὴν σχηματίζομένην ὑπὸ τῶν ὀροστοιχιῶν
Ορβήλου καὶ Παγγαίου, δεχόμενος ἐν τῷ μεταξὺ πολλοὺς χειμάρ-
ρους καὶ παραποτάμους, κατακλύζων ἐνίστε τὴν ἔνθεν καὶ ἔνθεν πα-
ρακειμένην αὐτῷ χώραν, ἐκβάλλει δυτικῶς τῶν Ἀρδήρων καὶ ἔνχντι
τῆς γῆς Θάσου διὰ πλατέος στομίου σχηματίζων μικρὸν Λέλτα.

ΣΗΜ. 1. Οἱ πλείστοι τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Μακεδονίας τρέφειν διαφό-
ρους ἰχθῦς καὶ ἐγκέλεις.

ΣΗΜ. 2. Εἰς πολλὰ σημεῖα οἱ διάφοροι πόταμοι τῆς Μακεδονίας ἔργυνται
διὰ γεφυρῶν ἐνίσιν, λιθίνων καὶ ἐνιακοῦ αἰθηρῶν, πανταχοῦ σχεδὸν καὶ εἰς μέρη
ὅπου ἡ διηγη καὶ τὸ ἑρμῆκα τοῦ ποταμοῦ δὲν εἴναι: Ἰσχυρά, ὑπάρχουσι πορθμεῖα δια-
περῶντα τοὺς διαβάτας διὰ λέμβων καὶ σχεδεῖσαν ὑπηρετοῦσι τα σημεῖα τῶν
τὴν κατὰ τόπους συγκοινωνίαν.

Οἱ ὅδοι περοῦντες ἀνά τὴν χώραν πολλάκις χάριν τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ
διεκπερῶσι γνωστοὺς διαβάτους εἰς πεζούς καὶ φορτηγά κτήνη πόδοις τῶν
ποταμῶν.

1) Ὁ ποταμὸς Στρυμὼν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς καὶ νῦν, ὑπῆρξε
πλωτὸς διὰ μικρῶν πλοιαρίων μόνον ἀπὸ τῆς ἐκροῆς αὐτοῦ ἐκ τῆς λίμνης Ἀχι-
νοῦ μέχρι τῶν ἐκδολῶν του. Ἀλέξανδρος δὲ μέγας, ἐκστρατεύεσας κατὰ τῆς Ἀσίας
συνήθροισεν ἐν τῇ λίμνῃ Ἀχινοῦ τὸν στόλον αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ Στρυμόνος ἀπέπλευ-
σεν ἀπερχόμενος εἰς τὴν Ἀσίαν.

Κατὰ τοὺς μιθολογικοὺς χρόνους λέγεται διὰ δὲ Στρυμὼν ἦτο πλωτὸς καὶ ἀνω-
τέρω τῆς λίμνης Ἀχινοῦ, ἀλλ' δὲ Ἡρακλῆς θυμωθείς ἡμέραν τινὰ ἐπλήρωσε τὴν
κοιτηγή αὐτοῦ λίθινον καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἄπλωτον.

2) Ὁ Νέστος είναι τὸ φυσικὸν ὄριον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης· νῦν δὲ
συμφώνως τῷ συνθήκῃ τοῦ Βουκουρεστίου χρησιμεύει πρὸς Ἀν. κατὰ τὸ πλείστον
διὰ ὄριον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ βουλγαρικῆς Θράκης.

3) Τὸ ὄνομα Καρασοῦ = μέλαν υδωρ δίδουσιν οἱ Τούρκοι εἰς πάντας σχεδὸν
τοὺς μεγάλους ποταμοὺς τῆς Μακεδονίας ἔξαρέσει τοῦ Ἀχινοῦ.

Αλέρνασε. — Οὐδεμία ἄλλη γάρ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου περιέχει τοσαύτας λίμνας, δύσκε δὲ Μακεδονία.

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ Μακεδονίᾳ κυριώτεραι λίμναι εἰναι αἱ ἔξης·

Η Πρέσπα, ἀγήκουσσα μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ νότιον αὐτῆς μέρος εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν. Εἴναι ἐκτεταμένη καθίζησις τοῦ ἐδάφους, ἔχει μῆκος περίπου 7 ὥρῶν καὶ πλάτος 2—3 ὥρῶν, ὅριζομένη πανταχούθεν ὑπὸ δρέων, περιέχει τρία νησίδια καὶ μίαν γῆσσον ἐν τῷ μέσῳ ἀνυψωμένῃ κωνοειδῖᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει ἐκκλησία καὶ μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τοῦ ἀγίου Ηέτρου.

Ἡ λίμνη Πρέσπα συνδέεται δι' ὑπογείων καταβοθεῶν μετὰ τῆς δυτικῶς προσκειμένης αὐτῇ μεγάλης λίμνης τῆς Ἀχρίδος (Λυχνίτιδος), οὐδεμία δὲ παρατηρεῖται ἐξ αὐτῆς ἐκροή.

Νοτιονατολικῶς τῆς Πρέσπας κείται ἡ ὀλίγον μικροτέρᾳ αὐτῆς λίμνη Βεντρόκη (Δρενόβου), ἡτις στενουμένη πρὸς νότον προσομοιάζει πολὺ πρὸς ποταμόν.

Ἡ διαχωρίζουσα τὰς δύο ταύτας λίμνας (Πρέσπαν καὶ Βεντρόκην) γλῶσσα ξηρᾶς εἶναι τόσον γηραιαλή, ὥστε ἡμαὶ ἐπ' ἑλάχιστον ἀνυψωθεῖσι τὰ ὄρατα αὐτῶν ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην ἀδιάκοπον ἐπιφάνειαν ὄρατος. Διὰ τῆς ἀλιείας ἐξάγουσιν ἴκανὸν ποσὸν ἰχθύων κυπρίνων (σαζανίων) καὶ ἐγγέλεων ταριχευμένων καὶ μεταφερομένων πρὸς πώλησιν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ Ἀλεξανδρείας.

Ἡ Βεγορρίτις λίμνη (Σαριγκιόλ, ἥτοι κιτρίνη λίμνη) περιορίζεται ἐξ ἀνατολῶν μὲν ὑπὸ τοῦ Βερμίου, δρους, ἀπὸ μεσημβρίας δὲ ὑπὸ τοῦ Βουρώνου δρους, ἐξέρχεται διὰ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Ἐορδαῖκου (Ποτάβη) χυνομένου εἰς τὴν ὀλίγον πρὸς ἀρκτὸν κειμένην λίμνην τοῦ Οστρόβου.

Ἡ λίμνη τοῦ Οστρόβου (Κέλλη) ἀνατολικώτερον τῶν προηγουμένων κειμένη ἔχει μῆκος 15 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 4 χιλιομ. Περιβάλλεται ὑπὸ βρυχωδῶν δροσειρῶν ἀποτομωτάτων καὶ μόνον κατὰ τὴν νοτίαν καὶ νοτιοκανατολικὴν ἀκραν τῆς λίμνης ὑπάρχουσιν ἀμπελοφυτεῖαι καὶ τινες λειμῶνες τρέφει δὲ καὶ πολὺ ὀλίγους ἰχθύες.

Ἡ ΒΔ καὶ εἰς μικρὸν ἀπόστασιν τῆς πόλεως Ἐδέσσης (Βοδεσῶν) κειμένη μικρὰ λίμνη Βλάδοβα (Τέλοβο), τῆς ὁποίας δὲ ἐκροή ἔχειται τὸν ποταμὸν Βόδαν (Μπιστρίτσαν), διτις διερχόμενος διὰ τριῶν καταρρακτῶν, πιπτόντων ἀπὸ ὕψους 15 μέτρων, ἔρημόν

τινα στεγωπὸν διαιρεῖται εἰς διαφόρους θρησκίους διαρρέων τὴν πόλιν τῶν Βοδενῶν καὶ τὴν δι' ἀληθῶς θρησκίων φυτεῖων κεκαλυμμένην κοιλάδα τῶν Βοδενῶν.

Ἡ λίμνη τῶν Γενιτσῶν (Λουδίκ, λίμνη τῆς Πέλλης) ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, μῆκος 10—15 χιλιομ. καὶ πλάτος 2—6 χιλιομ. καὶ ὑδωρ ὑφάλμυρον, κατὰ τὴν μεσημβρινὴν δὲ αὐτῆς ὥρην περιβάλλεται ἐφ' ἵκανον διάστημα ὑπὸ ἔλους· εἰσρέουσι δὲ εἰς αὐτὴν διάφοροι χείμαρροι. Εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς μέρος ἔκειτο ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ πόλις Πέλλα, ἀρχαίκη πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας. Εἶναι ἡ θυμοτρόφος καὶ πλήρης βδελλῶν.

Ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (Ορεστιάς), σχήματος ἐπιμήκους κύκλου, εἶναι κρατήροειδής, ἔχουσα μῆκος 5 χιλ. ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς νότον καὶ πλάτος 4 χιλιομ. περίπου. Ἐκ τῆς δυτικῆς ὥρης εἰσγωρεῖ σχεδὸν μέγιρι τοῦ κέντρου τῆς λίμνης εὔρεται χερσόνησος, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἡ πόλις τῆς Καστορίας, ἥτις ἐνοῦται μετὰ τῆς στερεᾶς διὰ τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ. Τὸ ὑδωρ αὐτῆς εἶναι δικυγής καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Οὐδέποτε σχεδὸν ταράσσεται ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὑδάτων αὐτῆς, καθ' ὅσον ἡ λίμνη εἶναι βαθέως ἐντεθημένη μεταξὺ ἀποτόμων ὁρέων (Βόρας, Βερμίου). Τὸ ὑδωρ τῆς λίμνης ταύτης ἐν ὄρῃ σφραδροῦ χειμῶνος πήγνυται.

Παρὸς τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κεφαλίνης (Μπέλες) καὶ παρὸς τὴν μικρὸν πόλιν Δοϊράνην κεῖται ἡ ὁμώνυμος αὐτῆς λίμνη τῆς Δοϊράνης (Πρωτιάς) ἔχουσα σχῆμα ἐπίμηκες, μῆκος 6—8 χιλιομ. πλάτος 5—7 χιλ. καὶ βάθος 8 μ. περιορίζομένη πανταχοῦ, πλὴν τῆς μεσημβρίας. Ἡ παρόχθιος πόλις τῆς Δοϊράνης καὶ τὸ ἥμισυ τῆς ὥρησίστηκε λίμνης ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς νότον ἀνήκει εἰς τοὺς Σέρβους Τρέφει θρησκίους καὶ εὐμεγέθεις ἡγθῖς, ὀραιοτέρους ἀκόμη τῷ ἡγθίῳ τῶν λιμῶν Ἀγρίδος καὶ Ηρέσπας· ἔχει δὲ ὑδωρ δικυγής καὶ πόσιμον.

Ἡ νοτιοκανταλικῶς τοῦ ὄρους Κεφαλίνης (Μπέλες) καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ Λεμίδος· Ισάδη κειμένη λίμνη Κεφαλίνης (Βουτκόβου) ἔχει μῆκος 5 χιλιομ. καὶ πλάτος 3 χιλιομ., τρέφει διάφορος εἴδος ἡγθίῳ καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατ. αὐτῆς ὥρης διέρχεται θρησκίων τοῦ Στρυμόνος δστις μεθ' ἑτέρου θρησκίου παρακλήλως ῥέοντος σχηματίζει ὀρχούσα Δέλτα.

Βορειοκανταλικῶς τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Θεσσαλονίκης κεῖται ἡ

λίμνη τοῦ Ἀματόβου καὶ ἡ παραχειμένη αὐτῆς πρὸς Β. λίμνη τοῦ Ἀρτζάν, ἀμφότεραι συγκρατιζόμεναι ἐκ μικρῶν ποταμίσκων.

ΝΑ. τῆς λίμνης τοῦ Ἀματόβου κεῖται ἡ Πικρολίμνη μικροτέρᾳ τῶν προηγουμένων ἡ ἔκτασις αὐτῆς δὲν ὑπερβαίνει τὰ 3 τετραγ. χιλιόμετρα, συγκρατίζει δὲ πέριξ αὐτῆς ἔκτεταμένα ἔλη.

Ἡ πρᾶξ[ά]νατολάς καὶ εἰς τρίαρον περίπου ἀπόστασιν τῆς Θεσσαλονίκης κειμένη μικρὰ λίμνη τοῦ Λαγκαδᾶ (ἀγίου Βασιλείου ή Κορώνειας· τουρκ. κιουτσούκ Μπεσίκ). ἐξάγονται δ' ἐξ αὐτῆς διάφοροι εἰδὴ ιχθύων· ἡ ἐκροή αὐτῆς συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς ἀνατολικώτερον καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κειμένης πολὺ μεγαλυτέρας λίμνης Βόλβης (Μπεσίκ-γκιούλ, Μπουγιούκ-Μπεσίκ), τῆς ὄποίας πάλιν ἡ ἐκροή (‘Ρήχιος ποταμός) πρὸς ἡ ἐκχυθῇ εἰς τὸν κόλπον τῆς Φεντίνας (Στρυμονικὸν) ζεύγνυται ὑπὸ δύο γεφυρῶν.

Ἀμφότεραι καὶ ἀνωτέρω λίμναι τροφοδοτοῦνται ὑπὸ πολλῶν (χειμάρρων). Ἡ λίμνη Βόλβη εἶναι λίγη ιχθυοτρόφος, ἀνέρχονται δὲ εἰς αὐτὴν διὰ τὴς ἐκροῆς της τοῦ ‘Ρηχίου ποταμοῦ καὶ θαλάσσιοι ιχθύες.

Ἡ πολὺ ἀνατολικώτερον τῶν προηγουμένων κειμένη λίμνη τοῦ Ἀχιροῦ ἔχει μῆκος ἐξ ἀρκτοῦ πρὸς μεσημβρίαν 30 χιλιομ.. πλάτος δὲ ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς 9—15 χιλιομ. δέχεται πολλοὺς πανταχόθεν παραποτάμους, ἐκ τῶν ὄποίων ἐπισημότεροι εἶναι ὁ κατὰ μῆκος διερχόμενος αὐτὴν Στρυμόνων καὶ ὁ Ἀγγίτης. Περιέχει πολλὰ καὶ διάφοροι εἰδὴ νοστιμωτάτων ιχθύων.

Οδεύοντες ἀνατολικώτερον καὶ διερχόμενοι τὸ ὅρος Πάγγαιον συναντῶμεν τὴν λίμνην τοῦ Πραβίου (Μπερεκετλῆ), κειμένην πρὸς Ν. τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Φιλίππων, ἥτις ἔχει μῆκος 3 χιλιομ. καὶ πλάτος ὥσκυτως 3 χιλιομ. ΒΑ. Μεγάλην ἔκτασιν ταύτης κατέχουσι τὰ καλούμενα τενάγη τῶν Φιλίππων, ἀτινα καὶ τὰ ὄρια τῆς λίμνης ψέμνουσιν ἀπροσδιόριστα καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς μέρη καθιστῶσιν εἰς ἄκρον ἐλώδη.

Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κεφαλαίου περὶ λιμνῶν, παρατηρεῖ τις δι τὸ πέρι τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων λιμνῶν τῆς Μακεδονίας ὃς ἐπὶ τὸ πλειότον καὶ μεγάλαι ἐλώδεις ἔκτασίσις κεκαλυμμέναι ὑπὸ καλάμων, ὑδροφίλων καὶ ἐλοφίλων ἐν γένει φυτῶν, θεωρούμεναι καὶ δικαίως ὡς σπουδαιότατον κώλυμα εἰς τὴν πρόσδοτον τῶν κατοίκων τῆς πέριξ κχώρας, καθ' ὃσον συνέπεια τῶν ἀνωγέρων ἐδαφικῶν συνθηκῶν εἴναι ἡ προκύπτοντα μάσις τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν ἐκ-

τευριζόντων καὶ ἐξασθενούντων τοὺς κατοίκους καὶ συντελούντων τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀδράτειαν καὶ τὴν φυγοπονίαν αὐτῶν.

ΣΗΜ. Χωρογραφικῶς εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀνήκουσιν καὶ αἱ λίμναι Λυχνίας (Αγρίδος ή Οχριδος) καὶ ἡ πρὸς Ν. ταύτης κειμένη μικρὰ λίμνη Μαλίνη καὶ ἡ ἀρκτικῶς μεγαλυτέρα ταύτης κειμένη Σβίρινα.

Ἡ **Λυχνίτεις** φημίζεται ως μία τῶν μεγαλυτέρων καὶ φραμπτέρων λιμνῶν τῆς Μακεδονίας, τὸ μῆκος αὐτῆς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἀνέρχεται εἰς 30 περί που χιλιόμετρα, τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς ἐξ ἀντολῶν πρὸς δυσμάς εἰς 14 χιλιόμετρα. Τὸ βάθος αὐτῆς ὑπολογίζεται εἰς 700 περίπου μέτρα, ὡς καὶ τὸ ὑπέρ τὴν Θάλασσαν ἀπόλυτον ὅψος εἰς 690 μέτρα. Τὸ θῦμωρ αὐτῆς είναι κρυσταλλώδεις διαυγεῖσθαι λίαν εὔποτον.

Ἡ **Λυχνίτης** τρέφει διάφορα καὶ εὐμεγέθη εἰδη ιχθύων βάρους 3 χιλιογράμμων καὶ μῆκος ἐνίστε 3 μέτρων, σίτινες ἔκπλακαι ἡσαν περιβήτητοι καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν πρατόρων ἀκόμη τοῦ Βυζαντίου.

Παραπατεταικά πηγαί. — Ἐν τῇ ἑλληνική οἰναι αἱ ἐξῆς· αἱ παρὰ τῷ Ἑρμποζάκι νοτίως τῆς λίμνης Βόλθης θερμοπήγαι 80 βαθμῶν θερμοκρασίας· τὰ ἐν Σέδες θειοῦχα λουτρά τοῖσισιν ἀπέγιοντα τῆς Θεσσαλονίκης· τὰ ἐν Λαγκαδᾶ (Λίτζια) θειοῦχα λουτρά καί μείνειν ΒΑ. τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς αἴποτασιν 24 χιλιομέτρων· αἱ παρὰ τὴν Νιγρίταν καὶ παρὰ τὸν Δερδε— μαλὲ τῶν Σερρῶν θερμαὶ πηγαί· τὰ παρὰ τὸ Δεμήτριον καὶ παρὰ τὸ στενόν τῆς Ρουπελῆς θειοῦχα λουτρά. Υπάρχουσι δὲ πρὸς τούτοις καὶ εἰς πολλὰ μέρη διάφοροι ψυχροὶ ιχματικὰ βάδατα, ὡς εἰς τὰ γαρίκα τοῦ Εξισοῦ, Γιάννες κλπ.

Προϊόντα, γεωργικά, δασικά, κτηνοτροφικά, ἄλιείας, βιομηχανικά, ἐμπόριον.

Προϊόντα. — Οἱ Δημιουργίας ἐπεδιψύλευσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν πολλὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα, διότι καὶ τὸ κλῖμα αὐτῆς, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἶναι εὐκράτες καὶ ἡ εὐφορία τῆς χώρας εἶναι μεγάλη καὶ αἱ πεδιάδες, τὰ λεκανοπέδια, καὶ κοιλάδες, τὰ δρυπέδια καὶ ἐν γένει τὰ διάφορα αὐτῆς τοπία εἶναι ὡραῖα καὶ μηγεντικά.

Ἡ Μακεδονία παράγει σχεδὸν πάντα τὰ εἰδὸν τῶν προϊόντων.

Γεωργικά. — Δημητριακοί καρποί, ἥτοι ἀριστος σίτοις κοινή, θρόμη, σίκαλις, ἀραβίσιτος, δσπρια παντός εἰδους κλπ., ἐξαίρετος καπνός, ὅπιον, μέταξ, βάμβαξ, κάνναβις, σπάρτος, λινού, κέγκρος καὶ σήσαμον εἰς μεγάλας ποσότητας, οἵνος ἐξαίρετος

(τῆς Νκούστης, Γενιτσῶν, Γουμέντζας) ἔλαιον, εἰδὸς πεπέρεως (Πάπικα—Μπούκοβον, πεδιάς Μογλενίτσης), ἐκ τοῦ ὅποιου μέγισται ποσότητες ἔξχυγονται εἰς Σερβίκην, Βουλγαρίαν καὶ Οὐγγαρίαν, ἐνιαγκοῦ ὄρυζα.

Πρὸς δὲ ἀπειρία λαχανικῶν καὶ ὀπωρῶν (μῆλο, βερίκοκα, ἀπίδικ καὶ ἀμύγδαλα, λεπτοκάρυκ, κάρουκ, δακτύλιον, κεράσια, κάστανα κλπ.) καὶ ἔνθι τὰ μέρη εἰναι ποσφυλαχμένα (θερμότερα) ἔκειται εὐδοκιμεῖ περιστότερον ἢ ἔλαιον καὶ ἢ βοδανόνεα.

Ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κοζάνης φύεται εἰς μεγάλην ποσότητα καὶ ὁ κρόκος (Ζαφορά)

Δασεικὰ προϊόντα.—Κρυστάλλο, ξυλόθρακες, υκυπηγήσιμος καὶ οἰκοδομικὴ ξύλεια, ἕπτινη κλπ. ξύλα καὶ δίζαι πρὸς παραγωγὴν γάρτου. Τὰ δάση εἰναι ἀπειροῦνται ἐκτεταμένα ἐν Μακεδονίᾳ, ἀποτελούνται δὲ ἀπὸ ὑψηλῶν δένδρων, ὃν συνηθέστερον εἰναι ἡ πεύκη, ἡ ἔλατη, ἡ δένδρη, ἡ πτελέα, ἡ δούς, ἡ φηγός, ἡ καστανέα, ἡ πύξης, ἡ ιτέα, ἡ πλάτανος, ἡ πίγειρος (εἰδὸς λεύκης) κλπ.

Εκτηνοτροφικὰ προϊόντα.—Ἡ Μακεδονία τρέφει πολλὰς καὶ μεγάλις ἀγέλης βιῶν καὶ βουβάλων, ἵππων, ἡμιόνων, ὄνων κλπ. δικρόφων γενῶν πολυάριθμων ποίμνιαν καὶ προβάτων, τὰ δὲ ἐκ τούτων ἔξχυγμενα προϊόντα ἀνέργονται εἰς σημαντικὰς ποσότητας γάλακτος, τυροῦ, βουτύρου, ἐρίων καὶ παντοειδῶν δερμάτων. Έκτρέφει πρὸς τούτοις καὶ μέγχν αριθμὸν οἰκιακῶν πτηνῶν καὶ πολλὰ ἔγρια ζῷα, χροτούς, λύκους, ἐλάφους, δορκάδας, ἀγριογάϊδους κλπ.

Προϊόντα ἀλεσίας.—Μεγάλαι ποσότητες ἐχθύων ἔξχυγονται ἐκ τῶν δικρόφων λιμνῶν, περὶ ὃν ἐμνημονεύστηκεν κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν λιμνῶν. Εκτὸς τούτων δέον νὰ ἐνκρέφωμεν τῶν ἐκ τῆς ρικλάσσης ἀλιευομένων ἴγθυων καὶ ὀστράκων, ώς καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης συλλεγομένου ἔλατος.

Μεταλλεία.—Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν Μακεδονίᾳ ὑπάρχουσιν ἀπειρα μεταλλεῖα, ὡς τὰ γνωστὰ καὶ περημοσέρα ἀργυροῦ καὶ χονθοφράδα τοῦ δρονούς Ηαγγαίου.

Αἱ μέχρι τοῦδε ἔρευναι εἰπὶ τῶν μετάλλων τῆς χώρας ἐγένοντο ἀτελῶς ἔνεκα πολλῶν καὶ διαφόρων ἐμποδίων. Πολλὰ τούτων ἀσφαλῶς δύναται τις νὰ εἴπῃ διτελεῖδος ἄγνωστα καὶ κεκρυμμένα ὑπὸ τὴν γῆν ἀγαμένοντα τὴν οκαπάνην διὰ γῆων γνωστὰ καὶ ἐκμεταλλεύσιμα.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἔγκλείσιονα τὰ περισσότερα τῶν μετάλλων χώρα τῆς Μακεδονίας είναι ἡ πολυσχιδής χερσόνησος τῆς Χαλκιδικῆς (πολυμετάλλος), ἔνεκα

δὲ τῶν ἀφθόνων μετάλλων τὰ πρὸς ἄγατον διάφορα αὐτῆς χωρία καλοῦνται καὶ **Μαδεμούχωρια=μεταλλοχώρια.**

Τὰ κυριώτερα τῶν μετάλλων εἶναι τὸ χρώμιον, ὁ ἀργυροῦχος μολύβδος, ὁ χαλκός, ὁ σίδηρος, τὸ μαγγανήσιον, τὸ ἀντιμόνιον καὶ τὸ ἀρσενικόν, ὁ φευδάργυρος καὶ ὁ ἔνθιτης ἡ λυγύτης γαιάνθραξ.

Αιάφορα **μάουαρα**, ἐξ ὧν ὄνομαστὰ εἶναι τὰ πορφυρᾶ μάουαρα τῆς Πολένας.¹⁾

Βιομηχανικὰ προϊόντα.—Ἐν Μακεδονίᾳ ἡ βιομηχανία καὶ καὶ τέγχαι εἰνένει δὲν προώδευσαν ἐπαρκῶς εἰσέτι, ἢν καὶ σι ποδται ὅλαι καὶ εὐθηναὶ καὶ ἀρθονοι εἶναι. Ἐκτὸς τῆς ἐξαιρέσου κατασκευῆς μυλωτῶν (γουναρικῶν) ἐν Καστορίᾳ καὶ ἐν ταῖς περὶ τὴν Ὄγριδα κάθυσις, τῆς κατασκευῆς ταπήτων ἀρίστης τέγχης (Κοζάνης καὶ Πολυγύρου), χονδρῶν ἐριούχων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων κατεργαζομένων ἐν Κορυτσᾷ, Ναούσῃ, Βοδενοῖς, Θεσσαλονίκῃ καὶ Νιγρίτῃ καὶ εἴς τινας ἄλλας πόλεις, ἴδρυθεντων ἥδη πρὸς τοῦτο πολλῶν ὑδροκοινάτων ἐργοστασίων (κλωστήρια βάμβακος καὶ μετάξης) κατὰ τὰ λοιπὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἀρχαίκην οἰκισκὴν βιομηχανίαν.

Ἀνάτερα βιομηχανικὰ εἰδη ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἐν Μακεδονίᾳ τὰ λιαν πεζῆτητα λεπτὰ ἀγγεῖα ἐξ ἐρυθρᾶς ἀργίλου, ἀτινα κατασκευάζονται ὑπὸ Κουτσοθλάχων ἐν τῇ εῦδιλμον λεκάνῃ τῆς Μογλενίτης, είτα τὰ λεπτοφυῖ ἀργυρόπλεκτα καὶ χρυσόπλεκτα ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι, τέλος ἐξαιρέτους καπνοσύριγγας ἐξ ιασμίου μήκους πλέον τῶν δύο μέτρων, διὰ τὰς ὑποιας τὰ φυτὰ ταῦτα καλλιεργοῦνται κυρίως ἐντός καὶ πέριξ τῶν Βοδενῶν.

Ἐμπόριον.—Τὸ ἐμπόριον τῆς Μακεδονίκης, τό τε εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικόν, ἐνεργεῖται κυρίως κατὰ θάλασσαν ἔχον ὡς κέντρον δικυρετακομίσεως τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ διὰ τὴν ἀγκυτολ. Μακεδονίαν ἐν μέρει τὸν λιμένα τῆς Κρήτης.

Τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον ἐν Μακεδονίᾳ (ὅπως καὶ εἰς ὅλον τὸ θεωμανικὸν κράτος) διενεργεῖται σχεδὸν ὄντας οἰκισμόν, ὅπως ἀπ' αἰώνων ἐγίνετο, ἀποκλειστικῶς διὰ φορτηγῶν τρόφων καὶ μόνον ἥδη ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς διευκολύνεται καὶ ὑπὸ πολλῶν αὐτοκινήτων.

Οἱ ὀλίγοι ὑπάρχοντες σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκτασιν τῆς γώρας αιδηρούδοροι ἀποτελοῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεξάρτητα ἀπ' ἄλληλων τμήματα, δὲν χρησιμεύουσι πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριον. Μόνον ἡ

1) Ηλειώτερα περὶ μετάλλων βλέπε ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τοῦ παραρτήματος «Γεωγραφίας Ἀτλαντος» N. Μεταξᾶ.

μακεδονική γραμμή ή ένωθενσαν ἀπό το 1887 μετά τῶν εὑρωπαικῶν σιδηροδρόμων διὰ τῆς συντελεσθείσης, τέλος ένώσεως τῆς σερβικῆς κυρίως γραμμῆς *Βελιγραδίου — Νάσσης — Βούριας* μετά τῆς μακεδονικῆς τοικύτης *Σκοπίων — Θεσσαλονίκης* προέγει εὐκολίας τινὰς εἰς τὸ διὰ ξηρᾶς ἐμπόριον.

Πρός ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας χρησιμεύουσαν ὕστερων αἱ ἑτήσιαι ἀγοραὶ ἡ πανηγύρεις, αἵτινες τελοῦνται εἰς διαφόρους πόλεις ἀπεξ ἡ διέ τοῦ ἔτους καὶ διεκροῦσι κατά μέσον ὅρον 8—14 ἡμέρας, εἰς τινὰ μέρη μάλιστα καὶ ὑπέρ τὸν μῆνα.

Συγκοινωνία, βίος καὶ δίαιτα τῶν κατοίκων, θρησκεία, ἐκπαίδευσις, γλώσσα, διοικητικὴ διαίρεσις.

Συγκοινωνέα. — Ἡ Μακεδονία δικοῖται ὑπό σιδηροδρομικῶν τινῶν γραμμῶν, αἵτινες λίγαν ἀτελῶς ἐξυπηρετοῦσι τὰς ἀνάγκας τῆς γύρως, εἶναι δὲ αὔται αἱ ἔξης.

α') Ἡ Κωνσταντινουπόλεως — Δράμας — Σερρῶν — Δοϊράνης — Θεσσαλονίκης.

β') Ἡ Θεσσαλονίκης — Βερροίας — Φλωρίνης — Μοναστηρίου καὶ

γ') Ἡ Θεσσαλονίκης — Σκοπίων — Σερβίκης διεθνῆς γραμμῆς ένοισαν τὴν Μακεδονίαν μετά τῆς ἡπειρωτικῆς Εύρωπης καὶ ἡ διακλάδωσις Σκοπίων — Μητροβίτης.

Ηλήν τῶν ἐνωτέρω σιδηροδρομικῶν γραμμῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς συγκοινωνίας τῆς γύρως ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἀμαξιτοὶ καὶ πλεῖσται ὅσαι ἡμιονικοί ὄδοι.

Ἡ συγκοινωνία τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου ἐν Μακεδονίᾳ ὑπῆρξε πάντοτε παρημελημένη παρὸ τὰς μεγάλας πλουτοπαραγωγικὰς δυνάμεις τῆς γύρως.

Ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἐφράντιζε μόνον διὰ τὴν κατασκευὴν στρατιωτικῶν ὄδων συνδέουσαν τὰς διαφόρους ἐπικαίρους καὶ ὄχυρας θέσεις, τῶν ὅποιων ὁ μόνος σκοπὸς ἦτο ἡ τελεσφόρος ἀμυνὴ τῆς γύρως.

Εὗταχθεὶς ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἥδη κατοχῆς σπουδαῖαι καὶ σοβαροὶ καταβάλλονται προσπάθειαι, ὅπως διευκολυνθῇ ἡ συγκοινωνία δι' αὐτοινήτων καὶ παντὸς μέσου καὶ συνδεθῇ ταχέως ἡ γύρως καὶ διὰ γένων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν.

ΜΕΙΟΣ καὶ δέαεται τῶν κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι τῆς ἑπτηγονίκης Μακεδονίας, οἱ πλεῖστοι ὄντες "Ἐλληνες τὴν καταγωγήν" καὶ τὴν γλῶσσαν, συγχρονοῦται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν διοτομίαν, τὴν κακληιεργίαν τοῦ καπνοῦ εἰς μεγάλην κλίμακα, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ εἰς τινὰ μέρη εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὰς μεγαλυτέρας τῶν πόλεων εἰς τὸ ἐμπόριον.

Κατὰ τὰς τελευταῖς δεκαετηρίδας οἱ κάτοικοι τῆς ὥπαλιθου πυρίως μακεδονικῆς χώρας ὑπέφερον τὰ πάνθεινα ἀφ' ἐνός μὲν ὑπὸ τῶν ἐκ Βουλγαρίας ἀποστελλομένων ληστρικῶν συμμοριῶν, αἵτινες ἔκτος τοῦ ληστρικοῦ ἀντῶν ἔργου ἐπίεζον καὶ ἔθασάντον τοὺς κατοίκους παντοιοτρόπως, ὅπως ἀσπαθῶσι τὸν βουλγαρικὸν ἔθνοςμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κακοδιαιτήσεως καὶ τῆς παντελοῦς ἐλλειψῶς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας!

Οἱ βιος αὐτῶν εἴχει καταστῆ τοιούτος, ὅτε νὰ θεωρήσαις ἡ πόλη κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ νὰ γίνωνται πανοῦργοι: χάριν τῆς ἴδιας αὐτῶν ἀμύνης. Ήσκη ἐπειδή τόσον ὀλίγον ειθισμένοι εἰς τὴν εὑμένειαν, ὅστις ἔαν ἐπεδείκνυε τὶς τοιαύτην πρὸς αὐτούς, καθίσταντο κακύποτοι, ὡς ὁ πολλάκις πληγεῖς κύρων δάκνει τὴν γεῖταν ζῆτει νὰ θωπεύσῃ αὐτόν.

Φρησκεέα. — Οἱ κάτοικοι τῆς ἐλευθερωθείστης Μακεδονίκης κατὰ τὴν θρησκείαν, πλὴν τῶν Μωαρμεθκιῶν, Ἱστρηλιτῶν καὶ Ἀθιγγάνων, πάντες εἶναι χριστιανοί. Ορθόδοξοι διοικούμενοι ἐκ κλησιαστικῶς ὑπὸ 14 Μητροπολιτῶν, τοῦ Θεοσαλονίκης ὅστις ἐξαρχετικῶς φέρει τὸν τίτλον τοῦ Παναγιωτάτου, Βοδενᾶν (Ἐδέστης), Βεροοίας, Μογλενῶν, Σερρῶν, Λράμας, Ἐλευθερουπόλεως, Μυρέων, Πελαγονίας, Καστορίας, Σισανίου καὶ Σιατίστης, Γρεβενῶν, Κοζάνης καὶ Ἐλασσῶνος.

Εκπαίδευσις. — Απανταχοῦ τῆς Μακεδονίας ἐκ παλαιώτερῶν γρόγων ὑπῆρχον σχολεῖα ἐλληνικά, πρὸς τῆς ἀπελευθερώσεως δὲ τῆς γώρως ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐλειτούργουν 1,000 ἐλληνικὰ σχολεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων μετὰ 1,500 περίπου διδασκάλων καὶ 50 γιλιάδων μαθητῶν.

Ἐκ τούτων γυμνάσια ὑπάρχουσιν ἐν Θεοσαλονίκῃ, Σέρραι, Τσοτυλίῳ, ἡμιγυμνάσια² ἐν Κοζάνῃ, Σιατίστῃ, Μελενίῳ, Λράμᾳ,

1) Ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἔχουσα ώς ἀξιωματικούς εἰς τὴν διοίκησιν τῆς περιμακήτης μακεδονικῆς χώρας τὸ διαιτεῖ καὶ βασίλευε, ἄλλοτε μὲν ὑπερήσπιτες τοὺς Βουλγάρους καταδιώκουσα ἀπηγόρως τοὺς "Ἐλληνας" καὶ ἄλλοτε τοὺς "Ἐλληνας κατεδιώκουσα δῆθεν τοὺς Βουλγάρους.

2) Ἀπό τοῦ παρελθόντος ἔτους τὰ ἡμιγυμνάσια ταῦτα συνεπληρώθησαν καὶ συνεστήθησαν καὶ πολλὰ γέα τοιαῦτα εἰς διάφορους πόλεις τῆς Μακεδονίας.

Καβάλλα καὶ ἄλλαις πόλεσι, πολλὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ πλεῖστα ὅσα ἔξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα.

Ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις, ἀριστὸς διήρεσε τὴν γέροντα εἰς πολλὰς ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας καὶ ἴδρυσεν ἐν Θεσσαλονίκῃ διδασκαλεῖον ἀρρένων, ὅπως σὺν τῷ ὑπάρχοντι ὑποδιδασκαλείῳ ἐπαρκέσῃ προσωρινῶς εἰς τὰς ταπικὰς ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδεύσεως, προέβη γέρονταν ἐν λόγῳ ἀγκυρῶν εἰς τὴν σύστασιν γυμνασίων, πολλῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τινῶν δημοσίων ἐμπορικῶν σχολῶν.

Γλώσσα. — Ἡ παροδικὴ ἐπιμειζίκ, ἡ ἐπελθοῦσα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων Μακεδόνων, τῶν πρώτων κατόικων τῆς γέροντος, καὶ τῶν κατὰ διαφόρους περιοίδους ἐπιδραμόντων αὐτὴν ἀγρίων βραχάρων φύλων, Γότθων, Ούννων, Ὀστρογότθων, Ἀβάρων, Βουλγάρων καὶ Σκανδιών, καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς βυζαντινῆς κυτορρατορίας διὰ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως μικροτάτων δουλείας συνετέλεστην ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὴν παραφθορὰν τῆς γλώσσης, ιδίως εἰς τὴν βορειότερην τμήματα τῆς Μακεδονίκης, ὥστε κατηγτησεν αὕτη νὰ μη εἶναι οὔτε ἑλληνική, οὔτε βούλγαρική, οὔτε σλαβική, οὔτε τουρκική, ἀλλὰ κακοδίηλον συγονθύλευμα ἐξ ὅλων τούτων.

Τὸ γλωσσικὸν λοιπὸν τοῦτο κράμα παρήγαγε μέχρι τοῦδε τὴν ἑλληνοσλαυόφωνον διάλεκτον.

Κατὰ τὴν νότιον θυμαὶ καὶ ἀντολικὴν Μακεδονίκην, ἐπίσημος καὶ ἐπικράτεστέρος γλώσσας, εὑρύτατα διαδεδομένη καὶ παρὸ τοῖς ζένοις ἀκόμη ἀνεξιχέτως πανταχοῦ εἰς τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις εἶναι ἡ ἑλληνική γλώσσα καὶ μόνον ποὺ καὶ που εἰς τὴν ὑπαιθρὸν γέροντος ὅμιλοι εἴται ἡ ἑλληνοσλαυόφωνος διάλεκτος.

Διοικητικὴ διαιρεσίς.

Ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία διαιρεῖται εἰς πέντε νομούς.

1) Θεσσαλονίκης, 2) Κοζάρης, 3) Φλωρίνης, 4) Σερρῶν καὶ 5) Δράμας.

Ὕποδεικέρεσεις. — 1) Ὁ νομὸς **Θεσσαλονίκης** ὑποδιαιρεῖται εἰς ἑπτά ὑποδιοικήσεις (ἐπαρχίας), α'') Θεσσαλονίκης, εἰς ἥν ὑπάγονται κι τέως ὑποδιοικήσεις Αίγκαρδος καὶ Λαγκαδά, β'') Βερ-

ζοίας, γ') Ἐδέσσης, δ') Γενυτιῶν, ε') Κίλκις, τ') Χαλκιδικῆς καὶ
ζ') Νοτίων (Καρπάχόθεας).

‘Ο νομὸς **Κοζάνης** ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ὑποδιοικήσεις: α') Κοζάνης, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ αἱ τέως ὑποδιοικήσεις Σερβίων καὶ Καϊλαρίων καὶ β') Γρεβενῶν εἰς ἣν ὑπάγεται ἡ τέως ὑποδιοικήσις Ἀγκελίτης καὶ τὰ τέως εἰς τὴν ὑποδιοικήσιν Ἐλασσῶνος ὑπαγόμενα χωρία Δεσκάτη, Άγιος Γεώργιος, Σέλισμα, Ηφαστεύη, Πλακιά, Τσούκκα, Λουτρός, Κοκνιά, Πιτσούγκια καὶ Μπεσεριτσά.

3) Ο νομὸς **πλωτρένης** ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσερας ὑποδιαιρέσεις, ωντας
χ' αὐτοῦ Σερρῶν, β') Ζίζην, γ') Σιδηροκάστρου καὶ δ') Νυγάτης.

‘Ο νομός Δράμας ὑποδικείται εἰς τέσσαρας ὑποδιοικήσεις
χ') Δράμας, β') Καρβάλλας, εἰς ἣν ὑπάγεται ἡ τέως ὑποδιοικητικής
Θάσου, γ') Προαστίου καὶ δ') Νέστου (Σχεῖη Σκυριπάν).

Νομὸς Θεσσαλονίκης.

“Ορεα. Θέσεις. — Ο νομός Θεσσαλονίκης κατέχει τὸ μέγιστον και μέσον μέρος τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Χαλκιδικῆς γεωγραφίας.

Φυσικῶς περιορίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ ὄρους Κερκίνης (Μπέλες), ΒΔ. ὑπὸ τοῦ ὄρους Βόρα (Νίτσε), ΝΔ. ὑπὸ τῶν ὄρεων Ὁλύμπου, Πιέρου καὶ Βερμίου καὶ Ν. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

ΠΙΛΗΘΥΣΜΑΣ. - Ό πληθυσμός του νομού Θεσσαλονίκης ανέρχεται σε 506,600 κατοίκους.

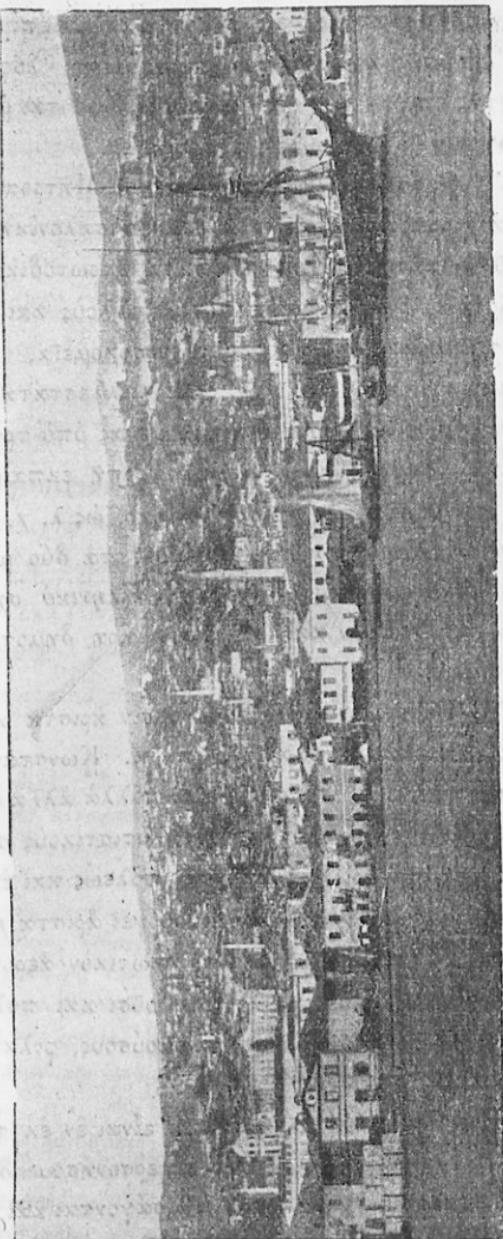
Διοικητική διαίρεσις. — Ο νομός Θεσσαλονίκης υποδιαιρείται εις ἑπτὰ διοικήσεις: α') Θεσσαλονίκης, εἰς τὴν ὑπέρθινταν καὶ τέως ὑποδιοικήσεις Αιγαίας περιοχῆς καὶ Ληγκαδᾶ, β') Βερροίας, γ') Εδέσσης, δ') Γεριτσῶν, ε') Κιλκίς, σ') Νοτίων (Κυρραζόβους) καὶ ζ') Χαλκιδικῆς.

4) Η ἐπαρχία Θεσσαλονίκης κατέχει ἀπάσαν την πρώτη
βορειότερη περιοχή του Θερμαϊκού κόλπου. Πόλεις Θεσσαλονίκη (158,
000 κατ.)¹ πρωτ. τῆς ἐπαρχ. τοῦ νομοῦ καὶ ἀπόστης τῆς Μακεδονίκης
κειμένη εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ πλησίον τῆς ἀρ-

1) Τὸ γῆς περίπου τούτων εἶναι Ἰσραηλῖται· ἐν Ἰουδαίᾳ ἐριγένεται.

γχίας πόλεως Θέρ-
μης, εξ ἡς καὶ δ
κόλπος ἐκλήθη
Θεσμαῖς, ἀνέρ-
γεται ἀπὸ τῆς θι-
λάσσης ἀμφιθεα-
τρικῶς πρὸς τὰς
ὑπαρείας τῶν πέ-
ριξ λόφων (δυτικούς
πρόποδας τοῦ Κίσ-
σου ἢ Χορτιάτου),
ἐκτίσθη τῷ 315
π.Χ. ἐπὶ Κασσάν-
δρου, μίοῦ τοῦ Ἀν-
τιπάτρου, ὀνομα-
σθεῖσῃ Θεσσαλο-
νίκη ἐκ τοῦ ὄγόμη-
τος τῆς γυναικὸς
κύτου Θεσσαλονί-
κης, θυγατρὸς τοῦ
Φιλίππου καὶ ἀ-
δελφῆς τοῦ Μ. Ἀ-
λεξάνδρου. Ἐχρη-
σίμευσε δὲ τῷ
1224 καὶ ὡς ἔδρα
τῆς ἑλληνικῆς κύ-
τοκρατορίας.

Ἡ παλαιὰ πό-
λις τῆς Θεσσαλο-
νίκης ἔχει σχῆμα
τριεδόντετραπλεύ-
ρου, περιβάλλεται
πανταχούθεν ὑπὸ
τείχους, ἥ πρὸς τὴν
παραλίαν πλευρὰ

"Αποψις τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

αὐτῆς κακτεδαφισθεῖσα πού τινος γρόνου ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς προκυμαίας κρηπιδώματος, οὐδη δὲ ἡ νέα πόλις προεκτείνεται ὅλοις ἐπὸς ἀνατολᾶς εἰς σχῆμα μᾶλλον ἐπίμηκες.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου λόφου, ὅψις 120 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὑψοῦται μικρὸν φρούριον **Ἐπαναπύργειον** (Γενί-κουλε) ακλούμενον.

Ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου, τοῦ ἀρχιερέων, τοῦ νομάρχου Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Ζοῦ στρατιωτικοῦ σώματος. Ἐχει ἐφετεῖον, πρωτοδικεῖον κλπ. λαμπρότατα δημόσια κτίρια, διοικητήριον, πολλοὺς καὶ εὐρυχώρους στρατῶνας, στρατιωτικὰ καὶ κοινοτικὰ νοσοκομεῖα, ἑλληνικὸν (Θεαγένειον) διθωμανικὸν καὶ ἔδρατον, περικαλλεστάτας ἴδιωτικὰς οἰκοδομάς, πολλὰς εὐθείας ὁδοὺς διασχίζουμένας ὑπὸ τροχιοδρόμων, ἀφθονα καὶ ὑγιεινὰ ὄδατα. Ἐχει μεγαλοπρεπὴ ἐκπαιδευτήρια τιμῶντα τὴν ἑλλ. κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς λ. γ. τὸ Παπάφειον δραφαντροφεῖον, Χαρίσειον γηροκομεῖον, τὰ δύο μεγάλα ἀρρένων καὶ θηλέων οἰκοτροφεῖα, γυμνάσιον, ἑλληνικὸν σχολεῖα, διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ πολλὰ πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ λειτουργοῦσιν ἀρισταὶ καὶ δύο ἑλληνικαὶ ἴδιωτικαὶ ἐμπορικαὶ σχολαὶ τῶν κ. κ. Κωνσταντινίδου καὶ Νούκα ὡς καὶ μία γαλλικὴ τοιαύτη καὶ πολλὰ ἄλλα ζένα σχολεῖα τὰ πλεστα τούτων ἐπιδιώκοντα προσηλυτιστικοὺς σκοπούς (Ιταλικὰ κλπ.). Εἰς ἀπόστασιν τριώρον ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἐν τῇ εὐρείᾳ πεδιάδι τῆς Καλαμαριᾶς ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ ἀριστα μεγάλη γεωργικὴ σχολὴ (Θεσσαλονίκη) καὶ μέγα στρατιωτικὸν ἀεροπορικὸν κέντρον.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ λειτουργοῦσι καὶ πολλοὶ σύλλογοι καὶ διάφοροι σωματεῖα σκοποῦντα φιλομούσους, φιλονηθωπικούς καὶ ἐν γένει κοινωφελεῖς σκοπούς.

Ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἐν τῷ μεγαλυτέρῳ ἐμπορικῷ κέντρῳ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου διὰ τοῦ εὐρυχώρου καὶ ἀσφαλεστάτου λιμένος αὐτῆς εἰσάγονται καὶ ἔξαγονται ὅχι μόνον τὰ πκυτοειδῆ προϊόντα τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ τῶν Βρετανικῶν ἀκόμη αὐτῇ γωρῶν, Σερβίκας κτλ.

Ἐν τῇ πόλει Θεσσαλονίκης εὑρονται διάφορα ἀρχαῖα μνη-

ιασέα. Ο ναὸς τῆς Θεομαίας Ἀφροδίτης μεταποιήθεις εἰς ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας Παρασκευῆς καὶ εἰς τζαμίον. Εἶναι κάλλιστον μηδημεῖον ἰωνικοῦ δύναμοῦ ἐρειδόμενον ἐπὶ 12 κιόνων. Η θριαμβευτικὴ ἀψίς ὑδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τοῦ αὐτοκράτορος Γελερίου κατὰ τὸν Περσῶν ἐν ἔτει 297—311. Ο ναὸς τῶν Καβελών κείμενος ἐγγὺς καὶ πρὸς ἄκρον τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος. Ἐπὶ Ρωμαϊκορτίκῃ μετεβλήθη εἰς ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ μετέπειτα εἰς τουρκικὸν τέμενος.

Η ἐπὶ Ιουστινιανοῦ (527—569) οἰκοδομηθεῖσα ἐκκλησία τῆς ἀγίας Σοφίας, ἀρχαίκη Μητρόπολις, εἴναι τοῦ αὐτοῦ ἡριμοῦ μὲτα τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοικύτην, μικροτέρᾳ ὅμῳς κατὰ τὸ τρίτον. Ο θύλας αὐτῆς κοσμεῖται διὰ ψηριδωτῶν παριστάντων τοὺς 12 Ἀπόστολους. Καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη εἶχε μεταβλῆθη εἰς τζαμίον.

Ο ναὸς τοῦ ἀγίου Δημητρίου ἔχων διπλῆν σειρὰν κιόνων καὶ λορδὸν λαχμπροτάτης βυζαντινῆς τέχνης καὶ οὗτος εἶχε μεταβλῆθη εἰς τζαμίον. Ο κυλινδροειδὴς λευκὸς Πύργος (Πιάτσ-Κουλέ).

Απασκοὶ καὶ ἀγωτέρω ἐκκλησίαι ἥμικ τῷ καταλήψει τῆς ὠρείας πόλεως Θεσσαλονίκης καθηγιασθεῖσκι ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Αθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης παρεδόθησκαν εἰς ίερὸν προσκύνημα τῶν δροδόξων γριστικῶν.

Η πόλις **Θεσσαλονίκη** μετὰ τοῦ λογυροῦ φρουρίου Καραμπούρον παρεδόθη εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ **Κωνσταντίνον**, διάδοχον τότε καὶ γῆν ἐρδοῦν καὶ δαφνοστεφῆ βασιλέα ἡμᾶς, τὴν ἐσπέραν τῆς 26 Οκτωβρίου 1912, ἐπέτειον ἐοστὴν τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως **μεγαλούμαρτυρος Δημητρίου**, μεθ' ὅλης τῆς ἐν αὐτῇ πολυαριθμοῦ τουρκικῆς φρουρᾶς ἀπειρίας ὅπλων, πυροβόλων καὶ παντός εἰδους πολεμεροδίων. Ανατυχῶς τὴν ζαράν καὶ τὴν ἀγαλλίασιν, ἡ δύνατος διεγύθη εἰς τὴν ψυχήν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ἀλευθέρων καὶ δούλων, ἐπὶ τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς εὐδαίμονος αὐτῆς πρωτευούσης τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς καταλήψεως αὐτῆς ἦλθε νὰ σημάσῃ καὶ γὰρ δηλητηριάσῃ ἡ αἰσχρὰ παραπονδία τῶν τότε συμμάχων μας Βουλγάρων.

Μία μεραρχία βιονταρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Θεοδωρώφ προκωροῦσα διὰ τὰ εἰσέλθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀκωλύτως μετὰ τὴν ἡτταν τῶν Τούρκων εἰς Γενιτσαὶ καὶ μὴ προφθάσασα, δι' ἀπάτης καὶ ἐπὶ τῇ προφάσει διὰ ἔχει ἀγάγην ἀναπάνεσσας εἰσῆλθε καὶ αὐτὴ εἰς τὴν πόλιν καὶ δεν ἐβράδυνε νὰ δηλώσῃ ποιοῖ ἡσαν οἱ ακοποὶ της. Ή εἰνοδός της καὶ ἡ παραμορή της ἐν Θεσσαλονίκῃ πολλὰ τὰ λυπηρὰ ἐποξενησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ λυπηρότερον δεξ ὅλων, ἂν μὴ ἐξετέλεσε, πάγιας ὅμως παρασκεύασε καὶ τὸν τραγικὸν ἐκείνον δάνατον τοῦ ἀειμνήστου ἡμῶν

Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α', δοτις ἐπέπλωτο ἐσαιὶ νὰ μείνῃ φρουρὸς ἐκεῖ
τῶν κτήσεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ δογατοῦ Του.

Ἐτεραι κωμοπόλεις ἀγάπουσαι εἰς τὴν περιφέσειν τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης εἶναι αἱ ἔξηται.

Ἄσβεστοχώριον ἡ Νεοχώρι (4,800 κατ.), κείμενον Α. τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπέχον αὐτῆς $1\frac{1}{2}$ ὥραν. Καποντζῆδες (2,330 κατ.). Χορταρίης (2,000 κατ.). Βασιλικὰ (2,400 κατ.) κωμόπολις κείμενη ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Κίσσου καὶ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἀγθεμούντος ποταμοῦ (Βασιλικιωτίκου).

Ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Βασιλικῶν, ἐπαναστατησάντων κατὰ τῶν Ιερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ἀλλοι μὲν ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλοι δὲ ἐξηγηδραποδίσθησαν, πυρποληθείσης καὶ τῆς κωμοπόλεως αὐτῶν.

Ἐπανωμή (3,000 κατ.), κείμενη γοτίως τοῦ Αἰναίου ἀκρωτηρίου οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιεργίαν τοῦ βάρυμβακος. Μπάλτοα (2,350 κατ.) πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης κείμενη καὶ τρίφρον ἀπέχουσα, γρηγοριοποιηθείσα ως ἔδρα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατηγείου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου.

Παρὸ τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ Ἀξιοῦ καὶ παρὰ τὸ σγηματιζόμενον ὑπαύτου λέλτα κεῖται ἡ γεωργικὴ κωμόπολις Κουλακιά (3,300 κατ.), ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Καμπανίας. Ὄλιγον βορειότερον κεῖται ἡ κάμψη Καβακλῆ πληνιέστατη τῆς ὁποίας εἶναι ἡ μεγάλη γέφυρη τοῦ Ἀξιοῦ καὶ ὁ διεθνῆς σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Τοφίν.

Κατερīνα (7,000 κ.) κείμενη ΒΔ. τῶν ἀκρων ἀνυψώσεων τοῦ Ὁλύμπου, πρωτ. τῆς τέως ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ὑπαχθείσης ἦδη εἰς τὴν ὑποδιοικησιν Θεσσαλονίκης ἀπέχουσα ἐπὶ ὥραν τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Σκάλα Κατερίνης, ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Κίτρους κωμόπολις γεωργική διεργομένης μετ' ὀλίγον ἐκεῖθεν τῆς γραμμῆς τοῦ διεθνοῦς σιδηροδρόμου θέλει ταχέως μεγαλυνθῆ καὶ προσθεθεί. Λιγκαρδον (5,350 κ.). Λεπτοκαρνά (1,200κ.) κωμοπόλεις ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Ὁλύμπου κείμεναι. Κίτρος (500 κ.) κώμη παρὰ τὴν ἀρχαίκην Πύδναν, ἀξιοσημείωτος ἐνεκκ τῆς γενομένης μάχης τῷ 168 π. Χ. μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ρωμαίων Αἰμιλίου Ηραλίου καὶ τοῦ Ηερσέως, Βασιλέως τῆς Μακεδονίκης, καθ' ἡν δ τελευτῶντος, ἡττήθη ὀλοσγερᾶς.

Λαγκαδᾶς (2,500 π.) κωμόπολις ἀρχαικῶς τῆς λίμνης τοῦ ἄγιου Βασιλείου κειμένη, πρωτ. τῆς τέως ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ὑπαγγείσης καὶ ταύτης εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς μικρὸν ἀπόστασιν ταύτης εὑρίσκονται κὶ θερμοπηγαὶ Λίται· Λαγκαδᾶς γωρίον εἰς θέσιν ὅχυρωτάτην, ὁνομαστὸν διὰ τὴν κύτθι λαμπρὰν νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων.

2. Ὑποδιοίκησις Βερροίας.

Ἡ ὑποδιοίκησις Βερροίκης ἐκτείνεται πρὸς Β. τῆς περιφερείας τῆς Κατερίνης. Πρωτ. *Βέρροια*¹⁾ (13,800 π.) πόλις κειμένη ἐπὶ τοποθεσίας καταφύτου καὶ καταρρύτου, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Βερροίκης, πρωτοδικείου, εἰρηνοδικείου καὶ ὑποδιοικητοῦ. Συγδέεται σιδηροδρομικῶς ἀφ' ἐνὸς μὲν μετὰ τοῦ Μοναστηρίου ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέγει 68 χιλιόμετρον. Ἐν Βερροίκη ἐκήρυξε τὸ Εὐχαριστήριον (56—59 μ.Χ.) ὁ Απόστολος Παύλος. Ἐν τῇ ἐκεῖ μονῇ τοῦ ἄγ. Ἀντωνίου εὑρίσκεται ἡ ἀγία κάρρος κύτου.

Τὰ λεπτοφυὴ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ μάλλινα, τὰ βυσσινεράκια καὶ λινὰ οἰκιακῆς βιομηχανίας εἶναι περιζήτητα.

Προχωρῶν τις διὰ τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς Β. εἰς ἀπόστασιν 14 χιλιομέτρων περίπου φθάνει εἰς τὴν ἡρωικὴν πόλιν *Νάουσαν* ἢ *Νάουσταν* (9,700 π.) κειμένην ἐπὶ γραφικοῦ δροπεδίου.

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, τινὲς ὅμως καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν μαλλίνων καὶ μεταξίνων ὑφασμάτων. Ἐν Ναούσῃ ὑπάρχουσι 3 νηματουργεῖα καὶ ἐν ὑραντήριον (σικηρακίων κυρίως), ἐν ὅλῳ ὅκτω ἐργοστάσια, καὶ 40—50 μικροὶ καὶ μεγάλοι μύλοι ἀλεύρων καὶ ἐκθίψεως σησάμου.

Ἡ πέριξ τῆς πόλεως Ναούστης γάρ οὐφθονεῖ εἰς πλουσίου βλάστησιν καὶ παράγει διάφοροι προϊόντα καὶ τὸν πεφημισμένον οἶνον τῆς Ναούστης.

Τόσον ἐν Ναούσῃ, ὃσον καὶ εἰς τὴν κάτωθεν κύτης κειμένην πεδιάδα, ὑπάρχει μεγάλη ἀφθονία ὑδάτων προερχομένη ἐκ πηγῶν

1) Ἡ πόλις Βέρροια κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν 17 Οκτωβρίου 1912.

χειμένων ἐπὶ τῶν ὑπερθεν καὶ πινῶν δλίγον κάτωθεν τῆς πόλεως λόφων τοῦ Βερμίου ὅρους, ὑπὸ τῶν κυλισμένων δὲ τούτων ὑδάτων σχηματίζονται γραφικώτατοι καταρράκται.

Ἡ ἡρωικὴ πόλις τῆς Ναούσης κατὰ τὸν ἵερὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξιρησίας ἀγῶνα (1821) ἐπαναστατήσασα ὑπέστη πολλὰ τὰ δεινὰ παραδοθεῖσα ὑπὸ τῶν κυριευσάρτων αὐτῆν Τούρκων εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν οἰδηρον, οὔτινες, ἀφοῦ κατέσφαξαν τὸ πλειστον τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀπῆγαν καὶ πολλὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς αἰχμαλωσίαν.

Ἡ Νάονσα κατὰ τὸν τελευταῖον ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα κατελήφθη αὐθῆμερὸν μετὰ τῆς Βερροίας ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1912, δέοντος ὅμως ποὺς τιμὴν τῷρ γενναῖον αὐτῆς καιοίκων νὰ σημειωθῇ ὅτι μόλις οὕτοι ἐπληροφορηθῆσαν τὴν προσέγγισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ δέν ἔσχον τὴν ὑπομονὴν νὰ ἀναμείνωνται τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως τον ὑπὸ τούτου, ἀλλ᾽ ἀμέσως καταλύοντες τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς ἐκήρυξαν τὴν μετὰ τῆς Ἐλλάδος ἔνωσιν.

3. "Υποδιοίκησις" Εδέσσης.

Ἡ ὑποδιοίκησις, Εδέσσης (Βοδενῶν) κατέβει τὸ ΒΔ. μέρος τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Πρωτ. "Εδέσσα (Βοδενάχ) (8,800 z.), πρωτεύουσά ποτε τοῦ μηκεδονικοῦ κράτους, κείται ἐπὶ τοῦ ὁροπεδίου τοῦ δυσώδους ὅρους Βόρα (Νίτσε) παρὰ τὸ μεσημβρινὸν στόμιον τῆς κλειστορείκης τοῦ Βερμίου ὅρους, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ ἀμυξεῖτος Θεσσαλονίκης—Μονκατηρίου. Εἶναι ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Βοδενῶν, ὑποδιοικητοῦ, εἰρηνοδίκου.

Ἡ τοποθεσία¹⁾ τῆς πόλεως Εδέσσης εἶναι ἡ θαυμασιωτέρη²⁾ καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν γερσόνησον, δικρούεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βόδα, διτις ἀρδεύει διὰ τῶν δικυγῶν κύτουν ὑδάτων τοὺς θαλαρροὺς κάπους καὶ λειμῶνάς της. Τὰ ὑδάτα τοῦ ποταμοῦ Βόδα καταπίπτοντα ἐξ ὄψους 70 μέτρων σχηματίζουσιν ἐξ μεγάλους καταρράκτας, τοὺς δύοις εἰς ἐρχόμενοι ἐν Θεσσαλονίκης βλέπουσι μυκρούτερην κατέρργωνται ἀπὸ τὸ ὅρος ὡς ἀργυροῦτεν ταῖνίκι.

Ἡ ἀποψίς δὲ ἀπὸ τῆς ἐξαιτίας καὶ γραφικῆς θέσεως τῆς πόλεως

1) Κατά τινας μάθον εἰς τὴν λαμπρὰν καὶ φραστάτην ταύτην τοποθεσίαν ὑπῆρχον οἱ ὄνομαστοι κῆποι τοῦ βασιλέως Mida.

τεύτης, τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ θέρικ τῆς ἐκτεινομένης ἀπεράντου μυκηδονικῆς πεδιάδος μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Θερμικοῦ αὐλπου, εἶναι μεγάλωπρος πεστάτη.

Η "Εδεσσα, ἵνα τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο καὶ Αἰγαί, κατὰ τὸν θον αἰῶνα κατεκήθη ἐπὶ τῶν ἀγρών ἐπιδραμόντων Βουλγάρων, οἵτινες κατώρθωσαν διὰ φρεσκιῶν βασανιστηρίων τὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τὸν περισσοτέρους τῶν κατοίκων τὴν γλώσσαν των. Ἐκπλήσσεται δὲ ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν πόλιν ταύτην σήμερον εὐρισκόμενος ἐγώπιον ἀνθρώπων μεστῶν ἔω. πνικῶν φροντιμάτων, δυσινχῶς δημιούργων βουλγαροφάνων.

"Η πόλις τῆς Ἐδεσσῆς καταφανῶς είναι σπουδαιοτάτη, ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ιστορίας καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διετέλεσε μία τῶν λαζαροτέρων θέσεων τοῦ κράτους, ἀντιστᾶσα ἐπιτυχῶς ἐναρτίων τῶν ἡγετοικῶν πολλῶν καὶ διαφόρων βαρβαρικῶν φύλων. Καὶ κατὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ μικρὸν ἡρωικῶς ἥγανθισθη ἀλωθεῖσα ἐπὶ τέλους δι· αἰσχρᾶς προδοσίας.

Κατὰ τὴν τελευταῖαν δεκαετίαν αἱ ἐκ Βουλγαρίας ἐκπεμπόμεναι ληστρικαὶ δεῖδαι πόδις ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας ἐνεργοῦσαι ἐπὶ προδιαγεγραμμένου στρατηγικοῦ σχεδίου εἴχον ἐκπιμήπει καὶ ἐπωφεληθῆ ἐκ τῆς σπουδαιοτάτης καὶ ἐπικατέσθετος θέσεως τῆς δροσειρᾶς τοῦ Βόρα καὶ τῶν ἄλλων δροσοιχιῶν μέχρι τῶν Μογγρενῶν καὶ τοῦ "Αξιοῦ καὶ εἴχον καταστήσει τὴν περιφέρουσαν τῆς Ἐδεσσῆς κέντρον καὶ δρμητήγιον τῶν ἐπιδρομῶν των ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ δυτικῇ Μακεδονίᾳ.

"Η τοποθεσία καὶ τὰ διάφορα φυσικὰ πλεονεκτήματα τῆς πόλεως Ἐδεσσῆς, ὅφενα δεῖται, θυλεροὶ καὶ ἕξικον ὥρκιστητος κῆποι, μεγαλοπρεπεῖς καταρράκται, γραφικώταται τοποθεσίαι, προσορίζουσι ταῦτην διὰ μέγχ βιομηχανικὸν κέντρον. Ἡδη λειτουργοῦσιν ἀριστεῖ ἐν αὐτῇ τέσσερα μεγάλα ἐργοστάται, τρία γηματρευργίας καὶ μοναδικὴν δωματιοποιίας, ἐν κατασκευῇ δὲ εὑρίσκεται καὶ ἐργοστάσιον τανίνης.

"Ἐτεροι κωμοπόλεις σημαντικοὶ εἶναι τὸ Βλάδοβον (1,000 z.) πρὸς Δ. τῆς Ἐδεσσῆς, 1½ ὥραν ἀπέχον κατέτης. Ἐν Βλαδόβῳ ὑπάρχει μέγχις καταρράκτης, οὗ ἡ κινητήριος δύναμις ὑπολογίζεται εἰς ἑξ χιλιάδας ἵππων, δύναται δὲ γρηγοριοποιούμενος καταλλήλως νὰ ἀλεκτροφωτίσῃ πολλὰς καὶ εἰς μεγάλης ἀποστάσεις κειμένης μακεδονικὰς πόλεις.

"Οστροβον (1,500 z.), κωμόπολις κειμένη ΒΑ. τῆς ὁμωνύμου λίμνης καὶ ἀπέγουσκ τοῦ Βλαδόβου περὶ τὰς 2½ ὥρας· παρὰ τὴν κωμόπολιν ταύτην διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης — Ἐδεσσῆς.

4. Ὑποδιοίκησις Γενιτσῶν.

Ἡ Ὑποδιοίκησις Γενιτσῶν ἐκτείνεται ἀνατολικῶς τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ, περιορίζεται ΒΔ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης, Δ. ὑπὸ τῆς Βερροίας καὶ πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

Πρωτ. Γενιτοὰ (Νέα Πέλλα) 7,167 χ., ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν μεσημβριῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Πατίου καὶ ἀρτικῶς τῆς Λουδίας λίμνης ἀπέχει περὶ τὰς 8 ὥρας τῆς Θεσσαλονίκης. Θεωρεῖται ὡς ἴερά πόλις τῶν Τούρκων, διότι ἐγ αὐτῇ κεῖται ὁ τάφος τοῦ περιωνύμου αὐτῶν στρατάρχου Γαζῆ Ἀχμέτ Ἐβρενός τοῦ πρώτου ἐξ Ἀσίας ἐπελθόντος εἰς Μακεδονίαν Τούρκου στρατηλάτου καὶ εἰς Γενιτσᾶ ἐγκαταστάντος, ὡς καὶ τὰ μεταφερθέντα ἐκ Ναμύσου ὅστη τοῦ σοφοῦ διδασκάλου των Σέχ-Λεαῆ.

Ἡ πόλις τῷ Γενιτσῶν ἡλιόθη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ διήμερον πεισματωδεοτάτην καὶ αἷματηροτάτην μάχην, γενομένην κατὰ πολιαρθρίου τανακικῆς στρατιᾶς νεοαφιχθείσης ἐκ Σερρῶν καὶ διχωθείσης ἐκεῖ μὲν τὸν σκοπὸν τὰ ἀνακόρη τὴν προέλασιν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ τουρκικὸς στρατὸς ἡττηθεὶς δόλοσχερῶς κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἀπονυτεύθη καὶ ἐγκαταλείψας τὰ πυροβόλα τον καὶ ἀπειρίαν παντοδαποῦ ἴλικοῦ κατέφυγεν εἰς Θεσσαλονίκην.

Ως ἀποτέλεσμα τῆς καταστρεπτικῆς ἡττῆς τῶν Τούρκων εἰς Γενιτσᾶ ἐπηκολούθησεν ἡ παράδοσις τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

Πρὸς ἀνατολὰς τῶν Γενιτσῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας κείνται τὰ ἔρείπια τῆς Πέλλης, γῦν μικρὸν χωρίον ἄγιοι Ἀπόστολοι, τῆς πάλι καὶ πρωτευούσης τῶν Μακεδόνων βασιλέων.

Ἄξιολογάτεραι γεωργικαὶ κῶμοι ἐγκατεσπαρμέναι ἐπὶ τῶν μεσημβριῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Πατίου εἶναι ἡ Γουμένιτσα (3,400 χ.), ὃνομαστὴ διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς παραγωγὴν ἐξαιρέτου σιγου, ἡ Τσερναρέκα (800 χ.), ἡ Μπαροβίτσα (900 χ.) καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Ἡ πεδιάς τοῦ Λουδία κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους διέτρεψε μέγιστα ἵπποφορεῖσι, τὰ ὥποικα ἐκ τῶν τετρακισμύριων (40,000) φορβάδων τῆς παρεῖχεν εἰς τοὺς Μακεδόνας τὸ πεφημισμένον Ἰππικὸν τῶν Ἐταίρων.

5. Ὑποδιοίκησις Κιλνίς.

Ἡ ὑποδιοίκησις Κελκές ἐκτείνεται βορείως τῆς ὑποδιοίκησεως Θεσσαλονίκης, δυτικῶς τῆς Μογλενίκης καὶ ἀνατ. τοῦ ὄρους Κερκίνης (Μπέλες).

Πληθυσμός. — 30,700 κατ. γεωργοί.

Πόλεις. — Νέα Σιρώμνια (Κιλκίς) 1,600 κ. πολίχην γεωργική έδρα του έπισκοπού Πολυκυνῆς, υποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου καὶ πολλαὶ ἄλλαι καθηματικούς.

Η μάχη τοῦ Κιλκίς είναι ἐν τῷ λαμπροτέρων παραδειγμάτων κεφανυροβόλου ἐπιμέσεως ἐξ δοσῶν ἀγαφέρει ἡ παρκόσμιος στρατιωτικὴ ἴστορία. Ὁ δαφνοστεφῆς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἀν καὶ διεκρίθη κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον ὡς ἁγδαίως προελαύνων, κατὰ τὸν ἐλληνοβουλγαρικὸν ὑπελέβαλεν ἕαυτὸν καὶ ἀνεδείχθη ὑπέρτερος πάσης ἀνθρωπίνης προσδοκίας.

Ἐντὸς 29 καὶ μόνον ὡρῶν ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε διὰ τῆς λόγχης τοῖς ὀχυρᾶς θέσεις διήνυσεν ἀπόστασιν 45 χιλιομέτρων βυθιζόμενος μέχρις ὀσφύος εἰς πέντε χιλιομέτρων ἐλάδη ἔκτασιν. Φθάσας δὲ ἐμπροσθετεν τοῦ φύσει ὀχυροῦ τηγάνου τῆς πεδιάδος καὶ τῷν ἱόφων τῆς περιφερείας τοῦ Κιλκίς, ἐπὶ τῷ ὅποιων οἱ Βούλγαροι τυχθημερὸν ἐφραζόμενοι εἶχον κατασκευάσει πολλὰ καὶ μεγάλα ὀχυρώματα, κατώρθωσε μετὰ τριήμερον (19—21 Ιουνίου 1913) πολύνεκρον ἀγῶνα, καθ' δοσον οἱ Βούλγαροι εἶχον επισημάνει ἀπάσας τὰς πέριξ θέσεις, γὰρ κνημένου τὸ ὠχυρούμενὸν στρατόπεδον τοῦ Κιλκίς καὶ τὰ διασκορπίου καὶ καταδιώξῃ ὑπὲρ τὰς 45,000 Βούλγαρων.

Οὐ θίαμψος τῷν ἐλληνικῷν ὄπλῳν κατὰ τὴν τριήμερον μάχην ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κιλκίς—Λαζαρᾶ δικαίως κατέληξε καὶ ἐθάμψωσε τοὺς στρατιωτικὸν κύκλους τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἐπιτιθέμενοι Ἐλληνες δὲν ἤσαν πεισθεῖσι τῷν ἀμυνομένων Βούλγαρον καὶ ἐπιτιθέμενοι ἔβαινον ἀκάλυπτοι ἐπὶ πραγοῦς βάθους 4 χιλιομέτρων περίπου ἐν φοί οἱ Βούλγαροι ἀπὸ ὀχυρωμάτων τελείων ἔβαλλον ἐν τοῦ ἀσφαλοῦς.

Ἐξ ἄλλου ὁ μὲν θουλγαρικὸς στρατὸς ἐπὶ τὴν ἐγνυμάζετο καὶ κατηρτίζετο καὶ ἐθισθεῖτο εἰς τῷν τελειοτέρων στρατῶν, ἐν φοί ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς δὲν ἦτο ἄλλο οὐ η εἰς λαδὸς φρονηματίας ἐγδιασμένος μὲν ὀλιγοχρόνων μόνον στρατωτικῷν πρόπαιδενον, εἶχεν δικαῖος ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐξαίρετον καὶ μοραδικὸν πλεονέκτημα· εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς μέγαν στρατηγὸν καὶ ὄπλον ἀπρόσαμάχητον τὴν ἐλληνικὴν ψυχὴν τοῦ ἔνθους ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς καὶ οἰστοηλατούμενος ἀπὸ τὰ εὐγενέστερα ἰδεώδη τῆς φιλοπαιτιάς ὡς λαϊκ. αἴκινοι λεκτικῶν ὡρμησε κατὰ τοῦ αἰσχροῦ καὶ προσωπικού ἐχθροῦ τοῦ καὶ ὡς κυκλῶν διεσκόρπισε καὶ ἀποσυνέθεσε τὰς στρατιὰς αὐτοῦ· ἵδον τὸ μυδτήσιον τῆς νίκης τοῦ καὶ τῷν θριάμβων τοῦ, οἱ δοιοὶ τόσον κατέπληξαν σύμπαντα τὸν κόσμον καὶ πρὸ πάντων τοὺς στρατιωτικὸν κύκλους τῆς Εὐρώπης.

6. Υποδιοίκησις Νοτίων (Καρατζέθης).

Η υποδιοίκησις τῶν **Νοτίων** (Καρατζέθης) ἐκτείνεται ΒΑ. τῆς Εδεστῆς καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ δμωνύμου λεκχυνοπεδίου, τὸ ὄποιον κείται βροειότερον τοῦ λεκχυνοπεδίου τῆς Θεσσαλονίκης, ἔχει περίπου 30 χιλιομέτρων μῆκος καὶ 5—12 γιλιομ. πλάτος, ἡ

πεδινή δὲ ἔκτησις αὐτοῦ ὑπερβαίνει τὸ 300 τετραγ. γιλιόμετρον.
Τὰ δρικά του εὐδαιμονος αὐτοῦ λεκχυνοπεδίου εἶναι πρὸς Β. τὸ δρος
Νίτσε, ὅπερ ἀποτελεῖ βραχίονα του Μοριχόδου, πρὸς Δ. τὸ δρος Μο-
γλενικόν Μοριχόβον, πρὸς Α. τὸ Πάκον δρος καὶ πρὸς Ν. τὸ γαμπ-
λὸν ἡρκιστειογενές ἔξογκωμακ Βοζατζί—Βουρδούν.

Η πεδιάς αὕτη πρὸ 60 περίπου ἐτῶν ἦτο ἐντελῶς ἀπορριτος
εἰς τους ξένους διότι οἱ κάτοικοι κάτης εἰς οὐδένας ἀπολύτως ἐπέτρε-
πον νὰ πατήσῃ ἐπὶ τους ἐδάφους των.

Τὸ ἔδαφος τῆς Μογλενίκης εἶναι τὸ γονιμώτατον τῆς ὅδης γο-
νιμωτάτης Μακεδονίκης, πρᾶγμα τὸ ὄποιον ἔξηγεται πῶς ἐπὶ τούτης
ἐκτάσεως εὑρίσκονται 54 κωμοπόλεις καὶ γεράκια. Πολλοὶ ἀγροὶ ἀπο-
δίδουσιν ἐντυθικά κατ' ἔτος τρεῖς ἐποδείξεις. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πεδιάς τῆς
Καρχτζόβης εἶναι τὸ ἐντκτικώτερον καλλιεργούμενον τμῆμα τῆς ὅλης
Μακεδονίκης καὶ ἀποτελεῖ οἷονεις ἀπέροντον κῆπον ἢ π' ἄκρου εἰς
ἄκρουν.

Τὸ κλέμα εἶναι πολὺ ὑγιεινὸν καὶ τὸ πηγαῖον ὄδωρο, τὸ ὄποιον,
ώς εἴπομεν ἀνιστέρω, ἀνακρίνει ἐξ ἔλυτοι θυμήτων πηγῶν, ἐκτάκτως
καλόν.

Ἐνεκκα δὲ τῆς πυκνῆς βλαστήσεως τῶν πέριξ ὁρέων καὶ τους λαμπρούς κλήμα-
τος, ὅπερ κατὰ μὲν τὸν γεμάνην εἶναι θερμὸν λόγῳ τῆς ἀποσοδήσεως τῶν ἀγέ-
μων ὑπὸ τῶν περιστοιχίζοντων αὐτὸν ὑψηλῶν ὄρέων, κατὰ δὲ τὸ θέρος δροσερὸν
ἔνεκκα τῶν ἐκ τῶν ὄρέων κατερχομένων δροσερῶν ἀνέμων, τῆς ἀφθονίας τῶν πη-
γῶν καὶ τῶν ρεόντων ὑδάτων τὸ λεκχυνοπέδιον τῆς Μογλενίκης εἶναι, ὡς εἴπομεν,
μία τῶν δρακοτέρων περιφερειῶν τῆς Μακεδονίκης καὶ δίδει τὴν εἰκόναν εἰς τὸν
ἀποσκέπτην ἀειθαλοῦς κήπου.

Πρωτ. Νότεα (3,500 κ.) κωμόπολις κειμένη Ν. τῆς Γευγελῆς,
Σούμποσκον (1,500 κ.), Καπίνιαρη (1,800 κ.) ἀπεκτην κῶμπι κεωρ-
γικά,

7. 'Υποδιοίκησις Χαλκιδικῆς.

Η ὑποδιοίκησις Χαλκιδικῆς περιλαμβάνει τὰς τέως ὀθω-
μανικὰς ὑποδιοικήσεις Κασσανδρείας καὶ ἀγίου "Ορούς.

Πληθυσμός.—(57,000 κ.) ἀμειγής ἐλληνικὸς πληθυσμός.

Η πρὸς Ν. τοῦ δρου Χαρτιάτου ἡ Κίσσου, τοῦ Τψιζώνου ἡ Χολομάντος καὶ
τῶν συνεχομένων λιμνῶν ἀγίου Βασιλείου καὶ Βόλης ἐκτεινομένη γράμμη πεταῖ-
τος Θερμαϊκοῦ ΝΔ. καὶ τοῦ Στρυμονικοῦ κάλπου ΒΑ. καταλήγουσα δικῆν τρια-

νης εἰς τρεῖς μικροτέρας χερσονήσους πρὸς τὸ Αἴγαλον καλεῖται **Χαλκιδικὴ χερσόνησος**.

Πρωτ. **Πολύγυρος** (2,500 π.), κωμόπολις παρὰ τὴν ἀρχήν. Ἀπολλωνίαν καὶ εἰς τὰς ὑπώρειάς του ὅρους Ὑψίζωνος κειμένη, ἐδόξ του Μητροπολίτου Καστανδρείας, ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου. **Άγιος Μάμας** ("Ολυμφος"), ἐν τῷ μοχῷ του κόλπου τῆς Καστανδρας κείμενος καὶ ἔχων ὑπὲρ τοὺς 500 π. **Μολυβόπυργος** (Μηκυθέρων) ἐπίνειον του Πολυγύρου.

Γαλάτιστα ("Ανθεμοῦς"), 3,500 π., ἐπὶ τῶν μεσημέρινῶν κλιτύων του ὅρους Ὁδράνου κειμένη κωμόπολις κατάρρυτος καὶ θελκτική, ἐδόξ του ἐπισκόπου **Ἄρδαμερίου**.

Λαριγκόβη (2,600 π.), κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς τὸ ζήριον "Ορος ὄδοι". **Ισβορος** ἡ Νίσερον (1,300 π.) γωρίον μεταλλοφόρον ἐπὶ τῶν ὑπώρειῶν του Χολομῶντος τρίων ἀπέχουσα τῆς προηγουμένης κώμης. **Στάγερος** ἡ Στάγειρος (ὅπου νῦν ἡ κώμη Λιράσδα) πλησίον του Ισέρου ἀποικισθεῖσα τῷ 665 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ανδρίων. Εἶναι διάσημος ὡς πατρὶς τοῦ μεγάλου φιλοσόφου **Αριστοτέλους**, ὃστις καὶ Σταγειρίτης ἐπωνομάζετο.

Ιερισσός ("Ακανθος") 2,100 π. κωμόπολις κειμένη εἰς τὸν μοχὸν του ὁμωνύμου κόλπου (**Ισιττλάρο**) καὶ ἐπὶ τοῦ στενοῦ ἴσθμου του ἐνούντος τὸν "Αθωνα πρὸς τὴν Χαλκιδικήν, μετὰ μεγάλου καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος. Τῆς κωμοπόλεως ὑπέρκειται φρούριον μεσαιωνικόν. Εἶναι ἐδόξ του ἐπισκόπου **Ιερισσοῦ** καὶ ἀγίου "Ορούς. Ολίγον ἀνωτέρῳ ἐκτείνεται ἡ μικρὸς πεδιάς **Πρόβλακας**, ἐνθικεῖναι τὸ στενότερον μέρος του ἴσθμου (2 χιλιομέτρων), τὸν ὄποιον διώρυξεν ὁ Ξέρξης ἐπεργάμενος κατὰ τῆς **Έλλαζδος**.

"Ἐν τῇ περιφέρειᾳ τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται ἄλλαι κώμαι.

Προσόντα. — Η περιφέρεια τῆς Χαλκιδικῆς ἐξάγει ἄρθρα καὶ μεταλλεύματα, ἀποστελλόμενα ἰδίως εἰς τὸ Βελγίον.

Οι κάτοικοι τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον διετήρησεν ἐν ἔχυτοις ἀκμαῖον πάντοτε τὸ ἐλληνικὸν φρόνημα καὶ τὴν

1) Χαλκιδικὴ χερσόνησος ἐκλήθη κατ' ἄλλους μὲν ἔνεκα τῶν πολλῶν ἐκ Χαλκίδος τῆς Ειδοίας ἀποικιῶν, κατ' ἄλλους δὲ ἔνεκα τῶν πολλῶν ἐκ χαλκοῦ μεταλλείων.

ελληνικήν ιδέαν. Μεταξύ δὲ τῶν πρώτων κατὰ τὸν Ιερόν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα (1821) ἀνεπέτασαν τὴν ἑλληνικὴν σημαῖαν σκληρότατα καὶ ἀπανθρώπως δοκεῖ μασάντες ὑπὸ τῶν ὅθιμκανικῶν ὀρθῶν.

Κύριον γνώμονα τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι καὶ ἡ ἄκρα φιλο-
ξενία τῶν.

"Ἄγιον" "Ορος.

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ὑποδιοικήσεως τῆς Χαλκιδικῆς ὑπά-
γεται καὶ ἡ σχεδὸν ἀνεξάρτητος ὑποδιοικησίας τοῦ ἀγέου
"Ορους", ἀποτελουμένη ἐξ 8,376 μοναχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων
2,440 εἶναι Πῶσοι, 225 Βούλγαροι, 164 Ρουμάνοι καὶ 44
Σέρβοι, καὶ οἱ λοιποὶ 5,503 εἶναι "Ελληνες" πλὴν τῶν μοναχῶν
εἶναι καὶ τινες λαϊκοί. Οὐδεμία γυνὴ εὑρίσκεται εἰς ἄγιον "Ορος",
ἀπαγορευομένης αὐστηρῶς εἰς τὰς γυναικας καὶ ἀπλῆς ἐπισκέψεως.

Ἡ υποδιοικησίας τοῦ ἀγίου "Ορους" ἔκτεινεται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς μικρᾶς
χερσονήσου (μιᾶς ἐκ τῶν τριών μικρῶν γλωσσῶν), ηὗταις κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρό-
νους ἐκαλείτο "Ακτή", τὸ δέ ἐπ' αὐτῆς ὑφούμενον δρόσον "Αθωας" (3ψ. 2.000 μέτρ.).
τὸ ἐποίησαν σύμμερον καλείται ἄγιον "Ορος" ἔνεκκα τῶν πολλῶν ἐπισκέπτεων
αὐτοῦ μονῶν.

Αἱ ἐπὶ τοῦ ἄγιου "Ορους" ὑπάρχουσαι μεγάλαι μοναι ἀνέρχονται εἰς εἰκοσιν
ἐν ὅλῳ, εἶναι δέ ἐξ αὐτῶν 17 ἑλληνικαὶ καὶ 3 σλαβικαὶ.

Ἡ κωμόπολις **Καρναί** ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῶν μονῶν κατεμένη εἶναι ἡ πρω-
τοῦ ἀγίου "Ορους" ἡ τῆς "Αθωνιάδος λεγομένης δημοκρατίας, διότι τὸ ἄγιον
"Ορος" οὐδενὸς ἐπισκόπου ἡ μητροπολίτου ἐξηρτάται; οὐδὲ αὐτὸς ὁ Πατριάρ-
χης Κωνσταντινουπόλεως δύναται νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ. Τὸ οἰκου-
μενικὸν Πατριαρχεῖον μόνον διψήλην ἐποπτείαν ἔχει ἐπὶ τοῦ ἄγιου "Ορους".

Κατ' ἕτος αἱ εἰκοσι μοναι ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν ἐν **Καρναΐς** ἑδρεύουσαν
Σύναξιν ἡ **Κοινότητα** καλουμένην ἀνὰ ἓντας αὐτοπρόσωπον. Η Σύναξις αὐτῇ
ἐπέκειθε θέσιν **Βουλῆς** καὶ συγχρόνως δικαιοτητίου.

Νῦν ὁ ἑδρεύων ἐν Καρναΐς πολιτικὸς διοικητὴς εἶναι τὸ μεσάζον πρόσωπον
μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Σύναξεως καὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Οἱ ἐπισκέπτομενοι τὰς Μονὰς ἐφοδιάζονται δι' ἀδειῶν καὶ συστατικῶν ἐπιστο-
λῶν ὑπὸ τῆς ἐν Καρναΐς ἑδρευούσης ἐπιστασίας.

Δάφνη, μικρὰ κώμη μετ' ἀσφαλοῦς μικροῦ λιμένος, ἐπίνειον τῶν Καρυών.

Προοΐστατα.— Τὰ ἔξαγόμενα κυριώτερα προοΐστατα ἐκ τοῦ ἀγίου "Ορους" εἶναι
ἔλαικαι, ἔλκιον, λεπτοκάρυα καὶ σταφύλαι.

*Ιστορικὴ ἐποψίας τοῦ ἀγίου "Ορους".

Τὰ πλειστα τῶν ἐν "Αθῷ" μοναστηρίων ἔκτισθησαν ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς βυ-
ζαντινῆς αὐτοκρατορίας, παρέσχον δὲ ἀείποτε ἀσύλου εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ δεῖ-
ωγμένους χριστιανούς.

Η ἀρχαιοτέρα ὁλων τῶν μονῶν είναι ή τῆς ἀγίας Λαύρας, σίκεδομηθεῖσα τῷ 961 μ. Χ., ιδρυτής δὲ αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ ὅσιος μοναχὸς Ἀθανάσιος Ἀθανάσιος, ὁ ὀργανωτὴς τῶν μονῶν καὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος διπάναις τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ.

Πλὴν τῶν μονῶν ὑφίστανται 12 σκῆται, αἵτινες είναι μονύδρεια ἐξαρτώμενα ἀπὸ τῶν κυρίων μονῶν καὶ διοικούμενα ὑπὸ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐποιτελλομένων μοναχῶν.

Αἱ ἐν τῷ ἀγίῳ Όρει ὑπάρχουσαι μοναὶ περικλείουσαι πλουσίας βιβλιοθήκας καὶ πολλὰ ἵερά κειμήλια.

Δυστυχῶς ἡμέραν περὶ ἡμέραν διὰ πολλῶν προσπαθειῶν ὁ σημαντικός ἥδη ἀριθμὸς τῶν Σλαβῶν (Ρώσων) μοναχῶν ὁλοέν αὐξάνει, διαθέτοντες δὲ οὗτοι καὶ πολλὰ ὄλικά μέσα κατακτῶσι· καθημερινῶς ἔδεχον διὰ τῆς ἀγορᾶς πολλῶν κτημάτων καὶ οὕτως ἡρχούσαν νὰ ἀντιθέσιν ὅπως δήποτε σοδαρῶν κατὰ τῆς ἑλληνοποιήσεως τοῦ ἀπ' αἰώνων μεγάλου θρησκευτικοῦ ἑλληνικοῦ κέντρου.

Noμὸς Κοζάνης.¹

Ο νομὸς Κοζάνης κατέχει τὸ Ν.Δ. τμῆμα τῆς Μακεδονίας συνορεύων πρὸς Δ. μετὰ τῆς Ἡπείρου πρὸς Ν. μετὰ τῶν ὁρίων τῆς παλ. Ἑλλάδος, πρὸς Α. δὲ φυσικὰ ὅρια ἔχει τὰ ὅρη Πλείρον καὶ Βέρμιον.

Πληθυσμός. — (180,000 κ.)² οἱ πλεῖστοι τούτων είναι γεωργοί.

Διοικητικὴ διαίρεσις. — Ο νομὸς Κοζάνης διικιρεῖται εἰς δύοις ὑποδιοικήσεις (ἐπαρχίας) 1) Κοζάνης ὑπαγόμενην ἡδη εἰς αὐτὴν καὶ τῶν τέως ὑποδιοικήσεων Κατερίνων καὶ Σεσβίων, τῆς ὑποδιοικήσεως Ἐλασσῶνος πλὴν τινῶν χωρίων προστεθείσης εἰς τὸν νομὸν Λαρίσης καὶ 2) εἰς τὴν τῶν Γρεβενῶν ὑπαγόμενην εἰς αὐτὴν καὶ τῆς τέως ὑποδιοικήσεως Ἀνασελίσης.

1. Ὑποδιοικησις Κοζάνης.

Πόλεις. — Κοζάνη (9,400 κατοίκους), πρωτεύουσα τῆς ὑποδιοικήσεως καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου

(1) Διὰ τοὺς τυχόν ἐπιθυμοῦντας νὰ μελετήσωσι βιβλίτερον καὶ ἐκτενέστερον τὴν γεωγραφίαν τῆς Νέας Ἑλλάδος ὡς καὶ τοὺς ἀκριβεῖς κατὰ τόπους ιστορικούς σταθμούς, παραπέμπομεν εἰς τὸ οὐρά τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς Ἐστίας ἐκδοθέν εἰς μέγα σχῆμα πολυσελίδον παραρτημα τῆς μεγάλης ἡμίων γεωγραφίας «Γεωγραφία—Ἄτλας».

2) Αφηρέθη δὲ ἡδη τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων τοῦ νομοῦ ὁ ἀριθμός τῶν κατοίκων τῆς ὑποδιοικήσεως Ἐλασσῶνος.

Κοζάνης καὶ Σερβίων καὶ τοῦ νομάρχου. "Εγει πρωτοδικεῖον, εἰσιγνοδικεῖον, γυμνάσιον λειτουργοῦν ἔριστα καὶ ἐντός μεγαλοπρεποῦς αὐτοῖς, διδασκαλεῖον ἀρρένων καὶ πολλὰς ἀστικὰς σχολάς, βιβλιοθήκην περικλείουσαν πολύτιμα βιβλία καὶ γειούγραφα ἐπὶ περγαμηνῷ (φιρμάνικ, ἐπιστολᾶς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ), παλαιά ἵερά ἀμφιά, ἀπαντα φυλακσόμενα ἐπιμελῶς ἐντὸς τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ ὄποιου διατηροῦσι τὸν παλαιὸν τύπον καὶ τὴν ξυλίνην τοῦ στέγην μετ' εὐλαβείας.

"Η Κοζάνη ἔχει λαρυγγὸν διοικητήριον, εὑρύγωρον στρατιωτικόν νοσοκομεῖον καὶ στρατῶνα ἀρτιονοδομηθέντα.

Εἰς τὰ σγολεῖα τῆς Κοζάνης ἐδίδαξεν διδάσκαλος τοῦ γένους Εὐγένιος Βούλγαρις ὑπερέχαλῶν πάντας τοὺς συγγέροντας του, δικαιοθείς ὡς ἀνχυμορφωτας τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ διὰ τὴν εὔρειαν πολυμάθειάν του ἐπονομασθείς νέος Πλάκων.

"Απὸ τῆς πόλεως τῆς Κοζάνης ἐκκινοῦσι τέσσαρες ἀμάξιτοι, ή μία κατευθυνομένη πρὸς Β., ἀφοῦ διέλθῃ διὰ Καϊλαρίων καὶ παρὰ τὰ Σάρδοβιτς, ἐνοῦται παρὰ τὴν Μπαντσάχη μετὰ τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Μοναστήριον ἀγούσης ζημιοσίας ὅδοι. Ἐτέρα ὁδὸς στρεφομένη πρὸς τὰ ΒΑ. φέρει εἰς Βέρμιον. Τρίτη ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς Δ. φέρει εἰς Σιάτισταν καὶ Βέρροιαν, ἐκεῖθεν ΒΑ. εἰς Καστοριάν καὶ ἀπὸ τῆς Καστορίξης εἰς Κορυτσάν. Τετάρτη ὁδὸς ἐκκινοῦσικαὶ Κοζάνης πρὸς ΝΑ. ἄγει διὰ Σερβίων καὶ τῶν στεγάνων τοῦ Σαρανταπόρου μέχρι τῆς μεθορίου τῆς παλαιᾶς Ἐλλάδος (Θεσσαλίας).

"Η ἐλληνικωτάτη πόλις τῆς Κοζάνης κατελήφθη τὴν 12 Οκτωβρίου 1912 ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ τῶν γεννήτων αὐτῆς κατοίκων, οἵτινες ἀνύψωσαν πάραπτα τὴν ἐλληνικὴν σημαῖαν ἐπὶ τοῦ θεοκητηρίου. Οἱ κατοίκοι ἀμέσως συνελθόντες ἐτέλεσαν διοιδογίαν ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει των καὶ ὑπὲρ ἐπικρατήσασι τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων.

Τὴν ἐπομένην 13 Οκτωβρίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν πόλιν τῆς Κοζάνης ὁ Διοίκος καὶ νῦν ἔγιορες ἡμένη βρασιλέύρη ἐν μέσῳ φρενητιώδους ἦγεθουσιασμοῦ.

Καϊλάρια (5,600 z.) πολύγυη καθαρῶς γεωργική. Ἀπέχει τῆς Κοζάνης, μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἀμαξιτοῦ 4 1/2 ὥρας. Ἐτεραὶ καῦμαι ἔξιαi λόγου εἰναι τὸ Κιουσελέρ (1,000 z.), ή Διβοη (1,200 z.), τὸ Κομανόν (500 z.) καὶ πολλαὶ ἄλλαι καῦμαι (Κονικρογάρις). ΝΔ. τῶν Καϊλαρίων κατέται ἐπὶ κοιλάδος τοῦ ὄρους Μορικίου ἀρκίκια ἐλληνικωτάτη κωμόπολις Βλάστη, ἔχουσα 1,000 z. ἐξ ὧν πολλοὶ τὸν γειμῶνα κατέσχουνται εἰς Θεσσαλίαν. Ήνγκι πατρίς τοῦ Κωνστ. Βελλίου, καταστάτος εὐεργέταν τῆς Μακεδονίκης

διά τινός κληροδοτήματος, ὅπερ εἰς πολλοὺς νέους γοργεῖ τὰ μέσα τοῦ ἐκπαιδεύεσθαι ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς ὄφελος τῆς ιδίας κάτου ποτρίδος Μακεδονίκες.

Σέρβια (3,000 π.), εἶναι ἐκτιμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὅχθος παραποτάμου τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ ἐπὶ κατωφερείκς τῆς πεδιάδος. Εἰς τοὺς ἐργομένους ἀπὸ τοῦ Ἀλιάκμονος ἡ πόλις παρουσιάζει ἔξαίσιον θέρμαν. Τὰ Σέρβια προσαπίζονται ὑπὸ δύο κωνοειδῶν ὑψηλάτων τῶν Κακμανίων ὁρέων. Εἶναι γυησίκ τουρκικὴ πόλις, ἐγρησμένεις δὲ ὡς ἔδρα τουρκικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος. Ἡ πόλις τῶν Σερβίων κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν ἐπομένην τῆς πολυνέκρου καὶ θριαμβεύει τοῦ μάχης τοῦ Σχολνταπόρου.

Η ΒΑ. τῶν Σερβίων καὶ ἐπὶ τῶν δυτ. κλιτύων τοῦ Ηέρου ὅρους κειμένη κωμόπολις Βελβενδός (2,500 π.) καὶ ἡ ἀνατολικώτερον ταύτης εἰς δίωρον ἀπόστασιν εὑρισκομένη Καταφύγιον (3,000 π.)

Δεοκάτη καὶ ἄγ. Γεώργιος (3,500 κατ.), κωμόπολις γεωργικὴ ἀπέγνωσκεν χιλιομ. τῶν παλιῶν Ἑλληνικῶν συγόρων. Οὐδὲν διατίθεται ἐπί τοῦ αὐτοῦ τοποθετίας, καὶ οὐδὲν τοποθετίας τοῦ αὐτοῦ τοποθετίας, καὶ οὐδὲν τοποθετίας τοῦ αὐτοῦ τοποθετίας.

2. Ὑποδιοίκησις Γρεβενῶν.

Η ὑποδιοίκησις Γρεβενῶν περιλαμβάνουσα καὶ τὴν τὴν ὑποδιοίκησιν Ἀνασελίτης καὶ τιγκ γωρίς τῆς ὑποδιοίκησεως Ἐλαστῶνος ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἀλιάκμονος συνορεύουσα πρὸς Β. μὲ τὴν ὑποδιοίκησιν Κορυτοῦς πρὸς Ν. μὲ τὴν τῆς Καλαμπάκας, πρὸς Α. μὲ τὴν ὑποδιοίκησιν Κοζάνης πρὸς Δ. μὲ τὴν περιοχὴν Μετούρου καὶ Κορίτσης (Σμόλικα ὅρος).

Πόλεις. — Γρεβενά (1,700 π.) ἐν θέσει γεωγραφικῶς στρατηγικῶτάτη, διότι δι' αὐτῆς διέρχονται αἱ ὁδοί, καὶ συνδέουσκε τὴν μεσημβρινήν Μακεδονίαν πρὸς τὴν Ἡπειρον, καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἐκτιμένη ΒΑ. τοῦ Λάκμου καὶ δυτικῶς τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ. "Εδρα τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν." Εγει πρωτοδικεῖον, εἰρηνοδικεῖον, λαμπρὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων, μεγαλοπρεπὲς διοικητήριον, εὐρύχωρον στρατῶν, νοσοκομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον.

Σαμαρῖνα (4,000 π.) κωμόπολις ὁρεινὴ κειμένη πρὸς Δ. τῶν Γρεβενῶν καὶ ἀπέγνωσκε τούτων ὑπέρ τὰς 12 ὥρας.

Περιβόλι (2,500 x.) κωμόπολις κειμένη βορείως του Δάκημου οι κάτοικοι της κωμοπόλεως ταύτης ώς και οι της προηγουμένης είναι ποιμένες, ύλοτόμοι και ἀγωγεῖς.

*Αβδέλλα (1,600 x.).

ΣΗΜ. Εις τὴν κωμόπολιν τῶν Γρεβενῶν καὶ εἰς ἀπέσας τὰς ἀγωτέρω κώμας οἱ Ρουμάνοι διατηροῦσι προπαγανδικά σχολεῖα χάριν τῶν Κουτσοβλάχων, ἃν καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν εἰναι: "Ελληνες φαντακοί τὸ φρόνημα.

Σιάνιστα (6,800 x.) κειμένη ΒΑ. τῶν Γρεβενῶν καὶ ἀπέχουσα τούτου 6 περίπου ώρας, είναι κωμόπολις ἐμπορικὴ χωριζομένη εἰς δύο συνοικίας, ὅντες εἰναι τὸ ὄρος *Bélia* καὶ *Kouqῆ*.

Ἡ τοποθεσία τῆς Σιάτιστης είναι λίγην ὀχυρά, αἱ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ὑψοῦνται ἐν μέσῳ κήπων, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς λόγῳ τῆς ἄκρας φιλοποιίας των εἰναι οἱ πλεῖστοι εῦποροι.¹ Εἶναι ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης.

Ἐκ Σιατίστης κατάγονται καὶ πλεῖστοι ὅσοι λόγιοι "Ελληνες" είναι δὲ καὶ ἡ πόλις, ἔνθι ἐτάφη ὁ ἔθνομάρτυς *Παῦλος Μελᾶς* πεσὼν ἐν μάχῃ πρὸς τοὺς Τούρκους τῇ 13 Οκτωβρίου 1904.

Αγρίστα (Άνασσελίτσα) 3,000 x., κωμόπολις κειμένη ἐπὶ λοφοειδῆς καὶ δικροεμένη ὑπὸ μικροῦ παραποτάμου τοῦ δεξιοῦ ῥέοντος Ἀλιάκμονος.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λαζίστης ἀγνοοῦμεντες, τὴν τουρκικὴν ὄμιλοῦσι μόνον τὴν ἑλληνικήν, είναι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικροκταστηματάρχαι. "Εγει δὲ δύο ἔξατάξια σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ νηπιαγωγεῖον ἀρισταὶ λειτουργοῦντα.

Τσοτύλιον (1,500 x.), κειμένη ΝΔ. τῆς Λαζίστης, κέντρον πολλῶν πέριξ γωρίων. Η κώμη αὗτη ἐγένετο γνωστή, ἀρ' ἡς ἐποχῆς (1871) ἴδρυθη καὶ λειτουργεῖ ἀρισταὶ ἡ ὄνομαστη **Τσοτύλιος** ἑλληνικὴ σχολὴ συγτηρουμένη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μηκετί δονικῆς ἀδελφότητος καὶ περιλαμβάνουσα πλῆρες γυμνάσιον ἀνεγγωρισμένον ἔκτοτε, ἑλληνικὸν καὶ δημοτικὸν σχολεῖον μετὰ 212 μαθητῶν ἐξ ὧν 198 ἐσωτερικοί.

Τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς περιφερείας *Άρασσελίσης*, ὡς καὶ τῆς

1) Ἡ Σιάτιστα ἔνεκκ τοῦ πλούτου τῶν φιλοπόνων καὶ φιλέργων κατοίκων τῆς ἐκκλησίας *Φλωροχῶρι*.

τῶν Γρεβενῶν, εἶναι ἡ Συλεία καὶ ἐν γένει τὰ δασικὰ προτόντα
ἔνεκ τῶν ἀπεράντων δασῶν, ἅτινα παρέχουσιν ἀφθονον αἰκοδομήσι-
μον καὶ ναυπηγήσιμον ξύλειαν καὶ μικρὰ βιομηχανία γουναριῶν.

Ολόκληρος ἡ ἐπαρχία καὶ ίδιας ἡ πόλις τῆς Σιατίστης ἀπὸ τὸ 1783 καὶ
ἐντεῦθεν πολλάκις ὑπέστη ἐπιθέσεις πολυαριθμών Τουρκαλβανῶν, τοὺς ἐποίους
γενναῖς πάντοτε ἀπέκρουεν. Οὐχὶ δὲ ὀλίγον καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον ἀπελευθε-
ρωτικὸν ἄγανα ὑπέφερεν ὑποστάσις ἐπανειλημμένας ἀγρίας ἐπιθέσεις καὶ βανδαλι-
σμοὺς ἐκ διαφόρων ἀλβανικῶν στιφῶν.

Noμὸς Φλωρίνης.

Ο νομὸς Φλωρίνης κατέχει τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς ὑπὸ τὴν ἑλλη-
νικὴν κατοχὴν δυτικῆς Μακεδονίας ἐκτεινόμενος πρὸς Β. μὲν μέχρι
τῶν ἑλληνοσερβικῶν συνόρων (περιφέρεια Μοναστηρίου), πρὸς Ν.
μέχρι τῶν περιφερειῶν Καϊλαρίων καὶ Ἀρασελίτοης, πρὸς Α. δὲ μέ-
χρι τῆς ὑποδιοικήσεως Ἐδέσσης καὶ τῆς λίμνης τοῦ Οστρόβου καὶ
πρὸς Δ. μέχρι τῆς ἐπαρχίας Κορυτοᾶς καὶ Ἀρασελίτοης.

Διοικητικῶς δικαιεῖται εἰς δύο ἐπαρχίες, 1) εἰς τὴν τῆς
Φλωρίνης καὶ 2) εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καστορίας.

Πληθυσμός. — 133,000 κάτοικοι.

1. Ὑποδιοικητικὸς Φλωρίνης.

Η ὑποδιοικητικὸς Φλωρίνης ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν ἑλληνο-
τερβικῶν συνόρων μέχρι τῶν ὑποδιοικήσεων Καστορίας καὶ Καϊλα-
ρίων, περιλαμβάνοντα τὸ νοτιότερον τμῆμα τῆς πεδιάδος τοῦ Μο-
ναστηρίου ἢ τῆς Ηελιγονίας.

Πόλεις. — Φλώρινα, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ (10,200 κατ.),
ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Μογλενῶν καὶ Φλωρίνης, νομάρχου καὶ πρω-
τοδικείου. Ἐν κυτῇ ὑπάρχει καὶ γυμνάσιον.

Η Φλώρινα κείται ἐπὶ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς πεδιάδος τοῦ
Μοναστηρίου, ἀπέγει μίαν ὥραν περίπου τῆς ἐκείθεν διεργομένης
αἰδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης — Μοναστηρίου καὶ 50 χι-
λιόμετρο τῆς Ἐδέσσης καὶ 30 τῆς πόλεως Μοναστηρίου (Βιτωλίων).

Τὸ Πισοδέριον μὲ (2,000 κατ.), ἑλληνικωτάτους τὸ φρόνημα,
Κουτσοβλάχους, κωμόπολις ἀπέχουσα τέσσαρας ὥρας τῆς Φλωρίνης.

Η Νέβεσκα (2,000 κατ.), κωμόπολις κειμένη πρὸς Ν. τῆς
Φλωρίνης καὶ ἐπὶ τῶν ΒΔ. κλιτύων τοῦ ὄρους Βίτσι.

Οδεύοντες όπό Φλωρίνης πρὸς νότον διὰ τῆς χακάτου πρὸς τὰ Καϊλάρια συναντῶμεν πρῶτον τὴν κωμόπολιν Μπάνισαν (2,000 κατ.), ἐνταῦθα συναντᾶται καὶ ὁ ὄπό Θεσσαλονίκης εἰς Φλωρίνην καὶ Μοναστήριον χακάτου, πεπτωτέρῳ τὰ χωρία Τσέροβον καὶ Πέτεροκον καὶ ἐν τέλει τὴν κωμόπολιν Σόροβης (800 κατ.), καιμένην δυτικῶς τῆς λίμνης τοῦ Οστρόβου καὶ πλησιέστατη τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Θεσσαλονίκης — Μοναστηρίου. Ως ἐκ τῆς κεντρικῆς δὲ τοποθεσίας τῆς διενεργεῖται ἐν αὐτῇ ζωηρότατον δικιμετακομιστικὸν ἐμπόριον.

2. Υποδιοίκησις Καστορίας.

Η υποδιοίκησις **Καστορίας** περιορίζεται ΒΑ. ὑπὸ τῆς υποδιοικήσεως Φλωρίνης, νοτίως ὑπὸ τῆς περιφερείας Καϊλαρίων καὶ Ἀνασελίτσης καὶ πρὸς δυσυκή μπὸ τῆς υποδιοικήσεως Κορυτσᾶς.

Πόλεις. — *Καστορία*¹ (ἀρχ. Κέλετερον) 5,000 κατ., εἶναι ἔδρα τοῦ υποδιοικητοῦ, τοῦ μητροπολίτου Καστορίκης, ἔχει καὶ ἡμίγυμνάσιον καὶ λαζαρέον λειτουργοῦντα χριστιανὰ σχολεῖα.

Η πόλις τῆς Καστορίας εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ισθμοῦ, ὅστις συνέχει γερσόνησον εἰσερχομένην Βαθέως εἰς τὴν λίμνην τῆς Καστορίας (Ορεστιάδας). Ἰδιαίτερον γνώρισμα τῆς πόλεως εἶναι αἱ 72 μικραὶ καὶ μεγάλαι ἐκκλησίαι τῆς Καστορίας, βυζαντιναί, νέαι, ἴδιοκτήτων κλπ.

Τὰ πάντα ἐν Καστορίᾳ, θρησκεία καὶ γλωσσα, ἥθη καὶ ἕθη μαζ, αἰσθήματα καὶ πόθοι ἐπιμαρτυροῦσι τὴν ἑλληνικὴν ἔθνικότητα καὶ παταγωγὴν τῶν κατοίκων. Καὶ αὗτοι ἀκόμη οἱ διθωμανοὶ διμιούσοι καὶ γράφουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Περὶ τὴν λίμνην εὑρίσκονται τὰ χωρία Κοσπενή, Λουπιάκιον καὶ Μαύροβον (2,500 κατ.), τὸ τελευταῖον γρηγοριεύει καὶ ὡς ἐπίνειον τῆς Καστορίας.

Η πόλις τῆς Καστορίας συγκοινωνεῖ μετα τῶν περὶ τὴν λίμνην διαφόρων χωρίων διὰ πληθύος λέμβων.

Η Καστορία εἶναι κέντρον ἀρίστης βιομηχανίας διαφόρων σιν-

(1) Καστορία ἐκλήθη κατ' ἄλλους μὲν ἐκ τοῦ ἥρωος Καστοροῦ, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τῶν ζώων καστόρων, ἐκ τῶν ἐποίων ἔξερθεν ἄλλοτε ἡ πέριξ τῆς Καστορίας χώρα.

ρῶν (γουνῶν), τῶν ὁποίων τὰ ἐκλεκτότερα εἶναι τὰ λεγόμενα σαμούρια.

Χρονίστα (3,000 κατ.), χωμάπολις ἐμπορικὴ μετ' εὐθειῶν ὁδῶν κειμένη νοτίως τῆς λίμνης Καστορίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερῆς ὅχθης τοῦ Ἀλιάκμονος.

Βογατσικὸν (3,000 κατ.), χωμάπολις ἐλληνικωτάτη κειμένη ἐπὶ χαριεστάτης κοιλάδος. Εἶναι πατρὸς τοῦ διαπρεποῦς πολιτευτοῦ Στεφάνου Δραγούμη.

Κλεοούρα ἡ Βλαζοκλεισσούρα (3,000 κατ.), χωμάπολις κειμένη ἀνατολικῶς τῆς Καστορίας καὶ τρίαρον περίπου ἀπέγουσα τάντης, ἐκτιμενή ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ δασώδους ὁροπεδίου.

Noμὸς Σερρῶν.

Ο νομὸς Σερρῶν, ὅστις κατέχει τὸ πρῶτον ἡμίσιο τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, πρὸς βορρᾶν περιορίζεται ὑπὸ τῶν ὁρέων Κερκίνης (Μπέλες) καὶ Τσιγγέλι καὶ τοῦ Μπόζ-δάγη Φαλακροῦ, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Σιρομονικοῦ κόλπου καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, πρὸς δυσμάς ὑπὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ νομοῦ Δράμας.

Νοτικατολικῶς τῆς πεδιάδος τῶν Σερρῶν ἐκτυλίσσεται εἰς μεγάλην ἀλυσιν τὸ μεγαλοπρεπέστερον ὄρος Πάγγαιον (Πρινάρι), ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων γρόνων ὀνομαστὸν διὰ τὰ ἐν αὐτῷ πλούσια μεταλλεῖα καὶ διὰ τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους περηφημένον μαντεῖον τοῦ Διονύσου.

Πρὸ τοῦ ἐλληνοθουλγαρικοῦ πολέμου, ἔνεκκ τῶν μεταξὺ τῶν δύο συμμάχων κρατῶν συγκρούσεων, δῆλη ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων συνεκεντροῦτο πρὸς τὴν ἀνά τὸ Πάγγαιον ὄρος χώραν. Η ἀγωνία καὶ ἐν γένει ἡ ἔκρυθμος ψυχικὴ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων ἦτο δικαιοτάτη, ἐνδιαφερομένων δὲ μόνον διὰ τὴν μεγάλην σπουδαιότητος στρατηγικὴν θέσιν τοῦ Παγγαίου, ἀλλὰ διότι ἐπρόκειτο περὶ χώρας, τῆς ὁποίας δὲ φυσικὸς πλούτος είναι ἐγκατεσπαρμένος ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ καὶ διότι ἐκεὶ πάντοτε ἡ ἐλληνικὴ ζωὴ ἐξεδηλώθη ἀκριβεῖς καὶ ἐπιθλητικῇ καθ' ὅλας τὰς ιστορικὰς περιόδους ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν καὶ προϊστορικῶν ἀκέμην χρόνων μέχρι σήμερον.

Διοικητικῶς ὁ νομὸς Σερρῶν διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) Σερρῶν, 2) Νιγρίτης, 3) Ζίχνης καὶ 4) Σιδηροκάστρου (Δεμιοτ-Ισάρ).

Πληθυσμός. 133,400 κατοίκοι, ὡς τὸ $\frac{3}{5}$ Ἑλλήνες, οἱ λοιποὶ Μουσουλμάνοι, Βούλγαροι, Ιουδαῖοι καὶ Ἀθίγγαροι.

1. Ὑποδιοίκησις Σερρῶν.

Ἡ ὑποδιοίκησις Σερρῶν κατέχει μέγκι μέρος τῆς εὐφορωτάτης καὶ παχυάλου πεδιάδος τῶν Σερρῶν, ἕτις περικλείεται ἀπὸ βορρᾶ μὲν ὑπὸ τῶν ὁρέων Κερκίνης (Μπέλες) καὶ Μεροικίου, ἀπὸ δυσμῶν δὲ καὶ μεσημβρίας ὑπὸ τοῦ Δυσάρδου καὶ Βερτίσκου καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Παγγαίου. Ἡ πεδιὰς κύτη ἔχει μῆκος ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς 20 ὥραν καὶ ἀπὸ νότου πρὸς Βορρᾶν 5.

Ἡ πεδιὰς τῶν Σερρῶν παράγει πάντα σχεδὸν τὰ εἰδη τῶν φυσικῶν προϊόντων ἀπὸ τοῦ εὐθηνοτέρου δημητρικοῦ καρποῦ μέγρι τοῦ ὄπιου, τοῦ λίνου καὶ τοῦ ἀρίστης ποιότητος καπνοῦ. Μεγάλην δὲ πηγὴν πλούτου ἀποτελεῖ διὰ τὴν γάρκην ἡ εἰς μεγάλην κλίμακα καλλιεργίας τοῦ Βάμβκους καὶ ἡ σηροτροφία. Παράγει δὲ ὡσκύτως λαχανικά καὶ ὀπωρικά ὅλων τῶν εἰδῶν εἰς μεγάλης ποσότητας καὶ εἰς ἀρίστας ποιότητας.

Ἐνεκκαὶ τῆς εὐφορίας ταύτης ἡ πεδιὰς τῶν Σερρῶν ὀνομάζεται πεδιὰς τοῦ γρυποῦ.

Πόλεις.—Σέρραι (19,000 κατ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ὑποδιοικήσεως, ἐδρα τοῦ μητροπολίτου Σερρῶν καὶ τοῦ νομάρχου. "Εγειρε ποτοδικεῖον καὶ ἔξατάξιον γυμνάσιον μετὰ πλουσιωτάτης βιβλιοθήκης. Ἐν αὐτῇ λειτουργοῦσι διάφοροι φιλανθρωπικὲς σωματεῖς καὶ σύλλογοι ἐπιδιώκοντες καινωφελεῖς σκοπούς. Άι Σέρραι διενεργοῦσι μέγκι ἐμπόριον καπνοῦ, σιτηρῶν, βάμβκους, γωπῶν κουλίων, στρατόμου κλπ.

Εἰς τὰς Σέρρας τελείται κατ' ἔτος ἐμπορικὴ παχύγυρος δικρανῆστρα ἐπὶ ἔνα ὄλοκληρον μῆνα.

Άι Σέρραι κεντάται εἰς τὸ 162 χιλιόμ. τοῦ ἀπὸ Ηεσσακίανίκης εἰς Κανασταντινούπολιν σιδηροδρόμου, εἶναι ἡ σημαντικότερη πόλις τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ἐκκλοῦντο Φερραιί. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους πρὸς Ν. τοῦ Μενοίκου ὅρους, καὶ ἐπὶ τῶν προπόδων ἐπτὰ γηλόφων ὑψουμένων πρὸς Β. αὐτῆς ἀπέγειται δὲ 3 ὥρας ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος.

Η πόλις τῶν Σερρῶν πρὸ τοῦ ἑλληνισθουλγαρικοῦ πολέμου είχε περὶ τὰς 32,000 κατοίκων, τὸ πλείστον "Ελληνας, τῶν ἵποιων τὸ ἀδιάπτωτον ἔμνικόν φρόνημα διῆρε πάντοτε κάρφος εἰς τοὺς ὄγκαλμούς τῶν Τούρκων καὶ τῶν Βουλγάρων, καθ' ὃσον ἀκμαῖος ὡς ἐ ἑλληνισμὸς τῶν Σερρῶν ὅλικῶς κατεῖχε πάντοτε τὰ σκηνῆτα τοῦ ἐμπορίου.

"Αφ' ἣς ἡμέρας οἱ ἄγριοι Βουλγαροί κατέλαβον τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν καὶ τὴν πέριξ χώραν ακτηληριῶς κυριά, φανερά, οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν κυρίων, ἥπελλαν ὅτι θά ἔσοντάσσουν τελείως τοὺς Σερραίους.

Δυστυχῶς τὰς ἀπειλὰς τῶν ταῦτα ἐπραγματοποιήσαν τὴν ἑσπέραν τῆς 27 Ἰουνίου 1913, ἐπότε καταδιωκόμενοι πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατέλαβον ἐπὶ τυχεὶς ὥρᾳ παρακείμενον λόφον τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ διὰ πυροβόλων ἐκανονισθέλουν τὴν πόλιν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἄλλοι Βουλγαροί ἄγριοι κομιτατζῆταις καὶ στρατιῶταις ἐπεδίδοντο εἰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας καταστημάτων καὶ οἰκιῶν, τὰς ὁποῖς ἀφοῦ διήρεπαν πρότον ἔπειτα ἐπιυρπόλουν, συνοδεύοντες τὸ ἄτιμον ἔργον τῶν κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ μὲ θρεις καὶ ἄγριας φωνᾶς.

"Αξιολογώτεραι καθημοσύλεις ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ὑποδιοικησεως Σερρῶν εἶναι κὶ ἔξης:

"Η Κάτω Τζουμαγιά (Μπαϊρακλῆ), 4,500 κατ., κωμόπολις ἀπέχουσα 3 $\frac{1}{2}$ ώρας ΒΔ. τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ ἀριστερήσιν τοῦ Στρυμόνος κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δοϊράνης—Σερρῶν: πλαισιοῦται ὑπὸ παντοίων δένδρων, ἔχει θελκτικοὺς κάπους, ὑψηλὰς οἰκίες, κανονικὰς ὁδούς καὶ ὠραίας ἔξοχάς, διατηρεῖ δὲ λαμπρὸν καὶ μεγαλοπεσπῆ ἐκπαιδευτήριον.

"Ἐκ τῶν πρὸς Βορράν τῶν Σερρῶν κειμένων ὀρεινῶν χωρίων, σημαντικώτερον εἶναι ἡ πολύγυνη Ἀναί Βροντοῦ (800 κατ.), κειμένη ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Βροντοῦ, κλάδου τοῦ ἀνατολικοῦ Όρθιοῦ.

Προϊόντα.—Καπνὸς ἀρίστης ποιότητος καὶ εἰς μεγίστην ποσότητα, καθὼς καὶ βάμβακες περὶ τὸ ἐν ἑκατομμύριον ὄκαδων.

Δημητριακὸν καρποτό.—Σίτος, βρύζα, κρήθη, βρόμη, ἀραθόσιτος, κέργχρος, ἔρυζα, βοιμύκια (κοκκούλια), 30,000 χιλιόγραμμα, κήρος, μέλι, σπεριά διαφόρων ειδῶν, σπιον, σπόροι καθειῶν (κοινῶς ἀφιονόσπορος), σήσαμον, σιρόπιον βατοπούρων κτλ., ὅσ καὶ διάφορα εἰδη λαχανικῶν ἐν ἀριθμοῖς.

Κτηνοτροφικά.—Βόες, βούδηλοι, ἵπποι, πρόδατα, αἴγες, τυρός, βούτυρον, ἔρια, παντοειδὴ δέρματα καὶ διάφορα εἰδη πτηνῶν, ὄρνιθων κλπ.

Βιομηχανικά.—Ἐν Σέρραις καὶ Νιγρίτῃ κατασκευάζονται ἐφαπλώματα, ὄφα-σματα βαμβακερά (ἀλτεζάδες), πιλίδια ἐξ ἔριων, μεγάλη δὲ ἔνεργειται: κατεργασία δερμάτων ἐν βυρσοδεψείοις.

"Η ἐπησία παραγωγὴ τοῦ καπνοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν Σερρῶν ἀνέρχεται εἰς 1,700,000 ὄκαδες περίπου ποιότητος Βασιλίας.

2. Ὑποδιοικησις Νιγρίτης.

"Η ὑποδιοικησις Νιγρίτης περιλαμβάνει κυρίως τὸ νότιον μέρος τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑποδιοικήσεως τῶν Σερρῶν. Ἐκτείνεται ἀνατολικῶς μέχρι τῆς λίμνης τοῦ Ἀγινοῦ καὶ δυτικῶς μέχρι τῆς τέως ὑποδιοικήσεως Λαγκαδᾶ.

Πόλεις.—Νιγρίτα (4,000 κατ.), κωμόπολις ἑλληνικωτάτη ἀπέχουσα 4 ώρας ΝΔ. τῶν Σερρῶν, ἔδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου.

Πρό τού ἑλληνοδουλγαρικοῦ πολέμου ή πόλις γρίθμει περὶ τὰς 1,200 οἰκίας, κατόπιν τούτου ἀπέμειναν μόνον 49, ὅλαι: Σὲ αἱ λοιπαὶ ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν ἀπασίων Βουλγάρων.

Ἐτεροὶ κῶμοι εἰναὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νιγρίτης εἶναι ἡ Σύρπα (1,100 κατ.) χωριζομένη ἀπὸ τῆς Νιγρίτης μόνον διὰ μιᾶς λεωφόρου, καὶ ἡ Τοέρπιστα (1000 κατ.) εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἢ ποτὲ ταῦτης, κατάφυτος ἐκ διαφόρων ὁπαροφόρων δένδρων.

Τοάγεζι, θέσις μὲ πολλὰς ἀποθήκας καπνεμπόρων κειμένη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος καὶ χρησιμοποιουμένη ὡς ἐπίνειον τῶν περιφερειῶν Σερρῶν, Ζίχνης καὶ Πραβίου. Πρὸς Α. τῆς θέσεως ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρχαῖα Ἡιών, ἐπίνειον τῆς ἀρχαῖας Ἀμφιπόλεως.

Τὰ ἐν Νιγρίτῃ ἵκαντα κειμένα καὶ σιθηροῦχα λουτρά κατηραιπωμένα ἥδη ἐπικευαζόμενα καὶ καλλωπιζόμενα καὶ καθιστώμενα προσιτά εἰς τοὺς πολλοὺς δύνανται νὰ ἀποδῶσι μία καὶ αὐτὴ πηγὴ πλουτισμοῦ τῆς χώρας.

3. Ὑποδιοίκησις Ζίχνης.

Ἡ ὑποδιοίκησις **Ζίχνης** ἔκτείνεται μεταξὺ τῶν ὑποδιοικήσεων Πραβίου ἐξ ἀνατολῶν καὶ Νιγρίτης ἐκ δυσμῶν.

Πόλεις. — Ζηλιάχοβα (2,100 κατ.), κωμόπολις κειμένη ΝΑ. τῶν Σερρῶν. Ἐδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου.

Ροδολεῖβος (3,000 κατ.), κωμόπολις παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Παγγάκιου κειμένη, ἡπέρουσκ περὶ τὰς 8 ὥρας τῶν πρὸς Β. κειμένων Σερρῶν.

Κιούπκιοϊ (2,500 κατ.), κωμόπολις ΒΑ. καὶ εἰς ἀπόστασιν ὥρας τοῦ Ροδολείβου κειμένη.

Τρεῖς ὥρας πρὸς Β. τοῦ Ροδολείβου κείται ἡ κωμόπολις Ἀλιστράτη (2,000 κατ.). Ἡ ἑλληνικὴ αὕτη κοινότης, διακρίνεται ἐπὶ ἀκροιφεῖ πατριωτισμῷ, συντηρεῖ ἔκτος τῶν λαμπρῶν ἀστικῶν σχολῶν καὶ μέγα δοφανοτροφεῖον, ἐν ᾧ δικτέρεφονται τὰ ἀπορρρικνισθέντα τέκνα ἐκ τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἰδρυθὲν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ σεΐασμιωτάτου μητροπολίτου Δοξάμης Χρυσοστόμου.

4. Ὑποδιοίκησις Σιδηροκάστρου.

Ἡ ὑποδιοίκησις **Σιδηροκάστρου** (Δεμίρ—Ιστάρ), κατέχει τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Διὸ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης — Δεδεκγάτες — Κωνσταντινουπολεως σιδηροδρόμου εἰσέρχεται τὶς ἐντὸς τῆς περιφερείας αὐτοῦ, ὅφου δικυνός 121 χιλιόμετρος, φθάσῃ εἰς τὸν σταθμὸν Χατζῆ—Μπεϊλίκ καὶ διέλθῃ κατόπιν τὴν ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος μεγάλην μήκους 180 μέτρων γέφυραν. Ηερλαμβάνει τὴν τέως θιωμανικὴν ὑποδιοίκησιν Δεμίρ—Ιστάρ καὶ τὰ ὑπολειφθέντα τμῆματα τῶν ὑποδιοικήσεων Πετρουτσίου καὶ Μελέ-

νίκου μέχρι τῶν κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου καθορισθέντων συνόρων.

Πρὸς B. τῆς ἐπαρχίας Σιδηροκάστρου καὶ πρὸς τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα ἀπλοῦται εἰς ἀπέραντον ὁροσειράν τὸ ὅρος Κερκίνη (Μπέλες), ἔνθα ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς κατεκεφαλισθῇ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ τὴν 25—26 Ιουνίου 1913.

ΠΙΟΛΕΙΣ.—Σιδηροδραστήρων (Δεμίρ—Ισταρί) 3,200 κατ., κωμόπολις κειμένη ΒΔ. τῶν Σερρῶν καὶ ΝΑ. τοῦ στενοῦ τῆς Ρουπέλης,¹ ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ὅστις κεῖται νοτιώτερον τῆς μεγάλης γεφύρας τοῦ Στρυμόνος. Ο σταθμὸς οὗτος εἶναι σπουδαῖον κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου. Τὸ Σιδηροδραστήρων κείμενον κατὰ τὴν πρὸς νότον εἴσοδον τῆς κλειστορείας τῆς Ρουπέλης εἶναι ὄχυρώτατον. Ἐδρα τοῦ μητροπολίτου Μελενίκου, ύποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου, ἔχει λαμπρὰ ἔξατάξια σχολεῖα ἀρρένων, παρθεναγωγεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον.

Ἐτεροι κῶμοι καὶ κωμοπόλεις εἶναι αἱ Ἀνω Πορόνια (2,700 κατ.), ἡ Κάτω Πορόνια (1,300 κατ.), τὸ Κρούσσοβο (2,600 κατ.) καὶ Μάτιντσα (1,500 κατ.) καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Νομὸς Δράμας.

Ο νομὸς Δράμας ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικώτερον τμῆμα τῆς Μακεδονίας συνορεύων πρὸς τὴν Θράκην μετὰ τῆς νήσου Θάσου.

ΔΙΕΙΣΚΗΤΕΙΑΚΩΣ ὑποδικιεῖται εἰς τέσσαρας ὑποδιοικήσεις: 1) Δράμας, 2) Πραβίον, 3) Καβάλλας εἰς ἣν ὑπήκθη καὶ ἡ τέως ὑποδιοικητικὴς Θάσου καὶ 4) Νέστου (Σαρῆ Σαμπάν).

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ—204,000 κάτοικοι τὸ πλεῖστον μουσουλμάνοι.

1. Υποδιοικησις Δράμας.

Η ὑποδιοικησις **Δράμας** περιλαμβάνει τὴν τέως ὀθωμανικὴν ὑποδιοικησιν σὺν τῷ ἔνθεν τῶν κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου συνόρων κειμένῳ τμήματι τῆς τέως ὀθωμανικῆς ὑποδιοικήσεως Νευροκοπίου μετὰ τῆς λοιπῆς πρὸς B. καὶ A. χώρας μέχρι τῶν συνόρων (Οξιλάρ) καὶ μέχρι τῆς προεκτάσεως τῆς μεθορίου γραμμῆς τῆς τέως ὀθωμανικῆς ὑποδιοικήσεως Καβάλλας.

Η περιφέρεια τῆς ἐπαρχίας **Δράμας** περικλείει τὴν ὄνομαστὴν διὰ τὴν γονιμότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῆς πεδιάδα τῆς Δράμας, τὴν καλουμένην ὑπὸ τῶν Τούρκων χρωστήν. Η πεδιάς αὐτῆς πανταχόθεν κυκλοῦται ὑπὸ ὁρέων καὶ ἀρδεύεται θαυμασίως ὑπὸ τῶν κατερζομένων ἐπ τῶν ὁρέων μικρῶν ποταμίων. Τὸ μῆκος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ μεγάλου παραπόταμον τοῦ Στρυμόνος Ἀγγίτου μέχρι τοῦ ὅρους Συμβόλου είσαι 9 ὡρῶν, τὸ δὲ πλάτος 4^{1/2} ὡρῶν.

(1) Τὸ **Ρουπέλιον** στενὸν σχηματίζεται ἐπὶ τοῦ ὅρους Τσιγγέλη, εἰσέρχεται τις δὲ εἰς αὐτὸν διὰ τῆς εἰσόδου τῆς καλουμένης **Πτεροβέντη**, ἔνθα ὑπάρχει μεγάλη σιδηροδρομικὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος καὶ πόρος διαβατός.

Πόλεις. — **Δράμα** (Δραχθησκος) 13,000 κατ. έδρα του μητροπολίτου Δράμας, του νομάρχου, του πρωτοδικείου και εισηγοδικείου. Κείται ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Φαλακροῦ ὄρους (*Μπόζ* — δάγ), κλάδου τοῦ Ὁοβήλου, ἐν θέσει τερπνῆ, καταφύτῳ καὶ καταρρυτῷ, ἀπέχουσα τῶν Σερρῶν περὶ τὰς 13 ὥρας καὶ τῆς Καβάλλης 6 ὥρας. Η Δράμα εἶναι πόλις ὡραία, πλήρης ζωῆς καὶ χριστιανικής, μὲ μεγάλας βιομηχανικάς ἐγκαταστάσεις καὶ λαμπρὰ σχολεῖαν. Εὑρίσκεται δὲ εἰς τὸ 232 χιλιόμετρον τῆς ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Κωνσταντινούπολιν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

ΣΗΜ. Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς ἤη τὴν Ἰουλίου 1913 μετὰ πελμορα μάχην κατέλαβε τὴν Δράμαν. Οἱ Βούλγαροι φεύγοντες ἐγκατέλειψαν 70 φορτηγούς ἀμάξας πλήρεις διαφόρων εἰδῶν, προερχομένων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς κωμοπόλεως Δοξάτου καὶ ἀλλων χωρίων.

Πρωσοτσάνη (4,000 κατ.), κωμόπολις ΒΔ. τῆς Δράμας κειμένη κέντρον προχρηστικής καπνοῦ ἔξασιτας ποιότητος. Πλεῦνα (2,000 κατ.), κωμόπολις ΒΑ. τῆς προηγουμένης ἐκ ταύτης προσήλθον κατὰ καρούς γενναῖοι πρόμαχοι τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Δοξάτον (2,000 κατ. 1,500 Ἑλληνες καὶ 500 Τούρκοι), κωμόπολις κειμένη ΝΑ. τῆς Δράμας καὶ $1\frac{1}{2}$ ὥρᾳ ἀπέχουσα ταύτης. Η εὐημεροῦσα ἑλληνικὴ κοινότης αὐτῆς ἐκ τῆς καλλιεργίας ιδίως τοῦ ἀριστης ποιότητος καπνοῦ συνετήρεται λαμπρὰ σχολεῖα ἔτινα ἐλειτούργουν εἰς μεγαλοπρεπῆ διδακτήρια, ὡς καὶ περικαλλέστατον γάρ.

Οὗτας εἰχον τὰ τῆς κωμοπόλεως τοῦ Δοξάτου, διε τὸ ἐκκαραγεῖς ἀγριος Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος καὶ ἀκοῦθις τὴν 3ην καὶ 4ην Ἰουλίου 1913, διόταν ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς πανικόβλητος ὑπερώδει πανταχόδει, συνέπεσεν νὰ διέλθῃ κατὰ κακήν μοῖσαν ἐκ τῆς κωμοπόλεως ταύτης ἀπόστασιμά τι τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὴν ὅδηγίαν δύο ἀνάνδρων καὶ δολοφόνων ἀξιωματικῶν των (ταγματαρχῶν), οἵτινες διέταξαν νὰ θέσωσι πέρι εἰς τὸ Δοξάτον, νὰ ἀσπάσωσι πᾶν δι, οἱ δύναντο νὰ μεταφέρωσι καὶ νὰ καταφέξωσι τους κατοίκους. Συνέβησαν δὲ τότε ἀγοραὶ καὶ ἀπεργίατοι σκηναὶ φρίκης καὶ ὅδυρμος, γυναικεῖς καὶ βούφη ἐφορεύθησαν κατὰ ἐκατοντάδας, ἀξιωματικοὶ ἐφωδάθησαν τρυπῶντες διὰ τοῦ ξιφίους των βρέφη καὶ στρατιῶν, λογχίζοντες καὶ διατερώντες αὐτὰ νὰ προηγῶνται τοῦ στρατεύματος καὶ νὰ κοραδαίωσι ταῦτα δίκην τροπαίων. Σπανιότατα ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἴστορᾳ ἀναφέρονται τοιούτον εἰδους ἀπάνθρωποι καὶ φοβεροὶ σκηναί.

Τσατάλιτσα (2,800 κατ., Ἑλληνες ἀμειγεῖς), κωμόπολις ΝΑ. τῆς Δράμας κειμένη.

Ζιροβον (Ζέρνοβο) (2,000 κατ.) κωμόπολις ἀνήκουσα εἰς τὸ προσαρτηθὲν τμῆμα ἐκ τῆς ὑπόδιοικήσεως Νευροκοπίου, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Νευροκοπίου.

2. *Υποδιοίκησις Πραβίου.*

Η ὑποδιοίκησις **Πραβίου** ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν μεσημερινῶν κλιτύων τοῦ Παγγάκιου καὶ τοῦ γκυρκλοῦ ὄρους *Συμβόλου*.

Πόλεις. — **Πραβίον** (Πέργαμος) (3,000 κατ.), ἔδρα τοῦ Μη-

τροπολίτου Έλευθερουπόλεως, ύποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου, κωμόπολις κειμένη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Παγγαίου ὅρους.

Νικήσαντη (1,800 κατ.), κωμόπολις κειμένη δυτικῶς τοῦ πενάγους τῶν Φιλίππων.

Μεσορόπη 1,500 κατ. ἀμειγεῖς Ἑλληνες διατηροῦντες λαμπρὰ σχολεῖα. Ελευθεροί (900 κατ.), κωμόπολις κειμένη 3 ὥρας ΝΔ. τῆς Καβάλλης.

3. Υποδιοικητικής Καβάλλας.

Η υποδιοικητικής Καβάλλας περιορίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς υποδιοικήσεως Λράμας, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς τοῦ Νέστου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς υποδιοικήσεως Πραβίον.

Πόλεις. — Καβάλλα (Χωριστούπουλις), 24,000 κατ., πόλις κειμένη ἐπὶ τῶν τελευταίων μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ ὅρους Συμβόλου, ἀπέναντι τῆς νήσου Θάσου καὶ ἐπὶ βροχώδους ἀκρωτηρίου, πρὸ τοῦ ὄποίου κεῖται μικρὰ νησία, ὁ σπουδαιότερος λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Ξάνθης καὶ Καβάλλας, υποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου. Ἐχει περικαλλεῖσαν καὶ γυμνασίον, ἀστικὰς σχολάς, δύο νηπιαγωγεῖς, γυμναστήριον καὶ χριστονοσκομεῖον.

Η πόλις τῆς Καβάλλης συγκοινωνεῖ δι' ὀχυρῶν μετὰ τῶν πρωτευουσῶν τῶν υποδιοικήσεων Νέστου, οὐ ἀπέχει 6 ὥρας, Πραβίον 3 ὥρας καὶ Λράμας 6 ὥρας περίπου, συνδεομένη δι' ὀχυρῶν μήκους 36 χιλιομέτρων, τῆς ὁδοῦ προχωρούστης καὶ πέραν τῆς Δράμης πρὸς τὸ Νευροκόπιον.

Παρὰ τὸ βυζαντινὸν τείχος τῆς πόλεως εἶναι ἔκτισμένον τὸ μέγα Ίμαρετ τοῦ ἐν Καβάλλᾳ γεννηθέντος Μεχμέτ Αλῆ, ἐν τῷ ὄποιφ ἔλλοτε διγυτῶντο περὶ τοὺς 600—700 σφιτάδες μισθοδοτούμενοι καὶ τρεφόμενοι ἐκ τῶν πόρων τοῦ Ιδρύματος.

Ο ἀνοικτὸς καὶ ἀνευ κρηπιδώματος λακήν τῆς Καβάλλας κείται δυτικῶς τοῦ φρουρίου καὶ ὅπ' αὐτὰ τὰ τείχη. Οὐχ ἡττον τὰ πλοῖα πολλάκις μὴ δυνάμενα νὰ προφυλαχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων καταφεύγουσιν εἰς τόν λιμένα τῶν Ἐλευθερῶν καὶ εἰς τὸν ἀπέναντι ὄρμον τῆς Παναγίας τῆς νήσου Θάσου.

Η τέως υποδιοικητικής Θάσου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν γῆσσον Θάσου¹⁾ καὶ τινας παρακειμένας αὐτῇ νησίδας. Υπήχθη δὲ πρότινος διοικητικῶς εἰς τὴν υποδιοικησιν τῆς Καβάλλης.

Η γῆσσος Θάσος ἔχει σχῆμα σγεδὸν στρογγύλον καὶ κείται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν εἴσοδον τοῦ Στρομονικοῦ κόλπου. Εἶναι γῆσσος ὀρεινή, δασώδης καὶ μεταλλοφόρος.

Ἐκτάσες 398 τετραγ. χιλιομέτρων. Πληθυσμὸς 15,000 Ελλήνες.

1) Θάσος ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ νιοῦ τοῦ Ποσειδῶνος Θάσου ἢ τοῦ βασιλέως τῆς Φοινίκης Ἀγήρορος.

Πόλεις. — Παραγία (2,000 κατ.), χωμόπολις ἀπέχουσα τοῦ ὄμβωνύμου λιμένος 2 σχεδὸν ὥρας, εἶναι ἐδρὴ τοῦ μητροπολίτου Μαρωνίας, ἐπάρχου καὶ εἰρηνοδίκου. Αξιολογωτερος λιμὴν τῆς νήσου εἶναι ἡ Σκάλα Παραγίας, τεχνητὸς λιμενίσκος, προσιτὸς μόνον εἰς μικρῆς χωρητικότητος πλοῖα.

Ολόκληρος ἡ νῆσος Θάσος ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα κυρίως χωρίων.

Προϊόντα. — Η Θάσος παράγει ἔλαιον, ἔλαιας, ζυλείαν οἰκοδομήσιμον, κηρόν, μέλι, βοιμύκια, ὄπώρας, οἶνον ἀλλοτε πεφημισμένον, ἀλλ' ἦδη μόλις ἐπαρκοῦντα εἰς τὴν ἐγγύωριον κατανάλωσιν.

Μέταλλα. — Αντιμόνιον, ἀργυρός, γαλκός καὶ λευκὰ μέρμαρχ.

Η Θάσος ἀπὸ πολλῶν χρόνων εἶχε δοθῆ ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου **Μαχμούτ** εἰς τὴν αἰγαπιακὴν δυναστείαν τοῦ **Μεχμέτ** Ἀλῆ καὶ ἐκυβερνᾶτο πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ὑπὸ ἀπεσταλμένου τῆς αἰγαπιακῆς κυβερνήσεως.

4. Ὑποδιοίκησις Νέστου (Σαρῆ-Σαμπάν).

Η ὑποδιοίκησις **Νέστου** (**Σαρῆ-Σαμπάν**) ἀποτελεῖ τὴν ἀκροτάτην χώραν τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας χρησιμεύουσα σήμερον ὡς δριον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ ὡς σύνορον πρὸς Α. Ἐλλάδος καὶ Βουλγαρίας.

Πόλεις. — Σαρῆ-Σαμπάν (**Σαπατοί**), 1500 κατ. Μουσουλμῆνος τὸ πλεῖστον, χωμόπολις κειμένη ἐν τῇ ὄμβωνύμῳ καὶ εὐφορωτάτη πεδιάδι ὀλίγον κατωτέρῳ ταύτης ἀρχίζει νὰ σηματίζηται τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Νέστου. Ἐδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου.

Νομὸς Λέσβου.

Λέσβος. — Ήρός Ν. τῆς Τενέδου κείται ἡ ὥραία καὶ εὐφορος μεγαλόνησος Λέσβος, χωρίζομένη ἀπὸ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς διὰ τοῦ πορθμοῦ Μουσαλέμ καὶ τοῦ Ἀδραμυτηροῦ κόλπου.

Τὸ σχῆμα τῆς Λέσβου εἶναι σχεδὸν στρογγύλον, ἐν καὶ ἀπὸ νότου ἡ θάλασσα εἰσγωρᾶσκα βαθύτατα σηματίζει δύο μεγάλους κόλπους, τὸν τῆς Καλλονῆς καὶ τὸν τῆς Μυτιλήνης (Ινώρας), οἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς ἔξοχα ὁρμητήρια.

Εκτασις. — 1,750 τετραγ. χιλιομ. **Πληθυσμός.** — 140,900 κατ., φιλόμουσοι, εὔποροι, γενναῖοι καὶ φιλοπάτριδες.

Διοικητικῶς. — Ο νομὸς Λέσβου (182.000 κατ.) διαιρεῖται εἰς τέσσαρος ὑποδιοικήσεις, 1) Μυτιλήνης, 2) Πλωμαρίου, 3) Μολύβου καὶ 4) Λήμου.

Πιόλεις. — *Μυιλήρη* (13,600 κκτ.), και μένη ἐπὶ τῆς ἀνατολ. παραλίας τῆς γήσου μετ' ἀσφαλοῦς λιμένος, ἔδρα μητροπολίτου, νομάρχου καὶ πρωτοδικείου. Ἐγειρ γυμνάσιον, δημοσίαν ἐμπορικὴν σχολὴν καὶ λαμπρῶς λειτουργοῦντα δημοτικὰ σχολεῖα. *Πλωμάριον* (7,500 κκτ.), κωμόπολις καιμένη ἐπὶ τῆς πρὸς Ν. ἀκτῆς, ἔδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰρηνοδίκου.

Μόλυβος (1,361 κκτ.), κωμόπολις καιμένη ἔνχυτι τοῦ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς ἀκρωτηρίου *Λεκτοῦ*, μετ' εὐρυχώρου καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου *Μηθύμηνης* καὶ ὑποδιοικητοῦ.

Ἐρεσος (1,900 κκτ.), κωμόπολις καιμένη περὸς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχ. Ἐρέσου. Ἐν τῷ λιμένι αὐτῆς ὁ *Ψαριανὸς Παπαγιολῆς* ἐπυρπόλης τῷ 1822 τουρκικὴν φρεγάταν. Ἔτεροι κωμοπόλεις εἶναι ἡ *Αγιάσος* (6,800 κκτ.), ἔδρα εἰρηνοδίκου μὲν ἡμιγυμνάσιον καὶ λαμπρὰ σχολεῖα.

Αἱ νῆσοι τοῦ θρακικοῦ πελάγους.

Αἱ νῆσοι τοῦ θρακικοῦ πελάγους εἶναι πέντε ἐν ὅλῳ. Ἡ *Λήμυρος*, ἡ *Ιμβρος*, ἡ *Σαμοθράκη*, ἡ πρὸς Ν. τῆς Λήμου μικρὰ νῆσοις τοῦ ἀγίου *Ενδυτρατίου* καὶ ἡ *Θάσος*, τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν ἀνωτέρω.

Αἱ ἀνωτέρω νῆσοι κατελήφθησαν καὶ ἀπηλευθερώθησαν ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου ἀπὸ τῆς 18ης—30ης Ὀκτωβρίου 1912.

Εἰς τὴν ὑποδιοικησιν *Λήμουν* ὑπάγονται κίνησις *Σαμοθράκη*, *Ιμβρος* καὶ *Τένεδος*.

Διοικητικῶς καὶ κίνησις *τέσσαρες* νῆσοι ὑπήγονται τὸν τὸν γομὸν τῆς *Λέσβου*.

Λήμυρος. — Ἡ νῆσος *Λήμυρος* ἔχει ἕκτασιν 477 τετραγ. χιλιομ.

Πληθυσμός. — 22,900 κκτ.

Ἐδαφος ἡφαιστειογενὲς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν μετ' ἀφθόνων πηγῶν.

Τὸ σχῆμα κατῆς εἶναι σχεδὸν τετράγωνον, σηματίζει δὲ δύο ἀσφαλεστάτους κόλπους, τὸν τοῦ *Παραδείσου* πρὸς Β. καὶ τὸν τοῦ *Μούδρου* πρὸς Ν., διὸ τὸ εὐρύχωρον καὶ ἀσφαλὲς κύτον, ὃς καὶ διὰ τὴν κατάλληλον τοποθεσίαν του, ὡς κείμενος πλησίον τῶν σιερῶν τοῦ *Ἐλλησπόντου*, ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὄρμητήριον τοῦ ἐρδόκου ἐλληνικοῦ στόλου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν πολεμικῶν ἐπιγειρήσεων τοῦ βαλκανικούρων πολέμου. Καὶ ἥδη χρησιμοποιεῖται ὡς

τὸ μεγαλύτερον δόμητήσιον τῶν Ἀγγλογάλλων κατὰ τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων.

Πρωτ. *Κάστρον* (3,000 κατ.), ἐδρα τοῦ μητροπολίτου Λήμνου, τοῦ ὑποδιοικητοῦ καὶ τοῦ εἰρηνοδίκου. *Μοῦδρος* (2,000 κατ.), κωμόπολις κειμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραχλίκης μετ' ἀσφαλεστάτου λιμένος.

Ηρός Ν. τῆς Λήμνου κείται τὸ τερπυότατον νησίδιον τοῦ ἁγίου Εὐστρατίου (700 κατ.).

Σαμοθράκη. — Ἡ νῆσος Σαμοθράκη κείται ἡκριβῶς ἔναντι τοῦ Μέλαρος (Ξηροῦ) κόλπου καὶ ἀντικρὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἐβρου.

Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι δρεινόν, δασῶδες, πενηνόργυ. Εἶναι τελείως ἀλιμενός καὶ λίγη εὔσειστος.

"**Εκτασεις.** — 180 τετραγ. χιλιόμ. **Πληθυσμός** 5,700 κατ. "Ελληνες, πρωτ. ἡ ὁμώνυμος πολίχην Σαμοθράκη (Κάστρον) 2,800 κατοίκους.

"**Ιμβρος.** — Νοτίως τῆς Σαμοθράκης καὶ πλησιέστερον πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἐλληνισπόντου κείται ἡ νῆσος "Ιμβρος. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι γηχυμαλὸν καὶ γυμνόν.

"**Εκτασεις.** — 261 τετρ. χιλιόμ. **Πληθυσμός.** — 8,125 κατ. Πρωτ. τῆς νήσου εἶναι τὸ *Κάστρον*, ἐδρα Μητροπολίτου.

Τένεδος. — Ἡ νῆσος Τένεδος κείται παρὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Ἐλληνισπόντου καὶ πλησιέστατα πρὸς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἀντικρὺ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Τροίας· ἔχει ἔκτασιν 34 τετραγ. χιλιόμ. καὶ 6,620 κατ. Πρωτ. *Τένεδος*.

"Ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τροίας στενῷ ὁ ἀτρόμητος Κανάρης ἐπυρπόλησε τὸ δίκροτον τοῦ Τούρκου ἀντιναυάρχου τῇ 27 Οκτωβρίου 1822.

Noμὸς Χίου.

Εἰς τὸν νομὸν Χίου ὑπάγονται ἐκτὸς τῆς νήσου Χίου καὶ οἱ νῆσοι *Ψαρὰ* καὶ *Αργινοῦσαι*.

Χίος. — Ἡ νῆσος Χίος κειμένη νοτιώτερον τῆς Λέσβου ἐκτείνεται παραλλήλως τῇ ἀπέναντι ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ. Ἐρυθραῖα θερσογένησφ.

"**Εκτασεις.** — 858 τετραγ. χιλιόμετρα.

Πληθυσμός. — 73,000 κατ. Οἱ Χῖοι κατὰ γενικὸν κανόνη εἶναι ἐπιτήδειοι ἐμπόροι (ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικὸς οἶκος τῆς γῆς εἶναι ὁ τῶν ἀδελφῶν *Ράλλη*, Χίων τὴν καταγωγήν), πρόστιτοι καὶ φιλομαχίεστατοι.

Τὸ σχῆμα τῆς νήσου Χίου προσομοιάζει σχεδόν παραλληλογράμμῳ.

Εδαφος. — Τὸ ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δρεπόν (πετρωδές) καὶ ἄγονον, μόλις δὲ τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου εἶναι εὐφορώτατον καὶ κατάφυτον.

Θρη. — Πόρος Β. τῆς νήσου ὑψοῦται τὸ ὅρος Ηληναῖον. Ἐν τῷ μέσῳ σχεδόν τὸ ὅρος Άλπος, ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄποίου εἶναι ἐκτισμένη ἡ Νέα Μονή (τῶν Πατέρων).

Ορμοι. — Πρὸς ἀγκυροβολίαν διακρίνομεν τὸν τοῦ Μαρμαρᾶ, ἔνθα καὶ τὸ ἐπίνειον τῶν Καρδαμύλων, Β.Α. τὸν τῆς Κολοκυνθίας, τὸν καὶ ἀσφαλέστερον πάντων, τὸν τοῦ Κάστρου (Χίου) μὲ τὸν ὄλιγον νοτιώτερον αὐτοῦ κείμενον Κορτάρι, ἔνθα τῇ 11 Νοεμβρίου 1912 ἀπειδάσθη ὁ Ἑλλην. στρατός, καὶ τὸν πρὸς Δ. τῆς Ἐλαιοδυνίου.

Τὸ ἀλεύασθαι τῆς νήσου εἶναι εὐκοκές τὸν γειμῶνα καὶ δροσερώτατον τὸ θέρος, ἥπ' ἥκηροι δὲ εἰς ἥκηρον τῆς νήσου δικηγέεται μυροβόλον ἥρωυκ όν τῶν ἐσπεριδοειδῶν.

Διοικητικῶς ἡ νήσος **Χίος** διαιρεῖται εἰς τέσσαρα δικιμεσίμωτα^{α')} εἰς τὸ Κεντρικόν, β') τῶν Καρδαμύλων, γ') τῶν Μαστιχοχωρίων καὶ δ') τῆς Βολισσοῦ.

Πόλεις. — Χίος (Κάστρον), πρωτ. (13,500 κατ.). πόλις εὐλίμενος, κειμένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου. Ἔδρα Μητροπολίτου, καθολικοῦ ἐπισκόπου, νομάρχου, πρωτοδικείου. Ἐγείρυμάσιον ἔριττα λειτουργοῦν μετὰ πλουσίας βιβλιοθήκης (περιεχούσης καὶ τὰ βιβλία τοῦ τῷ 1833 ἀποθηκάντος ἀσιδίμου Κορακῆ) καὶ μικρὸν μουσεῖον τοπικῶν ἀρχαιοτήτων. Πολλὰ ἀστικὰ σχολεῖα λειτουργοῦντα ἐντὸς μεγχλοπερπόνην διδακτηρίων, διοικητήριον, στρατῶνας, λαμπρὸν καινοτοκὸν νοσοκομεῖον, στρατιωτικὸν τοιοῦτον καὶ μεγάλην βιουμηγκίνην οἰκείαγκτίας δεξιότων.

Βροντάδος (8,500 κατ.) διηρημένη εἰς δύο βόρειον καὶ νότιον Βροντάδον, ἔδρα εἰρηνοδικείου, μὲ λαμπρὰ σχολεῖα.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς πόλεως Χίου περιλαμβάνονται καὶ τὰ λεγόμενα Καμπόχωρα, διπλὼ ἐν ὅλῳ τὸν ἀριθμὸν, σημαντικάτερον τῶν ὄποίων εἶναι ὁ Κάμπος (5,000 κατ.), κωμόπολις μικρὸν ἀπέγουστα πρὸς Ν. τῆς πόλεως Χίου μὲ ὥρχικες οἰκοδομάς.

Καρδάμυλα γνωτικὴ κωμόπολις (6,000 κατ.), ἐπίνεικ χώτης καὶ κῶμαι Μάρμαρον καὶ Ράχη.

Βολισσός (2,600 κατ.), ἐν ᾧ ὁ Ὀμηρος ἐποιεῖτο τὰς διατριβάς του.

Εἰς ὀλόκληρον τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου τὸ καὶ μᾶλλον εὔσειστον εἶναι ἐγκατεσπαρμένα 22 τὸν ἀριθμὸν χωρίς, τὰ λεγόμενα Μαστιχοχώρια, ἥτινα ἔχουσι δύο κυρίως προστρέψαμέν τοις μὲν δυτικὸν ὄνομάζεται Κόκκινα, τὸ δὲ ἀνατολικὸν "Ασπρα χώματα"

σημαντικώτερα χωρία ἐν τῇ πρώτῃ περιφερείᾳ είναι ἡ Καλαμωτή (1,300 κατ.) καὶ τὸ Πυργί (2,200 κατ.), ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἡ κώμη Καλλιμασιά (1,800 κατ.) πεπτρίς τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν Ἰωακείμ Β' καὶ Δ'.

Προϊόντα. — Η νῆσος Χίος πρὸς Ν. ιδίᾳ καλλιεργημένη ὡς κήπος παράγει παντὸς είδους ἑσπεριδοειδῆ, ἔλαιας, ἔλαιον, σῦκα, σίνον πολυύμνητον ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀμύγδαλα, μέλι καὶ μαστίχαν, παραγομένη ἐκ τοῦ μαστιχοφόρου σκίνου, πάντα εἰς μεγάλας ποσότητας, ἡδη δὲ προσθέντες καὶ ἡ καλλιεργία τοῦ καπνοῦ.

Μέταλλα διάφορα χαλκός, ἄγαμόγοιον, καλαμίτα, μαγγανίτης, λιγνίτης, αἰδηρος, μάρμαρα, μεταλλικὰ ὕδατα.

Βιομηχανικά. — Κατεργασία θερμάτων καὶ εἰδη ἀγγειοπλαστικῆς.

Η Χίος πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐντελούς καταστροφῆς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ αἰμοδόρου Τούρκου ναυάρχου Καρά Αλή (1822) εἶχεν 120,000 κατοίκους περίπου, ἀλλ᾽ ἐξ αὐτῶν μετά τὴν καταστροφὴν ἔμειναν ἐν τῇ νήσῳ μόνον 2,500. Ἐσφάγμησαν 25,000, ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι: 47,000, οἱ δὲ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη, πλειστοὶ εἰς Σύρον. Ἀνδρον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν τῷ λιμένι τῆς νήσου ὁ πυρπολητής Καράρης ἐπυρπόλησε τὴν ναυαρχίδα τοῦ Κρατῆρος οὗτος μετά τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στόλου του ἐτέλει ὅργια, ἐκδικηθεῖς οὕτω τὴν ἀνήκουστον καταστροφὴν τῆς νήσου.

Η Χίος κατελήφθη καὶ ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ τηῆ ματος ἀποδατικοῦ στρατοῦ τῇ 17 Νοεμβρίου 1912. Ολόκληρος δὲ ἡ τουρκικὴ φρουρὴ τῆς νήσου ἐκ 2,000 ἀνδρῶν περίπου παρεδόθη εἰς τοὺς "Ελληνας τὴν 20 Δεκεμβρίου ἄνευ ὅρων.

Η νῆσος είναι λίκην εὔσειστος πολλὰ παθοῦσα τῷ 1881 ὑπὸ σεισμῶν.

'Αγ. τῆς Χίου κείνται κίνησίδες Οἰνοῦσαι, κοινῶς Ἀγρυνοῦσαι καὶ Ἀργινοῦσαι, ἐκ τῶν ὄποιων μόνη ἡ Οἰνοῦσα κατοικεῖται (1,915 κατ.)

ΒΔ. δὲ τῆς Χίου κείνται δύο ἄλλαι μικροὶ νῆσοι τὰ Ψαρὰ καὶ τὰ Ἀντίγαρα:

Ψαρά. — Η νῆσος τῶν Ψαρῶν ἔχει ἔκτασιν 11 τετραγ. γιγλ. καὶ πληθυσμὸν 711 κατ.

Κατέστη διάσημος κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἵερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, κατὰ τὸν διοίσον ἔθυμυκτούργησε τὸ ήρωικὸν αὐτῆς γνωτικόν μετά τοῦ τῶν "Υδραιῶν καὶ Σπετσιωτῶν.

Η νῆσος αὐτῇ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων δλοσχερῶς τῇ 22 Ιουνίου 1824. Είναι πατρίς τοῦ ἐνδόξου ναυάρχου Καράρη καὶ πολλῶν ἄλλων ναυτικῶν ἥρωων, διαπρεψάντων κατὰ τὴν ἵεραν ἡμέραν ἐπανάστασιν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν δλείσαν καὶ τὴν σποργαλιείσαν.

Οἱ κάτοικοι τῶν Ψαρῶν μετά τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου των μετενάστευσαν εἰς Σύρον καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ πλειστοὶ συνψικίσθησαν εἰς τὰ Νέα Ψαρά παρὰ τὴν ἀρχήν. Ἐρέτριαν τῆς Εὔβοιας, ἀπολαμβάνοντες καὶ τὸ προνόμιον τοῦ ἐκλέγειν δύο βουλευτάς.

Νομὸς Σάμου.

Ο νομὸς Σάμου ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Σάμου, Ἰκαρίας καὶ Φούρων. Πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ 69.000 κάτοικοι.

Σάμος. — Η νῆσος Σάμος κεῖται ἐν τῷ Καῦστρῳ κόλπῳ ἀνατολικῶς τοῦ Ἰκαρίου πελάγους καὶ ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Τρωγυλίου τῆς μικρῆς καὶ ὀρεινῆς χερσονήσου Μυκάλης, ἀπὸ τῆς ὅπικῆς χωρίζεται διὰ πορθμοῦ πλάτους δύο χιλιομέτρων.

"Επτασις. — 491 τετραγ. χιλιόμετρα.

Πληθυσμός. — 54,200 κάτοικοι.

"Εδαφος. — Όρεινόν, περικλεῖον πολλὰς εὐφοριωτάτας πεδιάδας καὶ κοιλάδας.

Κλεψα. — Τὸ κλεψα τῆς νήσου εἶναι ἐν γένει ὑγιεινὸν καὶ κυρίως πρὸς τὰ Β. αὐτῆς μέρη.

Δεοεκητειῶς. — Δικιρεῖται εἰς τέσσαρα διαμερίσματα α') τὸ τοῦ Βαθέος, ἐκτεινόμενον πρὸς τὸ ΒΑ. τῆς νήσου, β') τὸ τῆς Χώρας πρὸς Δ. τοῦ πρώτου, γ') τὸ τοῦ Καρλοβασίου, διπερ οπατέχει τὸ βορειον μέρος τῆς νήσου καὶ δ') τὸ τοῦ Μαραθοκάμπου ἐκτεινόμενον πρὸς δυσμάς.

Πόλεις. — Λιμὴν Βαθέος (6,600 κατ.), πρωτ. τῆς νήσου, ἔδρα Μητροπολίτου, γενικοῦ διοικητοῦ καὶ πρωτοδικείου. Αὐτόθι λειτουργεῖ τὸ ὄνομαστὸν καὶ μόνον γυμνάσιον ἐν τῇ νήσῳ (Πυθαγόρειον), ἐπτατάξιος ἀστικὴ σχολὴ ἀρρένωι, ὀκτατάξιον ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον.

Εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας κεῖται ἡ πόλις Βαθὺ (5,300 κατ.). Πρὸς δυσμὰς τοῦ διαμερίσματος Βαθέος καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς νήσου κεῖται ἡ κωμόπολις Χώρος (2,000 κατ.), παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πρωτ. Σάμος, πατρὸς τοῦ Πυθαγόρου, ἔδρα ὑποδιοικητοῦ ἐπίνειον αὐτῆς εἶναι ἡ ναυτικὴ εὐλίμενος κωμόπολις Τηγάνι (2,250 κατ.). Εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς Χώρας κείνται οἱ Μυτιληνοί (5,000 κατ.), κωμόπολις καθαρῶς γεωργική, Νέον Καρλόβασι (4,500 κατ.), ἔδρα ὑποδιοικητοῦ καὶ εἰσηνοδίκου, Παλαιὸν Καρλόβασι (1,000 κατ.) καὶ Μεσαῖον Καρλόβασι (1,300 κατ.) Μαραθόκαμπος (3,500 κατ.), ἔδρα ὑποδιοικητοῦ, κωμόπολις γεωργικὴ καὶ πολλαὶ ἄλλαι κῶμαι.

Προϊσόντα. — Η Σάμος παράγει διάγους δημητριακούς καρπούς, εἰς μεγάλας δὲ ποσότητας σταφίδα, ὄνομαστὸν εὐώδη οἶνον ἀποστελλόμενον εἰς διαφόρους χώρας.

Ικαρία. — Πρὸς Ν. τῆς Χίου καὶ δυτικῶς τῆς νήσου Σάμου κεῖται ἡ νῆσος Ἰκαρία (Νικηρά). "Επτασις 257 τετραγ. χιλιόμε-

τρια. — Πληθυσμός (14,800 κατ.). Ἡ Ἰκαρία είναι γῆσος δασώδης, δρεινή καὶ ἐπιμήκης. Πρωτ. Μεσαρία (1,600 κατ.) Φαράγγιον (3,000 κατ.).

ΒΔ. τῆς Ἰκαρίας καὶ Δ. τῆς Σάμου κείνης καὶ νησίδες **Κορσικές**, τούτων μεγάλυτέροι είնαι οἱ Φοῖροι, 565 κατ. καὶ ἡ Αγανάντα, καὶ λοιποὶ ἀκτοίκητοι.

ΚΡΗΤΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

Μίχ σειρὴ γῆσων ἐν εἰδεὶ μακροτάτου περιθεσαιον ἐνώνει τὴν Πελοπόνυγην μετὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Είναι τὰ Κύθηρα, τὰ Ἀρικύμηρα, ἡ Κρήτη, ἡ Κάσος, ἡ Κάρπαθος, ἡ Ρόδος.

Σχῆμα, ἔκτασις. — Σχῆμα ἐπίμηκες. Βέηπλωμένη ὡς γαῦς τεραστίᾳ ἔχει ἔμβαθον 8,618 τετραγ. χιλιομέτρων, μῆκος 245 χιλιομ., καὶ πλάτος 52 χιλιομ.. Είναι δηλαδὴ μετὰ τὴν Κύπρου ἡ πρώτη κατὰ τὸ μέγεθος Ἑλληνικὴ γῆσος.

Παράλεια, λειμένες, κόλποι. — Καὶ ἡ μὲν νότιος παράλια αὐτῆς, ἡ ἐστρεμμένη πρὸς τὴν Ἀφαικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν, δὲν ἔχει οὔτε κόλπους ἀσφαλεῖς οὔτε λιμένας, ὡς νὰ μὴ θέλῃ νὰ συγκοινωνῇ καὶ νὰ ἔγῃ σγέσιν πρὸς τὰς γάρκιες ταύτας.

Τούναντίον δὲ ἡ πρὸς τὴν Ἐλλάδα σγηματίζει κόλπους πολὺ λούς, ζνοίγουσα ὡς κόρη φιλόστοργος τὰς ἀγκάλας της πρὸς μητέρα πεφιλημένην καὶ ποιητήν. Ἐξέχει δὲ μεταξὺ πάντων διὰ τὴν ἀσφάλεικην καὶ τὴν εύρουχωρίκην του δ κόλπος τῆς Σούδας (Μίνωος). "Ἐτεροι δὲ ὄνομαστοι κόλποι είναι ὁ τῆς Κισσάμου, ὁ τῶν Χανίων (Κυδώνων), ὁ τοῦ Ἀλινδοῦ (Ἀμφικλλικός), ὁ τοῦ ἀγίου Νικολάου, ὁ τῆς Σητείας καὶ πρὸς Ν. ὁ τῶν Ματάλλων.

Ακρωτήρες. — Ἡ Κρήτη πολλαχός διαχειζομένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ μάλιστα πρὸς τὸ Β. μέρος αὐτῆς σγηματίζει πλεισταὶ ἀκρωτήρια, ὃν κυριωτέρες είναι ἡ Γραμβοῦσσα (Κώρυκον) εἰς τὸ ΒΔ. τῆς γῆσου, τὸ Σπάθα ἡ Ροδωποῦ, τὸ Μέλεχα, τὸ Λαπάπαν τῆς Ρωγδιᾶς (Διον), τὸ Ζεφύριον, τὸ Σίδερον, ἥπαντα πρὸς Β., τὸ Ἐρυθραιὸν (Κακῆς Ἀλυκῆς) καὶ τὸ Λίθιον πρὸς Ν., ἐπὶ δὲ τῆς Ν.Δ. ἀκρος παραλίας ὁ Κοιός.

Ορη. — Επισημότεροι είναι τὰ Λευκὰ ὄρη (Μεδάρι 2,435μ.), δύστεκτα, πλήρη φρεάγγων, κατάρρυτα μετ' ἀφθόνων βιστῶν καὶ κατάρρυτα ἐκ πεύκων καὶ διλλων ἀγρίων δένδρων. Ἡ "Ιδη" (Ψηλορείτης 2,500 μ.), θύευμένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς γῆσου, λίγη δασώδης

έντονθι κατά τὴν μυθολογίκην ἀνετρόχφη ὁ Ζεύς· ἔγει πλείστας πηγάδες, χρυσόνους βοσκάς καὶ ἡ ἡπὸ τῶν κορυφῶν κύτης θέα τῶν πέριξ εἰναι: ἐξόγως μαχγευτική, δικαρίνει: δέ τις ἀπάστας τὰς πέριξ νήσους ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου μέχρι τῆς Ρόδου. Ἡ Δίκτη (Δασηθιώτικη 2, 155 μ.), περικλείουσα τὸ Δασηθίου καὶ διακλαδίζομένη πρὸς τὰς ἐπιφορίκες Πεδιάδος, Βιάννου, Μεραμπέλλου: ἐν κύτῃ μυθολογεῖται ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ζεύς. Ὁ Κέδρος (2,000 μ.), μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀγαρίου καὶ ἄγ. Βασιλείου, ὃς κατάστοτον, ἀλλὰ γυμνὸν καὶ τινα ἄλλα μικρότερα.

Οροπέδια. — Ἐπὶ τῶν ὁσέων τούτων ὑπάρχουσιν ὁροπέδια μεγάλα καὶ εὐφρόσι, ὁ Όμαλὸς ἐπὶ τῶν Λευκῶν, ἡ Νίδα ἐπὶ τῆς Ἰδης καὶ τὸ Λασῆθι ἐπὶ τῆς Δίκτης. Ἐκεῖ βόσκουσιν ἀπειρούς ποίμνια αἰγῶν καὶ προβάτων, διὰ τοῦ γάλκυτος τῶν ὅποιων κατακευάζεται ὁ περίφημος καὶ εὔγευστος κορηπικὸς τυφός.

Ποταμοί. — Τὰ ὅρη τῆς νήσου ὡς ἐν τῆς διευθύνσεως, τὴν ὅποιαν ἔχουσιν, εἰναι ἡ αἵτινον οὐ μόνον νὰ εἶναι μικροὶ γειμκραδώδεις οἱ ποταμοὶ τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ νὰ διευθύνωνται ἄλλοι μὲν πρὸς θερόχυ (Ταυρωμίης, Ηλατανίας, Τυρφλός, Γεροπόταμον, Παζανός, Αποσελέμης), ἄλλοι δὲ πρὸς νότον (Αηθαίος, Ἀναποδάρης κλπ.). Ἐγειρέται δὲ καὶ μίκη λίμνην, τὴν τοῦ Κουνορᾶ, ἐν Ἀποκαρώνῳ, ἐντὸς τῆς ὅποιας ἀλιεύονται νοστιμώτατοι ἐγγέλεις.

Πεδιάδες, προϊόντα, κλεψι. — Μεταξὺ τῶν ὁσέων τῆς Κρήτης καὶ τῆς θαλάσσης ἐξαπλωσύνται πεδιάδες εὐφορώταται, ὡς μεγίστη εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου καὶ πρὸς Ν. ἡ Μεσσαρᾶ, ἥτις ἀρδευομένη ὑπὸ δύο ποταμῶν, τοῦ Ληθαίου καὶ τοῦ Ἀναποδάρη, δύναται γὰρ θεωρηθῆ ὁ σιτοβολῶν τῆς Κρήτης.

Αλλὰ καὶ οἱ ἄλλαι μικρότεροι πεδιάδες τῆς νήσου βοηθούμεναι θυμασίως ὑπὸ ἐξαιρέσιον κλίματος (δικροῦς σχεδὸν ἔχοσι) παράγουσιν ἔξοχα καὶ ποικίλα προϊόντα. Τὰ ἔλαια τῆς Περιπέτρας, τοῦ ἄγ. Βασιλείου καὶ τοῦ Σελίνου, οἱ οἴνοι τοῦ Μαλεβυζίου καὶ τῆς Κισσάμου, τὰ ἀμύγδαλα τοῦ Μερχμπέλλου, τὰ κάσιτα τῶν 9 χωρίων τῆς Κισσάμου, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ μαρδαρίνια τῆς Κυδωνίας, οἱ σισιφυλαὶ τῶν Ἀργυρῶν, τὰ κίτρα τῆς Ηεδιάδος καὶ τῆς Σητείας, τὰ κεράμια τοῦ Μιλοποτάμου, τῆς Ρεθύμνης καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν εἰναι: ἐκλεκτὰ καὶ πρώτης τάξεως προϊόντα.

Νῦν δὲ πλὴν τούτων ἥργιστε καὶ ἡ καλλιεργίκ τοῦ καπνοῦ, τῆς ταχιφίδος καὶ τῆς μετάξης, ἥτις μεγάλως εὐδοκιμεῖ εἰς τὴν νήσον.

Αλλ' ἐκτὸς τούτων πλούσιος τῆς νήσου εἴναι καὶ τὰ βαλανίδια, ἔτινα ἰδίως παράγονται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρεθύμνης. Ἐτι δὲ ἀκμάζει ἐν τῇ νήσῳ ἡ σκπωνοποιίκ (Ηράκλειον, Ρέθυμνος, Χανία) καὶ ἡ κατακευή λαμπρῶν κλινοσκεπασμάτων (Σφκιά).

τκονται και ἀνεκμετάλλευτα δρυκτά, π. γ. γύψος, ἄλας, γαιάνθρακες και ἀκόραι.

Ο **Πληθυσμός** τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 353,206 κατ., ἐκ τῶν ὅποιων 320,000 εἶναι Χριστιανοί και 33,000 Τοῦρκοι, κατοικοῦντες οἱ τελευταῖοι εἰς τὰς τρεῖς πόλεις Χανιά, Ρέθυμνον και Ἡράκλειον. "Απαντες οἱ κάτοικοι τῆς νήσου μηδ' αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν ἔξαιρουμένων ὄμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Βίος και **δέασεται τῶν κατοίκων.** — Οι Κρήτες εἶναι εὔσταλεις, γενναχοι και φιλελεύθεροι, ἔτοιμοι πάντοτε νὰ θυσιάσωσι ζωὴν και περιουσίαν ὑπὲρ πατρίδος. Ασγολοῦνται δὲ εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ἐλαιοιουργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν και τὸ ἐμπόριον.

Θρησκεία. — Η ἐν Κρήτῃ ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξη Χριστιανική.

Διοικητικὴ διαιρέσεις. — Η Κρήτη διαιρεῖται εἰς 4 νομούς: 1) *Xariών*, 2) *Ρεθύμνης*, 3) *Ἡράκλειον* και 4) *Λασηθίου*¹, ὑποδιαιρουμένας εἰς 23 ἐπαρχίας.

Noμὸς Χανίων.

Διοικητικὴ διαιρέσεις. — Ο νομὸς Χανίων διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας 1) *Κυδωνίας*, 2) *Κισσάμου*, 3) *Σελίνου*, και 4) *Αποκορώνου*.

Πληθυσμός. — 101,000 κατ.

Πόλεις. — *Xariά* (24,510 κατ. μετὰ τοῦ ὀρχίου προαστείου τῆς Χαλέπας κλπ.), πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ και δήλης τῆς νήσου, εἶναι πόλις πακάλιος, ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας, ἔχουσα λαμπρὰ δημόσια οἰκοδόμηματα, γυμνάσιον, λαμπρὰ ἀστικὰ σχολεῖα, εὐρύτατον μέγαρον δικαστηρίων, εὑρυχώρους στεγανών, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, εὐρείας πλατείας και κανονικὰς ὁδούς· πλησιέστατα δὲ τοῦ προαστείου τῆς Χαλέπας ἔρισκεται ὁ ἀσφράλεστατος και εὐρυχωρότατος λιμὴν τῆς Σούδας. *Περιβόλια* (700 κατ.) παρὰ τὰ ἴστορικα *Μπουνισουράτα*. *Κάνδανος* πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, *Καρινία* *Μπουνισουράτα*. *Κάνδανος* πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, *Καστέλλιον* πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου 2,000 κατ.). ἔχον ικκνὸν ἐμπόριον και ἐνετικὸν φρούριον και *Bámos* (1,500 κατ.) πρωτ. τῆς ἐπαρχίας *Αποκορώνου*.

1) Προστεθείσης ἡδη εἰς τὸν νομὸν Χανίων και τῆς ἐπαρχίας *Αποκορώνου*.

Νομὸς Ἐρεθύμνης.

Διεοικητικὴ διαιρέσεις. — Ο νομὸς Ἐρεθύμνης διαιρεῖται εἰς πέντε ἐπαρχίας 1) Ἐρεθύμνης, 2) ἄγιου Βασιλείου, 3) Ἀμαρίου, 4) Μυλοποτάμου καὶ 5) Σφακίων.

Πληθυσμὸς 71,000 κατ. **Πόλεις** Ἐρέθυμνα (8,950 κ.), ἔδρα τοῦ νομοῦ καὶ τοῦ ἐπισκόπου, πόλις παράλιος καὶ ἐμπορική, ἔχουσα τὸ τοῦ διοικητηρίου μέγχι καὶ εὐρυχωρότατον οἰκοδόμημα, εἰς ὃ εὑρηται πᾶσαι σχεδὸν καὶ δημόσιαι ἀρχαί, πρωτοδικεῖον, εἰρηνοδικεῖον, κακουργιοδικεῖον, γυμνάσιον, παρθεναγωγεῖον, δημοτικὰ σχολεῖα καὶ λαμπρὸν ἐργοστάσιον σαπωνοποιίας καὶ εὐρυχώρους στρατῶνας.

Πλησίον τῆς Ἐρεθύμνης κεῖται ἡ περίφημος καὶ εὐκλεής Μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου, ἐντός τῆς ὁποίας κατὰ τὴν ἡρωικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 εἶχον ἐγκλεισθῆ πολλοὶ χριστιανοί, στινες πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μὴ θέλοντες νὰ παραδοθῶσιν ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν μετὰ τῆς μονῆς εἰς τὸν ἀέρα. Ἐτεροῦ κῶμοι είναι τὸ Ἀτοπόπουλον (900 κ.), τὰ Ἀνώγεια, ἡ Γεωργιούπολις τέως Ἀλμυρούπολις κλπ.

Νομὸς Ἡρακλείου.

Διεοικητικὴ διαιρέσεις. — Ο νομὸς Ἡρακλείου διαιρεῖται εἰς ἕξ ἐπαρχίας 1) Τεμένους, 2) Καιρουργίου, 3) Μαλεβυζίου, 4) Μονοφατίου, 5) Πεδιάδος καὶ 6) Πυργιωτίσσης.

Πληθυσμὸς 111,123 κ. **Πόλεις** Ἡράκλειον (Μεγάλον Κάστρον 24,000 κ.), πρωτ. τοῦ νομοῦ, πόλις ὀχυρά, παράλιος, ἐμπορικὴ καὶ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Κρήτης: ἔχει πολλὰ νέα καὶ παλαιὰ (ἐνετικὰ) δημόσια οἰκοδόμηματα, πρωτοδικεῖον, εἰρηνοδικεῖον, καὶ κακουργιοδικεῖον, λαμπρὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, γυμνάσιον, διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, δημοσίαν ἐμπορικὴν σχολήν, ἔξταξις δημοτικὰ σχολεῖα καὶ τὸν μέγιστον καὶ λαμπρότατον ναὸν τοῦ ἄγιου Μηνᾶ.

Οὐ μακρὸν τοῦ Ἡρακλείου σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυνωσοῦ, ἔδρας τοῦ ἀρχίου βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνωος, ἐν ᾧ ἦν ευρέθησαν τελευταῖον διάφορον ἀντικείμενον μεγάλης ἀρχαιολογικῆς αξίας. "Αγοι Δέκα, ἐπὶ τῶν ἐρείπιών της ἀρχαίας Γόρτυνος πλησίον κύτῳ εὑρίσκεται ὁ ὑπὸ τοῦ Δαιδάλου κατασκευασθεὶς Λα-

βύρωνθος, ἐντὸς τοῦ ὅποιου κατὰ τὴν μυθολογίαν ἔζη ὁ Μινώταυρος, ὃν ἐφόνευσεν ὁ Θησεύς. Ἀρχάρες (2,600 π.), κωμόπολις πλουσία, Κρουσώνας, Μυκός, Καστέλλη ἀκράζουσαι κῶμοι.

Noμὸς Λασηθίου.

Διοικητικὴ διαιρέσεις. — Ο νομὸς Λασηθίου διαιρεῖται εἰς πέντε 1) Λασηθίου, 2) Βιάννου, 3) Τεραπέτρας, 4) Μεραμπέλλου καὶ 5) Σητείας.

Πληθυσμὸς: (66,920 π.) **Πόλεις:** Νεάπολις (2,300 π.), πόλις μεσόγειος ἐκτιμένη ἐπὶ λαμπρᾶς τοποθεσίας, ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Πέτρας, ἔχουσα ἡμιγυμνάσιον καὶ πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων.

Ἐπίνειον κατῆκε εἶναι ἡ κωμόπολις τοῦ ἄγιου Νικολάου, εἰς ἣν μετετέθη τελευταῖον κατ' ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ ἐκ Νεαπόλεως. Ἱερὰ πέτρα (πάλαι Τεραπύτνη 2,500 κατ.), κωμόπολις γεωργικὴ καὶ ὄχυρά. Ἅγιος Μύρων (1.150 κατ.) πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Μιλεσίου καὶ ἄλλαι. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ὑπάγεται ἡ μικρὰ καὶ βροχώδης νῆσος Σπιναλόγγα.

ΣΗΜ. Διὰ τοὺς τυχόν ἐπιθυμοῦντας νὰ μελετήσουσι βαθύτερον καὶ ἐκτενέστερον τὴν γεωγραφίαν τῆς Νεάς Ἑλλάδος φέρετε τοὺς ἀκριβεῖς κατά τόπους ιστορικοὺς σταθμοὺς, παραπέμπομεν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς Εστίας ἐκδοθὲν εἰς μέγα σχῆμα πολυσέλιδον παράρτημα τῆς μεγάλης ἡμῶν γεωγραφίας «Γεωγραφία—Ἄτλας».

ΤΕΛΟΣ

0020560541
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

βύρωνθος, ἐντὸς τοῦ ὅποιου κατὰ τὴν μυθολογίαν ἔζη ὁ Μινώταυρος, ὃν ἐφόνευσεν ὁ Θησεύς. Ἀρχάρες (2,600 π.), κωμόπολις πλουσία, Κρουσώνας, Μυχός, Καστέλλη ἀκράζουσαι κῶμοι.

Νομὸς Λασηθίου.

Διοικητικὴ διαίρεσις. — Ο νομὸς Λασηθίου διαιρεῖται εἰς πέντε 1) Λασηθίου, 2) Βιάννου, 3) Ιεραπέτρας, 4) Μεραμπέλλου καὶ 5) Σητείας.

Πληνθυσμός: (66,920 π.) **Πόλεις.** Νεάπολις (2,300 π.), πόλις μεσόγειος ἐκτιμένη ἐπὶ λαμπρᾶς τοποθεσίας, ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Πέτρου, ἔχουσαν ἡμιγυμνάσιον καὶ πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρέγων καὶ θηλέων.

Ἐπίνειον κατῆς εἶναι ἡ κωμόπολις τοῦ ἄγιου Νικολάου, εἰς ἣν μετετέθη τελευτῆν κατ' ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ ἐκ Νεαπόλεως. Ἱερὰ πέτρα (πάλαι Ιεράπυτνα 2,500 κατ.), κωμόπολις γεωργικὴ καὶ ὄχυρά. Ἅγιος Μύρων (1.150 κατ.) πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Μαλεβύζου καὶ ἄλλαι. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ὑπάγεται ἡ μικρὰ καὶ βροχώδης νῆσος Σπιναλόγγα.

ΣΗΜ. Διὰ τοὺς τυχόν ἐπιθυμοῦντας νὰ μελετήσουσι βαθύτερον καὶ ἐκτενέστερον τὴν γεωγραφίαν τῆς Νέας Ελλάδος φέκαν τοὺς ἀκριβεῖς κατὰ τόπους ιστορικοὺς σταθμοὺς, παραπέμπομεν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ βιβλιοπωλεῖου τῆς Εστίας ἐκδοθὲν εἰς μέγα σχῆμα πολυσέλιδον παράρτημα τῆς μεγάλης ἡμέρης γεωγραφίας «Γεωγραφία—Ατλας».

ΤΕΛΟΣ

0020560541
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Γεωγραφία - "Ατλας ἐγκεκριμένη κατά τὸν ΒΤΓ' νόμον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, παρθεναγωγείων καὶ τῶν ἐν τῷ Ἑξωτερικῷ ἀστικῶν σχολῶν. Περιλαμβάνουσα 70 διλοσελίδους γεωγραφικοὺς χάρτας ἔναντι τοῦ σχετικοῦ κειμένου καὶ ὅπερ τὰ 135 σχήματα ἀναπαριστῶντα. Ζωηρῶς πληθὺν ζωολογικῶν καὶ ἔθνολογικῶν εἰκόνων καὶ τοπίων, φιλοκάλως καὶ ἐντέχνως κατειργασμένων. Περὶ τῆς ἴστορίας τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων. Περὶ τῶν νέων γεωγραφικῶν γεγονότων καὶ ἐν τέλει: Ἐπίτομον Οἰκονομικὴν γεωγραφίαν τοῦ κόσμου, ἐνῃ παρέχονται παντὸς εἶδους πληροφορίαι (ἀγορῶν, καταναλώσεως, συγκοινωνίας κτλ.)." Εκδοσις δευτέρα βελτίων καὶ συμφώνως τῇ τελευταῖᾳ διοικητικῇ διαιρέσει τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος εἰς 30 νομούς, καλλιτεχνική, ἐπὶ ἀρίστου χάρτου καὶ δεδεμένη, πωλεῖται μόνον δραχ. 6. Χρυσόδετος δραχ. 7.

Νέα Γεωγραφία Φυσικὴ καὶ Πολιτικὴ ἀρτὶ ἐκδοθεῖσα (1915) τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος ἐγκεκριμένη κατά τὸν ΒΤΓ' νόμον συμφώνως τῇ πρὸ δὲ λίγου χρόνου γενομένῃ διοικητικῇ διαιρέσαι πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητευόντων ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἀμφοτέρων τῶν φύλων, εἰς δύο τεύχη χωριστὰ ἀπ' ἀλλήλων, τοῦ μὲν Α' τεύχους περιλαμβάνοντος τὰ κυριώτερα μαθήματα ἐν τῆς Πατριδογραφίας καὶ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν περιγραφὴν τῆς ἀγαπητῆς ἡμῶν Πατρίδος πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' καὶ Δ' τάξεως, τοῦ δὲ Β' τεύχους διαλαμβάνοντος περὶ τῆς λοιπῆς ὄντρογελού σφαίρας ἐν ἀγαστῇ συντομίᾳ πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Ε' καὶ Ζ' τάξεως, συντεταγμένων ἀμφοτέρων κατὰ τὴν ὅπδε τοῦ ἐπισήμου ἀναλυτικοῦ προγράμματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Πειδείας ἀλπ., ὑποδεικνυομένην μεθοδικὴν σειράν.

Χάρτης τῆς Νέας Ἑλλάδος 70X100 ταλλιτεχνικῶς ἐκδεδομένος πρὸς γρῆσιν τῶν μαθητῶν δλων τῶν σχολείων λεπ. 0.60.

Χάρτης νεώτατος Ἑλληνικῆς Χερσονήσου 70X100 ὁ ἀκριβότερος καὶ καλλιτεχνικώτερος πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων ἐν Ἑλλάδι, περιλαμβάνων ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ τὰ γενικά τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ Κρατῶν ὃς διερρυθμίσθησαν ταῦτα ὅπδε τῶν συνθηκῶν Λογδίγου, Βουκουρεστίου καὶ Ἀθηνῶν. Δρ. 1.—